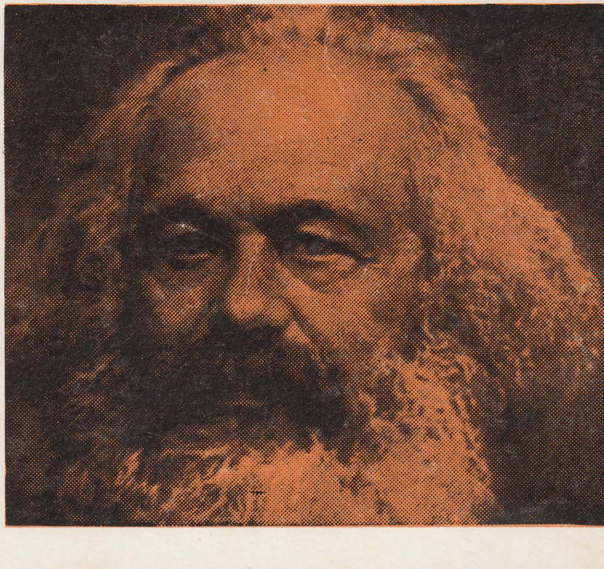
ΚΑΡΛ ΜΑΡΞ

Η 18η ΜΠΡΥΜΑΙΡ ΤΟΥ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΒΟΝΑΠΑΡΤΗ

Μαρξιστική σκέψη 4

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ

ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

4

ΚΑΡΛ ΜΑΡΞ

Η 18Η ΜΠΡΥΜΑΙΡ ΤΟΥ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΒΟΝΑΠΑΡΤΗ

Τό ἔργο τοῦ Κάρλ Μάρξ «Ἡ 18η Μπρυμαίρ τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη» γράφηκε ἀπό τό Δεκέμβρη τοῦ 1851 ὥς τό Μάρτη τοῦ 1852. Δημοσιεύτηκε γιά πρώτη φορά στό πρῶτο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ «Ἡ ἐπανάσταση» τοῦ Ι. Βάϋντεμάγιερ πού ἔβγαινε στή Νέα Ὑόρκη. Μιά δεύτερη ἔκδοση ἐπεξεργασμένη ἀπό τό Μάρξ κυκλοφόρησε τό 1869 στό Ἀμβοῦργο. Τρίτη ἔκδοση ἔγινε ἀπό τόν Ἔνγκελς τό 1885.

Βάση στή μετάφραση αὐτή εἶναι ἡ ἔκδοση τοῦ 1869 σέ ἀντιπαραβολή μέ τήν ἀγγλική μετάφραση, πού ἔγινε κάτω ἀπό τήν ἐπίβλεψη τοῦ Ἀντοράτσκυ, καί τή γαλλική μετάφραση. Φ. Φωτίου.

Οἱ ἀριθμοί σέ [ ] ἀναφέρονται σέ σημειώσεις τῆς ἑλληνικῆς ἔκδοσης πού δίνονται στό τέλος τοῦ βιβλίου.

Σόλωνος 84, τηλ. 36.08.180

ΚΑΡΛ ΜΑΡΞ

Η 18Η ΜΠΡΥΜΑΙΡ ΤΟΥ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΒΟΝΑΠΑΡΤΗ[1]

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΘ ΘΕΜΕΛΙΟ

Μετάφραση καί Σημειώσεις Φ. Φωτίου

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

[τοῦ Κ. Μάρξ στή δεύτερη γερμανική ἔκδοση - 1869]

Ὁ φίλος μου Ἰωσήφ Βάϋντερμάγιερ*, πού πέθανε τόσο πρόωρα, σκόπευε νά ἐκδόσει ἕνα 6δομαδιάτικο πολιτικό περιοδικό στή Νέα Ὑόρκη ἀπό τήν 1η τοῦ Γενάρη 1852. Μοῦ ζήτησε νά δόσω γι' αὐτό τήν ἱστορία τοῦ coup d' état (πραξικόπημα). Ἔγραφα λοιπόν γι' αὐτόν ἕνα ἄρθρο κάθε 6δομάδα ὥς τά μέσα τοῦ Φλεβάρη μέ τόν τίτλο: «Ἡ δέκατη ὄγδοη Μπρυμαίρ τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη». Στό μεταξύ τό ἀρχικό σχέδιο τοῦ Βάϋντερμάγιερ ναυάγησε. Ἀντί γι' αὐτό ἔβγαλε τήν ἄνοιξη τοῦ 1852 ἕνα μηνιάτικο περιοδικό μέ τόν τίτλο: Die Revolution πού τό πρῶτο του τεῦχος ἀποτελεῖται ἀπό τή «Δέκατη ὀγδόη» μου. Μερικές ἑκατοντάδες ἀντίτυπα ἀπό αὐτά μπόρεσαν τότε νά μποῦν στή Γερμανία χωρίς, ὡστόσο, νά φτάσουν ὥς τό καθαυτό 6ιβλιεμπόριο. Ἕνας γερμανός 6ιβλιοπώλης, πού ἐμφανιζόταν σάν ἐξαιρετικά ριζοσπαστικός, ὅταν τοῦ πρότεινα νά πουλήσει τό 6ιβλίο μου,

---

* Στρατιωτικός διοικητής στόν Ἁγ. Λουδοβίκο στή διάρκεια τοῦ ἐμφυλίου ἀμερικανικοῦ πολέμου (σ. Μάρξ).

ἀπάντησε μέ ἀληθινή ἠθική φρίκη γιά μιά τέτια «ἀντίθετη πρός τούς καιρούς» ἀπαίτηση.

Ἀπό τά παραπάνω περιστατικά γίνεται φανερό πώς τό ἔργο τοῦτο ἔγινε κάτω ἀπό τήν ἄμεση πίεση τῶν γεγονότων καί τό ἱστορικό του ὑλικό δέν φτάνει πιό πέρα ἀπό τό Φλεβάρη (1852). Ἡ τωρινή ἐπανέκδοση χρωστιέται σέ ἕνα μέρος στή ζήτηση ἀπό τό βιβλιεμπόριο καί σέ ἕνα ἄλλο στήν ἐπίμονη παράκληση τῶν φίλων μου στή Γερμανία.

Σχετικά μέ τά ἔργα πού, τήν ἴδια ἐποχή πάνω-κάτω μέ τό δικό μου, ἀσχολοῦνται μέ τό ἴδιο θέμα, μόνο δυό ἀξίζουν νά ἀναφερθοῦν: ὁ «Napoléon le Petit» τοῦ Βίκτωρα Οὐγκώ καί τό «Coup d' état» τοῦ Προυντόν.

Ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ περιορίζεται σέ πικρόχολες καί πνευματώδικες ὑβριστικές ἐπιθέσεις ἐνάντια στόν «ὑπεύθυνο ἐκδότη» τοῦ πραξικοπήματος. Τό ἴδιο τό γεγονός παρουσιάζεται σ' αὐτόν σάν ἀστραπή ἀπό καθαρό οὐρανό. Βλέπει σ' αὐτό μόνο τή βίαιη πράξη ἑνός ξεχωριστοῦ ἀτόμου. Δέν προσέχει πώς κάνει τό ἄτομο αὐτό μεγάλο ἀντί μικρό, μέ τό νά ἀποδίδει σ' αὐτό μιά προσωπική δύναμη πρωτοβουλίας, πού δέν ἔχει τό ὅμοιό της στήν παγκόσμια ἱστορία. Ὁ Προυντόν, πάλι, ζητάει νά παρουσιάσει τό πραξικόπημα σάν ἀποτέλεσμα τῆς ἱστορικῆς ἐξέλιξης πού προηγήθηκε. Χωρίς, ὅμως, νά τό καταλάβει, ἡ ἱστορική παρουσίαση τοῦ πραξικοπήματος μετατρέπεται σέ ἱστορική ἀ π ο λ ο γ ί α τοῦ ἥρωά του. Ἔτσι, πέφτει στό λάθος πού κάνουν οἱ λεγόμενοι ἀ ν τ ι κ ε ι μ ε ν ι κ ο ί ἱστορικοί μας. Ἐγώ, ἀντίθετα, ἀποδείχνω μέ τί τρόπο ἡ τ α ξ ι κ ή π ά λ η στή Γαλλία δημιούργησε τίς περιπτώσεις καί τίς σχέσεις πού ἔκαναν δυνατό σέ ἕνα γελοῖο καί μέτριο πρόσωπο νά παίζει τό ρόλο τοῦ ἥρωα.

Ἕνα ξαναδούλεμα τοῦ ἔργου αὐτοῦ θά τοῦ ἀφαιροῦσε τό ἰδιαίτερο χρῶμα του. Γι' αὐτό περιορίστηκα νά διορθώσω

τά τυπογραφικά λάθη μόνο καί νά σβήσω τούς ὑπαινιγμούς πού δέν θά ἦταν σήμερα κατανοητοί.

Ἡ τελευταία φράση τοῦ ἔργου μου: «Ὅταν, ὅμως, ὁ αὐτοκρατορικός μανδύας καλύψει στό τέλος τούς ὤμους τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη, θά γκρεμιστεῖ ἀπό τό ὕψος τῆς στήλης τοῦ Βαντόμ ὁ ὀρειχάλκινος ἀνδριάντας τοῦ Ναπολέοντα» ἔχει κιόλας πραγματοποιηθεῖ [2].

Ὁ συνταγματάρχης Σαρράς ἄρχισε τήν ἐπίθεση ἐνάντια στή λατρεία τοῦ Ναπολέοντα μέ τό ἔργο του γιά τήν ἐκστρατεία τοῦ 1815. Ἀπό τότε, καί ἰδιαίτερα τά τελευταῖα χρόνια, ἡ γαλλική φιλολογία μέ τά ὅπλα τῆς ἱστορικῆς ἔρευνας, τῆς κριτικῆς, τῆς σάτιρας καί τοῦ ἀστεϊσμοῦ ἔβαλε τέλος στό θρύλο τοῦ Ναπολέοντα. Ἔξω ἀπό τή Γαλλία πολύ λίγο πρόσεξαν καί ἀκόμα λιγότερο κατάλαβαν τή βίαιη αὐτή ρήξη μέ τήν πατροπαράδοτη λαϊκή πίστη, αὐτή τήν τεράστια πνευματική ἐπανάσταση.

Τέλος ἐλπίζω πώς τό ἔργο μου θά συντελέσει στό νά παραμεριστεῖ ἡ σχολική ἔκφραση, πού συνηθίζεται σήμερα, ἰδιαίτερα στή Γερμανία, γιά τό λεγόμενο καισαρισμό. Μ' αὐτήν τήν ἐπιφανειακή ἱστορική ἀναλογία λησμονοῦν τό κύριο σημεῖο, πώς δηλαδή στήν ἀρχαία Ρώμη ἡ πάλη τῶν τάξεων γίνονταν μόνο σέ μιά προνομιούχα μειοψηφία, ἀνάμεσα στούς ἐλεύθερους πλούσιους καί τούς ἐλεύθερους φτωχούς, ἐνῶ ἡ μεγάλη παραγωγική μάζα τοῦ πληθυσμοῦ, οἱ δοῦλοι, ἀποτελοῦσε μόνο τό παθητικό βάθρο γιά τούς ἀντιμαχόμενους αὐτούς. Λησμονοῦν τή βαρυσήμαντη παρατήρηση τοῦ Σισμόντι: Τό ρωμαϊκό προλεταριάτο ζοῦσε σέ βάρος τῆς κοινωνίας, ἐνῶ ἡ σημερινή κοινωνία ζεῖ σέ βάρος τοῦ προλεταριάτου. Μέ μιά τέτια ριζική διαφορά ἀνάμεσα στούς ὑλικούς καί οἰκονομικούς ὅρους τῆς ἀρχαίας καί τῆς

σύγχρονης ταξικῆς πάλης, τά πολιτικά τους ἀποκυήματα δέν μποροῦν νά ἔχουν μεταξύ τους περισσότερα κοινά χαρακτηριστικά ἀπό ὅσα ἔχει ὁ ἐπίσκοπος τῆς Καντάβρυγίας μέ τόν ἀρχιερέα Σαμουήλ.

Λονδίνο, 23 τοῦ 'Ιούνη 1869

K. ΜΑΡΞ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

[τοῦ Φρ. Ἔνγκελς στήν τρίτη γερμανική ἔκδοση - 1885]

Τό γεγονός πώς ἔγινε ἀναγκαία μιά καινούρια ἔκδοση τῆς «18ης Μπρυμαίρ», τριάντα τρία χρόνια ὕστερα ἀπό τήν πρώτη της ἐμφάνιση, ἀποδείχνει πώς καί σήμερα ἀκόμα τό μικρό αὐτό ἔργο δέν ἔχασε τίποτα ἀπό τήν ἀξία του.

Καί πραγματικά, εἶναι μιά ἐργασία ὅλο μεγαλοφυΐα. Ἀμέσως ὕστερα ἀπό τό γεγονός πού ξάφνιασε ὅλο τόν πολιτικό κόσμο σάν κεραυνός ἀπό ξάστερο οὐρανό, πού μερικοί τό καταδίκασαν μέ δυνατές φωνές ἠθικῆς ἀγανάκτησης καί ἄλλοι τό δέχτηκαν σάν λύτρωση ἀπό τήν ἐπανάσταση καί σάν τιμωρία γιά τά παραστρατήματά της, πού, ὡστόσο, ὅλοι τό εἶδαν μέ κατάπληξη καί κανένας δέν τό κατάλαβε — ἀμέσως ὕστερα ἀπό τό γεγονός αὐτό παρουσιάστηκε ὁ Μάρξ μέ μιά σύντομη ἐπιγραμματική ἔκθεση πού παρουσίαζε ὅλη τήν πορεία τῆς γαλλικῆς ἱστορίας ὕστερα ἀπό τίς μέρες τοῦ Φλεβάρη, στήν ἐσωτερική της ἐξάρτηση, καί περιόρισε τό θαῦμα τῆς 2 τοῦ Δεκέμβρη σέ ἕνα φυσικό, ἀναγκαῖο ἀποτέλεσμα τῆς ἐξάρτησης αὐτῆς, χωρίς νά χρειαστεῖ, οὔτε γιά μιά φορά, νά χρησιμοποιήσει τόν ἥρωα τοῦ πραξικοπήματος μέ ἄλλο τρόπο παρά μέ τήν περιφρόνηση πού τοῦ ἄξιζε. Καί ἡ

εἰκόνα σχεδιάστηκε μέ τόση μαεστρία, πού κάθε καινούρια ἀποκάλυψη, πού ἔγινε στό μεταξύ, πρόσθεσε μόνο καινούριες ἀποδείξεις γιά τό πόσο πιστά ἀντανακλᾶ τήν πραγματικότητα. Αὐτή ἡ ἔξοχη κατανόηση τῆς ζωντανῆς καθημερινῆς ἱστορίας, αὐτή ἡ ξεκάθαρη διάγνωση τῶν γεγονότων, τή στιγμή πού γίνονταν, εἶναι πραγματικά χωρίς ἄλλο ὅμοιο παράδειγμα.

Γι' αὐτό, ὅμως, χρειαζόταν ἡ βαθιά γνώση τῆς γαλλικῆς ἱστορίας πού εἶχε ὁ Μάρξ. Ἡ Γαλλία εἶναι χώρα ὅπου περισσότερο ἀπό ὁπουδήποτε ἀλλοῦ οἱ ἱστορικοί ταξικοί ἀγῶνες ἔφτασαν κάθε φορά ὥς τήν ἀποφασιστική μάχη, ὅπου, κατά συνέπεια, χαράζονταν μέ τόν πιό ἀνάγλυφο τρόπο οἱ μεταβαλλόμενες πολιτικές μορφές πού μέσα σ' αὐτές γίνονταν οἱ ἀγῶνες αὐτοί καί ὅπου συνοψίζονταν τά ἀποτελέσματά τους. Κέντρο τῆς φεουδαρχίας τό Μεσαίωνα, πρότυπο χώρας τῆς συγκεντρωτικῆς μοναρχίας πού στηρίζεται στούς εὐγενεῖς ὕστερα ἀπό τήν Ἀναγέννηση, σύντριψε ἡ Γαλλία στή μεγάλη ἐπανάσταση τό φεουδαρχισμό καί ἐγκαθίδρυσε τήν καθαρή κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης μέ τόση κλασικότητα ὅση καμιά ἄλλη εὐρωπαϊκή χώρα. Καί αὐτός ἀκόμα ὁ ἀγώνας τοῦ προλεταριάτου, πού ὅλο ἀνεβαίνει, ἐνάντια στήν κυρίαρχη ἀστική τάξη, ἐκδηλώνεται ἐδῶ μέ μιά ἔντονη μορφή πού εἶναι ἄγνωστη ἀλλοῦ. Αὐτός ἦταν ὁ λόγος πού ὁ Μάρξ δέν μελετοῦσε μόνο τήν περασμένη γαλλική ἱστορία μέ ἰδιαίτερη προτίμηση, μά παρακολουθοῦσε καί τήν τρέχουσα ἱστορία της σέ ὅλες τίς λεπτομέρειες, συγκέντρωνε τό ὑλικό γιά μελλοντική χρήση καί, κατά συνέπεια, δέν ξαφνιαζόταν ποτέ ἀπό τά γεγονότα.

Ὡστόσο, πρέπει νά προστεθεῖ καί ἕνα ἄλλο ἀκόμα περιστατικό. Ὁ Μάρξ ἴσα - ἴσα ἦταν καί κεῖνος πού ἀνακάλυψε πρῶτος τό μεγάλο νόμο πού κινεῖ τήν ἱστορία, τό νόμο πού σύμφωνα μ' αὐτόν ὅλοι οἱ ἱστορικοί ἀγῶνες, ἀδιάφορο

ἄν γίνονται στόν πολιτικό, θρησκευτικό, φιλοσοφικό ἤ σέ ὁποιοδήποτε ἄλλο ἰδεολογικό τομέα, δέν εἶναι παρά περισσότερο ἤ λιγότερο καθαρή ἔκφραση τῶν ἀγώνων ἀνάμεσα στίς κοινωνικές τάξεις, καί πώς ἡ ὕπαρξή τους καί, κατά συνέπεια, οἱ συγκρούσεις τῶν τάξεων αὐτῶν ἐξαρτιῶνται πάλι ἀπό τό βαθμό πού ἔφτασε ἡ ἀνάπτυξη τῆς οἰκονομικῆς τους κατάστασης, ἀπό τό εἶδος καί τόν τρόπο πού γίνεται ἡ παραγωγή τους καί ἡ ἀνταλλαγή, πού ἀπορρέει ἀπ' αὐτή. Ὁ νόμος αὐτός, πού ἔχει γιά τήν ἱστορία τήν ἴδια σημασία πού ἔχει καί ὁ νόμος τῆς μετατροπῆς τῆς ἐνέργειας γιά τίς φυσικές ἐπιστῆμες — ὁ νόμος αὐτός ἔδοσε στό Μάρξ, παρόμοια καί δῶ, τό κλειδί γιά τήν κατανόηση τῆς ἱστορίας τῆς δεύτερης γαλλικῆς δημοκρατίας. Στήν ἱστορία αὐτή δοκίμασε τό νόμο του καί εἴμαστε ὑποχρεωμένοι, ἀκόμα καί ὕστερα ἀπό τριάντα τρία χρόνια, νά ποῦμε πώς τή δοκιμή αὐτή τήν πέρασε θαυμάσια.

Ἀμβοῦργο, 1885

ΦΡ. ΕΝΓΚΕΛΣ

I

῾Ο Χέγκελ κάνει κάπου τήν παρατήρηση, πώς ὅλα τά μεγάλα κοσμοϊστορικά γεγονότα καί πρόσωπα παρουσιάζονται, σάν νά ποῦμε, δυό φορές [3]. Ξέχασε νά προσθέσει, τή μιά φορά σάν τραγωδία, τήν ἄλλη σάν φάρσα. ῾Ο Κωσσιντιέρ γιά τό Δαντόν, ὁ Λουί Μπλάν γιά τό Ροβεσπιέρο, ἡ Montagne (οἱ ὀρεινοί) [4] τοῦ 1848 - 1851 γιά τή Montagne τοῦ 1793 - 1795, ὁ ἀνεψιός γιά τό θεῖο. Καί ἡ ἴδια γελοιογραφία στά περιστατικά πού κάτω ἀπ᾽ αὐτά γίνεται ἡ δεύτερη ἔκδοση τῆς 18ης Μπρυμαίρ! [5].

Οἱ ἄνθρωποι κάνουν τήν ἴδια τους τήν ἱστορία, δέν τήν κάνουν ὅμως κάτω ἀπό ἐλεύθερες συνθῆκες, πού διάλεξαν μόνοι τους, μά κάτω ἀπό συνθῆκες πού βρέθηκαν ἄμεσα, πού δόθηκαν καί κληρονομήθηκαν ἀπό τό παρελθόν. ῾Η παράδοση ἀπό ὅλες τίς πεθαμένες γενεές βαραίνει σάν ἐφιάλτης πάνω στά μυαλά τῶν ζωντανῶν. Καί ἴσα - ἴσα ὅταν φαίνονται νά ἀσχολοῦνται γιά νά ἀνατρέψουν τούς ἑαυτούς τους καί τά πράγματα καί νά φτιάσουν κάτι πού δέν ὑπῆρχε ἀκόμα, σέ τέτιες ἴσα - ἴσα ἐποχές ἐπαναστατικῆς κρίσης, ἐπικαλοῦνται μέ ἀγωνία τά πνεύματα τοῦ παρελθόντος στήν ὑπηρεσία

τους, δανείζονται τά ὀνόματά τους, τά πολεμικά τους συνθήματα, τίς φορεσιές τους γιά νά παρουσιάσουν μ' αὐτή τή μεταμφίεση, πού τήν ἔκανε ὁ χρόνος σεβάσμια, καί μ' αὐτή τή δανεισμένη γλώσσα τήν καινούρια σκηνή τῆς παγκόσμιας ἱστορίας. Ἔτσι, ὁ Λούθηρος μεταμφιέστηκε σέ ἀπόστολο Παῦλο, ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1789 - 1814 ντύθηκε διαδοχικά τή φορεσιά τῆς ρωμαϊκῆς δημοκρατίας καί τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καί ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1848 δέν ἤξερε τίποτα καλύτερο νά κάνει, παρά νά παρωδήσει πότε τό 1789 καί πότε τήν ἐπαναστατική παράδοση τοῦ 1793 - 1795. Ἔτσι μεταφράζει καί ὁ ἀρχάριος πού ἔμαθε μιά νέα γλώσσα πάντοτε ξανά στή μητρική του γλώσσα. Μά τότε μόνο ἔχει ἀφομοιώσει τό πνεῦμα τῆς καινούριας γλώσσας καί μπορεῖ ἐλεύθερα νά δημιουργεῖ σ' αὐτή, ὅταν κινεῖται σ' αὐτή χωρίς νά θυμᾶται τήν παλιά καί ξεχνάει σ' αὐτή τήν προγονική του γλώσσα.

Ἐξετάζοντας τίς κοσμοϊστορικές αὐτές ἐπικλήσεις τῶν νεκρῶν βλέπουμε ἀμέσως μιά χτυπητή διαφορά. Ὁ Κάμιλλος Ντεμουλέν, ὁ Δαντόν, ὁ Ροβεσπιέρος, ὁ Σαίν - Ζίστ, ὁ Ναπολέων, οἱ ἥρωες καθώς καί τά κόμματα καί ἡ μάζα ἀπό τήν παλιά γαλλική ἐπανάσταση, ἐκπληρώσανε μέ τή ρωμαϊκή φορεσιά καί μέ τή ρωμαϊκή φρασεολογία τό καθῆκον τῆς ἐποχῆς τους, νά λύσουν τά δεσμά καί νά ἐγκαθιδρύσουν τή σύγχρονη ἀστική κοινωνία. Ἐκεῖνοι κομμάτιασαν τή φεουδαρχική γῆ καί θέρισαν τά φεουδαρχικά κεφάλαια, πού εἶχαν μεγαλώσει ἐπάνω σ' αὐτή. Ὁ ἄλλος δημιούργησε στό ἐσωτερικό τῆς Γαλλίας τίς συνθῆκες πού κάτω ἀπ' αὐτές θά μποροῦσε νά ἀναπτυχθεῖ πρῶτα ὁ ἐλεύθερος συναγωνισμός, νά γίνει ἡ ἐκμετάλλευση τῆς τεμαχισμένης ἰδιοχτησίας τῆς γῆς καί νά χρησιμοποιηθεῖ ἡ ἀπελευθερωμένη βιομηχανική παραγωγική δύναμη τοῦ ἔθνους καί πέρα ἀπό τά γαλλικά σύνορα, σάρωνε παντοῦ τούς φεουδαρχικούς θεσμούς, ὅσο

χρειαζόταν γιά νά προμηθεύσει στήν άστική κοινωνία τῆς Γαλλίας ἕνα ἀντίστοιχο καί σύμφωνο μέ τήν ἐποχή του περιβάλλον στήν εὐρωπαϊκή ἤπειρο. Μόλις ἐγκαταστάθηκε ἡ καινούρια κοινωνική μορφή, ἐξαφανίστηκαν οἱ προκατακλυσμιαῖοι κολοσσοί καί μαζί μ' αὐτούς καί ὁ ἀναστημένος ξανά ρωμαϊσμός — οἱ Βροῦτοι, οἱ Γράκχοι, οἱ Πουπλικόλες, οἱ τριμποῦνοι, οἱ συγκλητικοί καί αὐτός ὁ ἴδιος ὁ Καίσαρ. Ἡ ἀστική κοινωνία, στή νηφάλιά της πραγματικότητα εἶχε δημιουργήσει τούς ἀληθινούς της διερμηνεῖς καί τά ὄργανά της μέ τούς Σαί, τούς Κουζέν, τούς Ρουαγιέ - Κολλάρ, τούς Μπενζαμέν Κονστάν καί τούς Γκιζώ. Οἱ πραγματικοί της στρατηλάτες κάθονταν πίσω ἀπό τά ἐμπορικά γραφεῖα καί τό λιπαρό κεφάλι τοῦ Λουδοβίκου τοῦ 18ου ἦταν ἡ πολιτική της κεφαλή. Ὁλοκληρωτικά ἀπορροφημένη μέ τήν παραγωγή τοῦ πλούτου καί μέ τήν εἰρηνική πάλη τοῦ συναγωνισμοῦ, δέν ἔνιωθε πιά πώς τά φαντάσματα τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς εἶχ σταθεῖ φρουροί στήν κούνια της. Μά, ὅσο λίγο ἡρωική καί ἄν εἶναι ἡ ἀστική κοινωνία, χρειάστηκαν, ὡστόσο, ὁ ἡρωισμός, ἡ θυσία, ἡ τρομοκρατία, ὁ ἐμφύλιος πόλεμος καί οἱ ἐθνικές μάχες γιά νά τή φέρουν στόν κόσμο. Καί οἱ μονομάχοι της βρῆκαν στίς κλασικά αὐστηρές παραδόσεις τῆς ρωμαϊκῆς δημοκρατίας τά ἰδανικά καί τίς μορφές τῆς τέχνης καθώς καί τίς αὐταπάτες πού εἶχαν ἀνάγκη γιά νά ἀποκρύψουν ἀπό τούς ἴδιους τούς ἑαυτούς τους τό περιορισμένο ἀστικό περιεχόμενο πού εἶχαν οἱ ἀγῶνες τους καί νά συγκρατήσουν τό πάθος τους στό ὕψος τῆς μεγάλης ἱστορικῆς τραγωδίας. Ἔτσι, σέ μιά ἄλλη βαθμίδα ἀνάπτυξης, ἕνα αἰώνα πρίν, ὁ Κρόμβελ καί ὁ ἀγγλικός λαός δανείστηκαν ἀπό τήν Παλαιά Διαθήκη τή γλώσσα, τά πάθη καί τίς αὐταπάτες γιά τήν ἀστική τους ἐπανάσταση. Μόλις πραγματοποιήθηκε ὁ πραγματικός σκοπός, μόλις συμπληρώθηκε ὁ ἀστικός μετα-

σχηματισμός τῆς ἀγγλικῆς κοινωνίας, ὁ Λόκ ἐκτόπισε τό Χαμπακούκ.

Ἡ ἀνάσταση τῶν νεκρῶν σέ κεῖνες τίς ἐπαναστάσεις χρησίμευε λοιπόν σέ τοῦτο: νά λαμπρύνει τούς καινούριους ἀγῶνες καί ὄχι νά παρωδήσει τούς παλιούς, νά μεγαλύνει στή φαντασία τό δοσμένο καθῆκον καί ὄχι νά ἀποφύγει στήν πραγματικότητα τήν ἐκπλήρωσή του, νά βρεθεῖ πάλι τό πνεῦμα τῆς ἐπανάστασης καί ὄχι νά κάνουν τό φάντασμά της νά περιτριγυρίζει ξανά.

Ἀπό τό 1848 ὥς τό 1851 τριγύριζε μονάχα τό φάντασμα τῆς παλιᾶς ἐπανάστασης, ἀπό τό Μαρράστ, τό républicain en gants jaunes (τό δημοκράτη μέ κίτρινα γάντια), πού μεταμφιέστηκε στόν παλιό Μπαγύ, ὥς τόν τυχοδιώχτη πού κρύβει τά πρόστυχα ἀποκρουστικά χαρακτηριστικά του κάτω ἀπό τή σιδερένια νεκρική μάσκα τοῦ Ναπολέοντα. Ἕνας ὁλόκληρος λαός πού πίστευε πώς μέ μιά ἐπανάσταση θά ἀποκτοῦσε τή δύναμη γιά μιά ἐπιταχυνόμενη κίνηση, βρίσκεται γυρισμένος ξανά σέ μιά πεθαμένη ἐποχή καί, γιά νά μήν εἶναι δυνατή καμιά αὐταπάτη γιά τό ξαναγύρισμα, παρουσιάζονται ξανά τά παλιά δεδομένα, οἱ παλιές χρονολογίες, τά παλιά ὀνόματα, τά παλιά διατάγματα, πού ἀπό πολύ καιρό τώρα εἶχαν γίνει ἀντικείμενο τῆς ἀρχαιολογικῆς πολυμάθειας, καθώς καί οἱ παλιοί χαφιέδες πού ἀπό καιρό φαίνονταν νά ἔχουν χαθεῖ. Τό ἔθνος ἐμφανίζεται σάν ἐκεῖνο τόν τρελό ἐγγλέζο ἀπό τό Μπέντλαμ [6], πού νόμιζε πώς ζοῦσε στήν ἐποχή τῶν ἀρχαίων Φαραώ καί θρηνοῦσε κάθε μέρα γιά τίς σκληρές δουλειές πού ἔπρεπε νά κάνει σάν χρυσωρύχος στά μεταλλεῖα τῆς Αἰθιοπίας, κλεισμένος μέσα σ' αὐτή τήν ὑπόγεια φυλακή μέ μιά λάμπα μέ λιγοστό φῶς στερεωμένη στό ἴδιο του τό κεφάλι, πίσω του τόν ἐπιστάτη τῶν δούλων μέ μακρύ μαστίγιο καί στίς ἔξοδες ἕνα ἀνακάτωμα ἀπό βάρβαρους μισθοφόρους, πού οὔτε τούς ἐργάτες τούς ἀναγκασμέ-

νους νά δουλεύουν στά μεταλλεῖα καταλάβαιναν οὔτε καί ὁ ἕνας τόν ἄλλο, γιατί δέ μιλοῦσαν καμιά κοινή γλώσσα. «Καί ὅλα αὐτά συμβαίνουν σέ μένα» — ἀναστενάζει ὁ μανιακός ἄγγλος —, «σέ μένα πού γεννήθηκα ἐλεύθερος βρετανός, νά κάνω ἀναγκαστικά χρυσάφι γιά τούς ἀρχαίους Φαραώ!». «Γιά νά πληρώνω τά χρέη τῆς οἰκογένειας Βοναπάρτη!», στενάζει τό γαλλικό ἔθνος. Ὁ ἄγγλος, ὅσο ἦταν στά καλά του, δέν μποροῦσε νά γλυτώσει ἀπό τήν ἔμμονη ἰδέα νά κάνει χρυσάφι. Οἱ γάλλοι, ὅσο καιρό ἐπαναστατοῦσαν, δέν μποροῦσαν νά γλυτώσουν ἀπό τή ναπολεόντεια ἀνάμνηση, ὅπως ἔδειξαν οἱ ἐκλογές στίς 10 τοῦ Δεκέμβρη [7]. Λαχταροῦσαν νά ξαναγυρίσουν ἀπό τούς κινδύνους τῆς ἐπανάστασης στά κρεατοκάζανα τῆς Αἰγύπτου [8] καί ἡ 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851 ἦταν ἡ ἀπάντηση. Δέν ἔχουν μόνο τή γελοιογραφία τοῦ παλιοῦ Ναπολέοντα, ἔχουν γελοιογραφήσει αὐτόν τόν ἴδιο τόν παλιό Ναπολέοντα, ὅπως θά ἔπρεπε νά φαίνεται στά μέσα τοῦ δέκατου ἔνατου αἰώνα.

Ἡ κοινωνική ἐπανάσταση τοῦ δέκατου ἔνατου αἰώνα δέν μπορεῖ νά ἀντλήσει τήν ποίησή της ἀπό τό παρελθόν, μά μόνο ἀπό τό μέλλον. Δέν μπορεῖ νά ἀρχίσει ἀπό τόν ἴδιο τόν ἑαυτό της ἄν δέν σβήσει ὅλες τίς προλήψεις σχετικά μέ τό παρελθόν. Οἱ προηγούμενες ἐπαναστάσεις εἶχαν ἀνάγκη ἀπό κοσμοϊστορικές ἀναμνήσεις γιά νά θολώσουν τό περιεχόμενό τους. Ἡ ἐπανάσταση τοῦ δέκατου ἔνατου αἰώνα πρέπει νά ἀφήσει τούς νεκρούς νά θάψουν τούς νεκρούς τους γιά νά φτάσει στό δικό της περιεχόμενο. Ἐκεῖ ἡ φράση ξεπερνάει τό περιεχόμενο, ἐδῶ τό περιεχόμενο ξεπερνάει τή φράση.

Ἡ ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη ἦταν ἕνας αἰφνιδιασμός, ἕνα ξάφνιασμα τῆς παλιᾶς κοινωνίας καί ὁ λαός ἀνακήρυξε αὐτό τό ἀπροσδόκητο κτύπημα σάν κοσμοϊστορικό γεγονός πού μ' αὐτό ἄρχιζε ἡ καινούρια ἐποχή. Στίς 2

τοῦ Δεκέμβρη ἡ ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη ἐξαφανίστηκε μέ τήν ταχυδακτυλουργία ἑνός χαρτοκλέφτη καί ἐκεῖνο πού φαίνεται πώς ἀνατράπηκε δέν εἶναι πιά ἡ μοναρχία, εἶναι οἱ φιλελεύθερες παραχωρήσεις, πού εἶχαν ἀποσπασθεῖ ἀπό αὐτή ὕστερα ἀπό ἑκατό χρόνων ἀγῶνες. Ἀντί νά κατακτήσει ἡ ἴδια ἡ κ ο ι ν ω ν ί α ἕνα καινούριο περιεχόμενο, φαίνεται μόνο πώς τό κ ρ ά τ ο ς ξαναγύρισε στήν πιό παλιά του μορφή, στήν ξετσίπωτη σκέτη κυριαρχία τοῦ σπαθιοῦ καί τοῦ ράσου. Ἔτσι ἀπάντησε στό coup de main τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1848 τό coup de tête τοῦ Δεκέμβρη τοῦ 1851. Ὅπως κερδήθηκε ἔτσι καί χάθηκε. Στό μεταξύ ἡ ἐνδιάμεση περίοδος δέν πέρασε ἀχρησιμοποίητη. Ἡ γαλλική κοινωνία στή διάρκεια τῶν χρόνων 1848 - 1851 συμπλήρωσε τίς σπουδές καί τήν πείρα καί μέ συντομευμένη μάλιστα μέθοδο, ἐπειδή ἦταν ἐπαναστατική, πού σέ κανονική, σάν νά ποῦμε, σέ ἀκαδημαϊκή ἐξέλιξη θά ἔπρεπε νά εἶχε προηγηθεῖ ἀπό τή Φεβρουαριανή Ἐπανάσταση ἄν αὐτή ἐπρόκειτο νά εἶναι κάτι παραπάνω ἀπό μιά ἀναταραχή στήν ἐπιφάνεια. Ἡ κοινωνία φαίνεται τώρα πώς ὑποχώρησε πιό πίσω ἀπό κεῖ πού ξεκίνησε. Στήν πραγματικότητα πρέπει πρῶτα νά δημιουργήσει τήν ἐπαναστατική της ἀφετηρία, τήν κατάσταση, τίς σχέσεις, τίς συνθῆκες πού μ' αὐτές μόνο γίνεται ἡ σύγχρονη ἐπανάσταση σοβαρή.

Ἀστικές ἐπαναστάσεις, σάν τίς ἐπαναστάσεις τοῦ δέκατου ὄγδοου αἰώνα, ὁρμοῦν γρήγορα ἀπό ἐπιτυχία σέ ἐπιτυχία, τά δραματικά τους ἀποτελέσματα ξεπερνοῦν τό ἕνα τό ἄλλο, ἄνθρωποι καί πράγματα φαίνονται σάν σέ φωτιές διαμαντιῶν. Ἡ ἔκσταση εἶναι τό πνεῦμα κάθε ἡμέρας. Μά ἡ ζωή τους εἶναι μικρή. Σέ λίγο φτάνουν κιόλας στό ἀνώτατο σημεῖο τους καί μιά μακρυά ἀποχαύνωση κυριεύει ὕστερα τήν κοινωνία πρίν μάθει νά ἀφομοιώνει νηφάλια τά ἀποτελέσματα τῆς ὁρμητικῆς καί θυελλώδικης ἐποχῆς της. Ἀντίθετα, οἱ

προλεταριακές ἐπαναστάσεις, ὅπως οἱ ἐπαναστάσεις τοῦ δέκατου ἔνατου αἰώνα, κάνουν ἀδιάκοπη κριτική στόν ἴδιο τόν ἑαυτό τους, διακόπτουν κάθε στιγμή τήν πορεία τους, γυρίζουν πάλι σέ κεῖνο πού φαίνεται πώς ἔχει πραγματοποιηθεῖ γιά νά τό ξαναρχίσουν ἀπό τήν ἀρχή, χλευάζουν μέ ὠμή ἀκρίβεια τίς ἀσυνέπειες, τίς ἀδυναμίες καί τίς ἐλεεινότητες πού παρουσιάζουν οἱ πρῶτες δοκιμές τους, φαίνονται πώς ξαπλώνουν κάτω τόν ἀντίπαλό τους μόνο γιά νά ἀντλήσει καινούριες δυνάμεις ἀπό τή Γῆ καί νά σηκωθεῖ μπροστά τους πιό γιγάντιος, ὀπισθοχωροῦν ὁλοένα μπροστά στήν ἀπροσδιόριστη ἀπεραντοσύνη τῶν ἴδιων τῶν σκοπῶν τους, ὥσπου νά δημιουργηθοῦν οἱ ὅροι πού κάνουν ἀδύνατο κάθε ξαναγύρισμα καί οἱ ἴδιες οἱ περιστάσεις φωνάζουν:

Hic Rhodus, hic salta·
hier ist die rose, hier tanze [9].

(Ἰδού ἡ Ρόδος, ἰδού καί τό πήδημα· ἐδῶ εἶναι τό τριαντάφυλλο, ἐδῶ χόρεψε). Κατά τά ἄλλα κάθε μέτριος παρατηρητής, ἀκόμα καί ἄν δέν παρακολούθησε βῆμα πρός βῆμα τήν πορεία τῆς γαλλικῆς ἐξέλιξης, θά ἔπρεπε νά προαισθανθεῖ πώς τήν ἐπανάσταση τήν περίμενε ἕνα μεγάλο ρεζίλεμα. Ἦταν ἀρκετό νά ἀκούσει κανείς τά αὐτάρεσκα ἐπινίκια γαυγίσματα, πού μ' αὐτά οἱ κύριοι δημοκράτες συγχαίρονταν ἀμοιβαῖα γιά τά καλά ἀποτελέσματα τῆς δεύτερης [Κυριακῆς τοῦ μήνα] Μάη τοῦ 1852 [10]. Ἡ δεύτερη [Κυριακή τοῦ μήνα] Μάη τοῦ 1852 εἶχε γίνει ἔμμονη ἰδέα στά μυαλά τους, δόγμα, ὅπως στά μυαλά τῶν χιλιαστῶν ἡ ἡμέρα πού θά ξαναπαρουσιαστεῖ ὁ Χριστός καί θά ἀρχίσει ἡ χιλιόχρονη βασιλεία. Ἡ ἀδυναμία, ὅπως πάντα, βρῆκε καταφύγιο στήν πίστη γιά τά θαύματα. Νόμιζε πώς θά νικοῦσε τόν ἐχθρό ὅταν τόν ξόρκιζε στή φαντασία της καί ἔχασε κάθε κατανόηση γιά τό παρόν μέ τήν παθητική ἀποθέωση τοῦ μέλλοντος πού βρί-

σκονταν μπροστά της καί μέ τίς πράξεις πού εἶχε in petto (στό νοῦ) μά πού δέν ἤθελε ἀκόμα νά τίς πραγματοποιήσει. Οἱ ἥρωες αὐτοί, πού ζητοῦν νά ἀναιρέσουν τήν ἀποδειγμένη ἀνικανότητά τους μέ τό νά ἐκφράζουν ἀμοιβαῖα τή συμπάθειά τους καί νά συγκεντρώνονται ὅλοι σέ σωρό, εἶχαν δέσει τίς ἀποσκευές τους, εἶχαν συγκεντρώσει προκαταβολικά τά δάφνινα στεφάνια τους καί ἀπασχολημένοι ἴσα - ἴσα μέ τό νά προεξοφλοῦν στό χρηματιστήριο τίς δημοκρατίες in partibus (μόνο στά χαρτιά) [11] καί πού γι᾽ αὐτές εἶχαν κιόλας ὀργανώσει προνοητικά, μέ ὅλη τήν ἡσυχία τῆς χωρίς ἀπαιτήσεις ψυχῆς τους, τό κυβερνητικό προσωπικό. Ἡ 2 τοῦ Δεκέμβρη τούς κτύπησε σάν κεραυνός ἀπό ξέστερο οὐρανό καί οἱ λαοί, πού σέ ἐποχές μικρόψυχης κατάπτωσης ἀφήνουν πρόθυμα νά καταπνίγεται ἡ ἐσωτερική τους ἀγωνία ἀπό τούς πιό δυνατούς φωνακλάδες, θά ἔχουν ἴσως πειστεῖ πώς πέρασαν πιά οἱ καιροί ὅπου τά κακαρίσματα ἀπό τίς χῆνες μποροῦν νά σώζουν τό Καπιτώλιο[12].

Τό σύνταγμα, ἡ ἐθνοσυνέλευση, τά δυναστικά κόμματα, οἱ γαλάζιοι καί οἱ κόκκινοι δημοκράτες, οἱ ἥρωες τῆς Ἀφρικῆς[13], οἱ βροντές ἀπό τό βῆμα, οἱ ἀστραπές τοῦ καθημερινοῦ τύπου, ὁλόκληρη ἡ φιλολογία, τά πολιτικά ὀνόματα καί οἱ πνευματικές κορυφές, ὁ ἀστικός νόμος καί τό ποινικό δίκαιο, ἡ liberté, égalité, fraternité (ἐλευθερία, ἰσότητα, ἀδελφότητα) καί ἡ δεύτερη [Κυριακή τοῦ μήνα] Μάη τοῦ 1852 — ὅλα αὐτά ἐξαφανίστηκαν σάν φαντάσματα μπροστά στά ξόρκια ἑνός ἀνθρώπου, πού καί οἱ ἴδιοι οἱ ἐχθροί του δέ λένε πώς εἶναι μάγος. Ἡ καθολική ψηφοφορία φαίνεται νά ἔζησε μιά στιγμή μόνο γιά νά κάνει μέ τά ἴδια της τά χέρια, μπροστά στά μάτια ὅλου τοῦ κόσμου, τή διαθήκη της καί νά διακηρύξει στό ὄνομα τοῦ ἴδιου τοῦ λαο: «Alles, was besteht, ist wert, dass es zugrunde geht» (κάθε τι πού ὑπάρχει ἀξίζει κιόλας νά χαθεῖ) [14].

Δέν φτάνει νά λέμε μόνο, ὅπως κάνουν οἱ γάλλοι, πώς τό ἔθνος τους αἰφνιδιάστηκε. Σέ ἕνα ἔθνος καί σέ μιά γυναίκα δέν συγχωρεῖται ἡ ἀπροφύλαχτη στιγμή, ὅπου ὁ πρῶτος τυχόν τυχοδιώχτης θά μποροῦσε νά τή διάσει. Τό αἴνιγμα δέ λύνεται μέ τέτια γυρίσματα μά διατυπώνεται μόνο διαφορετικά. Ἀπομένει νά ἐξηγηθεῖ μέ τί τρόπο ἕνα ἔθνος ἀπό 36 ἑκατομμύρια αἰφνιδιάστηκε καί ὁδηγήθηκε χωρίς ἀντίσταση στήν αἰχμαλωσία ἀπό τρεῖς μεγάλους τυχοδιῶχτες.

Ἄς ἀνακεφαλαιώσουμε σέ γενικές γραμμές τίς φάσεις πού πέρασε ἡ γαλλική ἐπανάσταση ἀπό τίς 24 τοῦ Φλεβάρη 1848 ὥς τό Δεκέμβρη τοῦ 1851.

Τρεῖς κύριες περίοδες εἶναι ἀπαραγνώριστες: ἡ περίοδος τοῦ Φλεβάρη. Ἀπό τίς 4 τοῦ Μάη 1848 ὥς τίς 28 τοῦ Μάη 1849: ἡ περίοδος τῆς συγκρότησης τῆς δημοκρατίας ἤ ἡ περίοδος τῆς συνταχτικῆς συνέλευσης. Ἀπό τίς 28 τοῦ Μάη 1849 ὥς τίς 2 τοῦ Δεκέμβρη τοῦ 1851: ἡ περίοδος τῆς συνταγματικῆς δημοκρατίας ἤ τῆς νομοθετικῆς ἐθνοσυνέλευσης.

Ἡ πρώτη περίοδος, ἀπό τίς 24 τοῦ Φλεβάρη, ἤ ἀπό τήν ἀνατροπή τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου ὥς τίς 4 τοῦ Μάη 1848 πού συγκλήθηκε ἡ Συνταχτική Συνέλευση, ἡ καθαυτό περίοδος τοῦ Φλεβάρη, μπορεῖ νά χαραχτηριστεῖ σάν ὁ πρόλογος τῆς ἐπανάστασης. Ὁ χαραχτήρας της ἐκδηλώθηκε ἐπίσημα μέ τό γεγονός πώς ἡ κυβέρνηση πού αὐτοσχεδιάστηκε ἀνακήρυξε ἡ ἴδια τόν ἑαυτό της προσωρινή καί ὅπως ἡ κυβέρνηση, ἔτσι καί τό κάθε τι πού ὑποκινήθηκε, πού ἐπιχειρήθηκε καί πού ἐκδηλώθηκε στήν περίοδο αὐτή χαραχτήρισε τόν ἑαυτό του σάν προσωρινό μόνο. Κανείς καί τίποτα δέν τόλμησε νά διεκδικήσει γιά τόν ἑαυτό του τό δικαίωμα τῆς ὕπαρξης καί τῆς πραγματικῆς

δράσης. Ὅλα τά στοιχεῖα πού προετοίμασαν ἤ καθόρισαν τήν ἐπανάσταση, ἡ δυναστική ἀντιπολίτευση [15], ἡ δημοκρατική ἀστική τάξη, ἡ λαϊκοδημοκρατική ἐργατιά, βρῆκαν προσωρινά τή θέση τους στή φεβρουαριανή κ υ β έ ρ ν η σ η.

Δέν μποροῦσε νά εἶναι διαφορετικά. Οἱ μέρες τοῦ Φλεβάρη εἶχαν ἀρχικά σκοπό μιά ἐκλογική μεταρύθμιση, πού θά πλάταινε τόν κύκλο τῶν πολιτικά προνομιούχων μέσα στήν ἴδια τήν κατέχουσα τάξη καί θά ἀνέτρεπε τήν ἀποκλειστική κυριαρχία τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ χρήματος. Μόλις ὅμως ἔφτασαν τά πράγματα ὥς τήν πραγματική σύγκρουση, ὁ λαός κατέβηκε στά ὁδοφράγματα, ἡ ἐθνοφρουρά κράτησε παθητική στάση, ὁ στρατός δέν ἔφερε καμιά σοβαρή ἀντίσταση καί ἡ δυναστεία τόβαλε στά πόδια. Τότε ἡ δημοκρατία φάνηκε σάν κάτι τό αὐτονόητο. Κάθε κόμμα τήν ἐξήγησε μέ τό δικό του τρόπο. Τό προλεταριάτο πού τήν κατάχτησε μέ τή βία τῶν ὅπλων τῆς ἔβαλε τή δική του σφραγίδα καί τήν ἀνακήρυξε κ ο ι ν ω ν ι κ ή δ η μ ο κ ρ α τ ί α. Ἔτσι δηλώθηκε τό γενικό περιεχόμενο τῆς σύγχρονης ἐπανάστασης, πού βρίσκονταν στήν πιό παράδοξη ἀντίφαση μέ κάθε τι πού, μέ τό ὑλικό πού ὑπῆρχε, μέ τό βαθμό μόρφωσης πού εἶχαν φτάσει οἱ μάζες κάτω ἀπό τίς δοσμένες περιστάσεις καί σχέσεις, μποροῦσε ἄμεσα νά πραγματοποιηθεῖ. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, οἱ ἀξιώσεις ὅλων τῶν ἄλλων στοιχείων, πού εἶχαν πάρει μέρος στήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη, ἀναγνωρίστηκαν μέ τή μερίδα τοῦ λέοντος πού πέτυχαν στήν κυβέρνηση. Σέ καμιά ἄλλη ἐποχή δέ βρίσκουμε, κατά συνέπεια, πιό παρδαλό μίγμα ἀπό παραφουσκωμένες φράσεις καί ἀδεξιότητα, ἀπό τίς πιό ἐνθουσιώδικες νεοτεριστικές τάσεις μέ τήν πιό βαθιά ριζωμένη κυριαρχία τῆς παλιᾶς ρουτίνας, ἀπό τήν πιό φαινομενική ἁρμονία σ' ὁλόκληρη τήν κοινωνία μαζί μέ τήν πιό βαθιά ἀποξένωση τῶν στοιχείων της. Ἐνῶ τό παρισινό προλεταριάτο ἐντρυφοῦσε ἀκόμα στή θέα τῆς μεγάλης προοπτι-

κῆς, πού εἶχε ξανοίξει μπροστά του, καί ἐπιδίδονταν σέ σοβαρές συζητήσεις γιά τά κοινωνικά προβλήματα, οἱ παλιές δυνάμεις τῆς κοινωνίας συσπειρώθηκαν, συγκεντρώθηκαν, σκέφτηκαν καί βρῆκαν ἕνα ἀπροσδόκητο στήριγμα στή μάζα τοῦ ἔθνους, στούς ἀγρότες καί τούς μικροαστούς, πού εἶχαν ὁρμήσει ὅλοι μέ μιᾶς στήν πολιτική σκηνή, ὅταν γκρεμίστηκαν οἱ φραγμοί τῆς ἰουλιανῆς μοναρχίας.

Ἡ *δεύτερη περίοδος*, ἀπό τίς 4 τοῦ Μάη 1848 ὥς τό τέλος τοῦ Μάη 1849, εἶναι ἡ περίοδος *τῆς συγκρότησης, τῆς θεμελίωσης τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας*. Ἀμέσως ὕστερα ἀπό τίς μέρες τοῦ Φλεβάρη δέν αἰφνιδιάστηκε μόνο ἡ δυναστική ἀντιπολίτευση ἀπό τούς δημοκρατικούς, οἱ δημοκρατικοί ἀπό τούς σοσιαλιστές, μά καί ὁλόκληρη ἡ Γαλλία ἀπό τό Παρίσι. Ἡ Ἐθνοσυνέλευση πού συνῆλθε στίς 4 τοῦ Μάη 1848, ὕστερα ἀπό τίς ἐθνικές ἐκλογές, ἀντιπροσώπευε τό ἔθνος. Ἦταν ζωντανή διαμαρτυρία ἐνάντια στίς ἀξιώσεις τῶν ἡμερῶν τοῦ Φλεβάρη καί ὄφειλε νά ξαναφέρει τά ἀποτελέσματα τῆς ἐπανάστασης στά ἀστικά της μέτρα. Μάταια δοκίμασε τό παρισινό προλεταριάτο, πού κατάλαβε ἀμέσως τό χαραχτήρα τῆς Ἐθνοσυνέλευσης, λίγες μέρες ὕστερα ἀπό τή σύγκλησή της, στίς 15 τοῦ Μάη, νά ἀρνηθεῖ βίαια τήν ὕπαρξή της, νά τή διαλύσει, νά σκορπίσει πάλι στά συστατικά της μέρη τήν ὀργανική αὐτή μορφή πού μ' αὐτή τό ἀπειλοῦσε τό πνεῦμα τοῦ ἔθνους πού ἀντιδροῦσε [16]. Ἡ 15η τοῦ Μάη δέν εἶχε, ὅπως εἶναι γνωστό, κανένα ἄλλο ἀποτέλεσμα παρά νά ἀπομακρύνει τόν Μπλανκί καί τούς συντρόφους του, δηλαδή τούς πραγματικούς ἀρχηγούς τοῦ προλεταριακοῦ κόμματος, ἀπό τήν πολιτική σκηνή γιά ὁλόκληρη τή διάρκεια τοῦ κύκλου πού ἐξετάζουμε.

Τήν *ἀστική μοναρχία* τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου μποροῦσε μόνο ἡ *ἀστική δημοκρατία* νά τήν

διαδεχθεῖ, δηλαδή, ἄν κάτω ἀπό τό ὄνομα τοῦ βασιλιᾶ κυβέρνησε μιά περιορισμένη μερίδα τῆς ἀστικῆς τάξης, τώρα στό ὄνομα τοῦ λαοῦ θά κυβερνάει τό σύνολο τῆς ἀστικῆς τάξης. Οἱ ἀξιώσεις τοῦ παρισινοῦ προλεταριάτου εἶναι οὐτοπιστικά κουραφέξαλα πού πρέπει νά πάρουν ἕνα τέλος. Στή δήλωση αὐτή τῆς Συνταχτικῆς Συνέλευσης τό παρισινό προλεταριάτο ἀπάντησε μέ τήν ἐ ξ έ γ ε ρ σ η τ ο ῦ Ἰ ο ύ ν η, τό πιό κολοσσιαῖο γεγονός στήν ἱστορία τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐμφυλίων πολέμων. Ἡ ἀστική δημοκρατία νίκησε. Μέ τό μέρος της βρίσκονταν ἡ ἀριστοκρατία τοῦ χρήματος, ἡ βιομηχανική ἀστική τάξη, ἡ μεσαία τάξη, οἱ μικροαστοί, ὁ στρατός, τό ὀργανωμένο σέ κινητή φρουρά κουρελοπρολεταριάτο [17], οἱ διανοούμενοι, οἱ παπάδες καί ὁ πληθυσμός τῆς ὑπαίθρου. Μέ τό μέρος τοῦ παρισινοῦ προλεταριάτου δέν ἦταν κανένας ἄλλος ἐκτός ἀπ' αὐτό τό ἴδιο. Πάνω ἀπό 3.000 ἐξεγερμένοι σφάχτηκαν ὕστερα ἀπό τή νίκη καί 15.000 ἐξορίστηκαν χωρίς δίκη. Μέ τήν ἧττα αὐτή τό προλεταριάτο περνᾶ στό π ί σ ω μ έ ρ ο ς τῆς ἐπαναστατικῆς σκηνῆς. Προσπαθεῖ κάθε φορά νά περάσει ξανά μπροστά, μόλις φανεῖ πώς τό κίνημα παίρνει καινούρια ὁρμή, μά μέ ὅλο καί πιό ἐλαττωμένη πάντοτε χρήση δυνάμεων καί πάντοτε μέ μικρότερα ἀποτελέσματα. Μόλις ἕνα ἀπό τά κοινωνικά στρώματα πού βρίσκονται πιό πάνω ἀπ' αὐτό ἔμπαινε σέ ἐπαναστατικό ἀναβρασμό, συμμαχεῖ μαζί του, ἔτσι συμμερίζεται τίς ἧττες πού παθαίνουν τά διάφορα κόμματα τό ἕνα ὕστερα ἀπό τό ἄλλο. Μά τά κατοπινά αὐτά χτυπήματα ἀδυνατίζουν ὅλο καί πιό πολύ, ὅσο περισσότερο διαμοιράζονται σ' ὁλόκληρη τήν ἐπιφάνεια τῆς κοινωνίας. Οἱ σημαντικότεροι ἀρχηγοί του στήν Ἐθνοσυνέλευση καί στόν τύπο πέφτουν μέ τή σειρά θύματα τῶν δικαστηρίων καί ἐπικεφαλῆς του μπαίνουν ὅλο καί πιό ἀμφίβολα πρόσωπα. Ἕνα μέρος του ρίχνεται σέ δ ο γ μ α τ ι κ ο ύ ς π ε ι ρ α μ α τ ι σ μ ο ύ ς, σέ τ ρ ά π ε ζ ε ς ἀ ν τ α λ-

λαγῶν καί σέ ἐργατικούς συνεταιρισμούς, δηλαδή σέ μιά κίνηση πού ἔχει παραιτηθεῖ ἀπό τήν ἰδέα νά ἀνατρέψει τόν παλιό κόσμο μέ τά δικά του συνδυασμένα μεγάλα μέσα καί ζητάει, ἀντίθετα, νά πραγματοποιήσει τήν ἀπολύτρωσή του πίσω ἀπό τίς πλάτες τῆς κοινωνίας, μέ ἰδιωτικό τρόπο, μέσα στούς περιορισμένους ὅρους ὕπαρξής του καί γι' αὐτό ἀποτυχαίνει ἀναγκαστικά. Φαίνεται πώς δέν μπορεῖ οὔτε νά ξαναβρεῖ μέσα του τό ἐπαναστατικό μεγαλεῖο, οὔτε νά κερδίσει ὥς ὅτου *ὅλες οἱ τάξεις* πού τό πολέμησαν τόν Ἰούνη κείτονται ἡττημένες δίπλα του. Μά, τουλάχιστο, ὑποκύπτει μέ ὅλες τίς τιμές τῆς μεγάλης κοσμοϊστορικῆς πάλης. Ὄχι μονάχα ἡ Γαλλία, μά ὁλόκληρη ἡ Εὐρώπη τρέμει ἀπό τό σεισμό τοῦ Ἰούνη, ἐνῶ οἱ κατοπινές ἧττες τῶν ἀνώτερων τάξεων ἐξαγοράζονται τόσο φτηνά, πού χρειάζεται ὅλη ἡ γεμάτη θράσος ὑπερβολή τοῦ κόμματος πού νίκησε γιά νά μποροῦν νά περάσουν γενικά σάν γεγονότα καί γίνονται τόσο ἐπονείδιστες ὅσο πιό μακριά ἀπό τό προλεταριάτο βρίσκεται τό κόμμα πού νίκησε.

Ἡ ἧττα τώρα τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ Ἰούνη εἶχε φυσικά προπαρασκευάσει καί ἰσοπεδώσει τό ἔδαφος, πού πάνω του μποροῦσε νά θεμελιωθεῖ καί νά οἰκοδομηθεῖ ἡ ἀστική δημοκρατία. Ταυτόχρονα ὅμως φανέρωσε πώς στήν Εὐρώπη ὑπάρχουν ἄλλα ζητήματα καί ὄχι τό ζήτημα «*δημοκρατία ἤ μοναρχία*». Εἶχε δείξει πώς ἡ *ἀστική δημοκρατία* σημαίνει ἐδῶ τήν ἀπεριόριστη δεσποτεία μιᾶς τάξης πάνω στίς ἄλλες τάξεις. Εἶχε φανερώσει πώς σέ χῶρες μέ πολύ παλιό πολιτισμό, μέ ἀναπτυγμένο ταξικό σχηματισμό, μέ σύγχρονους ὅρους παραγωγῆς καί μέ πνευματική συ-

νείδηση πού μέσα σ' αὐτή εἶχαν διαλυθεῖ, ὕστερα ἀπό δουλειά αἰώνων, ὅλες οἱ πατροπαράδοτες ἰδέες, ἡ δημοκρατία σημαίνει γενικά μόνο τή μορφή μιᾶς πολιτικῆς ἀλλαγῆς στήν ἀστική κοινωνία καί ὄχι τή συντηρητική μορφή τῆς ζωῆς της ὅπως λ.χ. στίς Ἑνωμένες Πολιτεῖες στή Βόρεια Ἀμερική, ὅπου ὑπάρχουν βέβαια τάξεις, μά δέν ἔχουν ἀκόμα σταθεροποιηθεῖ καί, μέσα σέ μιά ἀδιάκοπη κατάσταση ροῆς, ἀλλάζουν καί ἀνταλλάζουν μεταξύ τους τά συστατικά τους στοιχεῖα, ὅπου τά σύγχρονα μέσα παραγωγῆς ἀντί νά ταυτίζονται μέ ἕνα ἀποτελματωμένο ὑπερπληθυσμό, πιό πολύ ἀναπληρώνουν τή σχετική ἔλλειψη σέ ἐργατικά κεφάλια καί χέρια καί ὅπου, τέλος, ἡ πυρετώδικη νεανική κίνηση τῆς ὑλικῆς παραγωγῆς, πού ἔχει νά ἰδιοποιηθεῖ ἕνα καινούριο κόσμο, δέν ἄφησε οὔτε χρόνο οὔτε εὐκαιρία γιά νά καταργήσει τόν παλιό κόσμο τῶν πνευμάτων.

Ὅλες οἱ τάξεις καί ὅλα τά κόμματα ἑνώθηκαν τίς μέρες τοῦ Ἰούνη μέ τό Κόμμα τῆς Τάξης ἐνάντια στήν προλεταριακή τάξη, στό κόμμα τῆς ἀναρχίας, τοῦ σοσιαλισμοῦ, τοῦ κομμουνισμοῦ. «Ἔσωσαν» τήν κοινωνία ἀπό τούς «ἐχθρούς τῆς κοινωνίας». Ἔδοσαν στό στρατό τους γιά σύνθημα τό ρητό τῆς παλιᾶς κοινωνίας —ἰδιοχτησία, οἰκογένεια, θρησκεία, τάξη— καί τόν κάλεσαν στήν ἀντεπαναστατική σταυροφορία: «Ἐν τούτῳ νίκα» [18]. Ἀπό τή στιγμή αὐτή, κάθε φορά πού ἕνα ἀπό τά πολυάριθμα κόμματα, πού εἶχαν συσπειρωθεῖ κάτω ἀπό τό ἔμβλημα αὐτό ἐνάντια στούς ξεσηκωμένους τοῦ Ἰούνη, προσπαθεῖ νά κρατήσει τό ἐπαναστατικό πεδίο μάχης γιά τά δικά του συμφέροντα, ὑποκύπτει μπροστά στήν κραυγή: «ἰδιοχτησία, οἰκογένεια, θρησκεία, τάξη». Ἡ κοινωνία σώζεται κάθε φορά πού ὁ κύκλος τῶν κυριάρχων της στενεύει, κάθε φορά πού ἕνα πιό στενό συμφέρο ἐπικρατεῖ

μπροστά στό πιό πλατύ. Κάθε ἀπαίτηση γιά τήν πιό ἁπλή ἀστική οἰκονομική μεταρύθμιση, γιά τόν πιό κοινό φιλελευθερισμό, γιά τήν πιό ρηχή δημοκρατία, τιμωρεῖται σάν «ἀπόπειρα ἐνάντια στήν κοινωνία» καί στιγματίζεται ταυτόχρονα σάν «σοσιαλισμός». Στό τέλος πετιοῦνται μέ τίς κλωτσιές καί οἱ ἴδιοι οἱ ἀρχιερεῖς τῆς «θρησκείας καί τῆς τάξης» ἀπό τούς πυθιακούς τους τρίποδες, ἁρπάζονται στό σκοτάδι τῆς νύχτας ἀπό τά κρεβάτια τους, χώνονται σέ κλοῦβες, ρίχνονται στίς φυλακές ἤ στέλνονται ἐξορία, ὁ ναός τους ἰσοπεδώνεται, τό στόμα τους σφραγίζεται, ἡ πένα τους τσακίζεται, ὁ νόμος τους ξεσκίζεται στό ὄνομα τῆς θρησκείας, τῆς ἰδιοχτησίας, τῆς οἰκογένειας, τῆς τάξης. Ἀστοί πού εἶναι φανατισμένοι γιά τήν τάξη πυροβολοῦνται στά μπαλκόνια τους ἀπό μπουλούκια μεθυσμένων φαντάρων, ἡ ἱερότητα τῆς οἰκογένειάς τους βεβηλώνεται, τά σπίτια τους βομβαρδίζονται ἔτσι γιά νά περνάει ἡ ὥρα — στό ὄνομα τῆς ἰδιοχτησίας, τῆς οἰκογένειας, τῆς θρησκείας, τῆς τάξης. Τέλος, τά ἀποβράσματα τῆς ἀστικῆς κοινωνίας σχηματίζουν τήν ἱερή φάλαγγα τῆς τάξης καί ὁ ἥρωας Κραπουλίνσκι [19] μπαίνει στόν Κεραμεικό σάν «σωτήρας τῆς κοινωνίας».

II

Ἄς ξαναπιάσουμε τό νῆμα τῆς ἐξέλιξης.

Ἡ ἱστορία τῆς Συνταχτικῆς Ἐθνοσυνέλευσης ἀπό τίς μέρες τοῦ Ἰούνη καί ὕστερα εἶναι ἡ ἱστορία τῆς κυριαρχίας καί τῆς διάλυσης τῆς δημοκρατικῆς ὁμάδας τῆς ἀστικῆς τάξης, τῆς ὁμάδας ἐκείνης πού εἶναι γνωστή μέ τό ὄνομα: οἱ τρίχρωμοι δημοκράτες, καθαροί δημοκράτες, πολιτικοί δημοκράτες, φορμαλιστές δημοκράτες.

Ἡ ὁμάδα αὐτή ἀποτελοῦσε στό καθεστώς τῆς ἀστικῆς μοναρχίας τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου τήν ἐπίσημη δημοκρατική ἀντιπολίτευση καί, κατά συνέπεια, ἕνα ἀναγνωρισμένο συστατικό μέρος τοῦ τότε πολιτικοῦ κόσμου. Εἶχε τούς ἀντιπροσώπους της στίς βουλές καί σημαντικό κύκλο ἐπιροῆς στόν τύπο. Τό παρισινό ὄργανό της, «Le National» [20] τό θεωροῦσαν στό εἶδος του τόσο σοβαρό ὅσο καί τή «Journal des Débats» [21]. Ἡ θέση της μέσα στή συνταγματική μοναρχία ἀντιστοιχοῦσε στό χαραχτήρα της. Δέν ἀποτελοῦσε μιά ὁμάδα τῆς ἀστικῆς τάξης μέ κοινά συμφέροντα πού τήν ξεχώριζαν ἀπό τίς ἄλλες οἱ ἰδιαίτερες συνθῆκες στήν παρα-

γωγή. Ἦταν μιά φατρία ἀπό ἀστούς μέ δημοκρατικές ἰδέες, ἀπό συγγραφεῖς, δικηγόρους, ἀξιωματικούς καί ὑπαλλήλους πού ἡ ἐπιροή τους στηρίζονταν στίς προσωπικές ἀντιπάθειες τῆς χώρας ἐνάντια στό Λουδοβίκο Φίλιππο, σέ ἀναμνήσεις τῆς παλιᾶς δημοκρατίας, στή δημοκρατική πίστη μερικῶν ὀνειροπόλων καί πρίν ἀπ' ὅλα στό γαλλικό ἐθνικισμό, πού τόν κρατοῦσε ἀδιάκοπα ἄγρυπνο τό μίσος τους ἐνάντια στίς συνθῆκες τῆς Βιέννης καί τή συμμαχία μέ τήν Ἀγγλία. Ἕνα μεγάλο μέρος ἀπό τούς ὀπαδούς της ἡ «National» τόν καιρό τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου τό χρωστοῦσε στήν κρυφή τούτη ἀγάπη πρός τήν αὐτοκρατορία, πού ἀργότερα, στό καθεστώς τῆς δημοκρατίας, μπόρεσε νά τῆς ἀντιτάξει στό πρόσωπο τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη ἕνα θανάσιμο ἀνταγωνιστή. Πολεμοῦσε τήν χρηματιστική ἀριστοκρατία, ὅπως ὅλη ἡ ὑπόλοιπη ἀστική ἀντιπολίτευση. Ἡ πολεμική ἐνάντια στόν προυπολογισμό, πού στή Γαλλία ταυτιζόταν μέ τήν πάλη ἐνάντια στή χρηματιστική ἀριστοκρατία, τῆς ἐξασφάλιζε μιά πάρα πολύ φτηνή δημοτικότητα καθώς καί πολύ πλούσια ὕλη γιά πουριτανικά leading articles (κύρια ἄρθρα) καί δέν μποροῦσε παρά νά τά ἐκμεταλλευτεῖ. Ἡ βιομηχανική ἀστική τάξη τήν εὐγνωμονοῦσε γιατί ὑποστήριζε δουλόπρεπα τό γαλλικό προστατευτικό σύστημα, πού, ὡστόσο, τό δέχονταν πιό πολύ γιά ἐθνικούς λόγους παρά γιά οἰκονομικούς, καί ὅλη ἡ ἀστική τάξη γιά τίς γεμάτες μίσος συκοφαντίες της ἐνάντια στόν κομμουνισμό καί τό σοσιαλισμό. Κατά τά ἄλλα, τό κόμμα τῆς «National» ἦταν καθαρά δημοκρατικό, ζητοῦσε δηλαδή δημοκρατική καί ὄχι μοναρχική μορφή γιά τήν ἀστική κυριαρχία καί, πρίν ἀπ' ὅλα, τή μερίδα τοῦ λέοντος στήν κυριαρχία αὐτή. Ὅσο γιά τούς ὅρους αὐτῆς τῆς ἀλλαγῆς, δέν τούς εἶχε καθόλου ξεκαθαρίσει μέσα της. Ἀντίθετα, αὐτό πού ἦταν γι' αὐτή καθαρό σάν τόν ἥλιο καί ἀναγνωρίζονταν δημόσια στά μεταρυθμιστικά συμπόσια

τίς τελευταῖες ἡμέρες τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, ἦταν ἡ ἀντιδημοτικότητά της ἀνάμεσα στούς δημοκράτες ἀστούς καί ἰδιαίτερα στό ἐπαναστατικό προλεταριάτο. Αὐτοί οἱ καθαροί δημοκράτες, ὅπως δά εἶναι φυσικό γιά τούς καθαρούς δημοκράτες, ἦταν κιόλας ἕτοιμοι νά ἱκανοποιηθοῦν στήν ἀρχή μέ τήν ἀντιβασιλεία τῆς δούκισσας τῆς Ὀρλεάνης [22], ὅταν ξέσπασε ἡ ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη πού ἔδωκε στούς πιό γνωστούς ἐκπροσώπους της μιά θέση στήν προσωρινή κυβέρνηση. Φυσικά, εἶχαν ἀπό μιᾶς ἀρχῆς τήν ἐμπιστοσύνη τῆς ἀστικῆς τάξης καί τήν πλειοψηφία στή Συνταχτική Συνέλευση. Τά *σοσιαλιστικά* στοιχεῖα τῆς προσωρινῆς κυβέρνησης ἀποκλείστηκαν ἀμέσως ἀπό τήν Ἐκτελεστική Ἐπιτροπή πού σχημάτισε ἡ Ἐθνοσυνέλευση ὅταν συνῆλθε, καί τό κόμμα τῆς «National» χρησιμοποίησε τήν ἔκρηξη τῆς ἐξέγερσης τοῦ Ἰούνη γιά νά διώξει καί αὐτή τήν ἴδια τήν *Ἐκτελεστική Ἐπιτροπή* καί νά ἀπαλλάγεῖ μ' αὐτόν τόν τρόπο ἀπό τούς ἄμεσους ἀντιπάλους της, τούς *μικροαστούς ἤ δημοκρατικούς ρεπουμπλικάνους* (Λεντρύ - Ρολλέν κτλ.). Ὁ Καβαινιάκ, ὁ στρατηγός τοῦ ἀστικοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος πού εἶχε διευθύνει τή μάχη τοῦ Ἰούνη, ἀντικατάστησε τήν Ἐκτελεστική Ἐπιτροπή μέ ἕνα εἶδος διχτατορικῆς ἐξουσίας. Ὁ Μαρρά, ὁ πρώην ἀρχισυντάχτης τῆς «National», ἔγινε μόνιμος πρόεδρος τῆς Συνταχτικῆς Ἐθνοσυνέλευσης καί τά ὑπουργεῖα καθώς καί ὅλες τίς ἄλλες σημαντικές θέσεις τίς πῆραν οἱ καθαροί δημοκράτες.

Ἡ δημοκρατική ὁμάδα τῶν ἀστῶν, πού ἀπό καιρό θεωροῦσε τόν ἑαυτό της σάν τό νόμιμο κληρονόμο τῆς μοναρχίας τοῦ Ἰούλη, βρῆκε πώς εἶχε ξεπεράσει τά ἰδανικά της, μά ἔφτασε στήν ἐξουσία ὄχι ὅπως τό ὀνειρεύονταν τόν καιρό τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, μέ μιά φιλελεύθερη ἐξέγερση τῆς ἀστικῆς τάξης ἐνάντια στό θρόνο, μά ὕστερα ἀπό μιά στάση τοῦ προλεταριάτου ἐνάντια στό κεφάλαιο, πού καταπνίγηκε

μέ μυδράλια. Ἐκεῖνο πού φαντάστηκε σάν τό πιό *ἐπαναστατικό* γεγονός, ἦταν στήν πραγματικότητα τό πιό *ἀντεπαναστατικό*. Τό φροῦτο ἔπεσε μέσα στήν ποδιά της, μά ἔπεσε ἀπό τό δέντρο τῆς γνώσης καί ὄχι ἀπό τό δέντρο τῆς ζωῆς.

Ἡ ἀποκλειστική *κυριαρχία τῶν ἀστῶν δημοκρατῶν* διατηρήθηκε μόνο ἀπό τίς 24 τοῦ Ἰούνη ὥς τίς 10 τοῦ Δεκέμβρη 1848. Συνοψίζεται *στή σύνταξη ἑνός δημοκρατικοῦ συντάγματος* καί στήν *κήρυξη τοῦ Παρισιοῦ σέ κατάσταση πολιορκίας*.

Τό καινούριο *σύνταγμα* ἦταν στή βάση του μόνο ἡ ἐκδημοκρατισμένη ἔκδοση τῆς μοναρχίας τοῦ Ἰούλη. Τό στενό ἐκλογικό δικαίωμα τῆς ἰουλιανῆς μοναρχίας, πού ἀπόκλειε ἀκόμα καί ἕνα μεγάλο μέρος ἀπό τούς ἀστούς ἀπό τήν πολιτική ἐξουσία, ἦταν ἀσυμβίβαστο μέ τήν ὕπαρξη τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας. Ἡ ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη προκήρυξε ἀμέσως στή θέση τοῦ ἐκλογικοῦ αὐτοῦ συστήματος τό ἄμεσο γενικό ἐκλογικό δικαίωμα. Οἱ ἀστοί - δημοκράτες δέν μποροῦσαν νά ἀνακαλέσουν τό γεγονός αὐτό. Περιορίστηκαν μόνο νά προσθέσουν τήν περιοριστική διάταξη μιᾶς ἑξάμηνης παραμονῆς στόν τόπο τῆς ἐκλογῆς. Ἡ παλιά διοικητική, δημοτική, δικαστική, στρατιωτική κτλ. ὀργάνωση ἔμεινε ὅπως ἦταν, ἤ, ὅπου τό σύνταγμα τήν τροποποιοῦσε, ἡ τροποποίηση ἀφοροῦσε τόν πίνακα τῶν περιεχομένων καί ὄχι τό περιεχόμενο, τό ὄνομα καί ὄχι τό πράγμα.

Τό ἀναπόφευχτο γενικό ἐπιτελεῖο τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ 1848, προσωπική ἐλευθερία, ἐλευθερία τοῦ τύπου, τοῦ λόγου, τῆς ὀργάνωσης, τῆς συγκέντρωσης, τῆς ἐκπαίδευσης, τῆς θρησκείας κ.τ.λ. ντύθηκε μέ μιά συνταγματική στολή πού τό ἔκανε ἄτρωτο. Κάθε μιά δηλαδή ἀπό τίς ἐλευθερίες αὐτές ἀνακηρύσσεται *ἀπόλυτο* δικαίωμα τοῦ γάλλου **cito-**

yen (πολίτη), μά πάντοτε μέ τήν περιθωριακή σημείωση πώς εἶναι ἀπεριόριστη μόνο ὥς ἐκεῖ πού δέν περιορίζεται ἀπό τά «ἴ σ α δ ι κ α ι ώ μ α τ α τ ῶ ν ἄ λ λ ω ν καί ἀπό τή δ η μ ό σ ι α ἀ σ φ ά λ ε ι α» ἤ ἀπό «ν ό μ ο υ ς» πού ἔχουν σκοπό νά ἐξασφαλίσουν ἴσα - ἴσα αὐτή τήν ἁρμονία ἀνάμεσα στίς ἀτομικές ἐλευθερίες καί τή δημόσια ἀσφάλεια. Λ.χ. «οἱ πολίτες ἔχουν τό δικαίωμα νά συνεταιρίζονται, νά συγκεντρώνονται φιλήσυχα καί χωρίς ὅπλα, νά ἀναφέρονται στίς ἀρχές καί νά ἐκφράζουν τίς γνῶμες τους μέ τόν τύπο ἤ μέ ὁποιοδήποτε ἄλλο μέσο. Ἡ ἀ π ό λ α υ σ η τ ῶ ν δ ι κ α ι ω μ ά τ ω ν α ὐ τ ῶ ν δ έ ν ἔ χ ε ι κ α ν έ ν α ἄ λ λ ο π ε ρ ι ο ρ ι σ μ ό π α ρ ά τ ά ἴ σ α δ ι κ α ι ώ - μ α τ α τ ῶ ν ἄ λ ω ν κ α θ ώ ς κ α ί τ ή δ η μ ό σ ι α ἀ σ φ ά λ ε ι α». [Κεφ. II τοῦ γαλλικοῦ συντάγματος, § 8]. Ἡ ἐκπαίδευση εἶναι ἐλεύθερη. «Ἡ ἐλευθερία τῆς ἐκπαίδευσης πρέπει νά ἀ π ο λ α μ β ά ν ε τ α ι μέσα στά καθορισμένα ἀπό τό νόμο ὅρια καί κάτω ἀπό τήν ἀνώτερη ἐπίβλεψη τοῦ κράτους» [στό ἴδιο, § 9]. «Ἡ κατοικία κάθε πολίτη εἶναι ἀπαραβίαστη, ἐ κ τ ό ς ἀπό τίς περιπτώσεις πού προβλέπει ὁ νόμος» [στό ἴδιο, κεφ. II, § 3] κ.τ.λ. κ.τ.λ. — Τό σύνταγμα παραπέμπει λοιπόν ὁλοένα σέ μελλοντικούς ὀ ρ γ α ν ι κ ο ύ ς νόμους, πού θά ἐπεξηγοῦν τίς περιθωριακές αὐτές σημειώσεις καί θά ρυθμίζουν τήν ἀπόλαυση τῶν ἀπεριορίστων αὐτῶν ἐλευθεριῶν, ἔτσι πού νά μή συγκρούονται οὔτε μεταξύ τους, οὔτε μέ τή δημόσια ἀσφάλεια. Καί ἀργότερα οἱ ὀργανικοί αὐτοί νόμοι ἐκδόθηκαν ἀπό τούς φίλους τῆς τάξης καί ρυθμίστηκαν ὅλες αὐτές οἱ ἐλευθερίες μέ τέτιο τρόπο πού ἡ ἀστική τάξη νά τίς ἀπολαμβάνει δίχως νά ἔρχεται σέ σύγκρουση μέ τά ἴδια δικαιώματα τῶν ἄλλων τάξεων τῆς κοινωνίας. Παντοῦ ὅπου ἀπαγόρευαν «στούς ἄλλους» τίς ἐλευθερίες αὐτές ἤ πού ἐπιτρέπονταν ἡ ἀπόλαυσή τους κάτω ἀπό ὅρους πού ἀποτελοῦσαν ἄλλες τόσες ἀστυνομικές παγίδες, αὐ-

τό γίνονταν πάντοτε μόνο γιά τό συμφέρο τῆς «δημόσιας ἀσφάλειας», δηλαδή, γιά τήν ἀσφάλεια τῆς ἀστικῆς τάξης, ὅπως ὁρίζει τό σύνταγμα. Γι' αὐτό, ὑστερότερα, καί τά δυό μέρη ἐπικαλοῦνταν μέ ὅλο τους τό δίκαιο τό σύνταγμα, τόσο οἱ φίλοι τῆς τάξης πού καταργούσανε ὅλες αὐτές τίς ἐλευθερίες, ὅσο καί οἱ δημοκράτες πού τίς διεκδικοῦσαν ὅλες. Τό κάθε δηλαδή ἄρθρο τοῦ συντάγματος περιλαβαίνει τήν ἴδια του ἀντίθεση, τή δική του Ἄνω καί Κάτω Βουλή, στή γενική διατύπωση τήν ἐλευθερία καί στήν περιθωριακή σημείωση τήν κατάργηση τῆς ἐλευθερίας. Ὅσον καιρό λοιπόν ἦταν σεβαστό τό ὄνομα τῆς ἐλευθερίας καί ἐμποδίζονταν μόνο ἡ πραγματική ἐξάσκησή της, ἐννοεῖται μέ νόμιμο τρόπο, ἡ συνταγματική ὕπαρξη τῆς ἐλευθερίας ἔμενε ἀνέπαφη καί ἀπαραβίαστη, ὅσο θανάσιμα καί ἄν ἦταν τά χτυπήματα στήν καθημερινή της ὕπαρξη.

Τό σύνταγμα αὐτό, πού μέ τόσο ἔξυπνο τρόπο τό ἔκαναν ἀπαραβίαστο, ἦταν ὡστόσο σάν τόν Ἀχιλλέα τρωτό σέ ἕνα σημεῖο, ὄχι ὅμως στή φτέρνα, μά στό κεφάλι, ἤ καλύτερα στά δυό κεφάλια ὅπου κατάληγε: στή Νομοθετική συνέλευση ἀπό τό ἕνα μέρος, στόν πρόεδρο ἀπό τό ἄλλο. Ἄν ξεφυλλίσουμε τό σύνταγμα θά βροῦμε πώς μόνο τά ἄρθρα πού σ' αὐτά καθορίζεται ἡ σχέση τοῦ προέδρου μέ τή Νομοθετική συνέλευση εἶναι ἀπόλυτα, θετικά, χωρίς ἀντιφάσεις, ἀδύνατο νά παρερμηνευτοῦν. Ἐδῶ, δηλαδή, τό ζήτημα ἦταν νά ἐξασφαλιστοῦν οἱ ἴδιοι οἱ ἀστοί δημοκράτες. Τά ἄρθρα 45 - 70 τοῦ συντάγματος ἔχουν μέ τέτιο τρόπο συνταχθεῖ, πού νά μπορεῖ ἡ ἐθνοσυνέλευση νά παραμερίζει συνταγματικά τόν πρόεδρο, ἐνῶ ὁ πρόεδρος νά μήν μπορεῖ νά παραμερίζει τήν ἐθνοσυνέλευση παρά μόνο ἀντισυνταγματικά, καταργώντας δηλαδή τό ἴδιο τό σύνταγμα. Ἐδῶ, λοιπόν, αὐτό τό ἴδιο τό σύνταγμα προκαλεῖ τή βίαιη κατάργησή του. Δέν καθιερώνει μόνο, ὅπως ὁ Χάρτης τοῦ

1830 [23], τό χωρισμό τῶν ἐξουσιῶν, μά τόν πλαταίνει ὥς τήν ἀνυπόφορη ἀντίφαση. Τό παιχνίδι τῶν συνταγματικῶν ἐξουσιῶν, ὅπως ὀνόμαζε ὁ Γκιζώ τούς κοινοβουλευτικούς καυγάδες ἀνάμεσα στή νομοθετική καί τήν ἐκτελεστική ἐξουσία, παίζει στό σύνταγμα τοῦ 1848 ἀκατάπαυτα va banque [τά παίζει ὅλα γιά ὅλα]. Ἀπό τό ἕνα μέρος 750 ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ, ἐκλεγμένοι μέ καθολική ψηφοφορία καί ἐπανεκλέξιμοι, πού ἀποτελοῦν μιά ἀνεξέλεγκτη, ἀδιάλυτη, ἀδιαίρετη ἐθνοσυνέλευση, μιά ἐθνοσυνέλευση πού ἔχει παντοδύναμη νομοθετική ἐξουσία, πού ἀποφασίζει τελικά γιά πόλεμο, εἰρήνη καί ἐμπορικές συμβάσεις, πού αὐτή μόνη ἔχει τό δικαίωμα νά δίνει ἀμνηστία καί πού μέ τή μονιμότητά της βρίσκεται ἀδιάκοπα στό προσκήνιο. Ἀπό τό ἄλλο μέρος ὁ πρόεδρος μέ ὅλα τά προνόμια τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, μέ τό δικαίωμα νά διορίζει καί νά παύει τούς ὑπουργούς του ἀνεξάρτητα ἀπό τήν ἐθνοσυνέλευση, μέ ὅλα τά μέσα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας στά χέρια του, μέ τό δικαίωμα νά διορίζει σέ ὅλες τίς θέσεις καί νά ὁρίζει ἔτσι στή Γαλλία τό λιγότερο πάνω ἀπό 1 ½ ἑκατομμύριο ὑπάρξεις, γιατί τόσες ἐξαρτῶνται ἀπό τίς 500.000 ὑπαλλήλους καί ἀξιωματικούς ὅλων τῶν βαθμῶν. Ἔχει πίσω του ὅλες τίς ἔνοπλες δυνάμεις. Ἔχει τό προνόμιο νά δίνει χάρη σέ μεμονωμένους ἐγκληματίες, νά βάζει σέ διαθεσιμότητα τούς ἐθνοφύλακες, νά παύει, σέ συμφωνία μέ τό Συμβούλιο Ἐπικρατείας, τά γενικά, τά ἐπαρχιακά καί τά δημοτικά συμβούλια πού ἐκλέγονται ἀπό τούς ἴδιους τούς πολίτες. Ἔχει τήν πρωτοβουλία καί τήν καθοδήγηση σέ ὅλες τίς συμφωνίες μέ τό ἐξωτερικό. Ἐνῶ ἡ συνέλευση παραμένει ἀδιάκοπα στή σκηνή καί εἶναι ἐκτεθειμένη μέ τό φῶς τῆς ἡμέρας στήν κοινή κριτική, ὁ πρόεδρος κάνει κρυφή ζωή στά Ἠλύσια, καί μάλιστα ἔχοντας μπροστά στά μάτια του καί μέσα στήν καρδιά του τό ἄρθρο 45 τοῦ συντάγματος, πού τοῦ φωνάζει

κάθε μέρα: «Frère, il faut mourir!» [Ἀδελφέ, πρέπει νά πεθάνεις!]. Ἡ ἐξουσία σου λήγει τή δεύτερη Κυριακή τοῦ ὡραίου μήνα Μάη, τόν τέταρτο χρόνο τῆς ἐκλογῆς σου. Τότε πᾶνε τά μεγαλεῖα, τό κομμάτι δέν παίζεται δεύτερη φορά καί ἄν ἔχεις χρέη κοίταξε νά τά πληρώσεις ὅσο εἶναι ἀκόμα καιρός μέ τίς 600.000 φράγκα πού σοῦ ἐπιχορηγεῖ τό σύνταγμα, ἐκτός ἄν προτιμᾶς νά τραβήξεις τή δεύτερη Δευτέρα τοῦ ὡραίου μήνα Μάη γιά τό Κλισύ [24]. Ἄν τό σύνταγμα παραχωρεῖ ἔτσι τήν πραγματική ἐξουσία στόν πρόεδρο, προσπαθεῖ νά ἐξασφαλίσει τήν ἠθική ἐξουσία στήν Ἐθνοσυνέλευση. Παραβλέποντας τό γεγονός πώς εἶναι ἀδύνατο νά δημιουργηθεῖ ἠθική ἐξουσία μέ νομικά ἄρθρα, τό σύνταγμα ἀναιρεῖ ἐδῶ τόν ἴδιο τόν ἑαυτό του, ὁρίζοντας πώς ὁ πρόεδρος ἐκλέγεται ἀπό ὅλους τούς γάλλους μέ ἄμεση ψηφοφορία. Ἐνῶ οἱ ψῆφοι τῆς Γαλλίας σκορπίζονται στά 750 μέλη τῆς Ἐθνοσυνέλευσης, συγκεντρώνονται ἐδῶ ἀντίθετα σέ ἕ ν α μοναδικό ἄτομο. Ἐνῶ κάθε χωριστός ἀντιπρόσωπος τοῦ λαοῦ ἀντιπροσωπεύει μόνο τοῦτο ἤ ἐκεῖνο τό κόμμα, τούτη ἤ κείνη τήν πόλη, τοῦτο ἤ κεῖνο τό προγεφύρωμα ἤ ἀκόμα καί μόνο τήν ἀνάγκη νά ἐκλεγεῖ ἕνας ἑπτακοσιοστός πεντηκοστός χωρίς νά πολυπροσέχει κανείς οὔτε τίς ἴδιες τίς ἐκλογές, οὔτε καί τόν ὑποψήφιο, α ὐ τ ό ς εἶναι ὁ ἐκλεκτός τοῦ Ἔθνους καί ἡ πράξη τῆς ἐκλογῆς του εἶναι τό μεγάλο ἀτοῦ, πού τό παίζει ὁ κυρίαρχος λαός μιά φορά κάθε τέσσερα χρόνια. Ἡ ἐκλεγμένη Ἐθνοσυνέλευση ἐκφράζει, βέβαια, μέ τούς χωριστούς ἀντιπροσώπους της τίς ποικίλες πλευρές τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος, μά στόν πρόεδρο ἐνσαρκώνεται αὐτό τό ἴδιο τό ἐθνικό πνεῦμα. Ἀπέναντι σ᾽ αὐτή κατέχει ἕνα εἶδος θεϊκοῦ δικαιώματος, ὑπάρχει ἐλέῳ λαοῦ.

Ἡ Θέτις, ἡ θεά τῆς θάλασσας, εἶχε προφητέψει στόν Ἀχιλλέα πώς θά πέθαινε στό ἄνθος τῆς νεότητάς του. Τό σύνταγμα, πού κι αὐτό εἶχε, σάν τόν Ἀχιλλέα, τό τρωτό του

σημεῖο, εἶχε τό ἴδιο μέ τόν Ἀχιλλέα καί τήν προαίσθηση πώς θά πέθαινε ἀπό πρόωρο θάνατο. Ἦταν ἀρκετό γιά τούς καθαρούς δημοκράτες, πού ἔφτιαναν τό σύνταγμα, νά ρίξουν μιά ματιά, ἀπό τό συννεφιασμένο οὐρανό τῆς ἰδανικῆς δημοκρατίας, κάτω στό βέβηλο κόσμο γιά νά διακρίνουν πώς ὁ ἀέρας πού εἶχαν πάρει οἱ βασιλικοί, οἱ βοναπαρτικοί, οἱ δημοκρατικοί, οἱ κομμουνιστές καθώς καί ἡ δική τους ἀνυποληψία αὔξαινε κάθε μέρα ὅσο πλησίαζαν νά ὁλοκληρώσουν τό μεγάλο τους νομοθετικό ἀριστούργημα, χωρίς νά εἶναι ἀνάγκη νά ἀφήσει γι' αὐτό ἡ Θέτις τή θάλασσα καί νά τούς φανερώσει τό μυστικό. Προσπαθοῦσαν νά ξεγελάσουν τό πεπρωμένο μέ μιά συνταγματική πανουργία, χρησιμοποιώντας τό ἄρθρο 111 τοῦ συντάγματος, πού σύμφωνα μ' αὐτό κάθε πρόταση γιά ἀναθεώρηση τοῦ συντάγματος ἔπρεπε νά ψηφιστεῖ σέ τρεῖς διαδοχικές συζητήσεις, πού θά ἔπρεπε νά ἀπέχει ἡ μία ἀπό τήν ἄλλη ἕνα ὁλόκληρο μήνα, καί ἀπό τά τρία τέταρτα τό λιγότερο τῶν ψήφων καί μέ τήν πρόσθετη προϋπόθεση πώς θά ψήφιζαν ὄχι λιγότερα ἀπό 500 μέλη τῆς Ἐθνοσυνέλευσης. Μ' αὐτό ἔκαναν τήν ἀνίσχυρη μόνο ἀπόπειρα, καί σάν κοινοβουλευτική ἀκόμα μειοψηφία, ὅπως ἔβλεπαν προφητικά ἀπό τώρα κι ὅλας τόν ἑαυτό τους, νά ἐξασκήσουν ἀκόμα μιά ἐξουσία πού, αὐτή τή στιγμή πού διέθεταν τήν κοινοβουλευτική πλειοψηφία καί ὅλα τά μέσα τῆς κυβερνητικῆς ἐξουσίας, ξέφευγε μέρα μέ τή μέρα ὅλο καί πιό πολύ ἀπό τά ἀδύνατα χέρια τους.

Τέλος τό σύνταγμα ἐμπιστεύονταν τόν ἑαυτό του, μέ ἕνα μελοδραματικό ἄρθρο, «στήν ἐπαγρύπνηση καί τόν πατριωτισμό ὁλόκληρου τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ καί κάθε γάλλου χωριστά» ἀφοῦ πρῶτα, σέ ἕνα ἄλλο ἄρθρο, εἶχε κι ὅλας ἐμπιστευθεῖ τούς «ἄγρυπνους» καί «πατριῶτες» στήν τρυφερή δικαστική περιποίηση τοῦ ἀνώτατου δικαστηρίου, τῆς «haute cour», πού ἐπινοήθηκε ἐπίτηδες ἀπ' αὐτό γιά τοῦτο τό σκοπό.

Αὐτό ἦταν τό σύνταγμα τοῦ 1848, πού στίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851 ἀνατράπηκε ὄχι ἀπό κάποιο κεφάλι, μά ἀπό τό ἄγγιγμα καί μόνο ἑνός καπέλου. Τό καπέλο αὐτό, εἶναι ἀλήθεια, ἦταν ἕνα τρίκωχο ναπολεόντειο καπέλο.

Ἐνῶ οἱ ἀστοί δημοκράτες ἀσχολοῦνταν στή συνέλευση μέ τό νά φιλολογοῦν, νά συζητοῦν καί νά ψηφίζουν αὐτό τό σύνταγμα, ὁ Καβαινιάκ ἔξω ἀπό τή συνέλευση κρατοῦσε τό Π α - ρ ί σ ι σ έ κ α τ ά σ τ α σ η π ο λ ι ο ρ κ ί α ς. Ἡ κατάσταση πολιορκίας τοῦ Παρισιοῦ ἦταν ὁ accoucheur (ὁ μάμμος) τῆς συνταχτικῆς συνέλευσης ὅταν αὐτή κοιλοπονοῦσε τά δημοκρατικά δημιουργήματά της. Ἄν ἐξαφανίστηκε ἀπό τόν κόσμο ἀργότερα τό σύνταγμα, μέ τίς ξιφολόγχες, δέν πρέπει νά ξεχνοῦμε πώς ἔπρεπε νά τό προστατέψουν, ὅταν ἀκόμα βρίσκονταν στήν κοιλιά τῆς μάνας του, παρόμοια ξιφολόγχες καί μάλιστα γυρισμένες ἐνάντια στό λαό καί πώς πάλι ξιφολόγχες ἔπρεπε νά τό φέρουν στόν κόσμο. Οἱ πρόδρομοι τῶν «τίμιων δημοκρατῶν» εἶχαν περιφέρει τό σύμβολό τους, τήν τρίχρωμη σημαία, σ' ὁλόκληρη τήν Εὐρώπη. Τοῦτοι πάλι ἔκαναν καί μιά ἐφεύρεση ἀκόμα, πού βρῆκε μόνη της τό δρόμο σ' ὁλόκληρη τήν ἤπειρο, μά πού ξαναγύριζε, μέ ὅλο ξανανιωμένη ἀγάπη, στή Γαλλία, ὥσπου τώρα πολιτογραφήθηκε μόνιμα στούς μισούς νομούς της — τ ή ν κ α τ ά - σ τ α σ η π ο λ ι ο ρ κ ί α ς. Περίφημη ἐφεύρεση, πού χρησιμοποιήθηκε περιοδικά σέ κάθε ἀκόλουθη κρίση στήν πορεία τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης. Μά ὁ στρατώνας καί ὁ καταυλισμός, πού τά φόρτωναν περιοδικά πάνω στά κεφάλια τῆς γαλλικῆς κοινωνίας γιά νά τῆς συμπιέσουν τό μυαλό καί νά τήν κάνουν νά ἡσυχάσει, τό σπαθί καί τό μουσκέτο, πού σ' αὐτά ἀνάθεταν περιοδικά νά διευθύνουν καί νά διοικοῦν, νά κηδεμονεύουν καί νά λογοκρίνουν, νά ἐκτελοῦν ἀστυνομικά καθήκοντα καί νά παίζουν τό ρόλο τοῦ νυχτοφύλακα, τό μουστάκι καί ἡ στρατιωτική στολή πού τά σάλπιζαν περιοδικά

σάν τήν ἀνώτατη σοφία καί τόν πρύτανη τῆς κοινωνίας — δέν θά ἔπρεπε τάχα στό τέλος ὁ στρατώνας καί ὁ καταυλισμός, τό σπαθί καί τό μουσκέτο, τό μουστάκι καί ἡ στρατιωτική στολή, νά σκεφθοῦν νά σώσουν καλύτερα μιά γιά πάντα τήν κοινωνία, ἀνακηρύσσοντας τό δικό τους καθεστώς σάν τό ἀνώτατο καθεστώς καί ἀπαλλάσσοντας ὁλότελα τήν ἀστική κοινωνία ἀπό τή φροντίδα νά κυβερνάει τόν ἑαυτό της; Ὁ στρατώνας καί ὁ καταυλισμός, τό σπαθί καί τό μουσκέτο, τό μουστάκι καί ἡ στρατιωτική στολή ἔπρεπε νά φτάσουν ἀκόμα πιό γρήγορα σ' αὐτή τή σκέψη, γιατί τότε θά μποροῦσαν νά περιμένουν καί πιό καλή πληρωμή γιά τήν ἀνώτερή τους ἐκδούλευση, ἐνῶ μέ τίς ἁπλές περιοδικές καταστάσεις πολιορκίας καί τίς προσωρινές σωτηρίες τῆς κοινωνίας μέ διαταγή τῆς μιᾶς ἤ τῆς ἄλλης μερίδας τῆς ἀστικῆς τάξης, ἐκτός ἀπό μερικούς νεκρούς καί τραυματίες καί μερικούς φιλικούς ἀστικούς μορφασμούς, δέν ἔβγαινε τίποτα τό οὐσιαστικό. Δέν θά ἔπρεπε τάχα ὁ στρατός νά παίξει καί αὐτός ἐπί τέλους μιά φορά τό παιγνίδι τῆς κατάστασης πολιορκίας γιά τό δικό του συμφέρο καί γιά τό δικό του λογαριασμό καί νά πολιορκήσει ταυτόχρονα καί τά ἀστικά χρηματοφυλάκια; Ἀκόμα ἄς σημειωθεῖ ἀνάμεσα στά ἄλλα ὅτι δέν πρέπει νά ξεχνοῦμε πώς ὁ συνταγματάρχης Μπερνάρ, ὁ ἴδιος ὁ πρόεδρος τῆς στρατιωτικῆς ἐπιτροπῆς πού κάτω ἀπό τίς διαταγές τοῦ Καβαινιάκ βοήθησε νά ἐξοριστοῦν, χωρίς δίκη, 15.000 στασιαστές, βρίσκονταν τούτη τή στιγμή πάλι ἐπικεφαλῆς τῆς στρατιωτικῆς ἐπιτροπῆς πού λειτουργοῦσε στό Παρίσι.

Ὅταν οἱ ἔντιμοι, οἱ καθαροί δημοκράτες δημιούργησαν, μέ τήν κατάσταση πολιορκίας τοῦ Παρισιοῦ, τό φυτώριο ἀπ' ὅπου θά βλάσταιναν οἱ πραιτωριανοί [25] τῆς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851, ἀπό τό ἄλλο μέρος ἀξίζουν τόν ἔπαινο γιατί ἀντί νά ὑπερβάλουν τό ἐθνικό αἴσθημα, ὅπως τόν καιρό τοῦ Λουδοβί-

κου Φιλίππου, τώρα, πού ἐξουσίαζαν τήν ἐθνική δύναμη, σέρνονται μπροστά στούς ξένους καί ἀντί νά ἐλευθερώσουν τήν Ἰταλία, τήν ἄφησαν νά κατακτηθεῖ ξανά ἀπό τούς αὐστριακούς καί τούς ναπολιτάνους [26]. Ἡ ἐκλογή τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη στό προεδρικό ἀξίωμα στίς 10 τοῦ Δεκέμβρη 1848 ἔβαλε τέλος στή δικτατορία τοῦ Καβαινιάκ καί τή Συνταχτική Συνέλευση.

Τό ἄρθρο 44 τοῦ συντάγματος ὁρίζει: «Ὁ πρόεδρος τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας δέν πρέπει νά ἔχασε ποτέ τήν ἰδιότητα τοῦ γάλλου πολίτη». Ὁ πρῶτος πρόεδρος τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας, ὁ Λ. Ν. Βοναπάρτης, ὄχι μόνο εἶχε χάσει τήν ἰδιότητα τοῦ γάλλου πολίτη, ὄχι μόνο εἶχε χρηματίσει ἄγγλος εἰδικός ἀστυνομικός, μά ἦταν ἀκόμα καί πολιτογραφημένος ἑλβετός [27].

Ἀνάπτυξα σέ ἄλλο μέρος [28] τή σημασία τῆς ἐκλογῆς τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη. Δέν θά ξαναγυρίσω ἄλλο σ' αὐτό. Ἐδῶ φτάνει νά παρατηρήσω πώς αὐτό ἦταν μ ι ά ἀ ν τ ί δ ρ α σ η τ ῶ ν χ ω ρ ι κ ῶ ν, πού ἔπρεπε νά πληρώσουν τά ἔξοδα τῆς ἐπανάστασης τοῦ Φλεβάρη, ἐνάντια στίς ὑπόλοιπες τάξεις τοῦ ἔθνους, μιά ἀ ν τ ί δ ρ α σ η τ ῆ ς ὑ π α ί θ ρ ο υ ἐ ν ά ν τ ι α σ τ ή ν π ό λ η. Ἡ ἐκλογή αὐτή ἐπιδοκιμάστηκε πολύ ἀπό τό στρατό, πού οἱ δημοκράτες τῆς «National» δέν τοῦ εἶχαν προσφέρει οὔτε δόξα οὔτε ἐπιδόματα, ἀπό τή μεγάλη ἀστική τάξη πού ἔβλεπε τό Βοναπάρτη σάν γέφυρα πρός τή μοναρχία, ἀπό τούς προλετάριους καί τούς μικροαστούς πού τή χαιρέτισαν σάν ἕνα μαστίγωμα τοῦ Καβαινιάκ. Ἀργότερα θά βρῶ τήν εὐκαιρία νά ἐξετάσω ἀπό πιό κοντά τίς σχέσεις τῶν χωρικῶν μέ τή γαλλική ἐπανάσταση.

Ἡ περίοδος ἀπό τίς 20 τοῦ Δεκέμβρη τοῦ 1848 [29] ὥς τή διάλυση τῆς συνταχτικῆς, τό Μάη τοῦ 1849, περιλαβαίνει τήν ἱστορία τῆς πτώσης τῶν ἀστῶν δημοκρατῶν. Ἀφοῦ ἵδρυ-

σαν μιά δημοκρατία γιά τήν ἀστική τάξη, ἀφοῦ ἔδιωξαν τό ἐπαναστατικό προλεταριάτο ἀπό τό στίβο καί ἐπέβαλαν προσωρινά σιωπή στούς δημοκρατικούς μικροαστούς, παραμερίζονται καί οἱ ἴδιοι ἀπό τή μάζα τῆς ἀστικῆς τάξης, πού ἔκανε μέ τό δίκιο της κατάσχεση στή δημοκρατία αὐτή σάν ἰ δ ι ο χ τ η σ ί α της. Αὐτή ὅμως ἡ ἀστική μάζα ἦταν β α σ ι λ ι κ ή. Ἕνα μέρος της, οἱ μεγάλοι γαιοχτήμονες κυριαρχοῦσαν στό καθεστώς τῆς π α λ ι ν ό ρ θ ω σ η ς καί γι' αὐτό ἦταν ν ο μ ι μ ό φ ρ ο ν ε ς [30]. Τό ἄλλο μέρος, οἱ ἀριστοκράτες τοῦ χρήματος καί οἱ μεγαλοβιομήχανοι, κυριαρχοῦσαν στό καθεστώς τῆς ἰουλιανῆς μοναρχίας καί γι' αὐτό ἦταν ὀ ρ λ ε α ν ι σ τ έ ς [31]. Οἱ μεγάλοι ἀξιωματοῦχοι τοῦ στρατοῦ, τοῦ πανεπιστημίου, τῆς ἐκκλησίας, τῶν δικηγόρων, τῆς ἀκαδημίας καί τοῦ τύπου ἦταν μοιρασμένοι καί στά δύο μέρη, ἄν καί σέ διαφορετικές ἀναλογίες. Ἐδῶ, στήν ἀστική δημοκρατία πού δέν ἔφερε οὔτε τό ὄνομα τῶν Β ο υ ρ β ώ ν ω ν οὔτε τῆς Ὀ ρ λ ε ά ν η ς, μά τό ὄνομα Κ ε φ ά λ α ι ο, εἶχαν βρεῖ τή μορφή τοῦ κράτους ὅπου θά μποροῦσαν νά κυριαρχήσουν ἀ π ό κ ο ι ν ο ῦ. Ἡ ἐξέγερση τοῦ Ἰούνη τούς εἶχε κι ὅλας συνενώσει στό «Κόμμα τῆς Τάξης». Τώρα ἔπρεπε νά παραμεριστεῖ πρῶτα ἡ κλίκα τῶν ἀστῶν - δημοκρατῶν, πού κρατοῦσε ἀκόμα τίς ἕδρες στήν Ἐθνοσυνέλευση. Ὅσο βάναυσοι ἦταν αὐτοί οἱ καθαροί δημοκράτες στήν κατάχρηση τῆς φυσικῆς βίας ἐνάντια στό λαό, ἄλλο τόσο δειλοί, ἄτολμοι, ἄνανδροι, τσακισμένοι καί ἀνίκανοι γιά ἀγώνα ἦταν τώρα πού ὑποχωροῦσαν παντοῦ ὅπου ἔπρεπε νά ὑπερασπίσουν τό δημοκρατισμό τους καί τά νομοθετικά τους δικαιώματα ἐνάντια στήν ἐκτελεστική ἐξουσία καί τούς βασιλικούς. Δέν θά ἐκθέσω ἐδῶ τήν ἐπαίσχυντη ἱστορία τῆς διάλυσής τους. Αὐτή δέν ἦταν πτώση, ἦταν ἀφανισμός. Ἡ ἱστορία τους τελείωσε μιά γιά πάντα καί στήν ἑπόμενη περίοδο φιγουράριζαν τόσο στή Συνέλευση ὅσο καί ἔξω

ἀπ' αὐτή μόνο σάν ἀνάμνηση, σάν ἀνάμνηση πού φαίνονταν πώς ξαναζωντάνευε μόλις ἐπρόκειτο πάλι γιά τό ὄνομα μόνο δημοκρατία καί κάθε φορά πού ἡ ἐπαναστατική σύγκρουση ἀπειλοῦσε νά κατέβει στό πιό χαμηλότερο ἐπίπεδο. Σημειώνω ἐδῶ παροδικά, πώς ἡ ἐφημερίδα, πού ἔδοσε τό ὄνομά της στό κόμμα αὐτό, ἡ «National» προσχώρησε τήν κατοπινή περίοδο στό σοσιαλισμό.

Πρίν νά κλείσουμε αὐτή τήν περίοδο πρέπει νά ρίξουμε μιά ἀναδρομική ματιά ἀκόμα στίς δυό δυνάμεις πού ἡ μιά ἐκμηδένισε τήν ἄλλη στίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851, ἐνῶ ἀπό τίς 20 τοῦ Δεκέμβρη 1848 ὥς τήν ἀποχώρηση τῆς Συνταχτικῆς ζοῦσαν σέ ὁμαλές συζυγικές σχέσεις. Ἐννοοῦμε ἀπό τή μιά μεριά τό Λουδοβίκο Βοναπάρτη καί ἀπό τήν ἄλλη τό κόμμα τοῦ βασιλικοῦ συνασπισμοῦ, τό Κόμμα τῆς Τάξης, τό κόμμα τῶν μεγάλων ἀστῶν. Μόλις ἀνάλαβε τήν προεδρία ὁ Βοναπάρτης σχημάτισε ἀμέσως κυβέρνηση ἀπό τό Κόμμα τῆς Τάξης καί ἐπικεφαλῆς της ἔβαλε τόν Ὀντιλόν Μπαρρό (nota bene, τόν παλιό ἀρχηγό τῆς πιό φιλελεύθερης ὁμάδας στήν κοινοβουλευτική ἀστική τάξη). Ὁ κύριος Μπαρρό πέτυχε ἐπιτέλους τό ὑπουργεῖο, πού τό φάντασμά του τόν κυνηγοῦσε ἀπό τό 1830, καί κάτι παραπάνω ἀπ' αὐτό, πέτυχε καί τήν προεδρία στήν κυβέρνηση. Ὄχι, ὅμως, ὅπως τήν εἶχε φανταστεῖ τόν καιρό τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου σάν πιό προχωρημένος ἡγέτης τῆς κοινοβουλευτικῆς ἀντιπολίτευσης, μά μέ τό καθῆκον νά σκοτώσει ἕνα κοινοβούλιο σέ συμμαχία μέ ὅλους τούς ἄσπονδους ἐχθρούς του, τούς ἰησουίτες καί τούς νομιμόφρονες. Ὁδηγοῦσε ἐπιτέλους τή νύφη στό σπίτι, μά ἀφοῦ εἶχε προηγούμενα ἐκπορνευτεῖ. Ὁ Βοναπάρτης ἐξαφανίστηκε φαινομενικά ὁλότελα. Τό κόμμα αὐτό ἐνεργοῦσε γι' αὐτόν.

Στήν πρώτη κιόλας συνεδρίαση τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ἀποφασίστηκε ἡ ἐκστρατεία τῆς Ρώμης, πού συμ-

φώνησαν νά τήν κάνουν πίσω άπό τίς πλάτες τῆς Ἐθνοσυνέλευσης καί νά τῆς ἀποσπάσουν τά μέσα γι' αὐτή μέ ψεύτικες προφάσεις. Ἔτσι ἄρχισαν μέ μιά ἀπάτη ἐνάντια στήν Ἐθνοσυνέλευση καί μέ μιά μυστική συνωμοσία μέ τίς ἀπολυταρχικές δυνάμεις τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἐνάντια στήν ἐπαναστατική δημοκρατία τῆς Ρώμης. Μέ τόν ἴδιο τρόπο καί μέ τίς ἴδιες μανοῦβρες προετοίμασε τό πραξικόπημά του καί ὁ Βοναπάρτης στίς 2 τοῦ Δεκέμβρη ἐνάντια στή βασιλική νομοθετική συνέλευση καί τή συνταγματική της δημοκρατία. Ἄς μήν ξεχνοῦμε πώς τό ἴδιο κόμμα, πού στίς 20 τοῦ Δεκέμβρη 1848 σχημάτισε τήν κυβέρνηση τοῦ Βοναπάρτη, ἀποτελοῦσε στίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851 τήν πλειοψηφία στή νομοθετική συνέλευση.

Ἡ Συνταχτική Συνέλευση εἶχε ἀποφασίσει τόν Αὔγουστο νά διαλυθεῖ μόνο ὅταν ἐπεξεργαστεῖ πρῶτα καί δημοσιεύσει μιά ὁλόκληρη σειρά ἀπό ὀργανικούς νόμους, πού θά συμπλήρωναν τό σύνταγμα. Τό Κόμμα τῆς Τάξης ἔβαλε τό βουλευτή Ρατώ καί πρότεινε σ' αὐτή στίς 6 τοῦ Γενάρη 1849 νά παρατήσει τούς ὀργανικούς νόμους καί νά ἀποφασίσει καλύτερα τή διάλυσή της. Ὄχι μόνο ἡ κυβέρνηση μέ τόν κ. Ὀντιλόν Μπαρρό ἐπικεφαλῆς, μά καί ὅλα τά βασιλόφρονα μέλη τῆς Ἐθνοσυνέλευσης φώναζαν ἐκείνη τή στιγμή πώς ἡ διάλυσή της ἦταν ἀπαραίτητη γιά νά ἀποκατασταθεῖ ἡ πίστη, νά στερεωθεῖ ἡ τάξη, γιά νά δοθεῖ ἕνα τέλος στήν ἀόριστη προσωρινότητα καί νά δημιουργηθεῖ μιά ὁριστική κατάσταση, πώς ἐμπόδιζε τήν παραγωγικότητα τῆς νέας κυβέρνησης καί πώς ζητοῦσε νά παρατείνει τήν ὕπαρξή της μόνο καί μόνο ἀπό ἀντιδικία καί πώς ἡ χώρα τήν εἶχε βαρεθεῖ πιά. Ὁ Βοναπάρτης σημείωνε ὅλες αὐτές τίς ἐπιθέσεις ἐνάντια στή νομοθετική ἐξουσία, τίς ἔμαθε ἀπ' ἔξω καί ἔδειξε στούς βασιλικούς τοῦ κοινοβουλίου στίς 2 τοῦ Δεκέμ-

βρη πώς διδάχτηκε άπ' αὐτούς. Ἐπανέλαβε τά ἴδια τά δικά τους συνθήματα ἐνάντιά τους.

Ἡ κυβέρνηση Μπαρρό καί τό Κόμμα τῆς Τάξης προχώρησαν πιό πέρα. Προκάλεσαν σ' ὁλόκληρη τή Γαλλία τήν ἀ π ο σ τ ο λ ή ἀ ν α φ ο ρ ῶ ν σ τ ή ν Ἐ θ ν ο σ υ ν έ λ ε υ σ η, πού τήν παρακαλοῦσαν πολύ εὐγενικά νά ἐξαφανιστεῖ. Ἔτσι ὁδήγησαν στή μάχη ἐνάντια στήν Ἐθνοσυνέλευση, πού ἦταν ἡ συνταγματικά ὀργανωμένη ἔκφραση τοῦ λαοῦ, τίς ἀνοργάνωτες μάζες του. Δίδαξαν στό Βοναπάρτη νά κάνει ἔφεση ἀπό τά κοινοβουλευτικά σώματα στό λαό. Τέλος, στίς 29 τοῦ Γενάρη 1849 ἦρθε ἡ μέρα πού ἡ Συνταχτική θά ἀποφάσιζε ἄν θά αὐτοδιαλυθεῖ. Ἡ Ἐθνοσυνέλευση βρῆκε τό κτίριο ὅπου συνεδρίαζε πιασμένο ἀπό τό στρατό. Ὁ Σανγκαρνιέ, ὁ στρατηγός τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης, ὅπου εἶχε συγκεντρωθεῖ ἡ ἀνώτατη διοίκηση τῆς ἐθνοφυλακῆς καί τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, εἶχε ὀργανώσει στό Παρίσι μιά μεγάλη στρατιωτική ἐπιθεώρηση σάν νά ἐπρόκειτο νά γίνει μάχη καί οἱ συνασπισμένοι βασιλικοί δήλωσαν ἀπειλητικά στή Συνταχτική πώς θά χρησιμοποιηθεῖ βία ἄν δέν ἦταν πρόθυμη. Ἦταν πρόθυμη καί παζάρεψε μόνο μιά πολύ σύντομη προθεσμία ζωῆς. Τί ἄλλο ἦταν ἡ 29 τοῦ Γενάρη παρά τό **coup d' état** (πραξικόπημα) τῆς 2 τοῦ Δεκέμβρη, πού τούτη τή φορά γινόταν ἀπό τούς βασιλικούς μαζί μέ τό Βοναπάρτη ἐνάντια στή δημοκρατική Ἐθνοσυνέλευση; Οἱ κύριοι δέν πρόσεξαν, ἤ δέν θέλησαν νά προσέξουν, πώς ὁ Βοναπάρτης ἐπωφελήθηκε ἀπό τήν 29 τοῦ Γενάρη 1849 γιά νά βάλει νά παρελάσει μπροστά του, στόν Κεραμεικό, ἕνα μέρος ἀπό τό στρατό καί πώς ἅρπαξε μέ λαχτάρα αὐτή ἴσα-ἴσα τήν πρώτη δημόσια συγκέντρωση τῆς στρατιωτικῆς δύναμης ἐνάντια στήν κοινοβουλευτική ἐξουσία γιά νά προαναγγείλει τόν Καλλιγούλα [32]. Αὐτοί, δίχως ἄλλο, βλέπαν μόνο τό Σανγκαρνιέ τους.

Ἕνα ἀπό τά κίνητρα, πού παρακινοῦσαν ξεχωριστά τό Κόμμα τῆς Τάξης νά συντομέψει βίαια τό χρόνο ζωῆς πού ἀπόμενε στή Συνταχτική ἦταν οἱ ὀργανικοί νόμοι, πού θά συμπλήρωναν τό σύνταγμα, ὅπως ὁ νόμος γιά τήν ἐκπαίδευση, ὁ νόμος γιά τή θρησκευτική λατρεία κτλ. Γιά τούς συνασπισμένους βασιλικούς ἦταν ἐξαιρετικά ἐνδιαφέρον νά κάνουν οἱ ἴδιοι τούς νόμους αὐτούς καί νά μήν ἀφήσουν νά γίνουν ἀπό τούς δημοκρατικούς, πού στό μεταξύ εἶχαν γίνει δύσπιστοι. Ὡστόσο, ἀνάμεσα στούς ὀργανικούς αὐτούς νόμους βρισκόταν καί ἕνας νόμος σχετικά μέ τίς εὐθύνες τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας. Στά 1851 ἡ Νομοθετική Συνέλευση ἦταν ἀπασχολημένη ἴσα - ἴσα μέ τή σύνταξη ἑνός τέτιου νόμου, ὅταν ὁ Βοναπάρτης πρόλαβε τό κτύπημα μέ τό κτύπημα τῆς 2 τοῦ Δεκέμβρη. Καί τί δέν θά ἔδιναν οἱ συνασπισμένοι βασιλικοί, στή χειμωνιάτικη κοινοβουλευτική ἐκστρατεία τους, τό 1851, γιά νά βρίσκαν ἕτοιμο τό νόμο γιά τίς εὐθύνες τοῦ προέδρου, καί μάλιστα φτιαγμένο ἀπό μιά δύσπιστη, μισητή δημοκρατική συνέλευση!

Ἀφοῦ ἡ Συνταχτική ἔσπασε μόνη της, στίς 29 τοῦ Γενάρη 1849, τό τελευταῖο της ὅπλο, ἡ κυβέρνηση Μπαρρό καί οἱ φίλοι τῆς τάξης τήν καταδίωξαν ὥς τό θάνατο, δέν παράλειψαν τίποτα πού θά μποροῦσε νά τήν ταπεινώσει καί τῆς ἀπόσπασαν, στήν ἀπελπιστική της ἀδυναμία, νόμους πού τῆς κόστισαν καί τό τελευταῖο ὑπόλειμα ὑπόληψης πού τῆς εἶχε ὁ κόσμος. Ὁ Βοναπάρτης, πού ἦταν ἀπασχολημένος μέ τήν ἔμμονη ναπολεόντεια ἰδέα, ἦταν ἀρκετά τολμηρός γιά νά ἐκμεταλλευτεῖ δημόσια τόν ἐξευτελισμό αὐτό τῆς κοινοβουλευτικῆς ἐξουσίας. Ὅταν, δηλαδή, ἡ Ἐθνοσυνέλευση ψήφισε στίς 8 τοῦ Μάη 1849 μιά πρόταση μομφῆς ἐνάντια στήν κυβέρνηση γιά τήν κατάληψη τῆς Τσιβίτα - Βέκκια [33] ἀπό τόν Οὐντινό καί διάταξε νά ξαναφέρουν τήν ἐκστρατεία τῆς Ρώμης στό δῆθεν προορισμό της, ὁ Βοναπάρτης δημοσίεψε τό

ἴδιο βράδυ στή «Moniteur» [34] ἕνα γράμμα πρός τόν Οὐντινό, ὅπου τόν συγχαιρόταν γιά τά ἡρωικά του κατορθώματα καί ὅπου, σέ ἀντίθεση μέ τούς καλαμαράδες κοινοβουλευτικούς, παρουσιαζόταν σάν μεγαλόψυχος ὑπερασπιστής τοῦ στρατοῦ. Οἱ βασιλικοί χαμογελοῦσαν γι' αὐτό. Τόν περνοῦσαν ἁπλούστατα γιά δικό τους dupe (κορόιδο). Τέλος, ὅταν ὁ Μαρράστ, ὁ πρόεδρος τῆς Συνταχτικῆς, νόμισε κάποτε πώς ἡ ἀσφάλεια τῆς Ἐθνοσυνέλευσης κινδύνευε καί, στηριζόμενος στό σύνταγμα, κάλεσε ἕνα συνταγματάρχη μέ τό σύνταγμά του, ὁ συνταγματάρχης ἀρνήθηκε νά ὑπακούσει, ἐπικαλέστηκε τήν πειθαρχία καί παράπεμψε τό Μαρράστ στόν Σανγκαρνιέ, πού τόν ἔδιωξε χλευαστικά κάνοντας τήν παρατήρηση πώς δέν τοῦ ἀρέσουν «les bayonnettes intelligentes» (οἱ ἔξυπνες ξιφολόγχες). Τό Νοέμβρη τοῦ 1851, ὅταν οἱ συνασπισμένοι βασιλικοί θέλανε νά ἀρχίσουν τήν ἀποφασιστική μάχη ἐνάντια στό Βοναπάρτη, προσπάθησαν μέ τό περίφημο «νομοσχέδιο γιά τούς κοσμήτορες» [35] νά ἐπιβάλουν τήν ἀρχή τῆς ἄμεσης πρόσκλησης στρατοῦ ἀπό τόν πρόεδρο τῆς Ἐθνοσυνέλευσης. Ἕνας ἀπό τούς στρατηγούς τους, ὁ Λέ Φλώ, ὑπόγραψε τό νομοσχέδιο. Μάταια ὁ Σανγκαρνιέ ψήφισε τό νομοσχέδιο καί ὁ Θιέρσος ἐπαίνεσε τήν προνοητική σοφία τῆς παλιᾶς Συνταχτικῆς. Ὁ ὑπουργός τῶν στρατιωτικῶν Σαίν-Ἀρνώ τοῦ ἀπάντησε, ὅπως ὁ Σανγκαρνιέ εἶχε ἀπαντήσει στόν Μαρράστ καί αὐτό κάτω ἀπό τά χειροκροτήματα τῶν ὀρεινῶν!

Ἔτσι, τό ἴδιο τό Κόμμα τῆς Τάξης, ὅταν ἀκόμα δέν ἦταν Ἐθνοσυνέλευση, ὅταν ἦταν μονάχα κυβέρνηση, εἶχε στιγματίσει τό κοινοβουλευτικό καθεστώς. Καί ὅταν ἡ 2 τοῦ Δεκέμβρη ἔδιωξε τό καθεστώς αὐτό ἀπό τή Γαλλία, ἔβαλε τίς φωνές!

Τοῦ εὐχόμαστε καλό ταξίδι.

III

Στίς 28 τοῦ Μάη 1849 συνῆλθε ἡ Νομοθετική Συνέλευση. Στίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851 διαλύθηκε βίαια. Αὐτή ἡ περίοδος ἀγκαλιάζει τή διάρκεια τῆς ζωῆς τῆς συνταγματικῆς ἤ κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας.

[Χωρίζεται σέ τρία κύρια τμήματα. 29 τοῦ Μάη 1849 ὥς τίς 13 τοῦ Ἰούνη 1849: πάλη ἀνάμεσα στή δημοκρατία καί τήν ἀστική τάξη, ἧττα τοῦ μικροαστικοῦ ἤ δημοκρατικοῦ κόμματος. 13 τοῦ Ἰούνη 1849 ὥς τίς 31 τοῦ Μάη 1850: κοινοβουλευτική δικτατορία τῆς ἀστικῆς τάξης, δηλαδή τῶν συνασπισμένων ὀρλεανιστῶν καί νομιμόφρονων ἤ τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης, δικτατορία πού τή συμπληρώνει ἡ κατάργηση τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας. 31 τοῦ Μάη 1850 ὥς τίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851: πάλη ἀνάμεσα στήν ἀστική τάξη καί τό Βοναπάρτη, ἀνατροπή τῆς ἀστικῆς κυριαρχίας, πτώση τῆς συνταγματικῆς ἤ κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας]*.

---

* Ἡ παράγραφος αὐτή παραλείπεται στήν τρίτη γερμανική ἔκδοση (1885).

Στήν πρώτη γαλλική ἐπανάσταση τήν κυριαρχία τῶν συνταγματικῶν τήν ἀκολούθησε ἡ κυριαρχία τῶν γιρονδίνων καί τήν κυριαρχία τῶν γιρονδίνων ἡ κυριαρχία τῶν γιακομπίνων. Κάθε ἕνα ἀπό αὐτά τά κόμματα στηρίζεται στό πιό προοδευτικό κόμμα. Μόλις ὁδηγήσει τήν ἐπανάσταση ἀρκετά μακριά, πού νά μήν μπορεῖ νά τήν ἀκολουθήσει πιό πέρα, κι ἀκόμα λιγότερο νά πάει μπροστά ἀπ' αὐτή, παραμερίζεται ἀπό τόν τολμηρότερο σύμμαχο πού βρίσκεται πίσω του καί στέλνεται στή λαιμητόμο. Μ' αὐτό τόν τρόπο ἡ ἐπανάσταση κινεῖται ἀκολουθώντας ἀνοδική γραμμή.

Τό ἀντίθετο γίνεται στήν ἐπανάσταση τοῦ 1848. Τό προλεταριακό κόμμα παρουσιάζεται σάν ἐξάρτημα τοῦ μικροαστικοῦ δημοκρατικοῦ. Προδίδεται καί ἐγκαταλείπεται ἀπό τό δημοκρατικό κόμμα στίς 16 τοῦ 'Απρίλη, στίς 15 τοῦ Μάη καί στίς μέρες τοῦ 'Ιούνη. Τό δημοκρατικό κόμμα, μέ τή σειρά του, στηρίζεται στούς ὤμους τῶν ἀστῶν δημοκρατῶν. Μόλις οἱ ἀστοί δημοκράτες πίστεψαν πώς στέκονται γερά στά πόδια τους, ξεφορτώνονται τόν ἐνοχλητικό συνάδελφο καί στηρίζονται στούς ὤμους τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης. Τό Κόμμα τῆς Τάξης μαζεύει τούς ὤμους του, ἀφήνει τούς ἀστούς δημοκράτες νά ἀναποδογυριστοῦν καί στηρίζεται στούς ὤμους τῆς ἔνοπλης δύναμης. Φαντάζεται ἀκόμα πώς κάθεται στούς ὤμους της, ὁπότε ἕνα πρωί βλέπει πώς οἱ ὦμοι ἔγιναν ξιφολόγχες. Κάθε κόμμα κτυπάει ἀπό πίσω τό κόμμα πού ζητάει νά τραβήξει μπροστά καί ἀκουμπάει ἀπό μπρός στό κόμμα πού ζητάει νά πάει πίσω. Καθόλου παράξενο λοιπόν νά χάνει τήν ἰσορροπία του, ἀφοῦ βρίσκεται σ' αὐτή τή γελοία στάση καί, ἀφοῦ κάνει πρῶτα τούς ἀναπόφευχτους μορφασμούς, νά γκρεμίζεται μέ ἀλλόκοτες τοῦμπες. Ἔτσι ἡ ἐπανάσταση κινεῖται ἀκολουθώντας καθοδική γραμμή. Σ' αὐτή τήν ἀνάδρομη κίνηση βρίσκεται πρίν ἀκό-

μα νά ἀφαιρεθεῖ τό τελευταῖο ὁδόφραγμα τοῦ Φλεβάρη καί πρίν νά συσταθεῖ ἡ πρώτη ἐπαναστατική ἐξουσία.

Ἡ περίοδος πού ἔχουμε μπροστά μας περιλαβαίνει τό πιό παρδαλό μίγμα ἀπό χτυπητές ἀντιφάσεις: συνταγματικούς πού συνωμοτοῦν ἀνοιχτά ἐνάντια στό σύνταγμα, ἐπαναστάτες πού ὁμολογοῦν πώς εἶναι συνταγματικοί, μιά Ἐθνοσυνέλευση πού θέλει νά εἶναι παντοδύναμη καί πού μένει πάντα κοινοβουλευτική, μιά Montagne ὅπου νομίζουν πώς ἡ δουλειά τους εἶναι ἡ ὑπομονή καί πού ἀντισταθμίζουν τίς τωρινές τους ἧττες προφητεύοντας μελλοντικές νίκες, βασιλικούς πού εἶναι οἱ patres conscripti [36] τῆς δημοκρατίας καί πού οἱ περιστάσεις τούς ἀναγκάζουν νά κρατοῦν στό ἐξωτερικό τούς ἐχθρικούς μεταξύ τους βασιλικούς οἴκους, πού εἶναι ἀντίστοιχα οἱ ὀπαδοί τους, καί στή Γαλλία τή δημοκρατία πού τή μισοῦν, μιά ἐκτελεστική ἐξουσία πού βρίσκει τή δύναμή της στήν ἴδια της τήν ἀδυναμία καί τήν ἀξιοπρέπειά της στήν περιφρόνηση πού προκαλεῖ, μιά δημοκρατία πού δέν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπό τή συνδυασμένη ἀτιμία δυό μοναρχιῶν, τῆς παλινόρθωσης καί τῆς ἰουλιανῆς μοναρχίας, μέ μιά αὐτοκρατορική ταμπέλα — συνδυασμοί πού σάν πρώτη τους ρήτρα ἔχουν τό διχασμό, ἀγῶνες πού γιά κύριο νόμο ἔχουν τήν ἀναποφασιστικότητα, μιά συγκεχυμένη καί δίχως περιεχόμενο ἀναταραχή στό ὄνομα τῆς ἡσυχίας, τό πιό πανηγυρικό κήρυγμα τῆς ἡσυχίας στό ὄνομα τῆς ἐπανάστασης, πάθη χωρίς ἀλήθεια, ἀλήθειες χωρίς πάθη, ἥρωες χωρίς ἡρωισμούς, ἱστορία χωρίς γεγονότα, ἐξέλιξη πού φαίνεται νά ἔχει γιά μοναδική της κινητήρια δύναμη μόνο τό ἡμερολόγιο καί πού καταντάει βαρετό μέ τό νά ἐπαναλαμβάνει ἀδιάκοπα τίς ἴδιες ἐντάσεις καί χαλαρώσεις, ἀνταγωνισμοί πού φαίνονται πώς ὀξύνονται ἀπό καιρό σέ καιρό μόνο καί μόνο γιά νά χάσουν τήν ὀξύτητά τους καί νά σβήσουν χωρίς νά μποροῦν νά βροῦν καμιά λύση, προσπάθειες πού τίς προβάλλουν

μέ ἀξιώσεις καί ἀστικός τρόμος μπροστά στόν κίνδυνο τῆς καταστροφῆς τοῦ κόσμου καί παράλληλα οἱ πιό μικρόπρεπες ραδιουργίες καί αὐλικές κωμωδίες πού παίζονται ἀπό τούς κοσμοσωτῆρες, πού μέ τό laisser aller τους (ἀφῆστε τά πράγματα νά τραβοῦν τό δρόμο τους) μᾶς θυμίζουν λιγότερο τήν Ἡμέρα Κρίσεως ἀπ' ὅ,τι τήν ἐποχή τῆς Φρόντ [37] — τήν ἐπίσημη συνολική μεγαλοφυία τῆς Γαλλίας, πού τήν ἐξευτέλισε ἡ κουτοπονηριά ἑνός ἀτόμου, τήν καθολική θέληση τοῦ Ἔθνους, πού κάθε φορά ἐκδηλώνεται μέ τήν καθολική ψηφοφορία καί ζητάει νά βρεῖ τήν κατάλληλη ἔκφρασή της σ' αὐτούς πού εἶναι οἱ παλιοί ἐχθροί τῶν συμφερόντων τῶν μαζῶν, καί πού στό τέλος βρίσκει τήν αὐθαιρεσία ἑνός τυχοδιώχτη. Ἄν ἕνα ὁποιοδήποτε κομμάτι τῆς ἱστορίας ζωγραφίζονταν μέ γκρίζα χρώματα, πάνω σέ γκρίζο φόντο, αὐτό θά ἦταν τοῦτο ἐδῶ. Ἄνθρωποι καί γεγονότα παρουσιάζονται σάν τό ἀντίθετο τοῦ Σλέμιλ [38], σάν σκιές πού ἔχασαν τό σῶμα τους. Ἡ ἴδια ἡ ἐπανάσταση παραλύει τούς δικούς της φορεῖς καί προικίζει τούς ἀντιπάλους της μέ βία καί πάθος. Ὅταν τό «κόκκινο φάντασμα» πού ὁλοένα ἐπικαλοῦνται καί ἐξορκίζουν παρουσιάζεται ἐπιτέλους, δέν παρουσιάζεται μέ τόν ἀναρχικό φρυγικό σκοῦφο στό κεφάλι, μά μέ τή στολή τῆς τάξης, μέ τό κόκκινο παντελόνι [39].

Εἴδαμε πώς ἡ κυβέρνηση πού ἐγκαθίδρυσε ὁ Βοναπάρτης στίς 20 τοῦ Δεκέμβρη 1848, τή μέρα πού ταξίδεψε στόν οὐρανό*, ἦταν μιά κυβέρνηση τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης, τοῦ συνασπισμοῦ ἀνάμεσα στούς νομιμόφρονες καί τούς ὀρλεανιστές. Αὐτή ἡ κυβέρνηση Μπαρρό - Φαλλοῦ ἔζησε περισσότερο ἀπ' ὅ,τι ἡ δημοκρατική Συνταχτική Συνέλευση πού εἶχαν συντομέψει λίγο - πολύ βίαια τή διάρκεια τῆς ζωῆς της καί βρίσκονταν ἀκόμα στό πηδάλιο. Ὁ Σαγγκαρνιέ, ὁ στρα-

---

* Δηλαδή στά Ἠλύσια Πεδία (σημ. μετ.).

τηγός τῶν συνασπισμένων βασιλικῶν, ἐξακολουθοῦσε νά συγκεντρώνει στό πρόσωπό του τή γενική διοίκηση τῆς πρώτης μεραρχίας καί τῆς ἐθνοφυλακῆς τοῦ Παρισιοῦ. Τέλος, οἱ γενικές ἐκλογές εἶχαν ἐξασφαλίσει στό Κόμμα τῆς Τάξης τή μεγάλη πλειοψηφία τῆς Ἐθνοσυνέλευσης. Ἐδῶ οἱ βουλευτές καί οἱ ὁμότιμοι τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου βρέθηκαν ἀντιμέτωποι μέ μιά ἱερή φάλαγγα ἀπό νομιμόφρονες πού γι' αὐτούς ἕνας μεγάλος ἀριθμός ἀπό ψηφοδέλτια τοῦ ἔθνους εἶχαν μεταβληθεῖ σέ εἰσιτήρια γιά τήν πολιτική σκηνή. Οἱ βοναπαρτικοί ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ ἦταν πολύ λίγοι γιά νά μπορέσουν νά σχηματίσουν ἕνα ἀνεξάρτητο κοινοβουλευτικό κόμμα. Παρουσιάζονταν σάν mauvaise queue (κακή οὐρά) στό Κόμμα τῆς Τάξης. Ἔτσι, τό Κόμμα τῆς Τάξης κρατοῦσε στά χέρια του τήν κυβερνητική ἐξουσία, τό στρατό καί τό νομοθετικό σῶμα, μέ λίγα λόγια, ὁλόκληρη τήν κρατική δύναμη, ἐνισχυμένο ἠθικά ἀπό τίς γενικές ἐκλογές, πού παρουσίαζαν τήν κυριαρχία του σάν θέληση τοῦ λαοῦ καθώς καί ἀπό τήν ταυτόχρονη νίκη τῆς ἀντεπανάστασης σέ ὁλόκληρη τήν εὐρωπαϊκή ἤπειρο.

Ποτέ ἕνα κόμμα δέν ἄρχισε τήν ἐκστρατεία του μέ ἰσχυρότερα μέσα καί κάτω ἀπό καλύτερους οἰωνούς.

Οἱ χαραβοτσακισμένοι καθαροί δημοκράτες βρέθηκαν περιορισμένοι στή Νομοθετική Ἐθνοσυνέλευση σέ μιά κλίκα ἀπό καμιά πενηνταριά ἀνθρώπους μέ ἐπικεφαλῆς τούς στρατηγούς τῆς Ἀφρικῆς — τόν Καβαινιάκ, τόν Λαμορσιέρ καί τόν Μπεντώ. Τό μεγάλο ὅμως κόμμα τῆς ἀντιπολίτευσης σχηματίστηκε ἀπό τήν Montagne. Αὐτό τό κοινοβουλευτικό βαφτιστικό ὄνομα εἶχε δόσει στόν ἑαυτό του τό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα. Εἶχε στή διάθεσή του περισσότερες ἀπό 200 ψήφους μέσα σέ ἕνα σύνολο ἀπό 750 ψήφους τῆς Ἐθνοσυνέλευσης καί ἦταν, κατά συνέπεια, τουλάχιστο τόσο ἰσχυρό, ὅσο ὁποιαδήποτε ἀπό τίς τρεῖς ξεχω-

ριστές ὁμάδες τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης. Ἡ σχετική μειοψηφία του μπροστά στό σύνολο τοῦ βασιλικοῦ συνασπισμοῦ φαίνονταν νά ἀντισταθμίζεται ἀπό εἰδικά περιστατικά. Δέν δείξαν μόνο οἱ ἐκλογές στούς διάφορους νομούς, πώς εἶχαν ἀποκτήσει ἕνα σημαντικό ἀριθμό ἀπό ὀπαδούς ἀνάμεσα στόν ἀγροτικό πληθυσμό, μά ἀριθμοῦσαν στίς γραμμές τους καί ὅλους σχεδόν τούς βουλευτές τοῦ Παρισιοῦ. Καί ὁ στρατός, ἐκλέγοντας τρεῖς ὑπαξιωματικούς, εἶχε ἐκδηλώσει τή δημοκρατική του πίστη. Ὁ ἀρχηγός τῆς Montagne, ὁ Λεντρύ-Ρολλέν, σέ ἀντιδιαστολή μέ ὅλους τούς ἀντιπροσώπους τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης, εἶχε ἀνυψωθεῖ σέ κοινοβουλευτικό εὐγενῆ ἀπό πέντε νομούς πού συγκέντρωσαν τίς ψήφους τους σ' αὐτόν. Μπροστά στίς ἀναπόφευχτες συγκρούσεις τῶν βασιλικῶν ἀναμεταξύ τους, καθώς καί ὁλόκληρου τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης μέ τό Βοναπάρτη, ἡ Montagne φαίνονταν λοιπόν πώς εἶχε μπροστά της στίς 28 τοῦ Μάη 1849 ὅλα τά στοιχεῖα γιά νά πετύχει. Δεκατέσσερις μέρες ἀργότερα τά εἶχε χάσει ὅλα, μαζί καί τήν τιμή.

Πρίν παρακολουθήσουμε πιό πέρα τήν κοινοβουλευτική ἱστορία, εἶναι ἀνάγκη νά κάνουμε μερικές παρατηρήσεις γιά νά ἀποφύγουμε συνηθισμένες παρανοήσεις σχετικά μέ ὁλόκληρο τό χαραχτήρα τῆς ἐποχῆς πού ἔχουμε μπροστά μας. Ἄν δοῦμε μέ τόν τρόπο πού ἔβλεπαν οἱ δημοκράτες τήν περίοδο τῆς Νομοθετικῆς Ἐθνοσυνέλευσης, θά δοῦμε πώς πρόκειται γιά τήν ἁπλή πάλη ἀνάμεσα στούς δημοκράτες καί τούς βασιλικούς, ὅπως καί στήν περίοδο τῆς Συνταχτικῆς. Τήν ἴδια ὡστόσο τήν κίνηση τή συνοψίζουν σέ ἕνα σύνθημα: «ἀ ν τ ί δ ρ α σ η»—μιά νύχτα, ὅπου ὅλες οἱ γάτες εἶναι γκρίζες καί ὅπου τούς ἐπιτρέπεται νά ἐπαναλαμβάνουν μονότονα τίς κοινοτοπίες τους σάν τούς νυχτοφύλακες. Φυσικά, μέ τήν πρώτη ματιά, τό Κόμμα τῆς Τάξης φαίνεται σάν ἕνα κουβάρι ἀπό διάφορες βασιλικές ὁμάδες, ὅπου ὄχι μόνο ἡ μιά

ραδιουργεῖ ἐνάντια στήν ἄλλη γιά νά φέρει στό θρόνο τό δικό της μνηστήρα καί νά ἀποκλείσει τό μνηστήρα τῆς ἀντίθετης ὁμάδας, μά πού ἑνώνονται ταυτόχρονα ὅλες μαζί στό κοινό μίσος καί στίς κοινές ἐπιθέσεις τους ἐνάντια στή «δημοκρατία». Ἡ Montagne μέ τή σειρά της παρουσιαζόταν σά νά ἐκπροσωποῦσε τή «δημοκρατία». Τό Κόμμα τῆς Τάξης φαίνεται ἀδιάκοπα ἀπασχολημένο μέ κάποια «ἀντίδραση», πού, οὔτε περισσότερο, οὔτε λιγότερο ἀπ' ὅ,τι στήν Πρωσία, στρέφεται ἐνάντια στόν τύπο, τίς ὀργανώσεις κτλ. καί πού, ὅπως στήν Πρωσία, πραγματοποιεῖται μέ βάναυσες ἀστυνομικές ἐπεμβάσεις τῆς γραφειοκρατίας, τῆς gendarmerie (χωροφυλακῆς) καί τῶν δικαστηρίων. Καί ἡ Montagne με τή σειρά της εἶναι ἄλλο τόσο καί αὐτή ἀπασχολημένη νά ἀποκρούει τίς ἐπιθέσεις αὐτές καί νά ὑπερασπίζεται ἔτσι τά «αἰώνια δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου», ὅπως κάνει λίγο - πολύ κάθε λεγόμενο λαϊκό κόμμα ἐδῶ καί ἑνάμισυ αἰώνα. Ἄν ὅμως ἐξετάσουμε ἀπό πιό κοντά τήν κατάσταση καί τά κόμματα, αὐτή ἡ ἐπιφανειακή ὄψη πού σκεπάζει τήν π ά λ η τ ῶ ν τ ά ξ ε ω ν καί τήν ἰδιόμορφη φυσιογνωμία τῆς περιόδου αὐτῆς ἐξαφανίζεται.

Οἱ νομιμόφρονες καί οἱ ὀρλεανιστές ἀποτελοῦσαν, ὅπως εἴπαμε, τίς δυό μεγάλες ὁμάδες τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης. Τί ἦταν ἐκεῖνο πού κρατοῦσε τίς ὁμάδες αὐτές προσκολλημένες στούς μνηστῆρες τους καί σέ διάσταση μεταξύ τους; Μήπως ὁ κρίνος [40] καί ἡ τρίχρωμη σημαία, ὁ οἶκος τῶν Βουρβώνων καί ὁ οἶκος τῆς Ὀρλεάνης, οἱ διάφορες ἀποχρώσεις τοῦ βασιλισμοῦ, ἡ ὁμολογία πίστης στό βασιλισμό γενικά; Κάτω ἀπό τούς Βουρβώνους κυβερνοῦσε ἡ μ ε γ ά λ η κ τ η μ α τ ι κ ή π ε ρ ι ο υ σ ί α μέ τούς παπάδες καί τούς λακέδες της καί κάτω ἀπό τήν Ὀρλεάνη τό μεγάλο χρηματιστικό κεφάλαιο, ἡ μεγάλη βιομηχανία, τό μεγάλο ἐμπόριο, μέ ἄλλα λόγια τό κ ε φ ά λ α ι ο μέ τήν ἀκολουθία του ἀπό δικη-

γόρους, καθηγητές καί ρήτορες. Ἡ νόμιμη βασιλεία ἦταν ἁπλά καί μόνο ἡ πολιτική ἔκφραση τῆς κληρονομικῆς μοναρχίας τῶν ἀφεντάδων τῆς γῆς ὅπως καί ἡ ἰουλιανή μοναρχία ἦταν ἁπλά καί μόνο ἡ πολιτική ἔκφραση τῆς κυριαρχίας πού σφετερίστηκαν οἱ ἀστοί parvenus (νεόπλουτοι). Ἐκεῖνο λοιπόν πού κρατοῦσε χωρισμένες τίς δυό ὁμάδες δέν ἦταν τίποτε ἀπό αὐτά πού λέγονται ἀρχές, ἦταν οἱ ὑλικοί ὅροι τῆς ὕπαρξής τους, δυό διαφορετικά εἴδη ἰδιοχτησίας, ἦταν ἡ παλιά ἀντίθεση ἀνάμεσα στήν πόλη καί τό χωριό, ὁ ἀνταγωνισμός ἀνάμεσα στό κεφάλαιο καί τήν κτηματική περιουσία. Πώς παράλληλα παλιές ἀναμνήσεις, προσωπικές ἔχθρες, φόβοι καί ἐλπίδες, προλήψεις καί αὐταπάτες, συμπάθειες καί ἀντιπάθειες, πεποιθήσεις, ἄρθρα πίστης καί ἀρχές, τούς ἔδεναν μέ τόν ἕνα ἤ τόν ἄλλο βασιλικό οἶκο, ποιός τό ἀρνεῖται; Πάνω στίς διάφορες μορφές ἰδιοχτησίας, πάνω στίς κοινωνικές συνθῆκες ὕπαρξης ὑψώνεται ἕνα ὁλόκληρο ἐποικοδόμημα ἀπό διαφορετικά καί μέ ἰδιαίτερο τρόπο διαμορφωμένα αἰσθήματα, αὐταπάτες, νοοτροπίες καί ἀντιλήψεις γιά τή ζωή. Ὁλόκληρη ἡ τάξη τίς δημιουργεῖ καί τίς διαμορφώνει πάνω στή δική της ὑλική βάση καί τίς ἀντίστοιχες κοινωνικές σχέσεις. Τό ξεχωριστό ἄτομο, ὅπου συγκεντρώνονται μέ τήν παράδοση καί τήν ἐκπαίδευση, μπορεῖ νά φαντάζεται πώς ἀποτελοῦν τίς πραγματικές καθοριστικές αἰτίες καί τήν ἀφετηρία τῆς δράσης του. Ἄν οἱ ὀρλεανιστές καί οἱ νομιμόφρονες, ἄν κάθε μερίδα προσπαθοῦσε νά πείσει τόν ἑαυτό της καί τούς ἄλλους πώς τούς χωρίζει μόνο ἡ ἀφοσίωσή τους πρός τούς δυό βασιλικούς οἴκους, τά γεγονότα ἔδειξαν ἀργότερα πώς, ἀντίθετα, ἐκεῖνο πού δέν ἐπέτρεπε νά ἑνωθοῦν οἱ δυό βασιλικοί οἶκοι ἦταν τά διχασμένα συμφέροντά τους. Καί ὅπως στήν ἰδιωτική ζωή κάνουμε διάκριση ἀνάμεσα σέ κεῖνο πού ἕνας ἄνθρωπος λέει ἤ σκέπτεται γιά τόν ἑαυτό του καί σέ κεῖνο πού πραγματικά εἶναι καί κάνει, ἔτσι ἀκόμα πιό πολύ

πρέπει νά κάνουμε διάκριση στούς ἱστορικούς ἀγῶνες ἀνάμεσα στίς φράσεις καί τίς ἰδέες πού ἔχουν τά κόμματα καί στόν πραγματικό τους ὀργανισμό καί τά πραγματικά τους συμφέροντα, ἀνάμεσα σέ κεῖνο πού φαντάζονται πώς εἶναι καί σέ κεῖνο πού πραγματικά εἶναι. Οἱ ὀρλεανιστές καί οἱ νομιμόφρονες βρέθηκαν πλάι - πλάι στή δημοκρατία μέ τίς ἴδιες ἀξιώσεις. Ἄν κάθε πλευρά ἤθελε νά ἐπιβάλει, ἐνάντια στήν ἄλλη, τήν παλινόρθωση τοῦ δικοῦ της βασιλικοῦ οἴκου, αὐτό δέν σήμαινε τίποτα ἄλλο παρά πώς τά δυό μεγάλα συμφέροντα πού χώριζαν τήν ἀστική τάξη — ἡ κτηματική περιουσία καί τό κεφάλαιο — προσπαθοῦσαν νά ἀποκαταστήσουν τό καθένα τή δική του ὑπεροχή καί τήν ὑποταγή τοῦ ἄλλου. Μιλᾶμε γιά δυό συμφέροντα τῆς ἀστικῆς τάξης, γιατί ἡ μεγάλη κτηματική περιουσία, παρ' ὅλη τή φεουδαρχική της κοκεταρία καί τήν ἀλαζονεία της γιά τήν καταγωγή της, εἶχε ὁλότελα ἀστικοποιηθεῖ μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς νεότερης κοινωνίας. Ἔτσι καί οἱ τόριδες στήν Ἀγγλία φαντάζονταν πολύ καιρό πώς ἦταν ἐνθουσιασμένοι μέ τή βασιλεία, τήν ἐκκλησία καί τίς ὀμορφιές τοῦ παλιοῦ ἀγγλικοῦ συντάγματος, ὥς τή μέρα πού ὁ κίνδυνος τούς ἔκανε νά ὁμολογήσουν πώς μόνο γιά τή γαιοπρόσοδο ἦταν ἐνθουσιασμένοι.

Οἱ συνασπισμένοι βασιλικοί ραδιουργοῦσαν ὁ ἕνας ἐνάντια στόν ἄλλο, στόν τύπο, στό Ἔμς, στήν Κλαμερόν [41], ἔξω ἀπό τό κοινοβούλιο. Στά παρασκήνια ξαναφοροῦσαν τίς παλιές τους ὀρλεανικές καί νομιμόφρονες λιβρέες καί ξανάρχιζαν τίς παλιές τους κονταρομαχίες. Στή δημόσια σκηνή, στίς κύριες καί δημόσιες πράξεις τους, σάν ἕνα μεγάλο κοινοβουλευτικό κόμμα, ξεγελοῦσαν τό δικό της ἡ κάθε μιά βασιλικό οἶκο μέ ἁπλές ὑποκλίσεις καί ἀνέβαλλαν in infinitum (ἐπάπειρο) τήν παλινόθρωση τῆς μοναρχίας. Τίς πραγματικές τους δουλειές τίς κάνουν σάν Κόμμα τῆς Τάξης, δη-

λαδή κάτω ἀπό κοινωνικό καί ὄχι πολιτικό τίτλο, σάν ἀντιπρόσωποι τῆς ἀστικῆς παγκόσμιας τάξης πραγμάτων καί ὄχι σάν ἱππότες γιά περιπλανώμενες πριγκίπισσες, σάν ἀστική τάξη ἐνάντια σέ ἄλλες τάξεις, ὄχι σάν βασιλικοί ἐνάντια σέ δημοκράτες. Καί σάν Κόμμα τῆς Τάξης ἀσκοῦσαν πάνω στίς ἄλλες τάξεις τῆς κοινωνίας μιά πιό ἀπεριόριστη καί πιό σκληρή κυριαρχία ἀπό πρίν, κάτω ἀπό τήν παλινόρθωση ἤ τήν ἰουλιανή μοναρχία, μιά κυριαρχία πού ἦταν γενικά δυνατή μόνο μέ τή μορφή τῆς κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας, γιατί μόνο κάτω ἀπό τή μορφή αὐτή μποροῦσαν νά ἑνωθοῦν οἱ δυό μεγάλες μερίδες τῆς γαλλικῆς ἀστικῆς τάξης καί νά βάλουν ἔτσι στήν ἡμερήσια διάταξη τήν κυριαρχία τῆς τάξης τους ἀντί γιά τό καθεστώς μιᾶς μόνο προνομιούχας ὁμάδας της. Καί ἄν, παρ᾽ ὅλ᾽ αὐτά, καί σάν Κόμμα ἀκόμα τῆς Τάξης, βρίζαν τή δημοκρατία καί ἐκδήλωναν τήν ἀποστροφή τους γι᾽ αὐτή, αὐτό γινόταν μόνο ἀπό βασιλικές ἀναμνήσεις. Τό ἔνστικτο τούς δίδασκε πώς ἡ δημοκρατία ὁλοκληρώνει, βέβαια, τήν πολιτική τους κυριαρχία, μά ταυτόχρονα ὑπονομεύει τήν κοινωνική τους βάση μιά καί τώρα πρέπει νά ἀντιμετωπίζουν τίς ὑποδουλωμένες μάζες καί νά ἀγωνίζονται ἐνάντια σ᾽ αὐτές δίχως τή μεσολάβηση, δίχως τήν κάλυψη τοῦ στέμματος, δίχως νά μποροῦν νά στρέψουν ἀλλοῦ τό ἐθνικό ἐνδιαφέρον μέ τούς μικρότερης σημασίας ἀγῶνες ἀναμεταξύ τους καί μέ τή βασιλεία, ἦταν ἕνα αἴσθημα ἀδυναμίας, πού τούς ἔκανε νά ὑποχωροῦν μέ τρόμο μπροστά στούς ξεσκέπαστους ὅρους τῆς δικῆς τους ταξικῆς κυριαρχίας καί νά νοσταλγοῦν τίς λιγότερο τέλειες καί λιγότερο ἐξελιγμένες καί γι᾽ αὐτό ἴσα - ἴσα λιγότερο ἐπικίνδυνες μορφές τῆς κυριαρχίας αὐτῆς. Ἀντίθετα, κάθε φορά πού οἱ συνασπισμένοι βασιλικοί ἔρχονταν σέ σύγκρουση μέ τό μνηστήρα πού βρίσκονταν ἐκεῖ μπροστά τους, μέ τό Βοναπάρτη,

κάθε φορά πού νόμιζαν πώς κινδυνεύει ἡ κοινοβουλευτική τους παντοδυναμία ἀπό τήν ἐκτελεστική ἐξουσία, κάθε φορά λοιπόν πού ἔπρεπε νά φανερώνουν τόν πολιτικό τίτλο τῆς κυριαρχίας τους, παρουσιάζονταν ὅλοι σάν δημοκρατικοί καί ὄχι σάν βασιλικοί, ἀπό τόν ὀρλεανιστή Θιέρσο, πού προειδοποιοῦσε τήν Ἐθνοσυνέλευση πώς ἡ δημοκρατία τούς χώριζε λιγότερο, ὥς τό νομιμόφρονα Μπερρυέ πού στίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851, ζωσμένος μέ τήν τρίχρωμη ταινία, προσφωνοῦσε σάν τριμποῦνος [42], στό ὄνομα τῆς δημοκρατίας τό πλῆθος πού εἶχε συγκεντρωθεῖ μπροστά στή δημαρχία τοῦ δέκατου arrondissement (περιφέρειας). Καί δίχως ἀμφιβολία ἡ ἠχώ θά τοῦ ἀπαντοῦσε κοροϊδευτικά: Ἑρρίκος Ε΄! Ἑρρίκος Ε΄!

Ἀπέναντι στό συνασπισμό τῆς ἀστικῆς τάξης συγκροτήθηκε ἕνας συνασπισμός ἀνάμεσα σέ μικροαστούς καί ἐργάτες, τό λεγόμενο σοσιαλδημοκρατικό κόμμα. Οἱ μικροαστοί ἔβλεπαν πώς εἶχαν ἄσχημα ἀνταμειφθεῖ ὕστερα ἀπό τίς μέρες τοῦ Ἰούνη 1848, ἔβλεπαν τά ὑλικά τους συμφέροντα νά κινδυνεύουν καί τίς δημοκρατικές ἐγγυήσεις πού θά ἐξασφάλιζαν τήν ἐπιβολή τῶν συμφερόντων αὐτῶν νά ἀμφισβητοῦνται ἀπό τήν ἀντεπανάσταση. Πλησίασαν, κατά συνέπεια, τούς ἐργάτες. Ἡ κοινοβουλευτική τους ἐκπροσώπηση ἀπό τό ἄλλο μέρος, ἡ Montagne, πού εἶχε παραμεριστεῖ στό διάστημα τῆς δικτατορίας τῶν ἀστῶν - δημοκρατῶν, εἶχε στό τελευταῖο μισό τῆς ζωῆς τῆς Συνταχτικῆς ξανακαταχτήσει τή χαμένη της δημοτικότητα μέ τήν πάλη της ἐνάντια στό Βοναπάρτη καί τούς βασιλικούς ὑπουργούς. Εἶχε κλείσει συμμαχία μέ τούς σοσιαλιστές ἀρχηγούς. Τό Φλεβάρη τοῦ 1849 πανηγύρισαν μέ συμπόσια τή συμφιλίωση. Κατάρτισαν ἕνα κοινό πρόγραμμα, ἵδρυσαν κοινές ἐκλογικές ἐπιτροπές καί πρότειναν κοινούς ὑποψήφιους. Ἔκοψαν ἀπό τίς κοινωνικές διεκδικήσεις τοῦ προλεταριάτου τήν ἐπαναστατική τους αἰ-

χμή καί τούς ἔδοσαν δημοκρατική μορφή, ἔβγαλαν ἀπό τίς δημοκρατικές διεκδικήσεις τῆς μικροαστικῆς τάξης τήν καθαρή πολιτική μορφή τους καί πρόβαλαν τή σοσιαλιστική τους αἰχμή. Ἔτσι γεννήθηκε ἡ σοσιαλδημοκρατία. Ἡ καινούρια Montagne, τό ἀποτέλεσμα τοῦ συνδυασμοῦ αὐτοῦ, περιλάβαινε μερικούς κομπάρσους ἀπό τήν ἐργατική τάξη, μερικούς αἱρετικούς σοσιαλιστές καί τά ἴδια στοιχεῖα τῆς παλιᾶς Montagne, ἐνισχυμένα μόνο ἀριθμητικά. Στήν πορεία ὅμως τῆς ἐξέλιξης εἶχε ἀλλάξει μαζί μέ τήν τάξη πού ἐκπροσωποῦσε. Ὁ ἰδιόμορφος χαραχτήρας τῆς σοσιαλδημοκρατίας συνοψίζεται σέ τοῦτο: ζητοῦσαν τούς δημοκρατικο-λαϊκούς θεσμούς ὄχι σάν μέσο γιά νά καταργήσουν τά δυό ἀντίθετα ἄκρα, τό κεφάλαιο καί τή μισθωτή ἐργασία, μά γιά νά μετριάσουν τήν ἀντίθεσή τους καί νά τή μετατρέψουν σέ ἁρμονία. Ὅσο διαφορετικά μέτρα καί ἄν προτείνονταν γιά τήν πραγματοποίηση τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ, ὅσο καί ἄν τόν ἐξωράιζαν μέ περισσότερο ἤ λιγότερο ἐπαναστατικές ἀντιλήψεις, τό περιεχόμενο ἔμενε τό ἴδιο. Τό περιεχόμενο αὐτό εἶναι ὁ μετασχηματισμός τῆς κοινωνίας μέ δημοκρατικό τρόπο, ἕνας μετασχηματισμός ὅμως μέσα στά πλαίσια τοῦ μικροαστισμοῦ. Δέν πρέπει ὡστόσο νά κάνουμε τή στενοκέφαλη σκέψη, πώς ἡ μικροαστική τάξη θά ἤθελε νά ἐπιβάλει ἀξιωματικά ἕνα ἐγωιστικό ταξικό συμφέρον. Τό ἀντίθετο, πιστεύει πώς οἱ εἰδικοί ὅροι τῆς ἀπελευθέρωσής της εἶναι καί οἱ γενικοί ὅροι πού μ᾽ αὐτούς μόνο εἶναι δυνατό νά σωθεῖ ἡ σύγχρονη κοινωνία καί νά ἀποφευχθεῖ ἡ πάλη τῶν τάξεων. Παρόμοια δέν πρέπει νά φανταζόμαστε πώς οἱ δημοκρατικοί ἀντιπρόσωποί της εἶναι ὅλοι τους Shop-Keepers (μαγαζάτορες) ἤ πώς ἐνθουσιάζονται γι᾽ αὐτούς. Μπορεῖ ἐξαιτίας τῆς μόρφωσής τους καί τῆς ἀτομικῆς τους θέσης νά ἀπέχουν ἀπό αὐτούς ὅσο ὁ οὐρανός ἀπό τή γῆ. Ἐκεῖνο πού τούς κάνει ἐκπρόσωπους τῶν μικροαστῶν

εἶναι πώς στό μυαλό τους δέν μποροῦν νά ξεπεράσουν τά ὅρια πού δέν ξεπερνοῦν ἐκεῖνοι στή ζωή τους, πώς, κατά συνέπεια, σπρώχνονται θεωρητικά πρός τά ἴδια προβλήματα καί τίς ἴδιες λύσεις πού σπρώχνονται ἐκεῖνοι πραχτικά. Αὐτή εἶναι σέ γενικές γραμμές ἡ σχέση ἀνάμεσα στούς πολιτικούς καί φιλολογικούς ἐκπρόσωπους μιᾶς τάξης μέ τήν τάξη πού ἐκπροσωποῦν.

Ὕστερα ἀπό τήν παραπάνω ἀνάλυση, εἶναι αὐτονόητο πώς ἄν ἡ Montagne ἀγωνίζονταν ἀδιάκοπα μέ τό Κόμμα τῆς Τάξης γιά τή δημοκρατία καί γιά τά λεγόμενα δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, οὔτε ἡ δημοκρατία, οὔτε τά δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ τελικός σκοπός της, ὅπως καί ἕνας στρατός, πού θέλουν νά τόν ἀφοπλίσουν καί γιά νά ἀντισταθεῖ καταφεύγει στό πεδίο τῆς μάχης, δέν τό κάνει βέβαια γιά νά κρατήσει τά ὅπλα του μόνο.

Ἀπό τήν ἔναρξη κιόλας τῆς Ἐθνοσυνέλευσης, τό Κόμμα τῆς Τάξης προκάλεσε τή Montagne. Ἡ ἀστική τάξη ἔνιωθε τώρα τήν ἀνάγκη νά ξεμπερδεύει μέ τούς δημοκρατικούς μικροαστούς, ὅπως ἕνα χρόνο πρίν εἶχε νιώσει τήν ἀνάγκη νά τελειώνει μέ τό ἐπαναστατικό προλεταριάτο. Μόνο ἡ κατάσταση τοῦ ἀντίπαλου ἦταν διαφορετική. Ἡ δύναμη τοῦ προλεταριακοῦ κόμματος βρισκόταν στούς δρόμους, ἡ δύναμη τῶν μικροαστῶν στήν ἴδια τήν Ἐθνοσυνέλευση. Λογάριαζαν λοιπόν νά τούς ξεγελάσουν καί νά τούς τραβήξουν ἔξω ἀπό τήν Ἐθνοσυνέλευση στούς δρόμους καί νά τούς ἀφήσουν νά σπάσουν οἱ ἴδιοι τήν κοινοβουλευτική τους δύναμη πρίν νά βροῦν τόν καιρό καί τήν εὐκαιρία νά τή σταθεροποιήσουν. Ἡ Montagne ἔπεσε καλπάζοντας στήν παγίδα.

Ὁ βομβαρδισμός τῆς Ρώμης ἀπό τά γαλλικά στρατεύματα ἦταν τό δόλωμα πού τούς πέταξαν. Ὁ βομβαρδισμός παραβίαζε τήν § 5 τοῦ συντάγματος, πού ἀπαγορεύει στή γαλλική δημοκρατία νά χρησιμοποιεῖ τίς στρατιωτικές της δυ-

νάμεις ἐνάντια στίς ἐλευθερίες ἄλλου λαοῦ. Καί ἀκόμα, ἡ § 54 ἀπαγορεύει κάθε κήρυξη πολέμου ἀπό τήν ἐκτελεστική ἐξουσία χωρίς τή συγκατάθεση τῆς Ἐθνοσυνέλευσης καί ἡ Συνταχτική μέ τήν ἀπόφασή της ἀπό τίς 8 τοῦ Μάη εἶχε ἀποδοκιμάσει τήν ἐκστρατεία τῆς Ρώμης. Γιά τούς λόγους αὐτούς ὁ Λεντρύ - Ρολλέν κατέθεσε στίς 11 τοῦ Ἰούνη 1849 μήνυση ἐνάντια στό Βοναπάρτη καί τούς ὑπουργούς του. Ἐρεθισμένος ἀπό τά κεντρίσματα τοῦ Θιέρσου παρασύρθηκε, μάλιστα, ὥς τό σημεῖο νά ἀπειλήσει πώς ἤθελε νά ὑπερασπίσει τό σύνταγμα μέ ὅλα τά μέσα, ἀκόμα καί μέ τό ὅπλο στό χέρι. Ἡ Montagne σηκώθηκε σάν ἕ ν α ς ἄνθρωπος καί ἐπανάλαβε τήν πρόσκληση αὐτή στά ὅπλα. Στίς 12 τοῦ Ἰούνη ἡ Ἐθνοσυνέλευση ἀπόριψε τήν πρόταση τῆς παραπομπῆς σέ δίκη καί ἡ Montagne ἐγκατέλειψε τό κοινοβούλιο. Τά γεγονότα τῆς 13ης τοῦ Ἰούνη εἶναι γνωστά: ἡ προκήρυξη μιᾶς μερίδας τῆς Montagne, πού ἔθετε τό Βοναπάρτη καί τούς ὑπουργούς του «ἐκτός συντάγματος», ἡ παρέλαση τῆς δημοκρατικῆς ἐθνοφυλακῆς στούς δρόμους, πού καθώς ἦταν ἄοπλη σκορπίστηκε στήν πρώτη ἐπαφή μέ τά στρατεύματα τοῦ Σανγκαρνιέ κτλ. κτλ. Ἕνα μέρος τῆς Montagne ἔφυγε στό ἐξωτερικό, ἕνα ἄλλο μέρος παραπέμφθηκε στό ἀνώτατο δικαστήριο τῆς Μπούρζ καί ἕνας κοινοβουλευτικός κανονισμός ὑπόταξε τούς ὑπόλοιπους στή δασκαλίστικη ἐπιτήρηση τοῦ προέδρου τῆς Ἐθνοσυνέλευσης [43]. Τό Παρίσι κηρύχτηκε ξανά σέ κατάσταση πολιορκίας καί ἡ δημοκρατική μερίδα τῆς ἐθνοφυλακῆς του διαλύθηκε. Ἔτσι τσακίστηκε ἡ ἐπιροή τῆς Montagne στό κοινοβούλιο καί ἡ δύναμη τῶν μικροαστῶν στό Παρίσι.

Ἡ Λυόν, ὅπου τά γεγονότα τῆς 13ης τοῦ Ἰούνη δόσαν τό σύνθημα γιά μιά αἱματηρή ἐργατική ἐξέγερση, κηρύχτηκε κι αὐτή μαζί μέ τούς πέντε γύρω νομούς σέ κατάσταση

πολιορκίας, μιά κατάσταση πού συνεχίζεται ὥς τούτη τή στιγμή.

Ἡ κύρια μάζα τῆς Montagne ἐγκατέλειψε τήν πρωτοπορία της, μιά πού ἀρνήθηκε νά ὑπογράψει τήν προκήρυξή της. Ὁ τύπος λιποτάχτησε, μιά πού δυό μόνο ἐφημερίδες τόλμησαν νά δημοσιέψουν τό pronunziamento (προκήρυξη). Οἱ μικροαστοί πρόδοσαν τούς ἐκπροσώπους τους, μιά πού δέν παρουσιάστηκαν οἱ ἐθνοφύλακες, ἤ ὅπου παρουσιάστηκαν δέν ἄφησαν νά στηθοῦν ὁδοφράγματα. Οἱ ἀντιπρόσωποι ἐξαπάτησαν τούς μικροαστούς, μιά πού δέν βρέθηκαν πουθενά οἱ δῆθεν ὀπαδοί της στό στρατό. Τέλος, ἀντί νά κερδίσει τό δημοκρατικό κόμμα πρόσθετη δύναμη ἀπό τό προλεταριάτο, τό μόλυνε μέ τή δική του ἀδυναμία, καί, ὅπως γίνεται πάντοτε μέ τά ἀνδραγαθήματα τῶν δημοκρατῶν, οἱ ἀρχηγοί ἱκανοποιήθηκαν μέ τό νά μποροῦν νά κατηγοροῦν «τό λαό» τους γιά λιποταξία καί ὁ λαός ἱκανοποιήθηκε μέ τό νά μπορεῖ νά κατηγορεῖ τούς ἀρχηγούς του γιά ἀπάτη.

Σπάνια μιά πράξη προαναγγέλθηκε μέ μεγαλύτερο θόρυβο ἀπό ὅσο ἡ ἐπικείμενη ἐκστρατεία τῆς Montagne, σπάνια ἕνα γεγονός διασαλπίστηκε μέ περισσότερη βεβαιότητα καί προκαταβολικά ὅσο ἡ ἀναπόφευχτη νίκη τῆς δημοκρατίας. Δίχως ἄλλο: οἱ δημοκράτες πιστεύουν στίς σάλπιγγες πού μέ τόν ἦχο τους γκρέμισαν τά τείχη τῆς Ἱεριχοῦς. Κάθε φορά πού βρίσκονται μπροστά στά προχώματα τοῦ δεσποτισμοῦ, προσπαθοῦν νά ξανακάνουν τό θαῦμα. Ἄν ἡ Montagne ἤθελε νά νικήσει μέσα στό κοινοβούλιο, δέν ἔπρεπε νά καλέσει στά ὅπλα. Ἄν καλοῦσε στά ὅπλα μέσα στό κοινοβούλιο, δέν ἔπρεπε νά φερθεῖ κοινοβουλευτικά στούς δρόμους. Ἄν σκεπτόταν στά σοβαρά τήν εἰρηνική διαδήλωση, ἦταν ἠλίθιο νά μήν προβλέψει πώς θά τῆς γινόταν πολεμική ὑποδοχή. Ἄν ἀπόβλεπε στήν πραγματική μάχη ἦταν πρωτάκουστο νά παρατήσει τά ὅπλα πού μ' αὐτά ἔπρεπε νά δόσει τή

μάχη. Μά οἱ ἐπαναστατικές ἀπειλές τῶν μικροαστῶν καί τῶν δημοκρατικῶν ἀντιπροσώπων τους εἶναι ἁπλές ἀπόπειρες γιά ἐκφοβισμό τοῦ ἀντιπάλου. Καί ὅταν χώθηκαν μέσα σέ ἕνα ἀδιέξοδο, ὅταν εἶχαν πιά ἐκτεθεῖ τόσο πού νά εἶναι ἀναγκασμένοι νά πραγματοποιήσουν τίς ἀπειλές τους, τότε αὐτό γίνεται μέ ἕνα ἀμφίβολο τρόπο, πού δέν ἀποφεύγει τίποτα ἄλλο τόσο πολύ ὅσο τά μέσα γιά τήν ἐκπλήρωση τοῦ σκοποῦ καί προσπαθεῖ νά βρεῖ προσχήματα γιά νά ἡττηθεῖ. Ἡ ἠχηρή οὐβερτούρα πού προάγγελνε τή μάχη, καταντάει σιγανό μουρμούρισμα σάν ἔρθει ἡ στιγμή πού πρέπει νά ἀρχίσει ἡ μάχη. Οἱ ἠθοποιοί παύουν νά παίρνουν τόν ἑαυτό τους au sérieux (στά σοβαρά) καί ἡ δράση τοῦ ἔργου ἀτονεῖ ὁλότελα, ὅπως ἕνα φουσκωμένο μπαλόνι, πού τό τρυποῦν μέ μιά βελόνα.

Κανένα κόμμα δέν ὑπερεκτιμάει τά μέσα του περισσότερο ἀπό τό δημοκρατικό κόμμα, κανένα δέν γελιέται μέ περισσότερη ἐπιπολαιότητα γιά τήν κατάσταση. Ἐπειδή ἕνα μέρος ἀπό τό στρατό ψήφισε γι᾽ αὐτή, ἡ Montagne εἶχε κιόλας πεισθεῖ πώς ὁ στρατός θά ἐπαναστατοῦσε γιά χάρη της. Καί μέ ποιά αἰτία; Μέ μιά αἰτία πού γιά τό στρατό δέν σήμαινε τίποτα ἄλλο παρά πώς οἱ ἐπαναστάτες ἔπαιρναν τό μέρος τῶν στρατιωτῶν τῆς Ρώμης ἐνάντια στούς Γάλλους στρατιῶτες. Ἀπό τό ἄλλο μέρος οἱ ἀναμνήσεις τοῦ Ἰούνη 1848 ἦταν ἀκόμα πολύ πρόσφατες γιά νά μήν ὑπάρχει στό προλεταριάτο μιά βαθιά ἀποστροφή γιά τήν ἐθνοφυλακή καί γιά νά μήν ἔχουν οἱ ἀρχηγοί τῶν μυστικῶν ἑταιριῶν ἀπόλυτη δυσπιστία πρός τούς δημοκρατικούς ἀρχηγούς. Γιά νά παραμερισθοῦν οἱ διαφορές αὐτές ἔπρεπε νά κινδυνεύουν μεγάλα κοινά συμφέροντα. Ἡ παραβίαση ἑνός ἀφηρημένου ἄρθρου τοῦ συντάγματος δέν μποροῦσε νά εἶναι τό συμφέρο αὐτό. Μήπως τό σύνταγμα δέν εἶχε κιόλας παραβιαστεῖ ἐπανειλημμένα ὅπως τό βεβαίωναν αὐτοί οἱ ἴδιοι οἱ δημοκράτες; Μήπως οἱ πιό λαϊκές ἐφημερίδες δέν τό εἶχαν στιγματίσει σάν ἀντε-

παναστατικό κατασκεύασμα; Μά ὁ δημοκράτης, ἐπειδή ἀντιπροσωπεύει τή μικροαστική τάξη, δηλαδή μιά μεταβατική τάξη πού σ' αὐτή ἀμβλύνονται ἐξίσου τά συμφέροντα τῶν δύο τάξεων, φαντάζεται πώς βρίσκεται γενικά πάνω ἀπό ταξικές ἀντιθέσεις. Οἱ δημοκράτες παραδέχονται πώς ἀπέναντί τους στέκεται μιά προνομιούχα τάξη, ἐνῶ αὐτοί μαζί μέ τό ὑπόλοιπο ἔθνος ἀποτελοῦν τό λαό. Αὐτό πού ἀντιπροσωπεύουν εἶναι τό δίκαιο τοῦ λαοῦ, αὐτό πού τούς ἐνδιαφέρει εἶναι τό συμφέρο τοῦ λαοῦ. Κατά συνέπεια, δέν ἔχουν, μπροστά σέ ἕνα ἐπικείμενο ἀγώνα, νά ἐξετάσουν τά συμφέροντα καί τίς σχέσεις ἀνάμεσα στίς διάφορες τάξεις. Δέν ἔχουν ἀνάγκη νά ζυγίζουν μέ πολύ περίσκεψη τά μέσα τους. Δέν ἔχουν παρά νά δόσουν τό σύνθημα καί ὁ λαός μέ ὅλα τά ἀνεξάντλητα μέσα του θά ριχτεῖ πάνω στούς δυνάστες. Καί ἄν πάνω στήν ἐκτέλεση ἀποδειχθεῖ πώς τά συμφέροντά τους ἦταν δίχως ἐνδιαφέρον καί ἡ δύναμή τους ἀδυναμία, τότε φταῖνε γι' αὐτό οἱ διεστραμένοι σοφιστές, πού διαιροῦν τόν ἀδιαίρετο λαό σέ διάφορα ἐχθρικά στρατόπεδα, εἴτε ὁ στρατός πού ἦταν τόσο ἀποκτηνωμένος καί ἀποτυφλωμένος πού δέν μπόρεσε νά καταλάβει τούς καθαρούς σκοπούς τῆς δημοκρατίας σάν δικό του καλό, εἴτε μιά λεπτομέρεια στήν ἐκτέλεση πού ἔκανε νά ναυαγήσουν ὅλα, εἴτε τέλος μιά ἀπρόβλεπτη σύμπτωση πού στάθηκε ἡ αἰτία νά χαθεῖ τούτη τή φορά τό παιχνίδι. Ὡπωσδήποτε, ὁ δημοκράτης βγαίνει ἀπό τήν ἐπαίσχυντη ἥττα τόσο ἄσπιλος, ὅσο ἀθῶος ἦταν ὅταν ἔμπαινε σ' αὐτή, μέ τήν καινούρια πεποίθηση πώς πρέπει νά νικήσει, ὄχι γιατί αὐτός καί τό κόμμα του θά ἐγκαταλείψουν τήν παλιά τους ἄποψη, μά, ἀντίστροφα, γιατί πρέπει οἱ συνθῆκες νά ὡριμάσουν πρός τή δική του κατεύθυνση.

Κατά συνέπεια, δέν πρέπει κανένας νά φαντάζεται τή Montagne καί τόσο δυστυχισμένη, παρόλο πού δεκατίστηκε,

τσακίστηκε καί ταπεινώθηκε ἀπό τόν καινούριο κοινοβουλευτικό κανονισμό. Ἄν ἡ 13 τοῦ Ἰούνη εἶχε παραμερίσει τούς ἀρχηγούς της, ἔκανε, ἀπό τό ἄλλο μέρος, θέση γιά ἀνθρώπους κατώτερης ἱκανότητας πού τούς κολάκευε ἡ καινούργια αὐτή θέση. Ἄν ἡ ἀδυναμία της στό κοινοβούλιο δέν μποροῦσε πιά νά ἀμφισβητηθεῖ, εἶχε τώρα ἀκόμα τό δικαίωμα νά περιορίζει τή δράση της σέ ἐκρήξεις ἠθικῆς ἀγανάκτησης καί σέ βροντερές διακηρύξεις. Ἄν τό Κόμμα τῆς Τάξης ἔκανε πώς ἔβλεπε σ' αὐτούς τούς τελευταίους ἐπίσημους ἐκπρόσωπους τῆς ἐπανάστασης, ὅλες τίς φρικαλεότητες τῆς ἀναρχίες, οἱ ἴδιοι μποροῦσαν στήν πραγματικότητα νά εἶναι ὅλο καί πιό σαχλοί, ὅλο καί πιό μέτριοι. Ὡστόσο, παρηγορήθηκαν γιά τίς 13 τοῦ Ἰούνη μέ τή γεμάτη βάθος δήλωση: Ἄς τολμήσουν νά θίξουν τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα! Ἔ, τότε, τότε θά δείξουμε ποιοί εἴμαστε. Nous verrons (θά δοῦμε)!

Ὅσο γιά τούς Montagnards (ὀρεινούς), πού εἶχαν καταφύγει στό ἐξωτερικό, ἀρκεῖ νά σημειωθεῖ ἐδῶ πώς ὁ Λεντρύ - Ρολλέν, ἐπειδή κατάφερε, σέ δυό βδομάδες μόλις, νά καταστρέψει ἀνεπανόρθωτα τό δυνατό κόμμα πού ἦταν ὁ ἀρχηγός του, νόμισε πώς τόν καλοῦσαν νά σχηματίσει μιά γαλλική κυβέρνηση in partibus, τοῦ φαινόταν πώς, ἀπό μακριά καί ἔξω ἀπό τό ἔδαφος τῆς δράσης, ἡ φυσιογνωμία του θά μεγάλωνε στό ἴδιο μέτρο πού ἔπεφτε τό ἐπίπεδο τῆς ἐπανάστασης καί οἱ ἐπίσημες ἀξίες τῆς ἐπίσημης Γαλλίας γίνονταν ὅλο καί πιό μηδαμινές, πώς μποροῦσε νά παρουσιαστεῖ σάν δημοκρατικός ὑποψήφιος πρόεδρος τό 1852, νά στέλνει περιοδικές ἐγκυκλίους στούς βλάχους καί σέ ἄλλους λαούς ὅπου ἀπειλοῦσε τούς δεσπότες τῆς ἠπείρου (Εὐρώπης, σ.μ.) μέ τίς δικές του πράξεις καί τίς πράξεις τῶν συμμάχων του. Νά εἶχε ἄραγε ὁλότελα ἄδικο ὁ Προυντόν ὅταν φώναζε στούς κυρίους αὐτούς: «Vous n' êtes que des blagueurs» (Δέν εἶστε παρά φαφλατάδες);

Στίς 13 τοῦ Ἰούνη τό Κόμμα τῆς Τάξης δέν τσάκισε μόνο τή Montagne, κατάφερε ἀκόμα νά ὑποτάξει τό σύνταγμα στίς ἀποφάσεις τῆς πλειοψηφίας τῆς Ἐθνοσυνέλευσης. Καί τή δημοκρατία τήν καταλάβαινε ἔτσι: ἡ ἀστική τάξη κυριαρχεῖ σ' αὐτή μέ κοινοβουλευτικές μορφές, χωρίς νά περιορίζεται, ὅπως στή μοναρχία, ἀπό τό βέτο τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἤ ἀπό τό δικαίωμα νά διαλύει τή βουλή. Αὐτή ἦταν ἡ κοινοβουλευτική δημοκρατία ὅπως τήν ὀνόμαζε ὁ Θιέρσος. Ἄν ὅμως ἡ ἀστική τάξη ἐξασφάλισε στίς 13 τοῦ Ἰούνη τήν παντοδυναμία της μέσα στό κτίριο τοῦ κοινοβουλίου, δέν εἶχε τάχα φέρει αὐτό τό ἴδιο τό κοινοβούλιο σέ κατάσταση ἀγιάτρευτης ἀδυναμίας μπροστά στήν ἐκτελεστική ἐξουσία καί τό λαό, διώχνοντας ἀπ' αὐτό τήν πιό λαϊκή μερίδα του; Παραδίνοντας χωρίς ἄλλες διατυπώσεις πολυάριθμους βουλευτές στά ἐντάλματα τῶν εἰσαγγελέων, καταργοῦσε τήν ἴδια τήν κοινοβουλευτική της ἀσυλία. Ὁ ταπεινωτικός κανονισμός πού ἐπέβαλε στή Montagne ἐξύψωνε τόν πρόεδρο τῆς δημοκρατίας στό ἴδιο μέτρο πού ὑποβίβαζε τόν κάθε ξεχωριστό ἀντιπρόσωπο τοῦ λαοῦ. Στιγματίζοντας τήν ἐξέγερση γιά τήν προστασία τοῦ συντάγματος σάν ἀναρχική πράξη, πού ἀπόβλεπε στήν ἀνατροπή τῆς κοινωνίας, ἀπαγόρευσε στόν ἴδιο τόν ἑαυτό της νά προσφύγει στήν ἐξέγερση μόλις ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία θά παραβίαζε σέ βάρος της τό σύνταγμα. Καί ἡ εἰρωνεία τῆς ἱστορίας θέλησε, ὁ στρατηγός, πού μέ ἐντολή τοῦ Βοναπάρτη βομβάρδισε τή Ρώμη καί προκάλεσε ἔτσι τή συνταγματική ἐξέγερση στίς 13 τοῦ Ἰούνη, ὁ Οὐντινό, νά προταθεῖ, ἱκετευτικά ἀλλά μάταια, ἀπό τό Κόμμα τῆς Τάξης στό λαό σάν στρατηγός ὑπερασπιστής τοῦ συντάγματος ἐνάντια στό Βοναπάρτη. Ἕνας ἄλλος ἥρωας τῆς 13ης τοῦ Ἰούνη, ὁ Βιεϋρά, πού ἐπαινέθηκε ἀπό τό βῆμα τῆς Ἐθνοσυνέλευσης γιά τίς χτηνωδίες πού ἔκανε στά γραφεῖα

τῶν δημοκρατικῶν ἐφημερίδων ἐπικεφαλῆς ἑνός μπουλουκιοῦ ἀπό ἐθνοφύλακες - ὄργανα τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ χρήματος, αὐτός ὁ ἴδιος ὁ Βιεϋρά μυήθηκε στή συνωμοσία τοῦ Βοναπάρτη καί συντέλεσε σημαντικά στό νά στερηθεῖ ἡ Ἐθνοσυνέλευση, τήν ὥρα τοῦ θανάτου της, ἀπό κάθε προστασία ἀπό μέρους τῆς ἐθνοφυλακῆς.

Ἡ 13 τοῦ Ἰούνη εἶχε ἀκόμα καί μιά ἄλλη σημασία. Ἡ Montagne εἶχε προσπαθήσει νά θεωρηθεῖ ὁ Βοναπάρτης κατηγορούμενος. Ἡ ἧττα της ἦταν λοιπόν ἄμεση νίκη τοῦ Βοναπάρτη, ὁ προσωπικός του θρίαμβος ἐνάντια στούς δημοκράτες ἐχθρούς του. Τό Κόμμα τῆς Τάξης κέρδισε τή νίκη. Ὁ Βοναπάρτης δέν εἶχε παρά νά τήν εἰσπράξει. Καί τό ἔκανε. Στίς 14 τοῦ Ἰούνη διάβαζαν στούς τοίχους τοῦ Παρισιοῦ μιά προκήρυξη ὅπου ὁ πρόεδρος, τάχα ἀπρόθυμα καί χωρίς τή θέλησή του, ἐξαναγκασμένος ἀπό τή δύναμη τῶν περιστάσεων μόνο, ξεπροβάλλει ἀπό τήν καλογερίστικη ἀπομόνωσή του καί, σάν παραγνωρισμένη ἀρετή, παραπονιέται γιά τίς συκοφαντίες τῶν ἀντιπάλων του καί ἐνῶ παρουσιάζονταν σάν νά συνταύτιζε τό πρόσωπό του μέ τήν ὑπόθεση τῆς τάξης, συνταύτιζε ἀντίθετα τήν ὑπόθεση τῆς τάξης μέ τό πρόσωπό του. Ἐκτός ἀπ᾽ αὐτό, ἡ Ἐθνοσυνέλευση εἶχε βέβαια ἐγκρίνει τήν ἐκστρατεία ἐνάντια στή Ρώμη, μά ἀπό τά ὕστερα, ἐνῶ ὁ Βοναπάρτης εἶχε τήν πρωτοβουλία γι᾽ αὐτή. Μιά πού ἐγκατάστησε ξανά στό Βατικανό τόν ἀρχιερέα Σαμουήλ, μποροῦσε νά ἐλπίζει πώς θά ἔμενε στόν Κεραμεικό σάν ἄλλος βασιλιάς Δαβίδ [44]. Εἶχε κερδίσει τούς παπάδες.

Ἡ ἐξέγερση στίς 13 τοῦ Ἰούνη περιορίστηκε, ὅπως εἴδαμε, σέ μιά εἰρηνική παρέλαση στούς δρόμους. Δέν ἦταν δυνατόν λοιπόν νά κερδηθοῦν πολεμικές δάφνες ἀπ᾽ αὐτή. Παρ᾽ ὅλ᾽ αὐτά, στήν περίοδο αὐτή τήν τόσο φτωχή σέ ἥρωες καί σέ γεγονότα, τό Κόμμα τῆς Τάξης μετάτρεψε τήν ἀναίμακτη αὐτή μάχη σέ δεύτερο Ἀούστερλιτς [45]. Τό βῆμα καί ὁ τύπος ἐξυ-

μνοῦσαν τό στρατό σάν τή δύναμη τῆς τάξης, σέ ἀντίθεση μέ τίς λαϊκές μάζες πού ἐκπροσωποῦσαν τήν ἀδυναμία τῆς ἀναρχίας, καί τόν Σαγκαρνιέ σάν τόν «π ρ ο μ α χ ῶ ν α τ ῆ ς κ ο ι ν ω ν ί α ς». Μιά ψευτιά, πού στό τέλος τήν πίστεψε καί ὁ ἴδιος. Στό μεταξύ ὅμως ἀπομακρύνθηκαν στά κρυφά ἀπό τό Παρίσι τά στρατεύματα πού ἦταν ἀμφίβολα, τά συντάγματα πού στίς ἐκλογές εἶχαν ψηφίσει πολύ δημοκρατικά ἐξορίστηκαν ἀπό τή Γαλλία στό Ἀλγέρι, οἱ ταραχοποιοί μέσα στό στρατό στάλθηκαν στίς πειθαρχικές διμοιρίες καί στό τέλος ἀπόκλεισαν συστηματικά τόν τύπο ἀπό τή στρατώνα καί τή στρατώνα ἀπό τήν ἀστική κοινωνία.

Φθάσαμε τώρα στήν ἀποφασιστική καμπή στήν ἱστορία τῆς γαλλικῆς ἐθνοφυλακῆς. Στά 1830 ἡ ἐπέμβασή της ἦταν ἀποφασιστική γιά τήν ἀνατροπή τῆς παλινόρθωσης. Τόν καιρό τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου ἀποτύχαινε κάθε ἐξέγερση ἄν ἡ ἐθνοφυλακή στέκονταν μέ τό μέρος τοῦ στρατοῦ. Ὅταν στίς μέρες τοῦ Φλεβάρη 1848 κράτησε παθητική στάση ἀπέναντι στήν ἐξέγερση καί ἀμφιταλαντευόμενη ἀπέναντι στό Λουδοβίκο Φίλιππο, αὐτός θεώρησε τόν ἑαυτό του χαμένο καί πραγματικά ἦταν χαμένος. Ἔτσι ρίζωσε ἡ πεποίθηση πώς ἡ ἐπανάσταση δέν μποροῦσε νά νικήσει χ ω ρ ί ς τήν ἐθνοφυλακή, οὔτε ὁ στρατός ἐ ν ά ν τ ι α στήν ἐθνοφυλακή. Αὐτή ἦταν ἡ πρόληψη τοῦ στρατοῦ γιά τήν ἀστική παντοδυναμία. Οἱ μέρες τοῦ Ἰούνη 1848, πού στή διάρκειά τους ὁλόκληρη ἡ ἐθνοφυλακή σύντριψε τήν ἐξέγερση μαζί μέ τόν τακτικό στρατό, στερέωσε τήν πρόληψη αὐτή. Ὕστερα ἀπό τήν ἄνοδο τοῦ Βοναπάρτη στήν ἐξουσία ἡ θέση τῆς ἐθνοφυλακῆς ξέπεσε ὥς ἕνα σημεῖο ἀπό τήν ἀντισυνταγματική συνένωση στό πρόσωπο τοῦ Σαγκαρνιέ τῆς διοίκησης τῆς ἐθνοφυλακῆς μέ τή διοίκηση τῆς πρώτης μεραρχίας τοῦ στρατοῦ.

Ὅπως ἡ διοίκηση τῆς ἐθνοφυλακῆς παρουσιάζονταν τώρα σάν μιά ἁρμοδιότητα τοῦ ἀνώτατου στρατιωτικοῦ διοικη-

τῆ, ἔτσι καί ἡ ἴδια ἡ ἐθνοφυλακή φαίνονταν σάν ἐξάρτημα μόνο τοῦ ταχτικοῦ στρατοῦ. Τέλος, στίς 13 τοῦ Ἰούνη ἡ δύναμή της τσακίστηκε καί ὄχι μόνο ἀπό τήν μερική διάλυσή της, πού ἀπό τότε ἐπαναλήφθηκε ἀπό καιρό σέ καιρό σέ ὅλη τή Γαλλία καί ἄφησε μερικά συντρίμια μονάχα. Ἡ διαδήλωση στίς 13 τοῦ Ἰούνη ἦταν, πρίν ἀπ' ὅλα, διαδήλωση τῶν δημοκρατικῶν ἐθνοφυλάκων. Δέν εἶχαν, βέβαια, ἀντιτάξει στό στρατό τά ὅπλα τους μά μόνο τή στολή τους. Μά ἴσα - ἴσα σ' αὐτή τή στολή βρίσκονταν τό φυλαχτό. Ὁ στρατός πείστηκε τότε πώς ἡ στολή αὐτή ἦταν ἕνα μάλλινο κουρέλι, ὅμοιο μέ κάθε ἄλλο. Ἡ γοητεία ἐξαφανίστηκε. Στίς μέρες τοῦ Ἰούνη τοῦ 1848 ἡ ἀστική τάξη καί ἡ μικροαστική, σάν ἐθνοφυλακή, συνενώθηκαν μέ τό στρατό ἐνάντια στό προλεταριάτο. Στίς 13 τοῦ Ἰούνη 1849 ἡ ἀστική τάξη σκόρπισε τή μικροαστική ἐθνοφυλακή μέ τό στρατό. Στίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851 ἐξαφανίστηκε καί ἡ ἴδια ἡ ἐθνοφυλακή τῆς ἀστικῆς τάξης καί ὁ Βοναπάρτης διαπίστωσε μόνο τό γεγονός αὐτό, ὅταν κατοπινά ὑπόγραψε τό διάταγμα γιά τή διάλυσή της. Ἔτσι, ἡ ἴδια ἡ ἀστική τάξη ἔσπασε τό τελευταῖο της ὅπλο πού εἶχε ἐνάντια στό στρατό, ἀναγκάστηκε ὅμως νά τό σπάσει ἀπό τή στιγμή πού ἡ μικροαστική τάξη δέν στέκονταν πιά πίσω της σάν ὑποτελής παρά μπροστά της σάν στασιαστής, ὅπως ἀναγκάστηκε γενικά νά καταστρέψει μέ τά ἴδια της τά χέρια ὅλα τά ἀμυντικά μέσα ἐνάντια στήν ἀπολυταρχία μόλις ἔγινε καί ἡ ἴδια ἀπολυταρχική.

Ὡστόσο, τό Κόμμα τῆς Τάξης πανηγύρισε τήν κατάχτηση ξανά μιᾶς ἐξουσίας πού τό 1848 φαίνονταν χαμένη μόνο γιά νά τήν ξαναβρεῖ τό 1849, ἐλεύθερη ἀπό τούς περιορισμούς της, μέ βρισιές ἐνάντια στή δημοκρατία καί στό σύνταγμα, μέ κατάρες γιά ὅλες τίς μελλοντικές, τωρινές καί περασμένες ἐπαναστάσεις μαζί μέ κείνη πού εἶχαν κάνει οἱ ἴδιοι οἱ ἀρχηγοί της, καί μέ νόμους πού φίμωναν τόν τύπο [46], πού ἐξόντωναν

τίς όργανώσεις καί καθιέρωναν τήν κατάσταση πολιορκίας σάν όργανικό θεσμό. Ὕστερα ἀπ' αὐτό ἡ Ἐθνοσυνέλευση ἀνάβαλε τίς ἐργασίες της ἀπό τά μέσα τοῦ Αὐγούστου ὥς τά μέσα τοῦ Ὀχτώβρη, ἀφοῦ πρῶτα ἐξέλεξε μιά μόνιμη ἐπιτροπή γιά ὅσο καιρό θά ἀπουσίαζε. Ὅσο διαρκοῦσαν οἱ διακοπές αὐτές, οἱ νομιμόφρονες ραδιουργοῦσαν μέ τό Ἔμς, οἱ ὀρλεανιστές μέ τό Κλαρεμόν, ὁ Βοναπάρτης μέ πριγκιπικές περιοδεῖες καί τά νομαρχιακά συμβούλια μέ συσκέψεις γιά τήν ἀναθεώρηση τοῦ συντάγματος — περιστατικά πού ἐπαναλαμβάνονται τακτικά στίς περιοδικές διακοπές τῆς Ἐθνοσυνέλευσης καί πού θά ξαναγυρίσω σ' αὐτά τότε πού θά μεταβληθοῦν σέ γεγονότα. Ἐδῶ ἄς σημειωθεῖ ἀκόμα μόνο πώς ἡ Ἐθνοσυνέλευση δέν ἐνεργοῦσε μέ πολιτικότητα ὅταν ἐξαφανίζονταν γιά μεγάλα χρονικά διαστήματα ἀπό τή σκηνή καί ἄφηνε νά φαίνεται στήν κορυφή τῆς δημοκρατίας μ ι ά μόνο, ἄν καί ἀξιοθρήνητη μορφή, ἡ μορφή τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη, ἐνῶ τό Κόμμα τῆς Τάξης, γιά δημόσιο σκάνδαλο, διαλύονταν στά βασιλικά συστατικά του στοιχεῖα καί ἀκολουθοῦσε τούς ἀλληλοσυγκρουόμενους πόθους του γιά τήν παλινόρθωση. Κάθε φορά πού, σ' αὐτές τίς διακοπές, ἔσβηνε ὁ συγκεχυμένος θόρυβος τοῦ κ ο ι ν ο β ο υ λ ί ο υ καί τό σῶμα του διαλύονταν μέσα στό ἔθνος, φαίνονταν ὁλοκάθαρα πώς ἔλειπε μονάχα ἕ ν α πράγμα γιά νά ὁλοκληρωθεῖ ἡ πραγματική ὄψη τῆς δημοκρατίας αὐτῆς: νά γίνουν οἱ διακοπές τ ο υ μόνιμες καί νά ἀντικατασταθεῖ ἡ ἐπιγραφή του: liberté, égalite, fraternité (ἐλευθερία, ἰσότητα, ἀδελφότητα) μέ τίς ξάστερες λέξεις: πεζικό, ἱππικό, πυροβολικό!

IV

Στά μέσα τοῦ Ὀχτώβρη 1849 συνῆλθε πάλι ἡ Ἐθνοσυνέλευση. Τήν 1η τοῦ Νοέμβρη ὁ Βοναπάρτης τήν ξάφνιασε μέ ἕνα μήνυμα, πού ἀνάγγελνε τήν παύση τῆς κυβέρνησης Μπαρρό - Φαλλοῦ καί τό σχηματισμό μιᾶς καινούριας κυβέρνησης. Ποτέ δέν διώξαν ἀπό τήν ὑπηρεσία τους λακέδες μέ λιγότερες διατυπώσεις ἀπ' ὅσες χρησιμοποίησε ὁ Βοναπάρτης γιά τούς ὑπουργούς του. Τίς κλωτσιές πού προορίζονταν γιά τήν Ἐθνοσυνέλευση τίς δέχτηκαν γιά τήν ὥρα οἱ Μπαρρό καί Σία.

Ἡ κυβέρνηση Μπαρρό, ὅπως εἴδαμε, πού εἶχε σχηματιστεῖ ἀπό νομιμόφρονες καί ὀρλεανιστές, ἦταν κυβέρνηση τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης. Ὁ Βοναπάρτης τήν εἶχε χρειαστεῖ γιά νά διαλύσει τή δημοκρατική Συνταχτική, γιά νά κάνει τήν ἐκστρατεία ἐνάντια στή Ρώμη καί γιά νά τσακίσει τό δημοκρατικό κόμμα. Ὁ ἴδιος εἶχε φαινομενικά ἐξαφανιστεῖ πίσω ἀπό αὐτή τήν κυβέρνηση, εἶχε ἐκχωρήσει τήν κυβερνητική ἐξουσία στά χέρια τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης καί εἶχε φορέσει τή μάσκα τῆς μετριοφροσύνης πού φοροῦσε καί τόν καιρό τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου ὁ ὑπεύθυνος συντάχτης τοῦ τύπου, τή μάσκα τοῦ homme de paille (ἀχυρένιου ἀνθρώπου). Τώρα πέταξε μακριά μιά μάσκα πού δέν ἦταν πιά τό ἐλαφρό πέπλο

πού πίσω του θά μποροῦσε νά κρύψει τή φυσιογνωμία του, μά μιά σιδερένια μάσκα πού τόν ἐμπόδιζε νά δείξει τήν ἴδια του τή φυσιογνωμία. Εἶχε διορίσει τήν κυβέρνηση Μπαρρό γιά νά διαλύσει στό ὄνομα τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης τή δημοκρατική Ἐθνοσυνέλευση. Τήν ἔπαψε γιά νά διακηρύξει τό δικό του ὄνομα ἀνεξάρτητο ἀπό τήν Ἐθνοσυνέλευση τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης.

Δέν τοῦ ἔλειπαν εὔλογες προφάσεις γιά τήν ἀποπομπή αὐτή. Ἡ κυβέρνηση Μπαρρό παραμελοῦσε καί τούς τύπους ἀκόμα τῆς εὐπρέπειας πού θά μποροῦσαν νά παρουσιάσουν τόν πρόεδρο τῆς δημοκρατίας σάν δύναμη πλάι στήν Ἐθνοσυνέλευση. Στίς διακοπές τῆς Ἐθνοσυνέλευσης ὁ Βοναπάρτης δημοσίεψε μιά ἐπιστολή στόν Ἔντγκαρ Νέυ, ὅπου φαίνονταν νά ἀποδοκιμάζει τή μή φιλελεύθερη στάση τοῦ Πάπα, τό ἴδιο ὅπως, σέ ἀντίθεση μέ τή Συνταχτική, εἶχε δημοσιέψει μιά ἐπιστολή μέ ἐπαίνους στόν Οὐντινό γιά τήν ἐπίθεσή του ἐνάντια στή ρωμαϊκή δημοκρατία. Ὅταν τώρα ἡ Ἐθνοσυνέλευση ψήφιζε τίς πιστώσεις γιά τήν ἐκστρατεία τῆς Ρώμης, ἄνοιξε ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ, ἀπό φιλελευθερισμό δῆθεν, συζήτηση γιά τήν ἐπιστολή αὐτή. Τό Κόμμα τῆς Τάξης ἔπνιξε τήν ἰδέα γιά συζήτηση τῆς ἐπιστολῆς, σάν νά μήν εἶχαν κανένα πολιτικό βάρος οἱ ἰδέες τοῦ Βοναπάρτη, μέ περιφρονητικές κραυγές δυσπιστίας. Κανένας ἀπό τούς ὑπουργούς δέν δέχτηκε τήν πρόκληση γιά τόν ἑαυτό του. Σέ κάποια ἄλλη περίσταση ὁ Μπαρρό, μέ τή γνωστή κούφια ρητορική του, πρόφερε ἀπό τό βῆμα λόγια γεμάτα ἀγανάχτηση γιά τίς «σιχαμερές μηχανοραφίες» πού, κατά τά λεγόμενά του, γίνονταν στό ἄμεσο περιβάλλον τοῦ προέδρου. Τέλος, ἐνῶ ἡ κυβέρνηση πέτυχε νά ψηφιστεῖ ἀπό τήν Ἐθνοσυνέλευση σύνταξη χηρείας γιά τή δούκισσα τῆς Ὀρλεάνης, ἀρνήθηκε νά ὑποβάλει ὁποιαδήποτε πρόταση γιά τήν αὔξηση τῆς προεδρικῆς ἐπιχορήγησης. Καί στό Βοναπάρτη συνταυτίζονταν τόσο πολύ ὁ αὐτοκρατο-

ρικός μνηστήρας μέ τόν ξεπεσμένο τυχοδιώκτη, πού ἡ μιά μεγάλη ἰδέα, πώς ἦταν προορισμένος νά παλινορθώσει τήν αὐτοκρατορία, συμπληρώνονταν πάντοτε ἀπό τήν ἄλλη, πώς ὁ γαλλικός λαός ἦταν προορισμένος νά πληρώνει τά χρέη του.

Ἡ κυβέρνηση Μπαρρό - Φαλλοῦ ἦταν ἡ πρώτη καί ἡ τελευταία *κοινοβουλευτική κυβέρνηση* πού σχημάτισε ὁ Βοναπάρτης. Γι' αὐτό καί ἡ παύση της ἀποτελεῖ μιά ἀποφασιστική καμπή. Μ' αὐτή ἔχασε τό Κόμμα τῆς Τάξης ἀνεπανόρθωτα μιά θέση ἀπαραίτητη γιά νά διατηρηθεῖ τό κοινοβουλευτικό καθεστώς, τή λαβή τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Καταλαβαίνει κανένας ἀμέσως πώς σέ μιά χώρα, ὅπως ἡ Γαλλία, ὅπου ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία διαθέτει ἕνα ὑπαλληλικό στρατό μέ περισσότερα ἀπό μισό ἑκατομμύριο ἄτομα, καί κρατάει ἀδιάκοπα μιά τεράστια, κατά συνέπεια, μάζα ἀπό συμφέροντα καί ὑπάρξεις κάτω ἀπό τήν πιό ἀπόλυτη ἐξάρτηση, ὅπου τό κράτος περιβάλλει, ἐλέγχει, ρυθμίζει, ἐπιτηρεῖ καί κηδεμονεύει τήν ἀστική κοινωνία ἀπό τίς πιό πλατιές ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς της ὥς τίς πιό ἀσήμαντες κινήσεις της, ἀπό τούς πιό γενικούς τρόπους τῆς ζωῆς της ὥς τήν ἰδιωτική ὑπόσταση τῶν ἀτόμων, ὅπου τό παρασιτικό αὐτό σῶμα κατορθώνει μέ τόν πιό ἐξαιρετικό συγκεντρωτισμό νά εἶναι παντοῦ παρόν καί νά τά ξέρει ὅλα, καί ἔχει μιά ἱκανότητα ὅλο καί πιό γρήγορης κίνησης καί μιά ἐλαστικότητα πού βρίσκει τό ἀνάλογό της μόνο στήν ἀπόλυτη ἔλλειψη αὐτοτέλειας καί στήν ἀκατάσταση ἀμορφία τοῦ πραγματικοῦ κοινωνικοῦ σώματος, εἶναι φανερό πώς σέ τέτια χώρα ἡ Ἐθνοσυνέλευση, μαζί μέ τό δικαίωμα νά διαθέτει τίς ὑπουργικές θέσεις, ἔχανε κάθε πραγματική ἐπιρροή, ἄν δέν ἁπλοποιοῦσε ταυτόχρονα τήν κρατική ἐξουσία, ἄν δέν λιγόστευε, ὅσο τό δυνατό, τόν ὑπαλληλικό στρατό καί ἄν, τέλος, δέν ἐπέτρεπε στήν ἀστική κοινωνία καί στήν κοινή γνώμη νά δημιουργήσουν τά δικά τους, ἀνεξάρτητα ἀπό τήν

κυβερνητική ἐξουσία, ὄργανα. Τό υ λ ι κ ό σ υ μ φ έ ρ ο ὅμως τῆς γαλλικῆς ἀστικῆς τάξης εἶναι ἴσα - ἴσα πάρα πολύ συνυφασμένο μέ τή διατήρηση τῆς πλατιᾶς αὐτῆς πολύκλαδης μηχανῆς. Σ' αὐτή φέρνει τόν ὑπεράριθμο πληθυσμό της καί συμπληρώνει μέ τή μορφή κρατικῶν μισθῶν ὅ,τι δέν μπορεῖ νά τσεπώσει μέ τή μορφή τοῦ κέρδους, τόκου, εἰσοδήματος καί ἀμοιβῶν. Ἀπό τό ἄλλο μέρος τό π ο λ ι τ ι κ ό της σ υ μ φ έ ρ ο τήν ἀναγκάζει νά αὐξάνει κάθε μέρα τήν καταπίεση καί, κατά συνέπεια, τά μέσα καί τό προσωπικό τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, ἐνῶ ταυτόχρονα πρέπει νά διεξάγει ἕνα ἀδιάκοπο πόλεμο ἐνάντια στήν κοινή γνώμη καί νά κολοβώνει καί νά παραλύει μέ τή δυσπιστία της τά αὐτοτελῆ ὄργανα κίνησης στήν κοινωνία, ὅταν δέν κατορθώνει νά τ' ἀκρωτηριάσει ὁλότελα. Ἔτσι ἡ γαλλική ἀστική τάξη ἦταν, ἀπό τήν ταξική της θέση, ἀναγκασμένη νά ἐκμηδενίζει ἀπό τό ἕνα μέρος τούς ὅρους ζωῆς κάθε κοινοβουλευτικῆς ἐξουσίας, κατά συνέπεια, καί τῆς δικῆς της κοινοβουλευτικῆς ἐξουσίας, καί ἀπό τό ἄλλο μέρος νά κάνει ἀκαταμάχητη τήν ἐχθρική της ἐκτελεστική ἐξουσία.

Ἡ καινούρια κυβέρνηση λεγότανε κυβέρνηση ντ' Ὠπούλ. Ὄχι γιατί εἶχε ἀποχτήσει ὁ στρατηγός ντ' Ὠπούλ τό ἀξίωμα πρωθυπουργοῦ. Διώχνοντας τόν Μπαρρό ὁ Βοναπάρτης κατάργησε ἀντίθετα καί τό ἀξίωμα αὐτό, πού καταδίκαζε βέβαια τόν πρόεδρο τῆς δημοκρατίας στή νόμιμη μηδαμινότητα ἑνός συνταγματικοῦ βασιλιᾶ, ὅμως, ἑνός συνταγματικοῦ βασιλιᾶ χωρίς θρόνο, χωρίς στέμμα, χωρίς σκῆπτρο καί χωρίς σπαθί, χωρίς τό ἀνεύθυνο, χωρίς τήν ἀπαράγραπτη κατοχή τοῦ ἀνώτατου ἀξιώματος τοῦ κράτους καί, τό πιό χειρότερο, δίχως ἐπιχορήγηση. Ἡ κυβέρνηση ντ' Ὠπούλ μόνο ἕνα ἄνθρωπο εἶχε μέ κοινοβουλευτική φήμη, τόν Ἑβραῖο Φ ο ύ λ ν τ, ἕνα ἀπό τά πιό διαβόητα μέλη τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ χρήματος. Τοῦ ἔλαχε τό ὑπουργεῖο τῶν οἰκονομικῶν. Ἀρκεῖ

νά ξεφυλλίσει κανείς τά δελτία τοῦ χρηματιστηρίου τοῦ Παρισιοῦ γιά νά βρεῖ πώς ὕστερα ἀπό τήν 1η τοῦ Νοέμβρη 1849 τά γαλλικά χρεώγραφα ἀνεβαίνουν καί πέφτουν μαζί μέ τό ἀνέβασμα καί τό πέσιμο τῶν βοναπαρτικῶν μετοχῶν. Ἐνῶ ὁ Βοναπάρτης βρῆκε ἔτσι τό σύμμαχό του στό χρηματιστήριο, γίνονταν ταυτόχρονα κύριος τῆς ἀστυνομίας μέ τό διορισμό τοῦ Καρλιέ σέ διευθυντή τῆς ἀστυνομίας τοῦ Παρισιοῦ.

Ὡστόσο, οἱ συνέπειες τῆς κυβερνητικῆς ἀλλαγῆς μποροῦσαν νά ἐκδηλωθοῦν μόνο μέ τό πέρασμα τοῦ καιροῦ. Στήν ἀρχή ὁ Βοναπάρτης ἔκανε ἕνα βῆμα πρός τά μπρός, μόνο γιά νά γυρίσει πρός τά πίσω πιό φανερά. Τό βάναυσο μήνυμά του τό ἀκολούθησε ἡ πιό δουλική δήλωση ὑποταγῆς στήν Ἐθνοσυνέλευση. Κάθε φορά πού οἱ ὑπουργοί ἀποτολμοῦσαν τή δειλή ἀπόπειρα νά εἰσηγηθοῦν τίς προσωπικές του ἰδιοτροπίες σάν νομοσχέδια, φαίνονταν οἱ ἴδιοι πώς ἐκτελοῦσαν ἄθελά τους, ἀναγκασμένοι ἀπό τή θέση τους, τίς κωμικές ἐντολές πού ἦταν ἀπό τά πρίν βέβαιοι γιά τήν ἀποτυχία τους. Κάθε φορά πού ὁ Βοναπάρτης φλυαροῦσε τά σχέδιά του πίσω ἀπό τίς πλάτες τῶν ὑπουργῶν καί ἔπαιζε μέ τίς «idées napoléoniennes» (ναπολεόντειες ἰδέες) [47] του, οἱ ἴδιοι οἱ ὑπουργοί τόν ἀποδοκίμαζαν ἀπό τό βῆμα τῆς Ἐθνοσυνέλευσης. Οἱ σφετεριστικές του ἐπιθυμίες φαίνονταν νά ἐκδηλώνονται μόνο γιά νά μή σταματοῦν τά χαιρέκακα γέλια τῶν ἀντιπάλων του. Συμπεριφέρονταν σάν παραγνωρισμένη μεγαλοφυΐα, πού ὅλος ὁ κόσμος τή θεωρεῖ ἠλίθια. Ποτέ δέν ἀπόλαυσε πληρέστερα τήν περιφρόνηση ὅλων τῶν τάξεων ὅσο στή διάρκεια αὐτῆς τῆς περιόδου. Ποτέ ἡ ἀστική τάξη δέν κυριάρχησε πιό ἀπόλυτα, ποτέ δέν ἐπιδείκνυε μέ μεγαλύτερη ἀλαζονεία τά διακριτικά τῆς κυριαρχίας της.

Δέν πρόκειται νά γράψω ἐδῶ τήν ἱστορία τῆς νομοθετικῆς της δράσης, πού στή διάρκεια τῆς περιόδου αὐτῆς

συνοψίζεται σέ δυό νόμους: στό νόμο πού ξανάφερνε τό φόρο στά κρασιά καί στό νόμο γιά τήν ἐκπαίδευση πού καταργοῦσε τήν ἀπιστία [48]. Ἄν δυσκόλευαν τούς γάλλους νά πίνουν κρασί, τούς χάριζαν ὅλο καί πιό ἄφθονο τό νερό τῆς ἀληθινῆς ζωῆς. Ἄν μέ τό νόμο γιά τή φορολογία τῶν κρασιῶν ἡ ἀστική τάξη κήρυσσε ἀπαραβίαστο τό παλιό, μισητό γαλλικό φορολογικό σύστημα, μέ τό νόμο γιά τήν ἐκπαίδευση προσπαθοῦσε νά ἀσφαλίσει τήν παλιά κατάσταση πνευμάτων στίς μάζες πού θά τίς ἔκανε νά ἀνέχονται τό φορολογικό αὐτό σύστημα. Ἀπορεῖ κανείς βλέποντας τούς ὀρλεανιστές, τούς φιλελεύθερους ἀστούς, τούς παλιούς αὐτούς ἀποστόλους τοῦ βολταιρισμοῦ καί τῆς ἐκλεκτικῆς φιλοσοφίας, νά ἐμπιστεύονται στούς πατροπαράδοτους ἐχθρούς τους, τούς ἰησουίτες, τήν ἐποπτεία τοῦ γαλλικοῦ πνεύματος. Μά οἱ ὀρλεανιστές καί οἱ νομιμόφρονες μποροῦσαν στό ζήτημα τοῦ μνηστήρα τοῦ θρόνου νά διαφωνοῦν, καταλάβαιναν ὅμως πώς ἡ κοινή τους κυριαρχία τούς ἐπέβαλλε νά ἑνώσουν τά μέσα καταπίεσης καί τῶν δύο ἐποχῶν, πώς τά μέσα ὑποδούλωσης πού διέθετε ἡ μοναρχία τοῦ Ἰούλη ἔπρεπε νά συμπληρωθοῦν καί νά ἐνισχυθοῦν μέ τά μέσα καταπίεσης πού διέθετε ἡ παλινόρθωση.

Οἱ ἀγρότες, γελασμένοι σ' ὅλες τους τίς ἐλπίδες, καταστραμένοι περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη φορά ἀπό τό χαμηλό ἐπίπεδο πού εἶχαν οἱ τιμές τῶν δημητριακῶν, ἀπό τό ἕνα μέρος, καί ἀπό τά αὐξανόμενα φορολογικά βάρη καί τά ἐνυπόθηκα χρέη, ἀπό τό ἄλλο μέρος, ἄρχισαν νά ξεσηκώνονται στούς νομούς. Τούς ἀπάντησαν μέ ἕνα κυνηγητό ἐνάντια στούς δασκάλους πού τούς ὑπόταξαν στούς κληρικούς, μέ ἕνα κυνηγητό ἐνάντια στούς κοινοτάρχες πού τούς ὑπόταξαν στούς νομάρχες καί μέ ἕνα σύστημα κατασκοπίας πού σ' αὐτό ὑποτάχτηκε ὅλος ὁ κόσμος. Στό Παρίσι καί στίς μεγάλες πόλεις ἡ ἴδια ἡ ἀντίδραση ἔχει τή φυσιογνωμία τῆς ἐποχῆς της καί

περισσότερο προκαλεῖ παρά κτυπάει. Στήν ὕπαιθρο ὅμως γίνεται πρόστυχη, χυδαία, μικρόπρεπη, κουραστική, τυραννική, μέ μιά λέξη χωροφύλακας. Καταλαβαίνει κανείς μέ ποιό τρόπο τρία χρόνια χωροφυλακίστικο καθεστώς, εὐλογημένο ἀπό τό καθεστώς τῶν παπάδων, θά ἔπρεπε νά ἔχει τσακίσει τό ἠθικό στίς ἀνώριμες μάζες.

Ὅσο πάθος καί ρητορεία καί ἄν χρησιμοποιοῦσε τό Κόμμα τῆς Τάξης ἀπό τό βῆμα τῆς Ἐθνοσυνέλευσης ἐνάντια στή μειοψηφία, οἱ λόγοι της ἔμεναν μονοσύλλαβοι ὅπως τοῦ χριστιανοῦ, πού τά λόγια του πρέπει νά εἶναι: ναί - ναί, ὄχι - ὄχι! Μονοσύλλαβοι τόσο ἀπό τό βῆμα ὅσο καί στόν τύπο. Ἀνούσια σάν ἕνα αἴνιγμα πού ξέρεις ἀπό τά πρίν τή λύση του. Εἴτε γίνονταν λόγος γιά τό δικαίωμα τῆς ἀναφορᾶς ἤ γιά τό φόρο στά κρασιά, εἴτε γιά τήν ἐλευθερία τοῦ τύπου ἤ γιά τό ἐλεύθερο ἐμπόριο, εἴτε γιά τίς λέσχες ἤ γιά τήν κοινοτική ὀργάνωση, εἴτε γιά τήν προστασία τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας ἤ γιά τό διακανονισμό τοῦ προϋπολογισμοῦ, τό σύνθημα ξαναγύριζε ὁλοένα, τό θέμα ἔμενε ὁλοένα τό ἴδιο, ἡ ἀπόφαση ἦταν ὁλοένα ἕτοιμη καί ἀμετάβλητη: «Σοσιαλισμός»! Χαραχτήριζαν σοσιαλιστικό καί αὐτόν ἀκόμα τόν ἀστικό φιλελευθερισμό, σοσιαλιστικό τόν ἀστικό διαφωτισμό, σοσιαλιστική καί τήν ἀστική δημοσιο - οἰκονομική μεταρύθμιση. Ἦταν σοσιαλιστικό νά γίνει ἕνας σιδηρόδρομος ὅπου ὑπῆρχε κιόλας μιά διώρυγα καί ἦταν σοσιαλιστικό τό νά ὑπερασπίζεις τόν ἑαυτό σου μέ μπαστούνι, ὅταν σοῦ ἐπιτίθονται μέ σπαθί.

Καί αὐτό δέν ἦταν ἁπλός τρόπος τοῦ λέγειν, μόδα ἤ κομματική ταχτική. Ἡ ἀστική τάξη εἶχε τή σωστή ἄποψη πώς ὅλα τά ὅπλα πού εἶχε σφυρηλατήσει ἐνάντια στή φεουδαρχία στρέψανε τήν αἰχμή τους ἐνάντια στήν ἴδια, πώς ὅλα τά ἐκπαιδευτικά μέσα πού εἶχε δημιουργήσει ἐπαναστατοῦσαν ἐνάντια στόν ἴδιο της τόν πολιτισμό, πώς ὅλοι οἱ

θεοί πού εἶχε πλάσει τήν εἶχαν ἐγκαταλείψει. Καταλάβαινε πώς ὅλες οἱ λεγόμενες ἀστικές ἐλευθερίες καί οἱ προοδευτικοί θεσμοί χτυποῦσαν καί ἀπειλοῦσαν τήν ταξική της κυριαρχία, σύγχρονα, τόσο στήν κοινωνική της βάση ὅσο καί στήν πολιτική της κορυφή καί, κατά συνέπεια, εἶχαν γίνει «σοσιαλιστικοί». Στήν ἀπειλή καί τήν ἐπίθεση αὐτή ἔβλεπε, καί μέ τό δίκιο της, τό μυστικό τοῦ σοσιαλισμοῦ, πού τό νόημα καί τήν τάση του τήν ἔκρινε πιό σωστά ἀπό ὅ,τι ξέρει νά κρίνει τόν ἑαυτό του ὁ λεγόμενος σοσιαλισμός, πού γι᾽ αὐτό δέν μπορεῖ νά καταλάβει γιατί ἡ ἀστική τάξη μένει μέ πείσμα κλειστή ἀπέναντί του, εἴτε αὐτός θρηνεῖ αἰσθηματικά γιά τά βάσανα τῆς ἀνθρωπότητας εἴτε προαναγγέλλει χριστιανικά τή χιλιόχρονη βασιλεία καί τή γενική ἀδελφική ἀγάπη, εἴτε μωρολογεῖ ἀνθρωπιστικά γιά πνεῦμα, μόρφωση καί ἐλευθερία, εἴτε σοφίζεται δογματικά κάποιο σύστημα γιά νά συμβιβαστοῦν καί νά εὐημερήσουν ὅλες οἱ τάξεις. Ἐκεῖνο ὅμως πού δέν κατάλαβε αὐτή ἦταν τό συμπέρασμα πώς καί τό δικό της κοινοβουλευτικό σύστημα, πώς ἡ πολιτική της κυριαρχία θά πέρναγαν στή γενική καταδίκη σάν σοσιαλιστικά. Ὅσο καιρό ἡ κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης δέν εἶχε ὀργανωθεῖ ὁλοκληρωτικά, δέν εἶχε ἀποχτήσει τήν καθαρή πολιτική της ἔκφραση, δέν μποροῦσε νά προβάλει καθαρά καί ἡ ἀντίθεση τῶν ἄλλων τάξεων καί ὅπου πρόβαλλε δέ μποροῦσε νά πάρει τήν ἐπικίνδυνη τροπή πού μετατρέπει κάθε πάλη ἐνάντια στήν κρατική ἐξουσία σέ πάλη ἐνάντια στό κεφάλαιο. Ἄν σέ κάθε ἐκδήλωση ζωῆς τῆς κοινωνίας ἔβλεπε νά κινδυνεύει ἡ «ἡσυχία», μέ τί τρόπο μποροῦσε νά θέλει νά διατηρήσει στήν κορυφή τῆς κοινωνίας τό καθεστώς τῆς ἀναταραχῆς, τό δικό της καθεστώς, τό κοινοβουλευτικό καθεστώς, τό καθεστώς αὐτό, πού κατά τήν ἔκφραση κά-

ποιου ἀπό τούς ρήτορές της ζεῖ μέσα στήν πάλη καί μέ τήν πάλη; Τό κοινοβουλευτικό καθεστώς ζεῖ ἀπό τή συζήτηση, μέ τί τρόπο λοιπόν θά ἔπρεπε νά ἀπαγορευθεῖ ἡ συζήτηση; Κάθε συμφέρο, κάθε κοινωνικό θεσμό τόν μετατρέπουν ἐδῶ σέ γενικές ἰδέες καί τό μεταχειρίζονται σάν ἰδέα. Μέ τί τρόπο λοιπόν ἕνα συμφέρο, ἕνας θεσμός μπορεῖ νά ὑψωθεῖ πάνω ἀπό τή σκέψη καί νά ἐπιβληθεῖ σάν ἄρθρο πίστης; Ἡ πάλη τῶν ρητόρων στό βῆμα προκαλεῖ τήν πάλη τῶν γραφιάδων στόν τύπο. Ἡ συζητητική λέσχη στό κοινοβούλιο συμπληρώνεται ἀναγκαστικά ἀπό τίς συζητητικές λέσχες στά σαλόνια καί στίς ταβέρνες. Οἱ ἀντιπρόσωποι πού ἐπικαλοῦνται ὁλοένα τήν κοινή γνώμη δίνουν τό δικαίωμα στήν κοινή γνώμη νά λέει τήν πραγματική της γνώμη μέ ἀναφορές. Τό κοινοβουλευτικό καθεστώς ἀφήνει ὅλα στήν ἀπόφαση πού θά πάρουν οἱ πλειοψηφίες, μέ τί τρόπο λοιπόν οἱ μεγάλες πλειοψηφίες ἔξω ἀπό τό κοινοβούλιο νά μή θέλουν κι αὐτές νά ἀποφασίζουν; Ὅταν στήν κορυφή τοῦ κράτους τους παίζουν βιολί, τί ἄλλο περιμένει κανείς παρά νά χορεύουν ὅσοι βρίσκονται κάτω;

Ἔτσι λοιπόν ἡ ἀστική τάξη μέ τό νά καταδικάζει σάν «σοσιαλιστικό» ὅ,τι προηγούμενα ἐξυμνοῦσε σάν «φιλελεύθερο» ὁμολογεῖ πώς τό ἴδιο τό δικό της συμφέρο τήν προστάζει νά ἀπαλλαχθεῖ ἀπό τόν κίνδυνο τῆς αὐτοκυβέρνησης, πώς γιά νά ἀποκαταστήσει τήν ἡσυχία στή χώρα πρέπει, πρίν ἀπ' ὅλα, νά κάνει νά ἡσυχάσει τό ἀστικό της κοινοβούλιο, πώς γιά νά διατηρήσει ἀνέπαφη τήν κοινωνική της δύναμη, πρέπει νά τσακίσει τήν πολιτική της δύναμη, πώς οἱ ἰδιῶτες ἀστοί μποροῦν νά συνεχίσουν νά ἐκμεταλλεύονται τίς ἄλλες τάξεις καί νά ἀπολαμβάνουν ἀνενόχλητα τήν ἰδιοχτησία, τήν οἰκογένεια, τή θρησκεία καί τήν τάξη μόνο μέ τόν ὅρο νά καταδικαστεῖ ἡ τάξη τους στήν ἴδια πολιτική ἐκμηδένιση μέ τίς ἄλλες τά-

ξεις, πώς γιά νά σώσει τό πουγγί της πρέπει νά άρνηθεῖ τό στέμμα καί τό ξίφος, πού πρέπει νά τήν ύπερασπίζει, θά πρέπει νά κρέμεται ταυτόχρονα σάν δαμόκλεια σπάθη πάνω ἀπό τό κεφάλι της.

Στήν περιοχή τῶν γενικῶν ἀστικῶν συμφερόντων ἡ Ἐθνοσυνέλευση ἀποδείχτηκε τόσο ἄγονη, πού οἱ συζητήσεις λ.χ. γιά τό σιδηρόδρομο Παρίσι - Ἀβινιόν, πού ἄρχισαν τό χειμώνα τοῦ 1850, δέν εἶχαν τελειώσει ἀκόμα στίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851. Ὅπου δέν καταπίεζε ἤ δέν ἀντιδροῦσε κατέχονταν ἀπό μιά ἀθεράπευτη στειρότητα.

Ἐνῶ ἡ κυβέρνηση τοῦ Βοναπάρτη ἀπό τό ἕνα μέρος ἔπαιρνε τήν πρωτοβουλία νά θεσπίζει νόμους σύμφωνα μέ τό πνεῦμα τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης καί ἀπό τό ἄλλο ξεπερνοῦσε ἀκόμα πιό πολύ τή σκληρότητά τους στήν ἐφαρμογή καί ἐκτέλεση, ὁ πρόεδρος, ἀπό τό ἄλλο μέρος, ζητοῦσε νά ἀποχτήσει δημοτικότητα μέ παιδιάστικα ἀνόητες προτάσεις, νά ἐμφανίσει τήν ἀντίθεσή του μέ τήν Ἐθνοσυνέλευση καί νά ἀφήσει νά ὑπονοηθεῖ, μέ μιά κρυφή του ὑστεροβουλία, πώς μονάχα οἱ περιστάσεις τόν ἐμπόδιζαν προσωρινά νά ἀνοίξει στό γαλλικό λαό τούς κρυμένους θησαυρούς του.Ἔτσι, πρότεινε νά δοθεῖ στούς ὑπαξιωματικούς αὔξηση ἀπό τέσσερα sons (πεντάρες) τήν ἡμέρα. Ἔτσι, πρότεινε νά δημιουργηθεῖ γιά τούς ἐργάτες μιά τράπεζα γιά δάνεια τιμῆς. Χρήματα σάν δῶρα καί χρήματα σάν δάνειο, αὐτή ἦταν ἡ προοπτική πού μ' αὐτή εἶχε τήν ἐλπίδα νά δελεάσει τίς μάζες. Δῶρα καί δάνεια — σ' αὐτό περιορίζεται ἡ οἰκονομική ἐπιστήμη τοῦ κουρελοπρολεταριάτου, τοῦ καθώς πρέπει καί τοῦ κοινοῦ. Σ' αὐτό περιορίζονταν τά ἐλατήρια πού ἤξερε νά βάζει σέ κίνηση ὁ Βοναπάρτης. Ποτέ μνηστήρας θρόνου δέν κερδοσκόπησε πιό πρόστυχα πάνω στήν προστυχιά τῆς μάζας.

Ἡ Ἐθνοσυνέλευση ἀγανάχτησε ἐπανειλημμένα μπροστά στίς ὁλοφάνερες αὐτές ἀπόπειρες τοῦ Βοναπάρτη νά ἀπο-

χτήσει δημοτικότητα σέ βάρος της καί μπροστά στόν αὐξανόμενο κίνδυνο μήπως ὁ τυχοδιώκτης αὐτός, πού τόν μαστίγωναν τά χρέη του καί πού δέν τόν συγκρατοῦσε καμιά αποκτημένη ὑπόληψη, ἀποτολμήσει καμιά ἀπεγνωσμένη πράξη. Ἡ ἀσυμφωνία ἀνάμεσα στό Κόμμα τῆς Τάξης καί τόν πρόεδρο εἶχε πάρει ἀπειλητικό χαραχτήρα, ὁπόταν ἕνα ἀπροσδόκητο γεγονός τόν ξανάριξε μετανιωμένο στήν ἀγκαλιά του. Ἐννοοῦμε τίς ἀναπληρωματικές ἐκλογές στίς 10 τοῦ Μάρτη 1850. Οἱ ἐκλογές αὐτές ἔγιναν γιά νά ἀναπληρωθοῦν οἱ βουλευτικές ἕδρες, πού εἶχαν ἀδειάσει μέ τίς φυλακίσεις ἤ μέ τίς ἐξορίες, ὕστερα ἀπό τίς 13 τοῦ Ἰούνη. Τό Παρίσι ἔβγαλε μονάχα σοσιαλδημοκράτες ὑποψήφιους. Καί μάλιστα τίς περισσότερες ψήφους τίς συγκέντρωσε σέ ἕνα ἐπαναστάτη τοῦ Ἰούνη τοῦ 1848, στό ντέ Φλότ. Μ' αὐτό τόν τρόπο ἐκδικήθηκε ἡ παρισινή μικροαστική τάξη, σέ συμμαχία μέ τό προλεταριάτο, γιά τήν ἧττα της στίς 13 τοῦ Ἰούνη 1849. Ἡ μικροαστική τάξη φαίνονταν σάν νά εἶχε ἐξαφανιστεῖ ἀπό τό πεδίο τῆς μάχης τή στιγμή τοῦ κινδύνου, μόνο γιά νά παρουσιαστεῖ ξανά σ' αὐτό μέ μαζικότερες μαχητικές δυνάμεις καί τολμηρότερο σύνθημα μάχης, ὅταν ἡ περίσταση ἦταν εὐνοϊκότερη. Ἕνα περιστατικό φάνηκε πώς αὔξαινε τόν κίνδυνο τῆς ἐκλογικῆς αὐτῆς νίκης. Ὁ στρατός στό Παρίσι ψήφισε τόν ἐπαναστάτη τοῦ Ἰούνη ἐνάντια στόν Λά Ἴττ, τόν ὑπουργό τοῦ Βοναπάρτη. Καί στούς νομούς ψήφισε στήν πλειοψηφία του τούς Montagnards (ὀρεινούς), πού καί δῶ εἶχανε τήν ὑπεροχή ἀπέναντι στούς ἀντιπάλους τους, ἄν καί ὄχι τόσο ἀποφασιστική ὅσο στό Παρίσι.

Ὁ Βοναπάρτης εἶδε ξαφνικά τήν ἐπανάσταση νά ὀρθώνεται μπροστά του. Ὅπως στίς 29 τοῦ Γενάρη 1849, ὅπως στίς 13 τοῦ Ἰούνη 1849 καί στίς 10 τοῦ Μάρτη 1850 ἐξαφανίστηκε πίσω ἀπό τό Κόμμα τῆς Τάξης. Ὑποτάχτηκε,

ζήτησε ταπεινά συγγνώμη, προσφέρθηκε νά διορίσει μέ διαταγή τῆς κοινοβουλευτικῆς πλειοψηφίας ὁποιαδήποτε κυβέρνηση. Ἐκλιπάρησε μάλιστα τούς κομματικούς ἀρχηγούς τῶν ὀρλεανικῶν καί τῶν νομιμοφρόνων, τούς Θιέρσους, τούς Μπερρυέ, τούς Μπρολλύ, τούς Μολέ, μέ λίγα λόγια τούς λεγόμενους Burggraves [49] νά πάρουν στά ἴδια τους τά χέρια τό πηδάλιο τοῦ κράτους. Τό Κόμμα τῆς Τάξης δέν ἤξερε νά ἐκμεταλλευθεῖ τή στιγμή αὐτή πού δέν θά ξαναπαρουσιάζονταν ἄλλη φορά. Ἀντί νά καταλάβει θαρραλέα τήν ἐξουσία πού τοῦ προσφέρονταν, δέν πίεσε οὔτε μιά φορά τό Βοναπάρτη γιά νά ξαναδιορίσει τήν κυβέρνηση πού εἶχε πάψει τήν 1 τοῦ Νοέμβρη. Ἀρκέστηκε νά τόν ταπεινώσει συγχωρώντας τον καί νά προσθέσει τόν κ. Μπαρός στήν κυβέρνηση ντ' Ὡπούλ. Ὁ Μπαρός αὐτός εἶχε κάνει θραύση σάν εἰσαγγελέας στό ἀνώτατο δικαστήριο τῆς Μπούρζ, τήν πρώτη φορά ἐνάντια στούς ἐπαναστάτες στίς 15 τοῦ Μάη [50], τή δεύτερη φορά ἐνάντια στούς δημοκρατικούς στίς 13 τοῦ Ἰούνη, καί τίς δυό φορές γιά πραξικοπήματα ἐνάντια στήν Ἐθνοσυνέλευση. Κανένας ἀπό τούς ὑπουργούς τοῦ Βοναπάρτη δέ συντέλεσε ἀργότερα τόσο πολύ στό νά ταπεινώσει τήν Ἐθνοσυνέλευση καί ὕστερα ἀπό τίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851 τόν ξαναβρίσκουμε καλοκαθισμένο καί καλοπληρωμένο ἀντιπρόεδρο τῆς γερουσίας. Εἶχε φτύσει στή σούπα τῶν ἐπαναστατῶν γιά νά μπορέσει νά τήν ρουφήξει ὁ Βοναπάρτης.

Τό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα, ἀπό μέρους του, φαίνονταν σά νά ζητοῦσε νά βρεῖ ἀφορμές μόνο γιά νά κάνει ξανά τή νίκη του ἀμφίβολη καί νά σπάσει τήν αἰχμή της. Ὁ Βιντάλ, ἕνας ἀπό τούς νεοεκλεγμένους βουλευτές τοῦ Παρισιοῦ, εἶχε ἐκλεγεῖ ταυτόχρονα καί στό Στρασβοῦργο. Τόν παρακίνησαν νά παραιτηθεῖ ἀπό τήν ἐκλογή του στό Παρίσι καί νά δεχθεῖ τήν ἐκλογή του στό Στρασβοῦργο. Ἀντί νά δόσει στήν ἐκλογική του νίκη ὁριστικό χαραχτήρα καί

νά ἀναγκάσει μ' αὐτό τό Κόμμα τῆς Τάξης νά τοῦ τήν ἀμφισβητήσει στό κοινοβούλιο, ἀντί νά ἀναγκάσει ἔτσι τόν ἀντίπαλο νά δόσει τή μάχη τή στιγμή τοῦ λαϊκοῦ ἐνθουσιασμοῦ καί τῆς εὐνοϊκῆς διάθεσης στό στρατό, τό δημοκρατικό κόμμα κούρασε τό Παρίσι τό Μάρτη καί τόν 'Απρίλη μέ μιά καινούρια ἐκλογική ζύμωση. "Αφησε νά τριφτοῦν τά ἐρεθισμένα λαϊκά πάθη στό ἐπαναληπτικό αὐτό προσωρινό ἐκλογικό παιχνίδι, ἄφησε τήν ἐπαναστατική δραστηριότητα νά ἱκανοποιεῖ τόν ἑαυτό της μέ συνταγματικές ἐπιτυχίες καί νά ἐξανεμίζεται σέ μικροδολοπλοκίες, σέ κούφιες ρητορεῖες καί ψευτοκινήσεις, τήν ἀστική τάξη νά συγκεντρωθεῖ καί νά κάνει τίς προετοιμασίες της καί τέλος νά δοθεῖ μέ τήν ἀναπληρωματική ἐκλογή τοῦ 'Απρίλη καί μέ τήν ἐκλογή τοῦ Εὐγενίου Σύ μιά αἰσθηματική ἐπεξήγηση στίς ἐκλογές τοῦ Μάρτη, πού τίς ἀδυνάτιζε. Μέ μιά λέξη ἔστειλε τίς 10 τοῦ Μάρτη στόν 'Απρίλη.

Ἡ κοινοβουλευτική πλειοψηφία κατάλαβε τήν ἀδυναμία τοῦ ἀντιπάλου της. Οἱ Burggraves της, ἐπειδή ὁ Βοναπάρτης τούς εἶχε ἀναθέσει τήν καθοδήγηση καί τήν εὐθύνη τῆς ἐπίθεσης, ἐπεξεργάστηκαν ἕνα καινούριο ἐκλογικό νόμο, πού τήν κατάθεσή του τήν ἀνάθεσαν στόν κ. Φωσέ, πού παρακάλεσε γι' αὐτή τήν τιμή. Στίς 8 τοῦ Μάη εἰσηγήθηκε τό νόμο πού καταργοῦσε τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα καί ἐπέβαλε στούς ψηφοφόρους τόν ὅρο μιᾶς τρίχρονης διαμονῆς στόν τόπο τῆς ἐκλογῆς καί ἐξαρτοῦσε, τέλος, τήν ἀπόδειξη τῆς διαμονῆς αὐτῆς γιά τούς ἐργάτες ἀπό τήν πιστοποίηση τοῦ ἐργοδότη τους.

"Οσο ἐπαναστατικά εἶχαν ξεσηκωθεῖ καί θορυβήσει οἱ δημοκράτες στή διάρκεια τῆς συνταγματικῆς ἐκλογικῆς πάλης, τόσο συνταγματικά συμπεριφέρονταν τώρα πού ἔπρεπε μέ τά ὅπλα στά χέρια νά δείξουν πόσο σοβαρή ἦταν ἡ ἐκλογική ἐκείνη νίκη καί κήρυτταν τήν τάξη, τή μεγαλόπρεπη

γαλήνη (ca me majestueux), τή νόμιμη συμπεριφορά, δηλαδή τήν τυφλή ὑποταγή στή θέληση τῆς ἀντεπανάστασης πού ἐπιβάλλονταν σάν νόμος. Στή διάρκεια τῶν συζητήσεων οἱ ὀρεινοί ντρόπιασαν τό Κόμμα τῆς Τάξης, ἀντιπαραθέτοντας στό ἐπαναστατικό του πάθος τή δίχως πάθος στάση τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθρωπάκου πού παραμένει στό ἔδαφος τῆς νομιμότητας καί κατηγορώντας το μέ τή φοβερή μομφή πώς δρᾶ ἐπαναστατικά. Ἀκόμα καί οἱ νεοεκλεγμένοι βουλευτές προσπάθησαν νά ἀποδείξουν μέ τήν κόσμια καί συνετή συμπεριφορά τους, τί παραγνώριση ἦταν νά τούς κακολογοῦν γιά ἀναρχικούς καί νά παρουσιάζουν τήν ἐκλογή τους σάν θρίαμβο τῆς ἐπανάστασης. Στίς 31 τοῦ Μάη ἔγινε δεχτός ὁ καινούριος ἐκλογικός νόμος. Ἡ Montagne ἀρκέστηκε νά χώσει στά κρυφά μιά διαμαρτυρία στήν τσέπη τοῦ προέδρου. Τόν ἐκλογικό νόμο τόν ἀκολούθησε ἕνας καινούριος νόμος γιά τόν τύπο, καί ἔτσι ἔβγαλαν ἀπό τή μέση πέρα - πέρα τόν ἐπαναστατικό τύπο [46]. Ἦταν ἄξιος τῆς τύχης του. Ὕστερα ἀπ' αὐτόν τόν κατακλυσμό ἀπόμειναν δυό ἀστικά δημοσιογραφικά ὄργανα, ἡ «National» [20] καί ἡ «La Presse» [51] σάν οἱ πιό προχωρημένες προφυλακές τῆς ἐπανάστασης.

Εἴδαμε μέ τί τρόπο οἱ δημοκράτες ἀρχηγοί εἶχαν, τό Μάρτη καί τόν Ἀπρίλη, κάνει ὅ,τι μποροῦσαν γιά νά μπλέξουν τό λαό τοῦ Παρισιοῦ σέ ἕνα φαινομενικό ἀγώνα καί πώς ὕστερα ἀπό τίς 8 τοῦ Μάη ἔκαναν πάλι ὅ,τι μποροῦσαν γιά νά τόν κρατήσουν μακριά ἀπό τόν πραγματικό ἀγώνα. Δέν πρέπει νά ξεχνοῦμε ἀκόμα πώς ἡ χρονιά 1850 ἦταν μιά ἀπό τίς πιό λαμπρές χρονιές βιομηχανικῆς καί ἐμπορικῆς ἄνθισης καί πώς, κατά συνέπεια, τό παρισινό προλεταριάτο ἦταν ὁλοκληρωτικά ἀπασχολημένο. Μόνο πού ὁ ἐκλογικός νόμος τῆς 31 τοῦ Μάη 1850 τό ἀπόκλειε ἀπό κάθε συμμετοχή στήν πολιτική ἐξουσία. Τό ξέκοβε ἀπό αὐτό τό ἴδιο τό πεδίο τῆς μάχης. Ξανάριχνε τούς ἐργάτες πίσω στήν κατά-

σταση τοῦ παρία πού βρίσκονταν πρίν ἀπό τήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη. Μέ τό νά ἀφήσουν, μπροστά σέ ἕνα τέτιο γεγονός, νά τούς διευθύνουν οἱ δημοκράτες καί μέ τό νά ξεχάσουν τό ἐπαναστατικό συμφέρο τῆς τάξης τους μπροστά σέ μιά καλοπέραση τῆς στιγμῆς, παραιτήθηκαν ἀπό τήν τιμή νά εἶναι μιά καταχτητική δύναμη, ὑποτάχτηκαν στήν τύχη τους, ἀπόδειξαν πώς ἡ ἧττα τοῦ Ἰούνη 1848 τούς εἶχε κάνει γιά χρόνια ἀνίκανους γιά πάλη καί πώς ἡ ἱστορική πορεία θά πρέπει νά συνεχίσει τό δρόμο της περνώντας πρῶτα - πρῶτα πάνω ἀπό τά κεφάλια τους. Ὅσο γιά τή μικροαστική δημοκρατία, πού στίς 13 τοῦ Ἰούνη κραύγαζε: «ἄς τολμήσουν ὅμως νά θίξουν τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα καί τότε θά δοῦν ποιοί εἴμαστε!», βρῆκε τώρα παρηγοριά μέ τό νά ἰσχυρίζεται πώς τό ἀντεπαναστατικό χτύπημα πού δέχτηκε δέν ἦταν χτύπημα καί πώς ὁ νόμος τῆς 31 τοῦ Μάη δέν ἦταν νόμος. Τή δεύτερη [Κυριακή τοῦ μήνα] Μάη τοῦ 1852 κάθε γάλλος θά παρουσιαστεῖ στίς κάλπες, στό ἕνα χέρι τό ψηφοδέλτιο καί στό ἄλλο τό σπαθί. Καί μ' αὐτή τήν προφητεία ἔμειναν εὐχαριστημένοι. Τιμωρήθηκε τέλος καί ὁ στρατός ἀπό τούς ἀνωτέρους του γιά τίς ἐκλογές τῆς 29 τοῦ Μάη 1849 καθώς καί γιά τίς ἐκλογές τοῦ Μάρτη καί τοῦ Ἀπρίλη 1850. Μά αὐτή τή φορά σκέφτηκε ἀποφασιστικά: «Ἡ ἐπανάσταση δέν θά μᾶς γελάσει καί γιά τρίτη φορά».

Ὁ νόμος τῆς 31 τοῦ Μάη 1850 ἦταν τό coup d'état (πραξικόπημα) τῆς ἀστικῆς τάξης. Ὅλες οἱ ὥς τώρα καταχτήσεις της ἐνάντια στήν ἐπανάσταση εἶχαν προσωρινό μονάχα χαραχτήρα. Ἀμφισβητήθηκαν μόλις ἀποχώρησε ἀπό τή σκηνή ἡ τωρινή Ἐθνοσυνέλευση. Ἐξαρτιόνταν ἀπό τήν ἔκβαση νέων γενικῶν ἐκλογῶν καί ἡ ἱστορία τῶν ἐκλογῶν ἀπό τό 1848 ἀπόδειχνε ἀναμφισβήτητα πώς στό βαθμό πού ἀναπτύσσονταν ἡ οὐσιαστική κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης,

στόν ἴδιο βαθμό χάνονταν καί ἡ ἠθική της ἐπιροή πάνω στίς λαϊκές μάζες. Τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα ἐκδηλώθηκε στίς 10 τοῦ Μάρτη ἄμεσα ἐνάντια στήν κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης καί ἡ ἀστική τάξη ἀπάντησε μέ τήν προγραφή τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος. Ὁ νόμος λοιπόν τῆς 31 τοῦ Μάη ἦταν μιά ἀπό τίς ἀναγκαιότητες τῆς ταξικῆς πάλης. Ἀπό τό ἄλλο μέρος, γιά νά εἶναι ἔγκυρη ἡ ἐκλογή τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας, τό σύνταγμα ἀπαιτοῦσε ἕνα ἐλάχιστο ὅριο ἀπό δυό ἑκατομμύρια ψήφους. Ἄν αὐτό τό ἐλάχιστο δέν τό ἔπαιρνε κανένας ἀπό τούς ὑποψηφίους γιά τήν προεδρία, τότε ἡ Ἐθνοσυνέλευση θά ἔπρεπε νά ἐκλέξει πρόεδρο ἕναν ἀπό τούς τρεῖς ὑποψηφίους πού θά συγκέντρωναν τίς πιό πολλές ψήφους.Τόν καιρό πού ἡ Συνταχτική ἔκανε τό νόμο αὐτό, ἦταν δέκα ἑκατομμύρια ἐκλογεῖς γραμμένοι στούς ἐκλογικούς καταλόγους. Σύμφωνα μέ τό πνεῦμα της, ἀρκοῦσε τό ἕνα πέμπτο τῶν ἐκλογέων γιά νά γίνει ἔγκυρη ἡ ἐκλογή γιά τήν προεδρία. Ὁ νόμος τῆς 31 τοῦ Μάη ἔσβησε τό λιγότερο τρία ἑκατομμύρια ἐκλογεῖς ἀπό τούς ἐκλογικούς καταλόγους. Περιόρισε τόν ἀριθμό τῶν ἐκλογέων σέ ἑφτά ἑκατομμύρια καί διατήρησε παρ' ὅλ' αὐτά τό ἐλάχιστο νόμιμο ὅριο τῶν δύο ἑκατομμυρίων γιά τήν προεδρική ἐκλογή. Ἀνέβαζε λοιπόν τό ἐλάχιστο νόμιμο ὅριο ἀπό τό ἕνα πέμπτο στό ἕνα τρίτο σχεδόν τῶν ἐκλογέων, δηλαδή ἔκανε ὅ,τι μποροῦσε γιά νά περάσει λαθραῖα ἡ προεδρική ἐκλογή ἀπό τά χέρια τοῦ λαοῦ στά χέρια τῆς Ἐθνοσυνέλευσης. Ἔτσι φάνηκε πώς τό Κόμμα τῆς Τάξης, μέ τόν ἐκλογικό νόμο τῆς 31 τοῦ Μάη, ἀσφάλιζε διπλά τήν κυριαρχία του μέ τό νά ἀναθέτει τήν ἐκλογή τῆς Ἐθνοσυνέλευσης καί τήν ἐκλογή τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας στή στάσιμη μερίδα τῆς κοινωνίας.

V

Ὁ ἀγώνας ξέσπασε ἀμέσως ξανά ἀνάμεσα στήν Ἐθνοσυνέλευση καί στό Βοναπάρτη, μόλις ξεπεράστηκε ἡ ἐπαναστατική κρίση καί καταργήθηκε τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα.

Τό σύνταγμα εἶχε καθορίσει τίς ἀποδοχές τοῦ Βοναπάρτη σέ 600.000 φράγκα. Ἕξη μῆνες μόλις ὕστερα ἀπό τήν ἐγκατάστασή του κατάφερε νά διπλασιαστεῖ τό ποσό αὐτό. Ὁ Ὀντιλόν Μπαρρό ἀπόσπασε δηλαδή ἀπό τή Συνταχτική Ἐθνοσυνέλευση ἕνα χρηματικό συμπλήρωμα ἀπό 600.000 φράγκα γιά τά λεγόμενα ἔξοδα παραστάσεως. Ὕστερα ἀπό τίς 13 τοῦ Ἰούνη ὁ Βοναπάρτης ἄφησε νά ὑπονοηθοῦν παρόμοιες ἀπαιτήσεις χωρίς τή φορά αὐτή νά εἰσακουστοῦν ἀπό τόν Μπαρρό. Τώρα, ὕστερα ἀπό τίς 31 τοῦ Μάη, χρησιμοποίησε ἀμέσως τήν εὐνοϊκή στιγμή καί ἔβαλε τούς ὑπουργούς του νά προτείνουν στήν Ἐθνοσυνέλευση μιά ἐπιχορήγηση ἀπό τρία ἑκατομμύρια. Μιά μακρόχρονη τυχοδιωχτική ζωή τόν εἶχε προικίσει μέ τίς πιό ἀναπτυγμένες κεραῖες γιά νά καταλαβαίνει τίς στιγμές πού θά μποροῦσε νά ἀποσπάσει χρήματα ἀπό τούς ἀστούς του. Ἔκανε ἕνα chantage en règle

(κανονικό ἐκβιασμό). Ἡ Ἐθνοσυνέλευση εἶχε παραβιάσει τήν κυριαρχία τοῦ λαοῦ μέ τή βοήθειά του καί ἐν γνώσει του. Ὁ Βοναπάρτης ἀπειλοῦσε πώς θά κατάγγελνε τό ἔγκλημά της στό δικαστήριο τοῦ λαοῦ, σέ περίπτωση πού δέν θά ἔλυνε τό πουγγί της γιά νά ἐξαγοράσει τή σιωπή του μέ τρία ἑκατομμύρια φράγκα τό χρόνο. Ἡ Ἐθνοσυνέλευση εἶχε στερήσει ἀπό τρία ἑκατομμύρια γάλλους τό ἐκλογικό δικαίωμα. Ὁ Βοναπάρτης ἀπαιτοῦσε γιά κάθε γάλλο ἐκτός κυκλοφορίας ἕνα φράγκο πού νά περνάει στήν κυκλοφορία, δηλαδή, ἴσα - ἴσα τρία ἑκατομμύρια φράγκα. Αὐτός, ὁ ἐκλεκτός ἕξη ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων, ἀπαιτοῦσε ἀποζημίωση γιά τούς ψήφους πού τοῦ εἶχανε κλέψει ἀπό τά ὕστερα. Ἡ ἐπιτροπή τῆς Ἐθνοσυνέλευσης ἀπόκρουσε τόν ὀχληρό. Ὁ βοναπαρτικός τύπος ἀπειλοῦσε. Ἦταν ὅμως δυνατό ἡ Ἐθνοσυνέλευση νά τά χαλάσει μέ τόν πρόεδρο τῆς δημοκρατίας τή στιγμή πού ἡ ἴδια τά εἶχε οὐσιαστικά καί ὁριστικά χαλάσει μέ τή μάζα τοῦ ἔθνους; Ἀπόριψε, βέβαια, τήν ἐτήσια ἐπιχορήγηση, συγκατατέθηκε ὅμως γιά μιά πρόσθετη ἔκτακτη ἐπιχορήγηση ἀπό 2.160.000 φράγκα. Ἔτσι ἔγινε ἔνοχη γιά διπλή ἀδυναμία, νά δόσει δηλαδή χρήματα καί ταυτόχρονα νά δείξει μέ τήν ἀγανάχτησή της πώς τά ἔδινε ἄθελά της. Ἀργότερα θά δοῦμε γιά ποιούς σκοπούς χρειάζονταν ὁ Βοναπάρτης τά χρήματα. Ὕστερα ἀπ' αὐτόν τό δυσάρεστο ἐπίλογο, πού ἀκολούθησε κατά πόδας τήν κατάργηση τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος καί ὅπου ὁ Βοναπάρτης ἀντάλλαξε τήν ταπεινή του στάση στό διάστημα τῆς κρίσης τοῦ Μάρτη καί Ἀπρίλη μέ μιά προκλητική ἀναίδεια ἀπέναντι στό σφετεριστικό κοινοβούλιο, ἡ Ἐθνοσυνέλευση ἀνέβαλε τίς ἐργασίες της γιά τρεῖς μῆνες, ἀπό τίς 11 τοῦ Αὐγούστου ὥς τίς 11 τοῦ Νοέμβρη. Ἄφησε στή θέση της μιά μόνιμη ἐπιτροπή ἀπό 28 μέλη, πού δέν εἶχε κανένα βοναπαρτικό, εἶχε ὅμως μερικούς μετριοπαθεῖς δημοκρατικούς. Ἡ μόνιμη ἐπι-

τροπή τοῦ 1849 ἀριθμοῦσε μόνο ἀνθρώπους τῆς τάξης καί βοναπαρτικούς. Τότε ὅμως τό Κόμμα τῆς Τάξης εἶχε κηρυχτεῖ σέ μόνιμη ἀντίθεση μέ τήν ἐπανάσταση. Τούτη τή φορά ἡ κοινοβουλευτική δημοκρατία κηρύσσονταν σέ μόνιμη ἀντίθεση μέ τόν πρόεδρο. Ὕστερα ἀπό τό νόμο τῆς 31 τοῦ Μάη, αὐτός ἦταν ὁ μόνος ἀντίπαλος πού ἀντιμετώπιζε τό Κόμμα τῆς Τάξης.

Ὅταν συνῆλθε ἡ Ἐθνοσυνέλευση πάλι τό Νοέμβρη τοῦ 1850, φάνηκε πώς, ἀντί γιά τίς ὥς τότε ἀσήμαντες ἀψιμαχίες της μέ τόν πρόεδρο, εἶχε γίνει ἀναπόφευκτος ἕνας μεγάλος καί ἀπροκάλυπτος ἀγώνας, ἕνας ἀγώνας ζωῆς καί θανάτου ἀνάμεσα στίς δύο ἐξουσίες.

Ὅπως στά 1849, ἔτσι καί στή διάρκεια τῶν κοινοβουλευτικῶν αὐτῶν διακοπῶν, τό Κόμμα τῆς Τάξης χωρίστηκε στίς διάφορες ὁμάδες του, καί τήν κάθε μιά τους τήν ἀπασχολοῦσαν οἱ δικές της παλινορθωτικές μηχανοραφίες, πού μέ τό θάνατο τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου βρῆκαν καινούρια τροφή. Ὁ βασιλιάς τῶν νομιμοφρόνων, ὁ Ἑρρῖκος V [41] διόρισε μάλιστα καί μιά πραγματική κυβέρνηση, πού ἔδρευε στό Παρίσι καί ὅπου εἶχαν πάρει μέρος καί μέλη τῆς μόνιμης ἐπιτροπῆς. Ὁ Βοναπάρτης εἶχε, κατά συνέπεια, τό δικαίωμα νά κάνει κι αὐτός μέ τή σειρά του περιοδεῖες στούς γαλλικούς νομούς καί, ἀνάλογα μέ τή νοοτροπία τῆς πόλης πού τήν ἔκανε εὐτυχισμένη μέ τήν παρουσία του, νά φλυαρεῖ ἄλλοτε σκεπασμένα καί ἄλλοτε φανερά γιά τά δικά του παλινορθωτικά σχέδια καί νά ψηφοθηρεῖ γιά τόν ἑαυτό του. Στά ταξίδια, πού ἡ μεγάλη ἐπίσημη «Μονιτέρ» καί οἱ μικρές ἰδιωτικές «Μονιτέρ» τοῦ Βοναπάρτη ἔπρεπε φυσικά νά τά πανηγυρίζουν σάν θριαμβευτικές περιοδεῖες, τόν συνόδευαν πάντοτε μέλη τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη. Ἡ ἑταιρία αὐτή χρονολογεῖται ἀπό τό 1849. Μέ τό πρόσχημα νά ἱδρυθεῖ μιά φιλανθρωπική ἑταιρία, ὀργανώθη-

κε τό κουρελοπρολεταριάτο τοῦ Παρισιοῦ σέ μυστικά τμήματα, πού τό κάθε ἕνα διευθυνόταν ἀπό βοναπαρτικούς πράχτορες, μέ ἐπικεφαλῆς ὅλης τῆς ἑταιρίας ἕνα βοναπαρτικό στρατηγό. Πλάι σέ ξεπερασμένους Roués (διεφθαρμένους εὐγενεῖς) μέ ἀμφίβολα μέσα συντήρησης καί μέ ἀμφίβολη τήν καταγωγή τους, πλάι σέ διεφθαρμένα καί τυχοδιωκτικά ἀποβράσματα τῆς ἀστικῆς τάξης, βρίσκονταν ἀλῆτες, ἀπολυμένοι φαντάροι, πρώην κατάδικοι, δραπέτες τῶν κατέργων, ἀπατεῶνες, τσαρλατάνοι, λατζαρόνι [52], κλεφτοπορτοφολάδες, ταχυδακτυλουργοί, χαρτοπαῖκτες, maquereans (προαγωγοί), μπορδελιάρηδες, χαμάληδες, γραφιάδες, λατερνατζῆδες, ρακοσυλλέχτες, πλανόδιοι τροχιστές καί γανωτζῆδες, ζητιάνοι, μέ μιά λέξη ὁλόκληρη ἡ ἀκαθόριστη ἤ ξεχαρβαλωμένη μάζα, πού ρίχνεται πότε ἐδῶ καί πότε ἐκεῖ καί πού οἱ γάλλοι τή λένε la bohème (μποέμ). Μέ τά συγγενικά του αὐτά στοιχεῖα σχημάτισε ὁ Βοναπάρτης τό ὑλικό τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη. Μιά «ἑταιρία ἀγαθοεργίας» — μιά πού ὅλα τά μέλη της νιώθανε, ὅπως καί ὁ Βοναπάρτης, τήν ἀνάγκη νά εὐεργετήσουν τόν ἑαυτό τους μέ ἔξοδα τοῦ ἐργαζόμενου ἔθνους. Αὐτός ὁ Βοναπάρτης πού ἀνακηρύχτηκε ἀ ρ χ η γ ό ς τ ο ῦ κ ο υ ρ ε λ ο π ρ ο λ ε τ α ρ ι ά τ ο υ, πού μοναχά σ᾽ αὐτό ξαναβρίσκει σέ μαζική μορφή τά συμφέροντα πού ἐπιδιώκει ὁ ἴδιος ἀτομικά, πού σ᾽ αὐτό τό ἀπόβρασμα, τό κατακάθι, τό ξάφρισμα ἀπό ὅλες τίς τάξεις ἀναγνωρίζει τή μοναδική τάξη πού μπορεῖ νά στηριχθεῖ ἀπόλυτα ἐπάνω της, αὐτός εἶναι ὁ ἀληθινός Βοναπάρτης, ὁ Βοναπάρτης sans phrase (χωρίς περίφραση). Παλιός παμπόνηρος Roué ἀντιλαμβανόταν τήν ἱστορική ζωή τῶν λαῶν καί τίς κεφαλαιώδεις καί κρατικές πράξεις τους σάν κωμωδία μέ τήν πιό κοινή ἔννοια τῆς λέξης, σάν μιά μασκαράτα, ὅπου τά μεγάλα κοστούμια, λόγια καί πόζες χρησιμεύουν μόνο σάν προσωπίδα γιά τίς πιό ταπεινές παλιανθρωπιές. Ἔτσι καί στήν πορεία

του γιά τό Στρασβοῦργο, ὅπου ἕνας γυμνασμένος ἑλβετικός γύπας παράστησε τό ναπολεόντειο ἀετό. Γιά νά εἰσβάλει στή Βουλώνη, τυλίγει σέ γαλλικές στολές μερικούς λακέδες τοῦ Λονδίνου πού παριστάνουν τό στρατό [53]. Στήν ἑταιρία του τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη μαζεύει 10.000 κουρελῆδες, πού πρέπει νά παριστάνουν τό λαό, ὅπως ὁ Κλάους Τσέτελ [54] παριστάνει τό λιοντάρι. Σέ μιά στιγμή πού ἡ ἴδια ἡ ἀστική τάξη ἔπαιζε τήν πιό τέλεια κωμωδία μέ τόν σοβαρότερο τρόπο τοῦ κόσμου, δίχως νά παραβιάσει καμιά ἀπό τίς σχολαστικές ἀπαιτήσεις τῆς γαλλικῆς δραματικῆς ἐθιμοτυπίας [55], καί ἡ ἴδια ἦταν μισογελασμένη, μισοπεισμένη ἀπό τήν ἐπισημότητα πού εἶχαν οἱ ἴδιες οἱ κυβερνητικές πράξεις, ἔπρεπε νά κερδίσει ὁ τυχοδιώκτης πού ἔπαιρνε πεζά τήν κωμωδία σάν κωμωδία. Καί μονάχα ὅταν ἀπαλλάχτηκε ἀπό τόν ἐπίσημο ἀντίπαλό του, μονάχα ὅταν πῆρε ὁ ἴδιος στά σοβαρά τόν αὐτοκρατορικό του ρόλο καί, κάτω ἀπό τή ναπολεόντεια μάσκα, νόμιζε πώς παριστάνει τόν πραγματικό Ναπολέοντα, γίνεται καί ὁ ἴδιος θύμα τῆς δικῆς του κοσμοθεωρίας, γίνεται ὁ σοβαρός φασουλής πού δέν παίρνει πιά τήν παγκόσμια ἱστορία γιά κωμωδία, μά τή δική του κωμωδία γιά παγκόσμια ἱστορία. Ὅ,τι ἦταν τά Ateliers nationaux (ἐθνικά ἐργαστήρια) [56] γιά τούς σοσιαλιστές ἐργάτες, ὅ,τι ἦταν γιά τούς ἀστούς δημοκράτες οἱ gardes mobiles (κινητοί φρουροί) [17] ἦταν γιά τό Βοναπάρτη ἡ ἑταιρία τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη, ἡ ἰδιόμορφη κομματική μαχητική του δύναμη. Στά ταξίδια του, τά φορτωμένα σέ βαγόνια τμήματά της, εἶχαν προορισμό νά αὐτοσχεδιάζουν γι' αὐτόν ἕνα κοινό, νά παρασταίνουν τό λαϊκό ἐνθουσιασμό, νά οὐρλιάζουν: «Vive l' Empereur» (ζήτω ὁ Αὐτοκράτορας), νά βρίζουν καί νά ξυλοφορτώνουν τούς δημοκράτες κάτω ἀπό τήν προστασία τῆς ἀστυνομίας φυσικά. Ὅταν γύριζε στό Παρίσι, ἔπρεπε νά σχηματίζουν τήν ἐμπροσθοφυλακή, νά προλαβαίνουν καί νά διαλύουν ἀντιδιαδη-

λώσεις. Ἡ ἑταιρία τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη τοῦ ἀνῆκε, ἦταν τό ἔργο τ ο υ, ἡ πιό δική του σκέψη. Ὅ,τι ἄλλο ἰδιοποιεῖται, τοῦ τό δίνει ἡ δύναμη τῶν περιστάσεων, ὅ,τι ἄλλο κάνει, τό κάνουν γι' αὐτόν οἱ περιστάσεις ἤ ἀρκεῖται νά ἀντιγράφει ἀπό τίς πράξεις ἄλλων. Ὅταν ὅμως μιλάει δημόσια μπροστά στούς πολίτες μέ τήν ἐπίσημη φρασεολογία γιά τάξη, θρησκεία, οἰκογένεια, ἰδιοχτησία, ἔχοντας πίσω του τή μυστική ἑταιρία τῶν Schufterle καί τῶν Spiegelbergs [57], τήν ἑταιρία τῆς ἀταξίας, τῆς πορνείας καί τῆς κλεψιᾶς, ἐδῶ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Βοναπάρτης σάν πρωτότυπος δημιουργός καί ἡ ἱστορία τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη εἶναι ἡ δική του ἱστορία. Συνέβηκε κάποτε κατ' ἐξαίρεση νά δοκιμάσουν τίς μαγκοῦρες τῶν δεκεμβριστῶν καί βουλευτές πού ἀνῆκαν στό Κόμμα τῆς Τάξης. Καί κάτι παραπάνω. Ὁ ἀστυνομικός Ὑόν, πού εἶχε ἀποσπασθεῖ στήν Ἐθνοσυνέλευση γιά νά περιφρουρεῖ τήν ἀσφάλειά της, κατάγγειλε στή μόνιμη ἐπιτροπή πώς, σύμφωνα μέ τίς καταθέσεις κάποιου Ἀλαί, ἕνα τμῆμα ἀπό τούς δεκεμβριστές εἶχε ἀποφασίσει νά δολοφονήσει τό στρατηγό Σανγκαρνιέ καί τόν Ντυπέν, πρόεδρο τῆς Ἐθνοσυνέλευσης καί πώς εἶχαν κι ὅλας ὁριστεῖ τά ἄτομα γιά τήν ἐκτέλεσή τους. Μπορεῖ κανείς νά φανταστεῖ τήν τρομάρα τοῦ κ. Ντυπέν. Μιά κοινοβουλευτική enquête (ἔρευνα) γιά τήν ἑταιρία τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη, δηλαδή μιά βεβήλωση τοῦ βοναπαρτικοῦ ἀπόκρυφου κόσμου, φαίνονταν ἀναπόφευχτη. Ὁ Βοναπάρτης ὅμως, ἴσα - ἴσα πρίν ἀπό τή σύνοδο τῆς Ἐθνοσυνέλευσης, διάλυσε προνοητικά τήν ἑταιρία του, φυσικά στά χαρτιά μονάχα, γιατί καί στά τέλη ἀκόμα τοῦ 1851 ὁ ἀστυνομικός διευθυντής Καρλιέ, σέ ἕνα διεξοδικό ὑπόμνημά του, προσπαθοῦσε μάταια νά τόν παρακινήσει νά διαλύσει πραγματικά τούς δεκεμβριστές.

Ἡ ἑταιρία τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη θά ἔμενε ὁ ἰδιωτικός στρατός τοῦ Βοναπάρτη ὥς ὅτου θά κατόρθωνε νά μετατρέ-

ψει τόν ταχτικό στρατό σέ έταιρία τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη. Ὁ Βοναπάρτης ἔκανε γι' αὐτό τήν πρώτη ἀπόπειρα, λίγο καιρό ὕστερα ἀπό τήν ἀναβολή τῆς Ἐθνοσυνέλευσης, καί μάλιστα μέ τά χρήματα πού μόλις τῆς εἶχαν ἀποσπάσει. Σάν μοιρολάτρης, ζοῦσε μέ τήν πεποίθηση πώς ὑπάρχουν ὁρισμένες ἀνώτερες δυνάμεις πού ὁ ἄνθρωπος, καί πρίν ἀπ' ὅλα ὁ στρατιώτης, εἶναι ἀδύνατο νά τούς ἀντισταθεῖ. Στίς δυνάμεις αὐτές ἔβαζε πρῶτα - πρῶτα τά ποῦρα καί τή σαμπάνια, τά κρύα πουλερικά καί τά λουκάνικα μέ σκόρδο. Γι' αὐτό ἄρχισε πρῶτα νά κερνάει στά σαλόνια τῶν Ἠλυσίων τούς ἀξιωματικούς καί τούς ὑπαξιωματικούς μέ ποῦρα καί σαμπάνια, μέ κρύα πουλερικά καί λουκάνικα μέ σκόρδο. Στίς 3 τοῦ Ὀχτώβρη ξανακάνει τή μανούβρα αὐτή μέ τή μάζα τοῦ στρατοῦ στήν ἐπιθεώρηση τοῦ Σαίν - Μώρ καί στίς 10 τοῦ Ὀχτώβρη τήν ἴδια μανούβρα σέ μεγαλύτερη κλίμακα στή στρατιωτική παρέλαση τοῦ Σατορύ. Ὁ θεῖος θυμόταν τίς ἐκστρατεῖες τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου στήν Ἀσία, ὁ ἀνεψιός τίς θριαμβευτικές πορεῖες τοῦ Βάκχου στήν ἴδια χώρα. Μά ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἦταν φυσικά ἡμίθεος καί ὁ Βάκχος ἦταν θεός καί μάλιστα ὁ προστάτης θεός τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη.

Ὕστερα ἀπό τήν ἐπιθεώρηση τῆς 3 τοῦ Ὀχτώβρη, ἡ μόνιμη ἐπιτροπή κάλεσε μπροστά της τόν ὑπουργό τῶν στρατιωτικῶν ντ' Ὠπούλ. Ὁ ντ' Ὠπούλ ὑποσχέθηκε πώς δέν θά ἐπαναληφθοῦν αὐτά τά ἀντιπειθαρχικά παραπτώματα. Ξέρουμε τώρα μέ τί τρόπο κράτησε ὁ Βοναπάρτης στίς 10 τοῦ Ὀχτώβρη τό λόγο πού ἔδοσε ὁ ντ' Ὠπούλ. Καί στίς δύο ἐπιθεωρήσεις τό πρόσταγμα τό εἶχε ὁ Σανγκαρνιέ, σάν ἀνώτατος διοικητής τοῦ στρατοῦ στό Παρίσι, πού ἦταν ταυτόχρονα μέλος τῆς μόνιμης ἐπιτροπῆς, ἀρχηγός τῆς Ἐθνοφυλακῆς, «σωτήρας» στίς 29 τοῦ Γενάρη καί στίς 13 τοῦ Ἰούνη, «προμαχώνας τῆς κοινωνίας», ὑποψήφιος τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης

γιά τό προεδρικό ἀξίωμα, πιθανολογούμενος Μόνκ [58] δυό μοναρχιῶν. Ὁ Σαγγκαρνιέ δέν εἶχε ποτέ ὥς τότε ἀναγνωρίσει τόν ἑαυτό του ὑφιστάμενο τοῦ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν, χλεύαζε πάντοτε ἀνοιχτά τό δημοκρατικό σύνταγμα καί εἶχε παραφορτωθεῖ τοῦ Βοναπάρτη μέ μιά διφορούμενη διακριτική προστασία. Τώρα ὑπερασπιζόταν μέ ζῆλο τήν πειθαρχία ἐνάντια στόν ὑπουργό τῶν στρατιωτικῶν καί τό σύνταγμα ἐνάντια στό Βοναπάρτη. Καί ἐνῶ στίς 10 τοῦ Ὀχτώβρη ἕνα μέρος τοῦ ἱππικοῦ φώναζε: «Vive Napoléon! Vivent les saucissons!» (ζήτω ὁ Ναπολέων! ζήτω τά λουκάνικα!), ὁ Σαγγκαρνιέ φρόντισε τό πεζικό τουλάχιστο, πού βρισκόταν κάτω ἀπό τίς διαταγές τοῦ φίλου του Νεμεγιέρ, νά κρατήσει μιά παγερή σιωπή. Γιά τιμωρία, ὁ ὑπουργός τῶν στρατιωτικῶν, κατά παραγγελία τοῦ Βοναπάρτη, ἔβγαλε τό στρατηγό Νεμεγιέρ ἀπό τή θέση του στό Παρίσι, μέ τό πρόσχημα πώς τόν διορίζει διοικητή τῆς 14ης καί 15ης μεραρχίας τοῦ στρατοῦ. Ὁ Νεμεγιέρ δέν δέχτηκε τή μετάθεση αὐτή καί ἀναγκάστηκε, ἔτσι, νά παραιτηθεῖ. Ὁ Σαγγκαρνιέ, ἀπό μέρους του, δημοσίευσε στίς 2 τοῦ Νοέμβρη μιά ἡμερήσια διαταγή πού ἀπαγόρευε στά στρατεύματα κάθε εἶδος πολιτικές ἐκδηλώσεις καί διαδηλώσεις ὅταν εἶναι μέ τά ὅπλα. Τά φύλλα τῶν Ἠλυσίων ἄρχισαν τήν ἐπίθεση ἐνάντια στόν Σαγγκαρνιέ, τά φύλλα τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης ἐνάντια στό Βοναπάρτη, ἡ μόνιμη ἐπιτροπή ἐπαναλάβαινε τίς μυστικές συνεδριάσεις της, ὅπου ἔγινε ἐπανειλημμένα ἡ πρόταση νά κηρυχθεῖ ἡ πατρίδα σέ κίνδυνο. Ὁ στρατός φαινόταν χωρισμένος σέ δυό ἐχθρικά στρατόπεδα μέ δυό ἐχθρικά ἐπιτελεῖα, τό ἕνα στά Ἠλύσια, ὅπου ἦταν ὁ Βοναπάρτης, καί τό ἄλλο στόν Κεραμεικό, ὅπου ἦταν ὁ Σαγγκαρνιέ. Φάνηκε πώς χρειαζόταν μόνο ἡ σύγκληση τῆς Ἐθνοσυνέλευσης γιά νά δοθεῖ τό σύνθημα τῆς μάχης. Τό γαλλικό κοινό ἔκρινε τίς προστριβές αὐτές ἀνάμεσα στό Βοναπάρτη καί τό Σαγγκαρνιέ

ὅπως καί ὁ ἄγγλος ἐκεῖνος δημοσιογράφος πού τίς χαραχτήρισε μέ τά παρακάτω λόγια:

«Οἱ πολιτικές ὑπηρέτριες τῆς Γαλλίας σαρώνουν μέ παλιόσκουπες τήν καυτερή λάβα τῆς ἐπανάστασης καί· καυγαδίζουν τήν ὥρα πού κάνουν τή δουλειά αὐτή».

Στό μεταξύ ὁ Βοναπάρτης ἔσπευσε νά ἀπολύσει τόν ὑπουργό τῶν στρατιωτικῶν ντ' Ὠπούλ, νά τόν ἐξαποστείλει βιαστικά στό Ἀλγέρι καί νά διορίσει στή θέση του, ὑπουργό τῶν στρατιωτικῶν, τό στρατηγό Σράμ. Στίς 12 τοῦ Νοέμβρη ἔστειλε στήν Ἐθνοσυνέλευση ἕνα μήνυμα μέ ἀμερικάνικη πολυλογία, παραφορτωμένο μέ λεπτομέρειες, πού μοσχοβολοῦσε τάξη, γεμάτο πόθο γιά συμφιλίωση, πού ἔδειχνε συνταγματική ὑποταγή, πού πραγματευόταν γιά ὅλα καί γιά τό κάθε τι ἐκτός μόνο ἀπὸ τὰ questions brûlantes (φλέγοντα ζητήματα) τῆς στιγμῆς. Παροδικά τάχα ἄφηνε τά λόγια πώς, σύμφωνα μέ τίς ρητές διατάξεις τοῦ συντάγματος, μόνο ὁ πρόεδρος διαθέτει τό στρατό. Τό μήνυμα τελείωνε μέ τά παρακάτω βαρυσήμαντα λόγια:

«Ἡ Γαλλία χρειάζεται πρίν ἀπ' ὅλα ἡσυχία... Δεσμευμένος μόνο ἀπό τόν ὅρκο μου, θά παραμείνω μέσα στά στενά ὅρια πού μοῦ χάραξε... Ὅσον ἀφορᾶ ἐμένα, πού ἔχω ἐκλεγεῖ ἀπό τό λαό καί πού σ' αὐτόν μονάχα χρωστάω τήν ἐξουσία μου, θά ὑποτάσσομαι πάντοτε στή νόμιμα ἐκφρασμένη θέλησή του. Ἄν ἀποφασίσετε στή σύνοδο τούτη νά ἀναθεωρήσετε τό σύνταγμα, τότε μιά συνταχτική συνέλευση θά κανονίσει τή θέση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ἄν ὄχι, τότε ὁ λαός θά διακηρύξει πανηγυρικά τήν ἀπόφασή του τό 1852. Μά ὅποιες καί ἄν εἶναι οἱ λύσεις

τοῦ μέλλοντος, ἄς συμφωνήσουμε σέ ἕνα: νά μήν ἀφήσουμε ποτέ τό πάθος, τόν αἰφνιδιασμό ἤ τή βία νά κρίνουν τήν τύχη ἑνός μεγάλου ἔθνους... Ἐκεῖνο, ὅμως, πού ἀπασχολεῖ πρίν ἀπ' ὅλα τήν προσοχή μου δέν εἶναι τό ποιός θά κυβερνήσει τή Γαλλία τό 1852, μά μέ τί τρόπο θά χρησιμοποιήσω τόν καιρό πού διαθέτω ἀκόμα ὥστε νά περάσει ἡ ἐνδιάμεση περίοδος χωρίς ἀναστάτωση ἤ ταραχή! Σᾶς ἄνοιξα τήν καρδιά μου μέ εἰλικρίνεια. Θά ἀπαντήσετε στήν εἰλικρίνειά μου μέ τήν ἐμπιστοσύνη σας, στήν καλή μου προσπάθεια μέ τή συνεργασία σας καί ὁ Θεός θά κάνει τά ὑπόλοιπα».

Ἡ τίμια, ἡ ὑποκριτικά μετριοπαθής, ἐνάρετα κοινοτοπική γλώσσα τῆς ἀστικῆς τάξης, ἀποκαλύπτει τήν πιό βαθιά της σημασία μέ τό στόμα τοῦ ἀνώτατου ἄρχοντα τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη καί τοῦ ἥρωα τῶν πίκ - νίκ στό Σαίν - Μώρ καί τό Σατορύ.

Οἱ **Burggraves** τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης δέν γελάστηκαν οὔτε μιά στιγμή γιά τό πόσο ἄξιζε αὐτό τό ἄνοιγμα τῆς καρδιᾶς τοῦ Βοναπάρτη. Ἀπό καιρό ἦταν χορτασμένοι ἀπό ὅρκους, ἀνάμεσά τους εἶχαν βετεράνους καί ἀριστοτέχνες τῆς πολιτικῆς ἐπιορκίας καί δέν τούς ξέφυγε καθόλου τό σημεῖο στό μήνυμα πού ἀφοροῦσε τό στρατό. Παρατήρησαν μέ ἀγανάχτηση πώς στήν σχοινοτενή ἀπαρίθμηση τῶν νόμων πού εἶχαν δημοσιευτεῖ τελευταῖα, τό μήνυμα εἶχε ἐπίτηδες ἀποσιωπήσει τόν πιό σπουδαῖο νόμο, τόν ἐκλογικό, καί πώς ἀντίθετα, στήν περίπτωση πού δέν θά γινόταν ἀναθεώρηση τοῦ συντάγματος, ἄφηνε στήν κρίση τοῦ λαοῦ τήν ἐκλογή τοῦ προέδρου γιά τό 1852. Ὁ ἐκλογικός νόμος ἦταν τό μολυβένιο βαρίδι στά πόδια τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης, πού τό ἐμπόδιζε στό βάδισμα καί τώρα βέβαια καί στήν ἐξόρμηση! Ἀκόμα, διαλύοντας ὁ Βοναπάρτης ἐπίσημα τήν ἑταιρία τῆς

10 τοῦ Δεκέμβρη καί ἀπολύοντας ἀπό τή θέση του τόν ὑπουργό τῶν στρατιωτικῶν ντ' Ὠπούλ, εἶχε θυσιάσει τούς ἀποδιοπομπαίους τράγους μέ τό ἴδιο του τό χέρι πάνω στό βωμό τῆς πατρίδας. Εἶχε ἀμβλύνει τήν αἰχμή τῆς ἀναμενόμενης σύγκρουσης. Τέλος, τό ἴδιο τό Κόμμα τῆς Τάξης ἔψαχνε μέ ἀγωνία νά ἀποφύγει, νά ἀδυνατίσει, νά πνίξει κάθε ἀποφασιστική σύγκρουση μέ τήν ἐκτελεστική ἐξουσία. Ἀπό φόβο μήπως χάσει τίς καταχτήσεις ἐνάντια στήν ἐπανάσταση, ἐπέτρεπε στούς ἀντιπάλους του νά δρέπουν τούς καρπούς της. «Ἡ Γαλλία χρειάζεται πρίν ἀπ' ὅλα ἡσυχία». Αὐτό φώναζε στήν ἐπανάσταση τό Κόμμα τῆς Τάξης ἀπό τό Φλεβάρη καί ὕστερα, αὐτό φώναζε καί τό μήνυμα τοῦ Βοναπάρτη στό Κόμμα τῆς Τάξης. «Ἡ Γαλλία χρειάζεται πρίν ἀπ' ὅλα ἡσυχία». Ὁ Βοναπάρτης ἔκανε ἐνέργειες πού ἀπόβλεπαν στό σφετερισμό, τό Κόμμα ὅμως τῆς Τάξης γινόταν ἔνοχο «ταραχῆς», ὅταν ἔκανε θόρυβο γι' αὐτές τίς ἐνέργειες καί τίς σχολίαζε ὑποχονδριακά. Τά λουκάνικα τοῦ Σατορύ δέν βγάζανε τσιμουδιά ὅσο καιρό δέν μιλοῦσε κανένας γι' αὐτά. «Ἡ Γαλλία χρειάζεται πρίν ἀπ' ὅλα ἡσυχία». Κατά συνέπεια, ὁ Βοναπάρτης ζητοῦσε νά τόν ἀφήσουν νά ἐνεργεῖ μέ ἡσυχία καί τό κοινοβουλευτικό κόμμα παράλυε ἀπό ἕνα διπλό φόβο: τό φόβο μήπως προκαλέσει ξανά τίς ἐπαναστατικές ταραχές καί τό φόβο μήπως παρουσιαστεῖ καί τό ἴδιο στά μάτια τῆς δικῆς του τάξης, τῆς ἀστικῆς τάξης, σάν ταραχοποιός. Καί μιά πού ἡ Γαλλία χρειαζόταν πρίν ἀπ' ὅλα ἡσυχία, τό Κόμμα τῆς Τάξης δέν τολμοῦσε νά ἀπαντήσει μέ «πόλεμο», τή στιγμή πού ὁ Βοναπάρτης εἶχε μιλήσει γιά «εἰρήνη» στό μήνυμά του. Τό κοινό, πού αὐτοκολακευόταν πώς θά παρακολουθοῦσε σκηνές μέ μεγάλα σκάνδαλα ὅταν θά ἄνοιγε ἡ Ἐθνοσυνέλευση, γελάστηκε σ' αὐτές τίς προσδοκίες του. Οἱ βουλευτές τῆς ἀντιπολίτευσης, πού ἀπαιτοῦσαν νά κατατεθοῦν τά πραχτικά τῆς μόνιμης ἐπιτροπῆς τά σχετικά μέ τά γεγο-

νότα τοῦ Ὀχτώβρη, καταψηφίστηκαν απο τήν πλειοψηφία. Κατ' ἀρχήν ἀπόφυγαν ὅλες τίς συζητήσεις πού θά μποροῦσαν νά προκαλέσουν ἐρεθισμό. Οἱ ἐργασίες τῆς Ἐθνοσυνέλευσης τό Νοέμβρη καί τό Δεκέμβρη τοῦ 1850 ἦταν χωρίς ἐνδιαφέρον.

Τέλος, κατά τίς τελευταῖες ἡμέρες τοῦ Δεκέμβρη, ἄρχισε ὁ κλεφτοπόλεμος γύρω ἀπό μερικά προνόμια τοῦ κοινοβουλίου. Τό κίνημα ἀποτελματωνόταν σέ τιποτένιους δικολαβισμούς γύρω ἀπό τά προνόμια τῶν δύο ἐξουσιῶν, ἀπό τόν καιρό πού ἡ ἀστική τάξη, μέ τό νά καταργήσει τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα, εἶχε γιά λίγο ἀπαλλαγεῖ ἀπό τήν πάλη τῶν τάξεων.

Πέτυχαν νά ἐκδοθεῖ μιά δικαστική ἀπόφαση γιά χρέη, ἐνάντια σέ ἕνα ἀπό τούς λαϊκούς βουλευτές τῆς Ἐθνοσυνέλευσης, τό Μωγκέν. Ὕστερα ἀπό ἐρώτημα τοῦ προέδρου τοῦ δικαστηρίου, ὁ ὑπουργός τῆς δικαιοσύνης Ρουέ δήλωσε πώς δίχως ἄλλες διατυπώσεις ἔπρεπε νά ἐκδοθεῖ ἔνταλμα σύλληψης ἐνάντια στόν ὀφειλέτη. Ὁ Μωγκέν ρίχτηκε λοιπόν στίς φυλακές γιά χρέη. Ἡ Ἐθνοσυνέλευση ἄναψε ὅταν ἔμαθε τήν προσβολή. Καί ὄχι μόνο διέταξε τήν ἄμεση ἀπόλυσή του μά τό ἴδιο βράδυ τόν ἔβγαλε μέ τή βία μέ τό δικό της greffier (κλητήρας τοῦ σώματος) ἀπό τίς φυλακές τοῦ Κλισύ. Γιά νά ἀποδείξει, ὡστόσο, τήν πίστη της στήν ἱερότητα τῆς ἀτομικῆς ἰδιοχτησίας καί μέ τήν ὑστερόβουλη σκέψη νά ἀνοίξει, σέ περίπτωση ἀνάγκης, ἄσυλο γιά τούς Montagnards πού θά γίνονταν ἐνοχλητικοί, δέχτηκε νά φυλακίζονται γιά χρέη οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ ὅταν, προηγούμενα, πάρουν τήν ἄδειά της. Ξέχασε νά θεσπίσει πώς καί τόν πρόεδρο τῆς δημοκρατίας μποροῦσαν νά τόν πιάσουν γιά χρέη. Ἐκμηδένισε καί τό τελευταῖο ἴχνος ἀσυλίας πού περιέβαλλε τά μέλη τοῦ σώματός της.

Θυμόμαστε πώς ὁ ἀστυνομικός Ὑόν μέ κατάθεση κά-

ποιου Ἀλαί εἶχε καταγγείλει ἕνα τμῆμα ἀπό τούς δεκεμβριστές γιατί σχεδίαζε τό φόνο τοῦ Ντυπέν καί τοῦ Σαγγκαρνιέ. Σχετικά μ' αὐτό, στήν πρώτη κι ὅλας συνεδρίαση τῆς Ἐθνοσυνέλευσης, οἱ κοσμήτορες κάναν τήν πρόταση νά ἱδρυθεῖ μιά εἰδική κοινοβουλευτική ἀστυνομία πού νά πληρώνεται ἀπό τόν ἰδιαίτερο προϋπολογισμό τῆς Ἐθνοσυνέλευσης καί νά εἶναι ὁλότελα ἀνεξάρτητη ἀπό τό διευθυντή τῆς ἀστυνομίας. Ὁ ὑπουργός τῶν ἐσωτερικῶν Μπαρός διαμαρτυρήθηκε γιά τήν ἐπέμβαση αὐτή στή δικαιοδοσία του. Καταλήξανε σέ ἕνα ἄθλιο συμβιβασμό πού σύμφωνα μ' αὐτόν ὁ ἀστυνομικός ἐπίτροπος τῆς Ἐθνοσυνέλευσης θά πληρωνόταν βέβαια ἀπό τόν ἰδιαίτερο προϋπολογισμό της καί θά διοριζόταν ἤ θά ἀπολυόταν ἀπό τούς κ ο σ μ ή τ ο ρ έ ς της, ὕστερα ὅμως ἀπό προηγούμενη συνεννόηση μέ τόν ὑπουργό τῶν ἐσωτερικῶν. Στό ἀναμεταξύ, ἡ κυβέρνηση ἄρχισε τή δικαστική δίωξη ἐνάντια στόν Ἀλαί καί τῆς ἦταν εὔκολο νά γελοιοποιήσει, μέ τό στόμα τοῦ δημόσιου κατήγορου, τόν Ντυπέν, τό Σαγκαρνιέ, τόν Ὑόν καί ὅλη τήν Ἐθνοσυνέλευση. Στίς 29 τοῦ Δεκέμβρη ὁ ὑπουργός Μπαρός γράφει ἕνα γράμμα στόν Ντυπέν, ζητώντας τήν παύση τοῦ Ὑόν. Τό γραφεῖο τῆς Ἐθνοσυνέλευσης ἀποφασίζει νά κρατήσει τόν Ὑόν στή θέση του, μά ἡ Ἐθνοσυνέλευση τρομαγμένη ἀπό τή βίαιη ἐνέργειά της στήν ὑπόθεση Μωγκέν καί συνηθισμένη, ὅταν τολμοῦσε νά κάνει ἕνα χτύπημα ἐνάντια στήν ἐκτελεστική ἐξουσία, νά δέχεται σέ ἀντάλλαγμα ἀπό αὐτή δύο χτυπήματα, δέν ἐπικύρωσε τήν ἀπόφαση αὐτή. Ἀπόλυσε τόν Ὑόν σέ ἀνταμοιβή γιά τόν ὑπηρεσιακό του ζῆλο καί στερήθηκε ἀπό ἕνα κοινοβουλευτικό της προνόμιο, ἀπαραίτητο ἀπέναντι σέ ἕνα ἄνθρωπο πού δέν ἀποφασίζει τή νύχτα γιά νά ἐκτελέσει τήν ἡμέρα μά πού τό ἀποφασίζει τήν ἡμέρα καί τό ἐκτελεῖ τή νύχτα (ἀπό τήν 1 πρός τή 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851).

Εἴδαμε μέ τί τρόπο ἡ Ἐθνοσυνέλευση τούς μῆνες Νοέμ-

βρη καί Δεκέμβρη μέ τίς μεγάλες καί χτυπητές εὐκαιρίες ἀπόφυγε ἤ κατάπνιξε τήν πάλη μέ τήν ἐκτελεστική ἐξουσία. Τώρα τή βλέπουμε ἀναγκασμένη νά τή δέχεται γιά τίς πιό τιποτένιες ἀφορμές. Στήν ὑπόθεση Μωγκέν ἐπικυρώνει τήν ἀρχή (principe) νά φυλακίζονται γιά χρέη οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ, ἐπιφυλάσσεται ὅμως νά ἐπιτρέψει τήν ἐφαρμογή της μόνο σέ ἀντιπροσώπους πού θά τῆς ἦταν μισητοί καί γι' αὐτό τό ἀτιμωτικό προνόμιο φιλονικεῖ μέ τόν ὑπουργό τῆς δικαιοσύνης. Ἀντί νά χρησιμοποιήσει τό δῆθεν δολοφονικό σχέδιο γιά νά διατάξει μιά ἔρευνα γιά τήν εταιρία τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη καί νά ξεσκεπάσει ἀλύπητα μπροστά σ' ὅλη τή Γαλλία καί τήν Εὐρώπη τήν πραγματική ὄψη τοῦ Βοναπάρτη, σάν ἀρχηγοῦ τοῦ παρισινοῦ κουρελοπρολεταριάτου, ἀφήνει τή σύγκρουση νά περιοριστεῖ μόνο στό ζήτημα ποιός ἀπό τούς δύο, αὐτή ἤ ὁ ὑπουργός τῶν ἐσωτερικῶν, ἔχει τήν ἁρμοδιότητα νά διορίζει καί νά παύει ἕνα ἀστυνομικό ἐπίτροπο. Ἔτσι βλέπουμε σέ ὅλη αὐτή τήν περίοδο τό Κόμμα τῆς Τάξης νά ἀναγκάζεται μέ τή διφορούμενη στάση του νά σκορπίζει καί νά κατακομματιάζει τήν πάλη του μέ τήν ἐκτελεστική ἐξουσία σέ μικρόπρεπους καυγάδες γιά ἁρμοδιότητες, σέ δικολαβικές στρεψοδικίες, σέ διαπληκτισμούς γιά τά ὅρια δικαιοδοσίας καί νά κάνει περιεχόμενο τῆς δράσης του τά πιό γελοῖα ζητήματα γύρω ἀπό τούς τύπους. Δέν τολμάει νά ἀρχίσει τή σύγκρουση τή στιγμή πού ἡ σύγκρουση εἶναι γιά ζητήματα ἀρχῆς, ὅταν ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία ἔχει ἐκτεθεῖ πραγματικά καί ἡ ὑπόθεση τῆς Ἐθνοσυνέλευσης ἦταν ὑπόθεση τοῦ Ἔθνους. Μ' αὐτό θά ἔδινε στό Ἔθνος τή διαταγή νά βαδίσει, μά τίποτα δέν φοβᾶται περισσότερο ἀπό τό νά μπεῖ τό Ἔθνος σέ κίνηση. Σέ κάθε τέτια εὐκαιρία ἀπορίπτει τίς προτάσεις τῆς Montagne καί περνάει στήν ἡμερήσια διάταξη. Μιά πού ἐγκαταλείφτηκε ἔτσι τό ἐπίμαχο ζήτημα, ὅταν εἶχε τίς μεγάλες του διαστάσεις,

ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία περιμένει ἥσυχα τή στιγμή πού θά μπορέσει νά ξαναπιάσει τό ἴδιο ζήτημα μέ τιποτένιες καί ἀσήμαντες ἀφορμές, ὅταν σάν νά λέμε παρουσιάζει ἕνα κοινοβουλευτικό μόνο ἐνδιαφέρο. Τότε ξεσπάει ἡ συγκρατημένη ὀργή τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης, τότε τραβάει τήν αὐλαία ἀπό τά π α ρ α σ κ ή ν ι α, τότε καταγγέλλει τόν πρόεδρο, τότε κηρύσσει τή δημοκρατία σέ κίνδυνο, μά τότε τό πάθος της φαίνεται ἀνούσιο καί ἡ ἀφορμή γιά τήν πάλη σάν ὑποκριτικό πρόσχημα ἤ σάν κάτι πού δέν ἀξίζει ὁλότελα τήν πάλη. Ἡ κοινοβουλευτική θύελλα μετατρέπεται σέ θύελλα μέσα σέ ἕνα ποτήρι νερό, ὁ ἀγώνας σέ μηχανορραφία, ἡ σύγκρουση σέ σκάνδαλο. Καί ἐνῶ οἱ ἐπαναστατικές τάξεις χαίρονται χαιρέκακα γιά τήν ταπείνωση τῆς Ἐθνοσυνέλευσης, γιατί ἐνθουσιάζονται κι αὐτές τόσο γιά τά κοινοβουλευτικά της προνόμια ὅσο καί ἡ ἴδια ἡ Ἐθνοσυνέλευση γιά τίς δημόσιες ἐλευθερίες, ἡ ἀστική τάξη ἔξω ἀπό τό κοινοβούλιο δέν καταλαβαίνει τόν τρόπο πού ἡ ἀστική τάξη μέσα στό κοινοβούλιο μπορεῖ νά σπαταλάει τόν καιρό της μέ τέτιες τιποτένιες φιλονικίες καί νά ἐκθέτει σέ κίνδυνο τήν ἡσυχία μέ τόσο ἀξιοθρήνητους ἀνταγωνισμούς ἀνάμεσα σ' αὐτή καί τόν πρόεδρο. Τά χάνει μέ μιά στρατηγική πού κλείνει εἰρήνη, τή στιγμή πού ὅλος ὁ κόσμος περιμένει μάχες καί ἀρχίζει τήν ἐπίθεση, τή στιγμή πού ὅλος ὁ κόσμος πιστεύει πώς ἔκλεισε εἰρήνη.

Στίς 20 τοῦ Δεκέμβρη ὁ Πασκάλ Ντυπρά ἔκανε μιά ἐπερώτηση στόν ὑπουργό τῶν ἐσωτερικῶν σχετικά μέ τό λαχεῖο μέ τίς χρυσές ράβδους. Τό λαχεῖο αὐτό ἦταν «κόρη τῶν Ἠλυσίων» [59]. Τήν εἶχε φέρει στόν κόσμο ὁ Βοναπάρτης μέ τούς πιστούς του καί ὁ διευθυντής τῆς ἀστυνομίας Καρλιέ τήν εἶχε πάρει κάτω ἀπό τήν προστασία του, παρ' ὅλο πού ὁ γαλλικός νόμος ἀπαγορεύει ὅλα τά λαχεῖα ἐκτός ἀπό τίς κληρώσεις γιά φιλανθρωπικούς σκοπούς. Ἑφτά ἑκατομμύρια λαχνοί, ὁ καθένας ἀπό ἕνα φράγκο, τά κέρδη του προορίζονταν τάχα

γιά νά μεταφερθοῦν ἀλῆτες τοῦ Παρισιοῦ στήν Καλιφόρνια. Ἀπό τό ἕνα μέρος τά χρυσά ὄνειρα θά παραγκώνιζαν τά σοσιαλιστικά ὄνειρα τοῦ παρισινοῦ προλεταριάτου καί ἀπό τό ἄλλο ἡ γοητευτική ἐλπίδα γιά τόν πρῶτο λαχνό θά ἔδιωχνε τό θεωρητικό δικαίωμα γιά ἐργασία. Φυσικά, οἱ ἐργάτες τοῦ Παρισιοῦ δέν ξαναεῖδαν, κάτω ἀπό τή λάμψη τῶν χρυσῶν ράβδων τῆς Καλιφόρνιας, τά ἄσημα φράγκα πού τούς εἶχαν πάρει μέ τό δόλωμα αὐτό ἀπό τήν τσέπη, Στήν οὐσία, ἄλλωστε, ἐπρόκειτο γιά καθαρή ἀπάτη. Οἱ ἀλῆτες πού θά ἔβαζαν μπροστά τά χρυσωρυχεῖα τῆς Καλιφόρνιας, δίχως νά κάνουν τόν κόπο νά φύγουν ἀπό τό Παρίσι, ἦταν ὁ ἴδιος ὁ Βοναπάρτης καί ἡ φορτωμένη μέ χρέη στρογγυλή του τράπεζα. Τά τρία ἑκατομμύρια πού εἶχε ψηφίσει ἡ ἐθνοσυνέλευση εἶχαν σπαταληθεῖ καί ἔπρεπε τό ταμεῖο νά ξαναγεμίσει μέ τόν ἕνα ἤ τόν ἄλλο τρόπο. Μάταια ὁ Βοναπάρτης ἄνοιξε ἕνα ἐθνικό ἔρανο γιά νά ἱδρυθοῦν οἱ λεγόμενες cités ouvrières (ἐργατικές πόλεις) ὅπου φιγουράριζε πρῶτος - πρῶτος μέ ἕνα σημαντικό ποσό. Οἱ σκληρόκαρδοι ἀστοί περίμεναν μέ δυσπιστία νά καταβάλει τό ποσό πού ἐγγράφηκε καί ἐπειδή, ὅπως ἦταν φυσικό, ἕνα τέτιο πράγμα δέν ἀκολούθησε, σωριάστηκε χάμω ἡ κερδοσκοπία μέ τούς σοσιαλιστικούς χάρτινους πύργους. Οἱ ράβδοι χρυσοῦ εἶχαν μεγαλύτερη ἐπιτυχία. Ὁ Βοναπάρτης καί ἡ συντροφιά του δέν ἀρκέστηκαν νά τσεπώσουν ἕνα μέρος ἀπό τή διαφορά ἀνάμεσα στά ἐφτά ἑκατομμύρια φράγκα καί τήν ἀξία τῶν ράβδων τοῦ χρυσοῦ πού εἶχαν μπεῖ στό λαχεῖο, ἔφτιασαν ψεύτικους λαχνούς, ἔβγαλαν δέκα, δεκαπέντε καί εἴκοσι λαχνούς μέ τόν ἴδιο ἀριθμό, χρηματιστικές πράξεις σύμφωνες μέ τό πνεῦμα τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη! Ἐδῶ ἡ Ἐθνοσυνέλευση δέν εἶχε πιά ἀπέναντί της τόν εἰκονικό πρόεδρο τῆς δημοκρατίας, μά τό Βοναπάρτη μέ σάρκα καί ὀστά. Ἐδῶ μποροῦσε νά τόν πιάσει ἐπ' αὐτοφώρω, ὄχι γιά παράβαση τοῦ συντάγματος,

μά τοῦ code pènal (ποινικοῦ κώδικα). Ἂν στήν ἐπερώτηση τοῦ Ντυπρά πέρασε στήν ἡμερήσια διάταξη, αὐτό δέν ἔγινε μόνο γιατί ἡ πρόταση τοῦ Ζιραντέν νά δηλώσει πώς εἶναι satisfait (ἱκανοποιημένη) θύμιζε στό Κόμμα τῆς Τάξης τήν ἴδια τή δικιά του συστηματική διαφθορά. Ὁ ἀστός, καί πρῶτα - πρῶτα ὁ ἀστός πού φούσκωσε σέ πολιτικό, συμπληρώνει τήν πραχτική του χυδαιότητα μέ μιά θεωρητική ὑπερβολικότητα. Σάν πολιτικός γίνεται, ὅπως καί ἡ ἴδια ἡ κρατική ἐξουσία πού στέκεται ἀπέναντί του, ἕνα ἀνώτερο ὄν πού μόνο μέ ἕνα ἀνώτερο, πιό καθοσιωμένο τρόπο μπορεῖ νά καταπολεμηθεῖ.

Ὁ Βοναπάρτης, πού ἴσα - ἴσα σάν bohémien (μποέμ), σάν πριγκιπικός κουρελοπρολετάριος, εἶχε τό πλεονέχτημα μπρός στόν κατεργάρη ἀστό, πώς μποροῦσε νά παλέψει μέ πρόστυχο τρόπο, εἶδε τώρα, πού ἡ ἴδια ἡ Ἐθνοσυνέλευση τόν πέρασε μέ τά ἴδια της τά χέρια ἀπό τό ὀλισθηρό ἔδαφος μέ τά στρατιωτικά συμπόσια, τίς ἐπιθεωρήσεις, τήν ἑταιρία τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη καί στό τέλος μέ τόν code pénal (ποινικό κώδικα), πώς ἔφτασε πιά ἡ στιγμή πού μποροῦσε νά περάσει ἀπό τή φαινομενική ἄμυνα στήν ἐπίθεση. Οἱ μικρές ἧττες πού εἶχαν πάθει στό μεταξύ οἱ ὑπουργοί τῆς δικαιοσύνης, τῶν στρατιωτικῶν, τῶν ναυτικῶν, τῶν οἰκονομικῶν καί πού μ' αὐτές ἡ Ἐθνοσυνέλευση φανέρωσε τή γκρινιάρικη δυσαρέσκειά της, πολύ λίγο τόν ἐνοχλοῦσαν. Δέν ἐμπόδισε μονάχα τούς ὑπουργούς νά παραιτηθοῦν καί νά ἀναγνωρίσουν ἔτσι τήν ὑποταγή τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας στό κοινοβούλιο, μά μποροῦσε τώρα νά ἀποτελειώσει ἐκεῖνο πού εἶχε ἀρχίσει στίς διακοπές τῆς Ἐθνοσυνέλευσης, νά ἀποσπάσει δηλαδή τή στρατιωτική ἐξουσία ἀπό τό κοινοβούλιο, νά πάψει τόν Σαγγκαρνιέ.

Ἕνα φύλλο τῶν Ἠλυσίων δημοσίευσε μιά ἡμερήσια διαταγή πού εἶχε δῆθεν ἀπευθυνθεῖ τό μήνα Μάη στήν 1η με-

ραρχία στρατοῦ, καί κατά συνέπεια προέρχονταν ἀπό τό Σανγκαρνιέ, ὅπου γίνονταν σύσταση στούς ἀξιωματικούς, σέ περίπτωση ἐξέγερσης νά φανοῦν ἀμείλικτοι στούς προδότες πού θά παρουσιάζονταν στίς γραμμές τους, νά τούς τουφεκίσουν ἀμέσως καί νά ἀρνηθοῦν στήν Ἐθνοσυνέλευση στρατεύματα ἄν τυχόν τά ζητοῦσε. Στίς 3 τοῦ Γενάρη 1851 ἡ κυβέρνηση ἐπερωτήθηκε γι' αὐτή τήν ἡμερήσια διαταγή. Γιά νά ἐξετάσει τήν ὑπόθεση ζητάει στήν ἀρχή τρεῖς μῆνες, ὕστερα μιά ἑβδομάδα καί τέλος μονάχα εἴκοσι τέσσερις ὧρες προθεσμία. Ἡ Ἐθνοσυνέλευση ἐπιμένει νά τῆς δοθεῖ μιά ἄμεση ἐξήγηση. Ὁ Σανγκαρνιέ σηκώνεται καί δηλώνει πώς ποτέ δέν βγῆκε τέτια ἡμερήσια διαταγή. Προσθέτει πώς πάντα θά ἔσπευδε νά συμμορφωθεῖ μέ τίς διαταγές τῆς Ἐθνοσυνέλευσης καί πώς σέ περίπτωση σύγκρουσης ἡ Ἐθνοσυνέλευση μπορεῖ νά ὑπολογίζει σ' αὐτόν. Ἡ Ἐθνοσυνέλευση ὑποδέχεται τή δήλωσή του μέ ἀπερίγραπτα χειροκροτήματα καί τοῦ ἐκφράζει τήν ἐμπιστοσύνη της. Παραιτεῖται, θεσπίζει ἡ ἴδια ἡ Ἐθνοσυνέλευση τήν ἀδυναμία της καί τήν παντοδυναμία τοῦ στρατοῦ, τή στιγμή πού ἀφήνει τόν ἑαυτό της στήν ἀτομική προστασία ἑνός στρατηγοῦ. Ὁ στρατηγός ὅμως γελιέται βάζοντας στή διάθεση τῆς Ἐθνοσυνέλευσης καί ἐνάντια στό Βοναπάρτη μιά ἐξουσία πού τήν κρατάει μόνο σάν τιμάριο ἀπό τόν ἴδιο τό Βοναπάρτη, καθώς καί ὅταν περιμένει πώς θά προστατεύονταν καί αὐτός ἀπό τό κοινοβούλιο αὐτό, ἀπό τόν προστατευόμενό του πού εἶχε ἀνάγκη ἀπό προστασία. Μά ὁ Σανγκαρνιέ πιστεύει στή μυστηριώδη δύναμη, πού τόν εἶχε προικίσει ἡ ἀστική τάξη ἀπό τίς 29 τοῦ Γενάρη 1849. Θεωρεῖ τόν ἑαυτό του σάν τήν τρίτη ἐξουσία πλάι στίς δυό ἄλλες κρατικές ἐξουσίες. Συμμερίζεται τήν τύχη τῶν ἄλλων ἡρώων ἤ καλύτερα τῶν ἁγίων αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, πού τό μεγαλεῖο τους συνίσταται στή μεγάλη ἰδέα πού δημιουργεῖ γι' αὐτούς τό κόμμα τους γιά τό δικό του συμ-

φέρο καί πού ξεπέφτουν σέ κοινές μορφές μόλις οἱ περιστάσεις τούς καλέσουν νά κάνουν θαύματα. Ἡ ἀπιστία εἶναι, γενικά, ὁ θανάσιμος ἐχθρός αὐτῶν πού θεωροῦνται ἥρωες καί πραγματικοί ἅγιοι. Ἀπ' αὐτοῦ καί ἡ ἀξιόπρεπη ἠθική ἀγανάχτησή τους ἐνάντια στούς δίχως ἐνθουσιασμό εὐφυολόγους καί σκῶπτες.

Τό ἴδιο βράδυ οἱ ὑπουργοί κλήθηκαν στά Ἠλύσια. Ὁ Βοναπάρτης ἐπέμενε νά ἀπολυθεῖ ὁ Σαγκαρνιέ. Πέντε ὑπουργοί ἀρνήθηκαν νά ὑπογράψουν. Ἡ «Moniteur» ἀναγγέλλει κυβερνητική κρίση καί ὁ τύπος τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης ἀπειλεῖ πώς θά συγκροτήσει ἕνα κοινοβουλευτικό στρατό μέ διοικητή τόν Σαγκαρνιέ. Τό Κόμμα τῆς Τάξης εἶχε τό συνταγματικό δικαίωμα νά τό κάνει αὐτό. Δέν χρειάζονταν παρά νά διορίσει τόν Σαγκαρνιέ πρόεδρο τῆς Ἐθνοσυνέλευσης καί νά καλέσει γιά τήν ἀσφάλειά της μιά ὁποιαδήποτε στρατιωτική δύναμη. Μποροῦσε νά τό κάνει ἀκόμα πιό σίγουρα ὅσο βρίσκονταν ὁ Σαγκαρνιέ ἀκόμα πραγματικά ἐπικεφαλῆς τοῦ στρατοῦ καί τῆς παρισινῆς ἐθνοφυλακῆς καί περίμενε τή στιγμή πού θά τόν καλοῦσαν μαζί μέ τό στρατό. Ὁ βοναπαρτικός τύπος δέν τολμοῦσε ἀκόμα, οὔτε μιά φορά, νά ἀμφισβητήσει τό δικαίωμα τῆς Ἐθνοσυνέλευσης νά καλεῖ ἄμεσα τό στρατό, μιά νομική λεπτολογία πού κάτω ἀπό τίς δοσμένες περιστάσεις δέν ὑπόσχονταν καμιά ἐπιτυχία. Εἶναι πιθανό πώς ὁ στρατός θά ὑπάκουε στίς διαταγές τῆς Ἐθνοσυνέλευσης, ἄν σκεφθοῦμε πώς ὁ Βοναπάρτης χρειάστηκε ὀχτώ ἡμέρες νά ψάχνει σέ ὅλο τό Παρίσι γιά νά βρεῖ ἐπιτέλους δυό στρατηγούς — τόν Μπαραγκαί ντ' Ἰλλιέ καί τό Σαίν Ζάν τ' Ἀνζελύ — πού δήλωσαν πώς εἶναι ἕτοιμοι νά προσυπογράψουν τήν ἀπόλυση τοῦ Σαγκαρνιέ. Εἶναι ὅμως περισσότερο ἀπό ἀμφίβολο πώς τό Κόμμα τῆς Τάξης θά μποροῦσε νά βρεῖ μέσα στίς δικές του γραμμές καί στό κοινοβούλιο τόν ἀναγκαῖο ἀριθμό ψή-

φων γιά μιά τέτια ἀπάφαση, ὅταν σκεφτοῦμε πώς ὀχτώ μέρες ἀργότερα 286 ψῆφοι ἀποχωρίστηκαν ἀπό αὐτό καί πώς ἡ Montagne ἀπόριψε μιά παρόμοια πρόταση ἀκόμα καί τό Δεκέμβρη τοῦ 1851, τήν τελευταία ὥρα δηλαδή τῆς ἀπόφασης. Ὡστόσο, θά κατόρθωναν ἴσως τώρα οἱ Burggraves νά παρασύρουν τή μάζα τοῦ κόμματός τους στόν ἡρωϊσμό νά νιώθουν τόν ἑαυτό τους σίγουρο πίσω ἀπό ἕνα δάσος λόγχες καί νά δέχονται τίς ὑπηρεσίες ἑνός στρατοῦ πού εἶχε λιποτακτήσει στό δικό τους στρατόπεδο. Ἀντί γι' αὐτό οἱ κύριοι Burggraves πῆγαν τό βράδυ τῆς 6 τοῦ Γενάρη στά Ἠλύσια γιά νά μεταπείσουν τό Βοναπάρτη μέ πολιτικά τερτίπια καί ἐπιχειρήματα, ἀπό τήν ἀπόφασή του νά ἀντικαταστήσει τό Σανγκαρνιέ. Ὅταν κανείς ζητάει νά πείσει κάποιον, σημαίνει πώς τόν ἀναγνωρίζει κύριο τῆς κατάστασης. Ὁ Βοναπάρτης, πού ἐξασφαλίστηκε μέ τό διάβημα αὐτό, διορίζει στίς 12 τοῦ Γενάρη καινούρια κυβέρνηση ὅπου παράμειναν οἱ ἀρχηγοί τῆς παλιᾶς Φούλντ καί Μπαρός. Ὁ Σαίν - Ζάν ντ' Ἀνζελύ ἔγινε ὑπουργός τῶν στρατιωτικῶν, ἡ «Moniteur» δημοσιεύει τό διάταγμα τῆς ἀπόλυσης τοῦ Σανγκαρνιέ καί ἡ διοίκησή του μοιράζεται στόν Μπαραγκαί ντ' Ἰλλιέ, πού παίρνει τήν 1 μεραρχία, καί τόν Περρό, πού παίρνει τήν ἐθνοφυλακή. Ὁ «προμαχώνας τῆς κοινωνίας» παύθηκε καί ἄν γι' αὐτό δέν ἔπεσε κανένα κεραμίδι ἀπό τίς σκεπές, ὑψώθηκαν ὅμως οἱ τιμές στό χρηματιστήριο.

Διώχνοντας τό στρατό πού, στό πρόσωπο τοῦ Σανγκαρνιέ, ἦταν κάτω ἀπό τίς διαταγές του καί παραδίδοντάς τον ἔτσι ἀμετάκλητα στόν πρόεδρο, τό Κόμμα τῆς Τάξης φανερώνει πώς ἡ ἀστική τάξη ἔχασε ἀπό δῶ καί μπρός τήν ἀποστολή νά κυβερνάει. Δέν ὑπῆρχε πιά κοινοβουλευτική κυβέρνηση. Χάνοντας ἀκόμα καί τήν διάθεση τοῦ στρατοῦ καί τῆς ἐθνοφυλακῆς, τί ἄλλη δύναμη τοῦ ἔμενε γιά νά ὑπερασπιστεῖ ταυτόχρονα τήν ἐξουσία τοῦ κοινοβουλίου πού τήν εἶ-

χε σφετεριστεῖ ἀπό τό λαό καί τή συνταγματική του ἐξουσία ἐνάντια στόν πρόεδρο; Καμιά. Δέν τοῦ ἔμεινε παρά ἡ ἔκκληση σέ ἀνίσχυρες ἀρχές (pr ncipes) πού τίς εἶχε τό ἴδιο πάντα ἑρμηνεύσει σάν γενικούς κανόνες πού τούς λέει κανείς στούς ἄλλους γιά νά μπορεῖ ὁ ἴδιος νά κινεῖται μέ ἀκόμα περισσότερη ἐλευθερία. Μέ τήν ἀπόλυση τοῦ Σανγκαρνιέ, μέ τήν ὑπαγωγή τῆς στρατιωτικῆς δύναμης στό Βοναπάρτη κλείνει τό πρῶτο μέρος ἀπό τήν περίοδο πού ἐξετάζουμε, τήν περίοδο τῆς πάλης ἀνάμεσα στό Κόμμα τῆς Τάξης καί στήν ἐκτελεστική ἐξουσία. Ὁ πόλεμος ἀνάμεσα στίς δυό ἐξουσίες εἶναι τώρα ἀνοιχτά κηρυγμένος, γίνεται ἀνοιχτά, μά μόνο ὅταν τό Κόμμα τῆς Τάξης ἔχασε καί ὅπλα καί στρατιῶτες. Δίχως κυβέρνηση, δίχως στρατό, δίχως λαό, δίχως κοινή γνώμη, χωρίς νά εἶναι πιά, ὕστερα ἀπό τόν ἐκλογικό νόμο τῆς 31 τοῦ Μάη, ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ κυρίαρχου Ἔθνους, χωρίς μάτια, χωρίς αὐτιά, χωρίς δόντια, χωρίς τίποτα, ἡ Ἐθνοσυνέλευση εἶχε λίγο - λίγο μετατραπεῖ σέ κοινοβούλιο τῆς παλιᾶς Γαλλίας[60] πού ἀφήνει τήν κυβέρνηση νά ἐνεργεῖ καί τό ἴδιο ἱκανοποιεῖται μέ γκρινιάρικες διαμαρτυρίες post festum (κατόπιν ἑορτῆς).

Τό Κόμμα τῆς Τάξης ὑποδέχεται τήν καινούρια κυβέρνηση μέ θύελλα ἀγανάχτησης. Ὁ στρατηγός Μπεντώ ξαναθυμίζει τήν ἐπιείκεια πού εἶχε δείξει ἡ μόνιμη ἐπιτροπή στίς διακοπές καί τήν ὑπερβολική της διάκριση πού τήν ἔκανε νά παραιτηθεῖ ἀπό τή δημοσίεψη τῶν πραχτικῶν της. Τώρα, ὁ ἴδιος ὁ ὑπουργός τῶν ἐσωτερικῶν ἐπιμένει νά δημοσιευθοῦν τά πρακτικά αὐτά πού εἶχαν, φυσικά, μπαγιατέψει σάν στεκούμενο νερό, δέν ἀποκαλύπτουν κανένα καινούριο γεγονός καί πέφτουν στό βαριεστημένο κοινό χωρίς τήν παραμικρή ἐπίδραση. Ὕστερα ἀπό πρόταση τοῦ Ρεμυζά, ἡ Ἐθνοσυνέλευση ἀποσύρεται στίς ἐπιτροπές της καί διο-

ρίζει μιά «ἐπιτροπή ἐξαιρετικῶν μέτρων». Τό Παρίσι βγαίνει πολύ λίγο ἀπό τήν τροχιά τῶν καθημερινῶν του ἀσχολιῶν, ἀφοῦ μάλιστα τή στιγμή αὐτή τό ἐμπόριο εἶναι ἀνθηρό, οἱ βιομηχανίες ἐργάζονται, οἱ τιμές τῶν δημητριακῶν εἶναι χαμηλές, τά τρόφιμα ἄφθονα καί τά ταμιευτήρια δέχονται κάθε μέρα καινούριες καταθέσεις. Τά «ἐξαιρετικά μέτρα» πού εἶχε προαναγγείλει μέ τόσο θόρυβο τό κοινοβούλιο, ἐξανεμίζονται στίς 18 τοῦ Γενάρη, σέ μιά ψῆφο δυσπιστίας γιά τούς ὑπουργούς, δίχως νά ἀναφερθεῖ· κάν ὁ στρατηγός Σανγκαρνιέ. Τό Κόμμα τῆς Τάξης ἀναγκάστηκε νά διατυπώσει μέ τέτιο ὕφος τήν πρότασή του γιά νά ἐξασφαλίσει τούς ψήφους τῶν δημοκρατικῶν, γιατί ἀπό ὅλα τά μέτρα τῆς κυβέρνησης ἐκεῖνο πού ἐπιδοκίμαζαν οἱ δημοκρατικοί ἦταν ἴσα - ἴσα ἡ ἀπόλυση τοῦ Σανγκαρνιέ, ἐνῶ τό Κόμμα τῆς Τάξης δέν μποροῦσε πραγματικά νά κατακρίνει τίς ἄλλες κυβερνητικές πράξεις πού τίς εἶχε ὑπαγορέψει τό ἴδιο.

Ἡ ψῆφος δυσπιστίας στίς 18 τοῦ Γενάρη δόθηκε μέ 415 ψήφους ἐνάντια σέ 286. Πραγματοποιήθηκε λοιπόν μόνο μέ τό συνασπισμό τῶν δηλωμένων νομιμοφρόνων καί ὀρλεανικῶν, τῶν καθαρῶν δημοκρατικῶν καί τῆς Montagne. Ἔτσι, λοιπόν, ἀποδείχτηκε πώς τό Κόμμα τῆς Τάξης εἶχε χάσει ὄχι μόνο τήν κυβέρνηση, ὄχι μόνο τό στρατό, μά καί τήν ἀνεξάρτητη κοινοβουλευτική πλειοψηφία του στίς συγκρούσεις μέ τό Βοναπάρτη, πώς ἕνα πλῆθος ἀπό ἀντιπροσώπους εἶχαν λιποταχτήσει ἀπό τό στρατόπεδό του, ἀπό συμφιλιωτικό φανατισμό, ἀπό φόβο μπροστά στήν πάλη, ἀπό κούραση, ἀπό οἰκογενειακό ἐνδιαφέρο γιά τίς κρατικές ἀπολαυές πού ἔπαιρναν ἐξ αἵματος συγγενεῖς, ἀπό κερδοσκοπία γύρω ἀπό τίς ὑπουργικές θέσεις πού θά ἄδειαζαν (Ὀντιλόν Μπαρρό), ἀπό τόν ταπεινό ἐγωισμό, πού ἐξ αἰτίας του εἶναι πάντα ἕτοιμος ὁ κοινός ἀστός νά θυσιάσει τό γενικό συμφέρο τῆς τάξης του σέ τοῦτο ἤ σέ κεῖνο τό ἰδιωτικό κίνη-

τρο. Οἱ βοναπαρτικοί ἀντιπρόσωποι ἀνῆκαν ἀπό μιᾶς ἀρχῆς στό Κόμμα τῆς Τάξης μόνο γιά τήν πάλη ἐνάντια στήν ἐπανάσταση. Ὁ ἀρχηγός τοῦ καθολικοῦ κόμματος, ὁ Μονταλαμπέρ, ἔριχνε κι ὅλας ἀπό τότε τήν ἐπιροή του στήν πλάστιγγα τοῦ Βοναπάρτη, γιατί ἀμφέβαλλε ἄν εἶναι ἱκανό νά ζήσει τό Κοινοβουλευτικό Κόμμα. Τέλος, οἱ ἀρχηγοί τοῦ κόμματος αὐτοῦ, ὁ Θιέρσος καί ὁ Μπερρυέ, ὁ ὀρλεανιστής καί ὁ νομιμόφρων, ἦταν ἀναγκασμένοι νά αὐτοκηρύσσονται ἀνοιχτά δημοκρατικοί, νά ἀναγνωρίζουν πώς ἄν ἡ καρδιά τους ἦταν βασιλική, τό κεφάλι τους ἦταν δημοκρατικό, πώς ἡ κοινοβουλευτική δημοκρατία ἦταν ἡ μόνη δυνατή μορφή γιά νά κυριαρχεῖ τό σύνολο τῆς ἀστικῆς τάξης. Ἦταν ἔτσι ἀναγκασμένοι νά στιγματίζουν, στά μάτια τῆς ἀστικῆς τάξης, σάν μηχανοραφία τόσο ἐπικίνδυνη ὅσο καί ἀνόητη, τά παλινορθωτικά σχέδια πού ἐξακολουθοῦσαν νά ἐπιδιώκουν ἀκούραστα πίσω ἀπό τίς πλάτες τοῦ κοινοβουλίου.

Ἡ ψῆφος δυσπιστίας στίς 18 τοῦ Γενάρη κτύπησε τούς ὑπουργούς καί ὄχι τόν πρόεδρο. Τό Σανγκαρνιέ ὅμως τόν εἶχε ἀπολύσει ὁ πρόεδρος καί ὄχι ἡ κυβέρνηση. Μήπως θά ἔπρεπε τό Κόμμα τῆς Τάξης νά κατηγορήσει τόν ἴδιο τό Βοναπάρτη; Γιά τούς παλινορθωτικούς του πόθους; Αὐτοί συμπλήρωναν μόνο τούς δικούς τους πόθους. Γιά τή συνωμοσία του στίς στρατιωτικές παρελάσεις καί τήν ἑταιρία τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη; Ἀπό καιρό εἶχαν θάψει τά θέματα αὐτά κάτω ἀπό ἁπλές ἡμερήσιες διατάξεις. Γιά τήν παύση τοῦ ἥρωα τῆς 29 τοῦ Γενάρη καί τῆς 13 τοῦ Ἰούνη, τοῦ ἀνθρώπου, πού τό Μάη τοῦ 1850 ἀπειλοῦσε πώς σέ περίπτωση ἐξέγερσης θά βάλει φωτιά στό Παρίσι καί ἀπό τίς τέσσερις ἄκρες του; Οἱ σύμμαχοί του, ἡ Montagne καί ὁ Καβαινιάκ, δέν τούς ἐπέτρεψαν οὔτε μιά φορά νά ἐνθαρρύνουν μέ μιά ἐπίσημη ἔκφραση συμπάθειας τόν πεσμένο «προμαχώνα τῆς κοινωνίας». Δέν μποροῦσαν καί αὐτοί οἱ ἴδιοι νά ἀμφισβητή-

σουν στόν πρόεδρο τή συνταγματική άρμοδιότητα νά παύει ένα στρατηγό. Χαλοῦσαν τόν κόσμο μόνο γιατί ὁ πρόεδρος ἔκανε ἀντικοινοβουλευτική χρήση τοῦ συνταγματικοῦ του δικαιώματος. Μήπως ὅμως οἱ ἴδιοι δέν χρησιμοποιοῦσαν ὁλοένα ἀντισυνταγματικά τά κοινοβουλευτικά τους προνόμια καί πρίν ἀπ' ὅλα τή στιγμή πού καταργοῦσαν τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα; Γι' αὐτό λοιπόν ἦταν ἀναγκασμένοι νά κινοῦνται μέσα στά κοινοβουλευτικά ἴσα-ἴσα πλαίσια. Αὐτό ἀποτελεῖ ἐκδήλωση τῆς ἰδιόμορφης ἐκείνης ἀρρώστιας, πού ἐπικρατοῦσε ἀπό τό 1848 σέ ὁλόκληρη τήν ἤπειρο, τοῦ κοινοβουλευτικοῦ κρετινισμοῦ, πού ὅσους προσβάλλει τούς δένει σέ ἕνα φανταστικό κόσμο καί τούς ἀφαιρεῖ κάθε ἀντίληψη, κάθε ἀνάμνηση καί κάθε κατανόηση τοῦ σκληροῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Τοῦ κοινοβουλευτικοῦ αὐτοῦ κρετινισμοῦ ἦταν σύμπτωμα τό νά θεωροῦν ἀκόμα γιά νίκες τίς κοινοβουλευτικές τους νίκες καί νά νομίζουν πώς πετυχαίνουν τόν πρόεδρο ὅταν χτυποῦν τούς ὑπουργούς του, τή στιγμή πού εἶχαν καταστρέψει μέ τά ἴδια τους τά χέρια ὅλους τούς ὅρους τῆς κοινοβουλευτικῆς ἐξουσίας καί ἦταν ἀναγκασμένοι νά τήν καταστρέψουν στήν πάλη τους ἐνάντια στίς ἄλλες τάξεις. Ἔτσι τοῦ δίναν μόνο εὐκαιρία γιά νά ταπεινώσει ξανά τήν Ἐθνοσυνέλευση μπροστά στά μάτια τοῦ ἔθνους. Στίς 20 τοῦ Γενάρη ἡ «Moniteur» ἀνάγγειλε πώς ἔγινε δεχτή ἡ παραίτηση ὁλόκληρης τῆς κυβέρνησης. Μέ τό πρόσχημα πώς κανένα κοινοβουλευτικό κόμμα δέν συγκεντρώνει πιά τήν πλειοψηφία, ὅπως ἔδειχνε ἡ ψηφοφορία στίς 18 τοῦ Γενάρη, ὁ καρπός αὐτός τοῦ συνασπισμοῦ ἀνάμεσα στή Montagne καί τούς βασιλικούς, καί περιμένοντας νά διαμορφωθεῖ μιά νέα πλειοψηφία, ὁ Βοναπάρτης διόρισε μιά λεγόμενη μεταβατική κυβέρνηση, πού κανένα ἀπό τά μέλη της δέν ἀνῆκαν στό κοινοβούλιο καί πού ὅλα ἦταν ὁλότελα ἄγνωστα καί ἀσήμαντα ὑποκείμενα, μιά κυβέρνηση ἀπό

ἁπλούς ἐμποροϋπαλλήλους καί γραφιάδες. Τό Κόμμα τῆς Τάξης μποροῦσε τώρα νά φθείρεται στό παιχνίδι μέ τά ἀνδρείκελα αὐτά, ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία δέ νόμιζε πώς ἄξιζε τόν κόπο νά ἀντιπροσωπεύεται σοβαρά στήν Ἐθνοσυνέλευση. Ὁ Βοναπάρτης συγκέντρωνε τόσο πιό φανερά στό πρόσωπό του ὁλόκληρη τήν ἐκτελεστική ἐξουσία, εἶχε τόσο περισσότερο ἐλεύθερο πεδίο δράσης, γιά νά τήν ἐκμεταλλεύεται γιά τούς σκοπούς του, ὅσο περισσότερο βωβά πρόσωπα ἦταν οἱ ὑπουργοί του.

Τό συνασπισμένο μέ τή Montagne Κόμμα τῆς Τάξης ἐκδικήθηκε ἀπορίπτοντας τήν προεδρική ἐπιχορήγηση ἀπό 1.800.000 φράγκα, πού ὁ ἀρχηγός τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη ἀνάγκασε τούς ὑπουργικούς του ὑπαλλήλους νά προτείνουν. Αὐτή τή φορά τήν ἀπόφαση τήν πῆρε μιά πλειοψηφία ἀπό 102 μόνο ψήφους. Δηλαδή, τό Κόμμα τῆς Τάξης ἀπό τίς 18 τοῦ Γενάρη ἔχασε πάλι ἄλλες 27 ψήφους. Ἡ διάλυση τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης προχωροῦσε. Καί γιά νά μή γελαστεῖ κανείς οὔτε μιά στιγμή γιά τή σημασία τοῦ συνασπισμοῦ του μέ τή Montagne, τό Κόμμα τῆς Τάξης ἀπαξίωσε ταυτόχρονα καί νά πάρει μόνο ὑπ' ὄψη του μιά πρόταση ὑπογραμμένη ἀπό 189 μέλη τῆς Montagne γιά γενική ἀμνηστία τῶν πολιτικῶν καταδίκων. Ἦταν ἀρκετή ἡ δήλωση τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐσωτερικῶν, ἑνός κάποιου Βαϊσέ, πώς ἡ ἡσυχία εἶναι μόνο φαινομενική, πώς στά κρυφά ἐπικρατεῖ μεγάλος ἀναβρασμός, πώς στά κρυφά ὀργανώνονταν παντοῦ ἑταιρίες, πώς οἱ δημοκρατικές ἐφημερίδες ἑτοιμάζονταν νά ξαναεκδοθοῦν, πώς οἱ ἐκθέσεις ἀπό τούς νομούς ἦταν δυσμενεῖς, πώς οἱ φυγάδες στή Γενεύη διεύθυναν διά μέσου τῆς Λυόν μιά συνωμοσία σέ ὅλη τή νότια Γαλλία, πώς ἡ Γαλλία βρισκόταν στά πρόθυρα μιᾶς βιομηχανικῆς καί ἐμπορικῆς κρίσης, πώς οἱ ἐργοστασιάρχες τοῦ Ρουμπαί λιγόστεψαν τίς ὧρες ἐργασίας, πώς οἱ φυλακισμένοι τῆς Μπέλ -Ἴλ [61] εἶχαν

ἐξεγερθεῖ — ἔφτασε μονάχα νά ἐπικαλεστεῖ ἕνας κάποιος Βαϊσέ τό κόκκινο φάντασμα, γιά νά ἀπορίψει τό Κόμμα τῆς Τάξης, χωρίς συζήτηση, μιά πρόταση πού δίχως ἄλλο θά ἔδινε στήν Ἐθνοσυνέλευση τεράστια δημοτικότητα καί θά ξανάριχνε τό Βοναπάρτη στήν ἀγκαλιά της. Ἀντί νά ἀφήσει τήν ἐκτελεστική ἐξουσία νά τό φοβίσει μέ τήν προοπτική καινούριων ταραχῶν, θά ἔπρεπε ἀντίθετα νά ἀφήσει λίγο ἔδαφος γιά τήν πάλη τῶν τάξεων, γιά νά βάλει τήν ἐκτελεστική ἐξουσία κάτω ἀπό τήν ἐξάρτησή του. Μά δέν αἰσθανόταν τόν ἑαυτό του ἱκανό νά παίξει μέ τή φωτιά.

Στό μεταξύ, ἡ λεγόμενη μεταβατική κυβέρνηση ἐξακολουθοῦσε νά φυτοζωεῖ ὥς τά μέσα τοῦ Ἀπρίλη. Ὁ Βοναπάρτης κούραζε καί κορόϊδευε τήν Ἐθνοσυνέλευση μέ καινούριους ὁλοένα κυβερνητικούς συνδυασμούς. Πότε φαινόταν πώς ἤθελε νά σχηματίσει δημοκρατική κυβέρνηση μέ τό Λαμαρτίνο καί τόν Μπιλλό, πότε κοινοβουλευτική μέ τόν ἀναπόφευχτο Ὀντιλόν Μπαρρό, πού τό ὄνομά του δέν μποροῦσε νά λείπει κάθε φορά πού χρειάζονταν ἕνα κορόϊδο, πότε νομιμόφρονη κυβέρνηση μέ τόν Βατιμενίλ καί τόν Μπενουά ντ' Ἀζύ καί πότε ὀρλεανιστική μέ τόν Μαλβίλ. Καί ἐνῶ κρατάει ἔτσι τεταμένες τίς σχέσεις ἀνάμεσα στίς διάφορες ὁμάδες τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης καί τίς φοβερίζει ὅλες μέ τήν προοπτική μιᾶς δημοκρατικῆς κυβέρνησης καί μέ τήν ἐπαναφορά τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, πού θά γινόταν τότε ἀναπόφευχτη, δημιουργεῖ παράλληλα στήν ἀστική τάξη τήν πεποίθηση πώς οἱ εἰλικρινεῖς προσπάθειές του γιά κοινοβουλευτική κυβέρνηση ναυαγοῦν ἐξαιτίας τῆς ἀδιαλλαξίας τῶν βασιλοφρόνων. Ἡ ἀστική τάξη φώναζε ὅμως ὅλο καί δυνατότερα γιά μιά «ἰσχυρή κυβέρνηση» καί εὕρισκε ἀσυγχώρητο νά ἀφήνεται ἡ Γαλλία «δίχως διοίκηση» τή στιγμή πού φαινόταν πώς πλησιάζει μιά γενική ἐμπορική κρίση πού θά στρατολογοῦσε στίς πόλεις ὀπαδούς γιά τό σοσιαλι-

σμό δπως καί στήν ὕπαιθρο ἡ καταστροφικά χαμηλή τιμη τῶν δημητριακῶν. Τό ἐμπόριο πήγαινε μέρα μέ τή μέρα πιό ἄσχημα, ὁ ἀριθμός τῶν δίχως ἀπασχόληση χεριῶν αὔξανε αἰσθητά. Στό Παρίσι 10.000 τουλάχιστο ἐργάτες ἦταν χωρίς ψωμί. Στή Ρουέν, στή Μυλούζη, στή Λυόν, στό Ρουμπαί, στό Τουρκουάν, στό Σαίντ - Ἐτιέν, στό Ἐλμπέφ κτλ. εἶχαν κλείσει ἕνα σωρό ἐργοστάσια. Κάτω ἀπό τίς συνθῆκες αὐτές, ὁ Βοναπάρτης μποροῦσε νά τολμήσει στίς 11 τοῦ Ἀπρίλη νά ξαναφέρει τήν κυβέρνηση τῆς 18 τοῦ Γενάρη, μέ τούς κ.κ. Ρουέ, Φούλντ, Μπαρός κτλ. ἐνισχυμένη μέ τόν Λεόν Φουσέ, πού ἡ συνταγματική συνέλευση τίς τελευταῖες μέρες της τόν εἶχε στιγματίσει ὁμόφωνα, ἐκτός ἀπό τίς ψήφους πέντε ὑπουργῶν, μέ ψῆφο δυσπιστίας, γιατί εἶχε κυκλοφορήσει πλαστά τηλεγραφήματα. Ἡ Ἐθνοσυνέλευση κέρδισε μιά νίκη στίς 18 τοῦ Γενάρη ἐνάντια στήν κυβέρνηση, πάλαιψε τρεῖς μῆνες ἐνάντια στό Βοναπάρτη, γιά νά μπορέσει ὁ Φούλντ καί ὁ Μπαρός νά πάρουν στίς 11 τοῦ Ἀπρίλη τόν πουριτανό Φουσέ σάν τρίτο στήν κυβερνητική τους ἕνωση.

Τό Νοέμβρη τοῦ 1849 ὁ Βοναπάρτης ἀρκέστηκε σέ μιά μ ή κοινοβουλευτική κυβέρνηση, τό Γενάρη τοῦ 1851 σέ μιά ἐξωκοινοβουλευτική κυβέρνηση καί στίς 11 τοῦ Ἀπρίλη ἔνιωθε τόν ἑαυτό του ἀρκετά ἰσχυρό γιά νά σχηματίσει μιά ἀντικοινοβουλευτική κυβέρνηση, πού συνένωνε ἁρμονικά τίς ψήφους δυσπιστίας καί τῶν δυό συνελεύσεων, τῆς Συνταχτικῆς καί τῆς Νομοθετικῆς, τῆς δημοκρατικῆς καί τῆς βασιλικῆς. Ἡ κλίμακα αὐτή τῶν κυβερνήσεων ἦταν τό θερμόμετρο, πού μ' αὐτό μποροῦσε τό κοινοβούλιο νά μετράει τήν πτώση τῆς ζωικῆς του θερμοκρασίας. Στά τέλη τοῦ Ἀπρίλη εἶχε πέσει ἡ θερμοκρασία αὐτή τόσο χαμηλά, πού ὁ Περσινύ μπόρεσε, σέ μιά προσωπική συνάντηση, νά ζητήσει ἀπό τόν Σαγκαρνιέ νά προσχωρήσει στό στρατόπεδο τοῦ προέδρου. Τόν διαβεβαίωσε πώς

ὁ Βοναπάρτης θεωροῦσε ὁλότελα ἐκμηδενισμένη τήν ἐπιροή τῆς Ἐθνοσυνέλευσης καί εἶχε ἕτοιμο κιόλας τό διάγγελμα πού θά δημοσιευόταν ὕστερα ἀπό τό coup d' état, πού τό εἶχε πάντα στό νοῦ του, μά πού ἀναβλήθηκε ξανά ἀπό ἕνα τυχαῖο γεγονός. Ὁ Σανγκαρνιέ ἀνακοίνωσε στούς ἀρχηγούς τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης τή θανατική αὐτή καταδίκη. Ποιός ὅμως πιστεύει πώς τό τσίμπημα τῶν κοριῶν σκοτώνει; Καί τό κοινοβούλιο ὅσο καί ἄν ἦταν τσακισμένο, διαλυμένο, θανάσιμα σαπισμένο, δέν μποροῦσε νά πειστεῖ, νά δεῖ τίποτα ἄλλο στή μονομαχία του μέ τό γελοῖο ἀρχηγό τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη παρά μιά μονομαχία μέ ἕνα κοριό. Ὁ Βοναπάρτης ὅμως ἀπάντησε στό Κόμμα τῆς Τάξης ὅπως ὁ Ἀγησίλαος στό βασιλιά Ἄγη: «Σοῦ φαίνομαι μυρμήγκι, κάποτε ὅμως θά γίνω λιοντάρι» [62].

VI

Ὁ συνασπισμός μέ τή Montagne καί μέ τούς καθαρούς δημοκράτες, ὅπου τό Κόμμα τῆς Τάξης καταδικάστηκε νά καταφύγει στίς μάταιες προσπάθειές του νά κρατήσει τήν κατοχή τῆς στρατιωτικῆς ἐξουσίας καί νά ξαναπάρει τήν ἀνώτατη διεύθυνση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἀπόδειχνε ἀναντίρρητα πώς εἶχε χάσει τήν αὐτοτελή κοινοβουλευτική πλειοψηφία του. Ἡ ἁπλή δύναμη τοῦ ἡμερολογίου, ὁ ὡροδείκτης, ἔδωσε τό σύνθημα στίς 28 τοῦ Μάη γιά τήν ὁλοκληρωτική του διάλυση. Μέ τήν 28 τοῦ Μάη ἄρχισε ὁ τελευταῖος χρόνος στή ζωή τῆς Ἐθνοσυνέλευσης. Ἔπρεπε τώρα νά ἀποφασίσει ἤ γιά τήν ἀμετάβλητη διατήρηση ἤ γιά τήν ἀναθεώρηση τοῦ συντάγματος. Μά ἀναθεώρηση τοῦ συντάγματος δέν σήμαινε μόνο τήν κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης ἤ τῆς μικροαστικῆς δημοκρατίας, δημοκρατία ἤ προλεταριακή ἀναρχία, κοινοβουλευτική δημοκρατία ἤ Βοναπάρτη, σήμαινε ἀκόμα καί Ὀρλεάνοι ἤ Βουρβῶνοι! Ἔτσι ἔπεσε μέσα στό κοινοβούλιο τό μῆλο τῆς ἔριδος πού ἔπρεπε νά ἀνάψει ἀνοιχτά τή σύγκρουση ἀνάμεσα στά συμφέροντα πού χώριζαν τό Κόμμα τῆς Τάξης σέ ἐχθρικά

τμήματα. Τό Κόμμα τῆς Τάξης ἦταν ἕνα κράμα ἀπό ετερογενῆ κοινωνικά στοιχεῖα. Τό ζήτημα τῆς ἀναθεώρησης δημιουργοῦσε μιά πολιτική θερμοκρασία ὅπου τό προϊόν διαλύονταν πάλι στά ἀρχικά του συστατικά.

Τό συμφέρον τῶν βοναπαρτικῶν γιά τήν ἀναθεώρηση ἦταν ἁπλό. Γι' αὐτούς τό ζήτημα ἦταν, πρίν ἀπ' ὅλα, νά καταργηθεῖ τό ἄρθρο 45, πού ἀπαγόρευε τήν ἐπανεκλογή τοῦ Βοναπάρτη καί τήν παράταση τῆς ἐξουσίας του. Ὄχι λιγότερο ἁπλή φαινόταν καί ἡ θέση τῶν δημοκρατικῶν. Ἀποδοκίμαζαν ἀπόλυτα κάθε ἀναθεώρηση. Σ' αὐτήν ἔβλεπαν μιά ὁλόπλευρη συνωμοσία ἐνάντια στή δημοκρατία. Ἐπειδή εἶχαν στή διάθεσή τους πάνω ἀπό τό ἕνα τέταρτο τῶν ψήφων στήν Ἐθνοσυνέλευση καί ἐπειδή, σύμφωνα μέ τό σύνταγμα, χρειάζονταν τά τρία τέταρτα τῶν ψήφων γιά νά μπορεῖ νόμιμα νά ἀποφασισθεῖ ἡ ἀναθεώρηση καί νά συγκληθεῖ ἀναθεωρητική συνέλευση, δέν εἶχαν παρά νά μετρήσουν τίς ψήφους τους γιά νά εἶναι βέβαιοι γιά τή νίκη.

Ἀπέναντι σ' αὐτές τίς ξεκάθαρες θέσεις τό Κόμμα τῆς Τάξης βρισκόταν μέσα σέ ἀδιάλυτες ἀντιφάσεις. Ἄν ἀπόριπτε τήν ἀναθεώρηση, ἔβαζε σέ κίνδυνο τό status quo (τό καθεστώς), ἀφήνοντας στό Βοναπάρτη μιά μόνο διέξοδο τή διέξοδο τῆς βίας, καί παράδινε, τή δεύτερη [Κυριακή τοῦ] Μάη 1852, τήν ἀποφασιστική στιγμή, τή Γαλλία στήν ἐπαναστατική ἀναρχία, μέ ἕνα πρόεδρο πού ἔχασε τό κύρος του, μέ ἕνα κοινοβούλιο πού ἀπό καιρό δέν τό εἶχε πιά καί μέ ἕνα λαό πού σκέφτονταν νά τό ἀποκτήσει ξανά. Ἄν ψήφιζε τή συνταγματική ἀναθεώρηση, ἤξερε πώς θά ψήφιζε μάταια καί πώς θά σκόνταφτε στό συνταγματικό veto τῶν δημοκρατῶν. Ἄν, ἀντίθετα πρός τό σύνταγμα, δήλωνε πώς ἡ ἁπλή πλειοψηφία ἦταν δεσμευτική, θά μποροῦσε τότε μόνο νά ἐλπίζει πώς θά κυριαρχοῦσε πάνω στήν ἐπανάσταση, ἄν

ὑποτάσσονταν χωρίς ὅρους στήν κυριαρχία τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ἔτσι θά ἔκανε τό Βοναπάρτη κύριο τοῦ συντάγματος, τῆς ἀναθεώρησης καί αὐτοῦ τοῦ ἴδιου. Μιά μερική μόνο ἀναθεώρηση, πού θά παράτεινε τήν ἐξουσία τοῦ προέδρου, ἄνοιγε τό δρόμο στόν αὐτοκρατορικό σφετερισμό. Μιά γενική ἀναθεώρηση, πού θά συντόμευε τήν ὕπαρξη τῆς δημοκρατίας, ὁδηγοῦσε τίς δυναστικές ἀξιώσεις σέ ἀναπόφευχτη σύγκρουση, γιατί οἱ ὅροι γιά παλινόρθωση τῶν Βουρβώνων καί οἱ ὅροι γιά παλινόρθωση τῶν Ὀρλεανῶν δέν ἦταν μόνο διαφορετικοί μά καί ἀλληλοαποκλείονταν.

Ἡ κοινοβουλευτική δημοκρατία ἦταν κάτι παραπάνω ἀπό τήν οὐδέτερη περιοχή, ὅπου οἱ δυό μερίδες τῆς γαλλικῆς ἀστικῆς τάξης, νομιμόφρονες καί ὀρλεανιστές, μεγάλη γαιοκτησία καί βιομηχανία, μποροῦσαν νά ζοῦν ἡ μιά πλάι στήν ἄλλη μέ ἴσα δικαιώματα. Ἦταν ὁ ἀπαραίτητος ὅρος γιά τήν κοινή τους κυριαρχία, ἡ μοναδική κρατική μορφή, ὅπου τό γενικό ταξικό τους συμφέρο κρατοῦσε σέ ὑποταγή σύγχρονα τίς ἀξιώσεις τῶν ξεχωριστῶν ὁμάδων τους ὅπως καί ὅλες τίς ἄλλες τάξεις τῆς κοινωνίας. Σάν βασιλικοί ξανάπεφταν στήν παλιά τους ἀντίθεση, στήν πάλη γιά τήν ὑπεροχή τῆς γαιοχτησίας ἤ τοῦ χρήματος καί ἡ ἀνώτατη ἔκφραση τῆς ἀντίθεσης αὐτῆς, ἡ προσωποποίησή της, ἦταν οἱ ἴδιοι οἱ βασιλιάδες τους, οἱ δυναστεῖες τους. Ἀπ᾽ αὐτό καί ἡ ἐναντίωση τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης γιά τήν ἀνάκληση τῶν Βουρβώνων.

Ὁ ὀρλεανιστής καί ἀντιπρόσωπος τοῦ λαοῦ Κρετόν εἶχε ὑποβάλει περιοδικά, στά 1849, στά 1850 καί στά 1851, τήν πρόταση νά ἀκυρωθεῖ τό διάταγμα πού ἐξόριζε τίς βασιλικές οἰκογένειες. Περιοδικά πάλι τό κοινοβούλιο παρουσίαζε τό θέμα συνέλευσης βασιλικῶν, πού ἔκλειναν ἐπίμονα στούς ἐξόριστους βασιλιάδες τους τίς πύλες ἀπ᾽ ὅπου θά μποροῦσαν νά ξαναγυρίσουν στόν τόπο τους. Ὁ Ριχάρδος III δολοφόνησε

τόν Ἐρρίκο VI μέ τή δήλωση πώς ἦταν πάρα πολύ καλός γι' αὐτό τόν κόσμο καί πώς ἡ θέση του ἦταν στόν οὐρανό. Τοῦτοι ἐδῶ δήλωναν πώς ἡ Γαλλία ἦταν πολύ κακή γιά νά ἀποκτήσει ξανά τούς βασιλιάδες της. Ἐξαναγκασμένοι ἀπό τή δύναμη τῶν περιστάσεων, εἶχαν γίνει δημοκρατικοί καί ἐπικύρωναν ἐπανειλημμένα τήν ἀπόφαση τοῦ λαοῦ, πού εἶχε διώξει τούς βασιλιάδες τους ἀπό τή Γαλλία.

Ἡ ἀναθεώρηση τοῦ συντάγματος — καί γιά ν' ἀσχοληθοῦν μ' αὐτή τό ἐπέβαλαν οἱ περιστάσεις — ἀμφισβητοῦσε ταυτόχρονα μέ τή δημοκρατία καί τήν κοινή κυριαρχία τῶν δυό ἀστικῶν ὁμάδων καί ξαναζωντάνευε, μαζί μέ τή δυνατότητα τῆς μοναρχίας καί τήν ἀντίθεση ἀνάμεσα στά συμφέροντα, πού κατά κύριο λόγο εἶχε ἐκπροσωπήσει διαδοχικά, τήν πάλη γιά τήν ἐπικράτηση τῆς μιᾶς ὁμάδας πάνω στήν ἄλλη. Οἱ διπλωμάτες τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης πίστευαν πώς θά μποροῦσαν νά ἐξομαλύνουν τήν πάλη συγχωνεύοντας τίς δυό δυναστεῖες, μέ μιά λεγόμενη σύντηξη τῶν βασιλικῶν κομμάτων καί τῶν βασιλικῶν τους οἴκων. Ἡ πραγματική συγχώνευση τῆς παλινόρθωσης καί τῆς μοναρχίας τοῦ Ἰούλη ἦταν ἡ κοινοβουλευτική δημοκρατία ὅπου διαλύονταν τά ὀρλεανικά καί τά νομιμόφρονα χρώματα καί ἐξαφανίζονταν τά διάφορα εἴδη τῶν ἀστῶν στόν ἀστό γενικά, στό γένος τῶν ἀστῶν. Τώρα ὅμως ὁ ὀρλεανιστής ἔπρεπε νά γίνει νομιμόφρων καί ὁ νομιμόφρων ὀρλεανιστής. Ἡ βασιλεία, ὅπου ἐκπροσωπούνταν ὁ συναγωνισμός τους, θά ἔπρεπε νά ἐνσαρκώνει τήν ἑνότητά τους, ἡ ἔκφραση τῶν ἀποκλειστικῶν συμφερόντων τῆς ὁμάδας θά ἔπρεπε νά γίνει ἡ ἔκφραση τοῦ κοινοῦ ταξικοῦ συμφέροντος, ἡ μοναρχία θά ἔπρεπε νά πραγματοποιήσει ἐκεῖνο πού μόνο ἡ κατάργηση δυό μοναρχιῶν, ἡ δημοκρατία, μποροῦσε νά πραγματοποιήσει καί εἶχε πραγματοποιήσει. Αὐτή ἦταν ἡ φιλοσοφική λίθος, πού γιά τήν κατασκευή της ἔσπαζαν τά κεφάλια τους οἱ δόκτορες τοῦ Κόμ-

ματος τῆς Τάξης. Σάν νά μποροῦσε ποτέ ἡ νόμιμη μοναρχία νά γίνει μοναρχία τῆς βιομηχανικῆς ἀστικῆς τάξης ἤ ἡ ἀστική μοναρχία νά γίνει μοναρχία τῆς κληρονομικῆς ἀριστοκρατίας τῆς γῆς. Σάν νά μποροῦσαν νά συναδελφωθοῦν ποτέ κάτω ἀπό ἕ ν α στέμμα ἡ γαιοχτησία καί ἡ βιομηχανία, ἐκεῖ ὅπου τό στέμμα μποροῦσε νά σκεπάσει ἕνα μόνο κεφάλι, τό κεφάλι τοῦ μεγαλύτερου ἤ τοῦ μικρότερου ἀδελφοῦ. Σάν νά μποροῦσε γενικά ἡ βιομηχανία νά συμφιλιωθεῖ μέ τή γαιοχτησία, ὅσο ἡ γαιοχτησία δέν ἀποφάσιζε νά γίνει ἡ ἴδια βιομηχανική! Ἄν αὔριο πέθαινε ὁ Ἑρρίκος V, ὁ κόμης τοῦ Παρισιοῦ δέν θά γινόταν γι' αὐτό τό λόγο βασιλιάς τῶν νομιμοφρόνων, ἐκτός ἄν ἔπαυε νά εἶναι βασιλιάς τῶν ὀρλεανιστῶν. Ὡστόσο οἱ φιλόσοφοι τῆς συγχώνευσης πού φώναζαν ὅλο καί πιό δυνατά, ὅσο τό ζήτημα τῆς ἀναθεώρησης ἔμπαινε στήν πρώτη γραμμή, πού μέ τήν ἐφημερίδα **«Assemblée nationale»** [63] εἶχαν δημιουργήσει ἕνα ἐπίσημο καθημερινό ὄργανο, καί πού αὐτή τή στιγμή μάλιστα βρίσκονταν πάλι σέ δράση, ἐξηγοῦσαν ὅλες τίς δυσκολίες μέ τήν ἀντίθεση καί τήν ἀντιζηλία τῶν δυό δυναστειῶν. Οἱ ἀπόπειρες νά συμφιλιωθεῖ ἡ οἰκογένεια τῆς Ὀρλεάνης μέ τόν Ἑρρίκο V, πού ἄρχισαν ὕστερα ἀπό τό θάνατο τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, μά, ὅπως γενικά στίς δυναστικές ραδιουργίες, παίζονταν μονάχα στίς διακοπές τῆς Ἐθνοσυνέλευσης στά παρασκήνια, στά διαλείμματα, καί ἦταν πιό πολύ μιά αἰσθηματική κοκεταρία μέ τίς παλιές προλήψεις παρά μιά σοβαρή ὑπόθεση, ἔγιναν τώρα κύριες καί πολιτικές πράξεις καί ἀνεβάστηκαν ἀπό τό Κόμμα τῆς Τάξης στή δημόσια σκηνή ἀντί στό θέατρο ἐρασιτεχνῶν ὅπως γινόταν ὥς τώρα. Οἱ ταχυδρόμοι πετοῦσαν ἀπό τό Παρίσι στή Βενετία, ἀπό τή Βενετία στό Κλαρεμόν, ἀπό τό Κλαρεμόν στό Παρίσι. Ὁ κόμης τοῦ Σαμπόρ δημοσίευσε ἕνα μανιφέστο, ὅπου «μέ τή βοήθεια ὅλων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του» ἀναγγέλλει ὄχι τή δική του, μά τήν «ἐθνική» παλινόρ-

θωση. Ὁ ὀρλεανιστής Σαλβαντύ ἔπεσε στά πόδια τοῦ Ἑρρίκου V. Οἱ ἀρχηγοί τῶν νομιμοφρόνων Μπερρυέ, Μπενουά, ντ' Ἀζύ καί Σαίν - Πρίστ πᾶνε στό Κλαρεμόν γιά νά πείσουν τούς ὀρλεανιστές, μάταια ὅμως. Οἱ συγχωνευτικοί παρατηροῦν πολύ ἀργά πώς τά συμφέροντα τῶν δύο ἀστικῶν ὁμάδων οὔτε σέ ἀποκλειστικότητα χάνουν οὔτε σέ ὑποχωρητικότητα κερδίζουν ὅταν ὀξύνονται μέ τή μορφή οἰκογενειακῶν συμφερόντων, συμφερόντων ἀνάμεσα σέ δυό βασιλικούς οἴκους. Ἄν ὁ Ἑρρίκος V ἀναγνώριζε διάδοχο τόν κόμη τοῦ Παρισιοῦ — ἡ μόνη ἐπιτυχία πού ἡ συγχώνευση μποροῦσε νά δόσει στήν καλύτερη περίπτωση — ὁ οἶκος τῆς Ὀρλεάνης δέν θά ἀποκτοῦσε κανένα δικαίωμα πού νά μήν τοῦ τό εἶχε κιόλας ἐξασφαλίσει ἡ ἀτεκνία τοῦ Ἑρρίκου V, καί ἔχανε ὅλα τά δικαιώματα πού εἶχε καταχτήσει μέ τήν ἐπανάσταση τοῦ Ἰούλη. Παραιτιόταν ἀπό τίς ἀρχικές του ἀξιώσεις, ἀπό ὅλους τούς τίτλους πού εἶχε ἀποσπάσει στό διάστημα μιᾶς ἑκατοντάχρονης σχεδόν πάλης ἀπό τόν παλαιότερο κλάδο τῶν Βουρβώνων, ἀντάλλαζε τό ἱστορικό του προνόμιο, τό προνόμιο τῆς συγχρονισμένης βασιλείας, μέ τό προνόμιο τοῦ γενεαλογικοῦ του δέντρου. Ἡ συγχώνευση δέν ἦταν λοιπόν τίποτα ἄλλο παρά μιά θεληματική παραίτηση· τοῦ οἴκου τῆς Ὀρλεάνης, ἡ ὑποταγή του στούς νομιμόφρονες, ἡ ἐπιστροφή του μέ μετάνοια ἀπό τή διαμαρτυρόμενη κρατική ἐκκλησία στήν καθολική, μιά ἐπιστροφή πού θά τόν ἔφερνε στά σκαλοπάτια τοῦ θρόνου πού γεννήθηκε καί ὄχι στό θρόνο πού ἔχασε. Οἱ παλιοί ὀρλεανιστές ὑπουργοί, ὁ Γκιζό, ὁ Ντυσατέλ κτλ. πού ἔσπευσαν παρόμοια στό Κλαρεμόν σάν συνήγοροι γιά τή συγχώνευση, ἀντιπροσώπευαν στήν πραγματικότητα τήν katzenjammer (ζάλη ὕστερα ἀπό μεθύσι) ὕστερα ἀπό τήν ἐπανάσταση τοῦ Ἰούλη, τήν ἀπελπισία γιά τήν ἀστική μοναρχία καί τή βασιλεία τῶν ἀστῶν, τή δεισιδαιμονία γιά τή νομιμοφροσύνη σάν τό τελευταῖο φυλαχτό ἐνάντια στήν

ἀναρχία. Φαντάζονταν πώς ἦταν οἱ μεσάζοντες ἀνάμεσα στούς ὀρλεανιστές καί τούς Βουρβώνους, στήν πραγματικότητα ἦταν μόνο ἀποστάτες ὀρλεανιστές καί σάν τέτιους τούς δέχτηκε ὁ πρίγκιπας ντέ Ζουανβίλ. Ἀντίθετα, ἡ ζωντανή, ἡ μαχητική μερίδα τῶν ὀρλεανιστῶν, ὁ Θιέρσος, ὁ Μπάζ κτλ. ἔπεισαν μέ μεγαλύτερη εὐκολία τήν οἰκογένεια τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου πώς, ἄν κάθε ἄμεση μοναρχική παλινόρθωση προϋποθέτει τή συγχώνευση τῶν δυό δυναστειῶν, κάθε παρόμοια συγχώνευση ὅμως προϋποθέτει τήν παραίτηση τοῦ οἴκου τῆς Ὀρλεάνης, ἐνῶ, ἀντίθετα, ἀνταποκρίνεται πέρα - πέρα στίς παραδόσεις τῶν προγόνων του τό νά ἀναγνωρίσει προσωρινά τή δημοκρατία καί νά περιμένει ὡσότου τά γεγονότα θά ἐπιτρέψουν νά μεταβληθεῖ ἡ προεδρική ἕδρα σέ θρόνο. Ἡ ὑποψηφιότητα τοῦ Ζουανβίλ διαδίδονταν σάν φήμη, ἡ περιέργεια τοῦ κοινοῦ κρατιόταν σέ διέγερση καί, λίγους μῆνες ἀργότερα, ὕστερα ἀπό τήν ἀπόριψη τῆς ἀναθεώρησης, τό Σεπτέμβριο, προκηρύχτηκε δημόσια ἡ ὑποψηφιότητα αὐτή.

Ἡ ἀπόπειρα μιᾶς βασιλικῆς συγχώνευσης ἀνάμεσα στούς ὀρλεανιστές καί τούς νομιμόφρονες δέν ναυάγησε μόνο, μά διάλυσε καί τήν κοινοβουλευτική τους συγχώνευση, τήν κοινή τους δημοκρατική μορφή καί ἀποσύνθεσε ξανά τό Κόμμα τῆς Τάξης στά ἀρχικά συστατικά του μέρη. Μά ὅσο μεγάλωνε ἡ ψυχρότητα ἀνάμεσα στό Κλαρεμόν καί στή Βενετία, ὅσο συντρίβονταν ἡ συμφιλίωσή τους καί ὅσο κέρδιζε ἔδαφος ἡ ζύμωση γύρω ἀπό τόν Ζουανβίλ, τόσο πιό δραστήριες, πιό σοβαρές γίνονταν οἱ διαπραγματεύσεις ἀνάμεσα στό Φουσέ, τόν ὑπουργό τοῦ Βοναπάρτη, καί τούς νομιμόφρονες.

Ἡ διάλυση τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης δέν σταμάτησε στά ἀρχικά του στοιχεῖα. Κάθε μιά ἀπό τίς δυό μεγάλες μερίδες του ἀποσυντέθηκε κι αὐτή μέ τή σειρά της. Ἦταν σάν ὅλες οἱ παλιές ἀποχρώσεις, πού ἄλλοτε πολεμοῦσε καί ἀπω-

θοῦσε ἡ μιά τήν ἄλλη στό ἐσωτερικό τῆς κάθε μιᾶς ἀπό τίς δυό μερίδες τῆς ὀρλεανιστικῆς καί τῆς νομιμοφροσύνης, νά ἀποχτοῦσαν ξανά ζωή, ὅπως τά ἀποξηραμένα ἐγχυματόζωα ὅταν ἔρχονται σέ ἐπαφή μέ τό νερό, καί σάν νά εἶχαν ἀποχτήσει ξανά ἀρκετή ζωτική δύναμη γιά νά σχηματίσουν δικές τους ὁμάδες καί δικές τους ἀνεξάρτητες ἀντιθέσεις. Οἱ νομιμόφρονες ὀνειρεύονταν μάχες ξανά ἀνάμεσα στόν Κεραμεικό καί τό περίπτερο Μαρσάν [64], ἀνάμεσα στόν Βιλλέλ καί τόν Πολινιάκ. Οἱ ὀρλεανικοί ξαναζοῦσαν τό χρυσό αἰώνα τῶν κονταρομαχιῶν ἀνάμεσα στούς Γκιζό, Μολέ, Μπρολλύ καί Ὀντιλόν Μπαρρό.

Αὐτοί πού ἤθελαν τήν ἀναθεώρηση μά πού δέν εἶχαν συμφωνήσει γιά τά ὅριά της, πού τούς ἀποτελοῦσε μιά μερίδα ἀπό νομιμόφρονες κάτω ἀπό τήν ἡγεσία τῶν Μπερρυέ καί Φαλλοῦ ἀπό τή μιά καί τοῦ Λά - Ρός - Ζακελέν ἀπό τήν ἄλλη καθώς καί μιά μερίδα ἀπό κουρασμένους ἀπό τήν πάλη ὀρλεανιστές κάτω ἀπό τήν ἡγεσία τοῦ Μολέ, τοῦ Μπρολλύ, τοῦ Μονταλαμπέρ καί τοῦ Ὀντιλόν Μπαρρό, συμφώνησαν μέ τούς βοναπαρτικούς ἀντιπροσώπους νά καταθέσουν τήν παρακάτω ἀόριστη καί πολύ πλατιά πρόταση:

> «Οἱ ὑπογεγραμμένοι ἀντιπρόσωποι, μέ τό σκοπό νά ἀποδόσουν στό ἔθνος τήν πλήρη ἄσκηση τῆς κυριαρχίας του, προτείνουν νά ἀναθεωρηθεῖ τό σύνταγμα».

Σύγχρονα ὅμως δήλωσαν ὁμόφωνα, μέ τό στόμα τοῦ εἰσηγητῆ τους Τοκβίλ, πώς ἡ Ἐθνοσυνέλευση δέν ἔχει τό δικαίωμα νά προτείνει τήν κατάργηση τῆς δημοκρατίας, πώς τό δικαίωμα αὐτό τό εἶχε μόνο ἡ ἀναθεωρητική βουλή. Ἐκτός ἀπ' αὐτό, τό σύνταγμα μποροῦσε νά ἀναθεωρηθεῖ μόνο μέ «νόμιμο» τρόπο, δηλαδή μόνο ἄν ἀποφάσιζαν τήν ἀναθεώρηση τά συνταγματικά προκαθορισμένα τρία τέταρτα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ψήφων. Ὕστερα ἀπό

ἕξη ἡμερῶν θυελλώδικες συζητήσεις, στίς 19 τοῦ Ἰούνη, ἀπορίφτηκε, ὅπως προβλεπόταν, ἡ ἀναθεώρηση. Ψήφισαν 446 ὑπέρ καί 278 κατά. Οἱ ἄκροι ὀρλεανιστές, ὁ Θιέρσος, ὁ Σανγκαρνιέ κτλ. ψήφισαν μαζί μέ τούς δημοκρατικούς καί τήν Montagne.

Ἔτσι, ἡ πλειοψηφία τοῦ κοινοβουλίου κηρύσσονταν ἐνάντια στό σύνταγμα, μά τό ἴδιο τό σύνταγμα κηρύσσονταν ὑπέρ τῆς μειοψηφίας καί θεωροῦσε δεσμευτική τήν ἀπόφασή της. Μήπως ὅμως τό Κόμμα τῆς Τάξης δέν εἶχε ὑποτάξει τό σύνταγμα στίς 31 τοῦ Μάη 1850 καί στίς 13 τοῦ Ἰούνη 1849, στήν κοινοβουλευτική πλειοψηφία; Μήπως ὅλη ἡ ὥς τώρα πολιτική του δέν στηριζόταν στήν ὑπαγωγή τῶν ἄρθρων τοῦ συντάγματος στίς ἀποφάσεις τῆς κοινοβουλευτικῆς πλειοψηφίας; Μήπως δέν ἄφησε στούς δημοκράτες τή βιβλική δεισιδαιμονία γιά τό γράμμα τοῦ νόμου καί δέν τιμώρησε γι᾽ αὐτό τούς δημοκράτες; Τή στιγμή αὐτή, ὅμως, ἀναθεώρηση τοῦ συντάγματος δέν σήμαινε τίποτα ἄλλο παρά τή διατήρηση τῆς προεδρικῆς ἐξουσίας, ὅπως διατήρηση τοῦ συντάγματος δέν σήμαινε τίποτα ἄλλο ἀπό τήν καθαίρεση τοῦ Βοναπάρτη. Τό κοινοβούλιο εἶχε πάρει τό μέρος τοῦ Βοναπάρτη, μά τό σύνταγμα εἶχε κηρυχτεῖ ἐνάντια στό κοινοβούλιο. Ὅταν λοιπόν ὁ Βοναπάρτης ξέσκισε τό σύνταγμα, ἐνεργοῦσε σύμφωνα μέ τό πνεῦμα τοῦ κοινοβουλίου καί ὅταν σκόρπισε τό κοινοβούλιο, ἐνεργοῦσε σύμφωνα μέ τό πνεῦμα τοῦ συντάγματος.

Τό κοινοβούλιο εἶχε κηρύξει τό σύνταγμα καί μαζί μ αὐτό καί τή δική του κυριαρχία «ἐκτός πλειοψηφίας». Μέ τήν ἀπόφασή του κατάργησε τό σύνταγμα καί παράτεινε τήν προεδρική ἐξουσία, ἐνῶ σύγχρονα δήλωσε πώς οὔτε τό ἕνα μποροῦσε νά πεθάνει οὔτε ἡ ἄλλη νά ζήσει, ὅσο καιρό θά ἐξακολουθοῦσε νά ὑπάρχει αὐτό τό ἴδιο. Τά πόδια ἐκείνων πού θά τό ἔθαβαν στέκονταν μπροστά στήν πόρτα. Ἐνῶ συ-

ζητοῦσαν τήν ἀναθεώρηση, ὁ Βοναπάρτης ἀπομάκρυνε ἀπό τή διοίκηση τῆς 1ης μεραρχίας τό στρατηγό Μπαραγκαί ντ' Ἰλλιέ, πού φαινόταν ἀναποφάσιστος, καί διόρισε στή θέση του τό στρατηγό Μανιάν, τό νικητή τῆς Λυόν, τόν ἥρωα τῶν ἡμερῶν τοῦ Δεκέμβρη, ἕνα ἀπό τά δημιουργήματά του, πού ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου εἶχε κιόλας ἐκτεθεῖ λίγο - πολύ γι' αὐτόν μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἐκστρατείας τῆς Βουλώνης.

Τό Κόμμα τῆς Τάξης ἀπόδειξε, μέ τήν ἀπόφασή του γιά τήν ἀναθεώρηση, πώς δέν ἤξερε οὔτε νά κυριαρχεῖ, οὔτε νά ὑπηρετεῖ, οὔτε νά ζεῖ, οὔτε νά πεθαίνει, οὔτε νά ἀνέχεται τή δημοκρατία, οὔτε νά τήν γκρεμίζει, οὔτε νά διατηρεῖ τό σύνταγμα, οὔτε νά τό πετάει, οὔτε νά συνεργάζεται μέ τόν πρόεδρο, οὔτε νά τά χαλάει μαζί του. Ἀπό ποιόν λοιπόν περίμενε νά λυθοῦν ὅλες οἱ ἀντιφάσεις; Ἀπό τό ἡμερολόγιο, ἀπό τήν πορεία τῶν γεγονότων. Ἔπαψε νά κυριαρχεῖ πάνω στά γεγονότα. Προκαλοῦσε λοιπόν τά γεγονότα νά ἐξασκήσουν ἐπάνω του βία καί μ' αὐτό καί τή δύναμη ἐκείνη πού τῆς εἶχε παραχωρήσει, στήν πάλη του ἐνάντια στό λαό, τό ἕνα ὕστερα ἀπό τό ἄλλο ὅλα του τά δικαιώματα, ὥσπου στό τέλος βρέθηκε κι αὐτό τό ἴδιο ἀνίσχυρο ἀπέναντί της. Γιά νά μπορεῖ ὁ ἀρχηγός τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας νά ἑτοιμάζει πιό ἀνενόχλητα τό σχέδιο μάχης ἐνάντιά του, νά δυναμώνει τά ἐπιθετικά του μέσα, νά διαλέξει τά σύνεργά του καί νά ὀχυρώσει τίς θέσεις του, ἀποφάσισε σ' αὐτή ἴσα - ἴσα τήν κρίσιμη στιγμή νά ἀποχωρήσει ἀπό τή σκηνή καί νά ἀναβάλει γιά τρεῖς μῆνες τίς ἐργασίες τῆς Βουλῆς, ἀπό τίς 10 τοῦ Αὐγούστου ὥς τίς 4 τοῦ Νοέμβρη.

Τό Κοινοβουλευτικό Κόμμα δέν χωρίστηκε μόνο στίς δυό μεγάλες του ὁμάδες, ἡ καθεμιά ἀπ' αὐτές τίς ὁμάδες δέν διαλύθηκε μόνο καί ἡ ἴδια, μά τό Κόμμα τῆς Τάξης μέσα στό κοινοβούλιο τά χάλασε μέ τό Κόμμα τῆς Τάξης ἔ ξ ω

ἀπό τό κοινοβούλιο. Οἱ ρήτορες καί οἱ γραφιάδες τῆς ἀστικῆς τάξης, τό βῆμα της καί ὁ τύπος, μέ λίγα λόγια, οἱ ἰδεολόγοι τῆς ἀστικῆς τάξης καθώς καί ἡ ἴδια ἡ ἀστική τάξη, οἱ ἀντιπρόσωποι καί οἱ ἀντιπροσωπευόμενοι, στέκονταν σάν ξένοι μεταξύ τους καί δέν καταλάβαιναν ὁ ἕνας τόν ἄλλο.

Οἱ νομιμόφρονες στίς ἐπαρχίες, μέ τόν περιορισμένο τους ὁρίζοντα καί μέ τόν ἀπεριόριστο ἐνθουσιασμό τους, κατηγοροῦσαν τούς κοινοβουλευτικούς τους ἡγέτες, τόν **Μπερρυέ** καί τό **Φαλλοῦ**, γιά λιποταξία στό βοναπαρτικό στρατόπεδο καί ἀποσκίρτηση ἀπό τόν Ἑρρίκο V. Ἡ κρινένια τους ἀντίληψη πίστευε στό προπατορικό ἁμάρτημα μά ὄχι στή διπλωματία.

Ἀσύγκριτα πιό ἐπικίνδυνη καί πιό ἀποφασιστική ἦταν ἡ ρήξη τῆς ἐμπορικῆς ἀστικῆς τάξης μέ τούς πολιτικούς της. Δέν τούς ἔψεγε, ὅπως οἱ νομιμόφρονες τούς δικούς τους, πώς ἐγκατέλειψαν τίς ἀρχές τους, μά ἀντίθετα πώς προσκολλήθηκαν σέ ἀρχές πού κατάντησαν ἄχρηστες.

Σημείωσα κιόλας προηγούμενα πώς ἀπό τότε πού μπῆκε ὁ Φούλντ στήν κυβέρνηση, τό τμῆμα τῆς ἐμπορικῆς ἀστικῆς τάξης πού εἶχε τή μερίδα τοῦ λέοντος στό καθεστώς τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, δηλαδή ἡ ἀ ρ ι σ τ ο κ ρ α τ ί α τ ο ῦ χ ρ ή μ α τ ο ς, ἔγινε βοναπαρτική. Ὁ Φούλντ δέν ἀντιπροσώπευε μόνο τά συμφέροντα τοῦ Βοναπάρτη στό χρηματιστήριο, ἀντιπροσώπευε ταυτόχρονα καί τά συμφέροντα τοῦ χρηματιστηρίου στό Βοναπάρτη. Ἡ στάση τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ χρήματος περιγράφεται μέ τόν πιό χτυπητό τρόπο σ' ἕνα ἀπόσπασμα ἀπό τό εὐρωπαϊκό της ὄργανο, τόν «E c o n o m i s t» [65] τοῦ Λονδίνου. Στό φύλλο τῆς 1ης τοῦ Φλεβάρη 1851 ὁ ἀνταποκριτής του γράφει ἀπό τό Παρίσι:

> «Διαπιστώσαμε λοιπόν ἀπό ὅλες τίς πλευρές πώς ἡ Γαλλία χρειάζεται πρίν ἀπ' ὅλα ἡσυχία. Ὁ πρόεδρος τό δηλώνει αὐτό στό διάγγελμά του πρός τή Νομο-

θετική Ἐθνοσυνέλευση, αὐτό ἀντηχεῖ σάν ἀντίλαλος ἀπό τό βῆμα τῆς ἐθνικῆς συνέλευσης, τό διαβεβαιώνει ὁ τύπος, τό κηρύσσουν ἀπό τόν ἄμβωνα, τό ἀποδείχνει ἡ εὐαισθησία τῶν κρατικῶν ἀξιῶν στήν παραμικρότερη προοπτική ταραχῶν καί ἡ σταθερότητά τους κάθε φορά πού νικάει ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία».

Στό φύλλο του τῆς 29 τοῦ Νοέμβρη ὁ «Economist» δηλώνει ἐκ μέρους του:

«Ὁ πρόεδρος... εἶναι φρουρός τῆς τάξης,... καί σάν τέτιος ἀναγνωρίστηκε σέ κάθε χρηματιστήριο τῆς Εὐρώπης».

Ἡ ἀριστοκρατία τοῦ χρήματος, λοιπόν, καταδίκαζε τόν κοινοβουλευτικό ἀγώνα τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης μέ τήν ἐκτελεστική ἐξουσία σάν διατάραξη τῆς τάξης. Ἀριστοκρατία τοῦ χρήματος δέν πρέπει νά ἐννοοῦμε μόνο τούς μεγάλους ἐπιχειρηματίες στά κρατικά δάνεια καί ὅσους κερδοσκοποῦν στά κρατικά χρεώγραφα, πού εἶναι ἄμεσα φανερό πώς τά συμφέροντά τους συμπίπτουν μέ τά συμφέροντα τῆς κρατικῆς ἐξουσίας. Ὅλες οἱ σύγχρονες χρηματικές ὑποθέσεις, ὅλη ἡ τραπεζική οἰκονομία εἶναι συνυφασμένες στενότατα μέ τή δημόσια πίστη. Ἕνα μέρος ἀπό τό ἐπιχειρηματικό τους κεφάλαιο ἐπενδύεται ἀναγκαστικά σέ εὔκολα ἐξαργυρώσιμα κρατικά χρεώγραφα καί τοκίζεται. Οἱ καταθέσεις, τό κεφάλαιο πού ἔχουν στή διάθεσή τους καί πού τό κατανέμουν στούς ἐμπόρους καί τούς βιομηχάνους, προέρχεται σέ ἕνα μέρος ἀπό τά μερίσματα ἐκείνων πού ἔχουν τά κρατικά χρεώγραφα. Ἄν γιά ὁλόκληρη τήν ἀγορά τοῦ χρή-

ματος καί τούς ἱερεῖς τῆς ἀγορᾶς αὐτῆς ἡ σταθερότητα τῆς κρατικῆς ἐξουσίας σημαίνει γιά κάθε ἐποχή τό Μωυσή καί τούς προφῆτες, γιατί νά μήν ἰσχύει, πρίν ἀπ' ὅλα, σήμερα πού κάθε κατακλυσμός ἀπειλεῖ νά παρασύρει μαζί μέ τά παλιά κράτη καί τά παλιά κρατικά χρέη;

Τό ἴδιο καί ἡ β ι ο μ η χ α ν ι κ ή ἀ σ τ ι κ ή τ ά ξ η, μέ τό φανατισμό της γιά τήν τάξη, ὀργιζόταν γιά τίς φιλονικίες πού ἔκανε τό Κοινοβουλευτικό Κόμμα τῆς Τάξης μέ τήν ἐκτελεστική ἐξουσία. Ὁ Θιέρσος, ὁ Ἀνγκλά, ὁ Σαίν-Μπέβ κτλ. ὕστερα ἀπό τήν ψῆφο τους στίς 18 τοῦ Γενάρη μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἀπόλυσης τοῦ Σανγκαρνιέ, ὑποτιμήθηκαν δημόσια ἀπό τούς ἐκλογεῖς τους στίς βιομηχανικές ἴσα-ἴσα περιφέρειες καί χτυπήθηκε ἰδιαίτερα ὁ συνασπισμός τους μέ τή Montagne σάν μεγάλη προδοσία γιά τήν τάξη. Ἄν ὅμως εἴδαμε πώς οἱ καυχησάρικες κοροϊδεῖες, οἱ μικρόπρεπες μηχανοραφίες, πού μ' αὐτές ἐκδηλωνόταν ἡ πάλη τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης μέ τόν πρόεδρο, δέν ἄξιζαν καλύτερη ὑποδοχή, ἀπό τό ἄλλο μέρος, τό ἀστικό αὐτό κόμμα, πού ἀπαιτεῖ ἀπό τούς ἀντιπροσώπους του νά ἀφήσουν νά περάσει δίχως ἀντίσταση ἡ στρατιωτική ἐξουσία ἀπό τά χέρια τοῦ δικοῦ του κοινοβουλίου στά χέρια ἑνός τυχοδιώχτη ὑποψήφιου γιά τό θρόνο, δέν ἄξιζε κάν τίς μηχανοραφίες πού σπαταλήθηκαν γιά τά συμφέροντά του. Ἀπόδειχνε πώς ὁ ἀγώνας γιά τήν ὑπεράσπιση τῶν δ η μ ό σ ι ω ν συμφερόντων του, τ ῶ ν τ α ξ ι κ ῶ ν τ ο υ σ υ μ φ ε ρ ό ν τ ω ν, τῆς π ο λ ι τ ι κ ῆ ς τ ο υ δ ύ ν α μ η ς, τό ἐνοχλοῦσε καί τό δυσαρεστοῦσε μόνο γιατί ἐνοχλοῦσε τίς ἰδιωτικές του ὑποθέσεις.

Οἱ ἀστικές προσωπικότητες στίς ἐπαρχιακές πόλεις, τά δημοτικά συμβούλια, οἱ δικαστές τῶν ἐμποροδικείων κτλ. δέχτηκαν, σχεδόν χωρίς ἐξαίρεση, παντοῦ τό Βοναπάρτη στίς περιοδεῖες του μέ τόν πιό δουλοπρεπή τρόπο, ἀκόμα καί ὅταν, ὅπως στή Ντιζόν, ὁ Βοναπάρτης ἐπιτέθηκε ἀπροκάλυπτα

ἐνάντια στήν Ἐθνοσυνέλευση καί εἰδικά ἐνάντια στό Κόμμα τῆς Τάξης.

Ὅταν τό ἐμπόριο πήγαινε καλά, ὅπως στίς ἀρχές τοῦ 1851, ἡ ἐμπορική ἀστική τάξη λυσσομανοῦσε ἐνάντια σέ κάθε κοινοβουλευτικό ἀγώνα, γιά νά μή χάσει βέβαια τό ἐμπόριο τό κέφι του. Ὅταν τό ἐμπόριο πήγαινε ἄσχημα, ὅπως συνέβαινε ἐξακολουθητικά ἀπό τά τέλη τοῦ Φλεβάρη 1851, κατηγοροῦσε τούς κοινοβουλευτικούς ἀγῶνες σάν αἰτία τῆς στασιμότητας καί ξεφώνιζε νά σταματήσουν γιά νά μπορέσει ἔτσι τό ἐμπόριο νά ζωηρέψει ξανά. Οἱ συζητήσεις γιά τήν ἀναθεώρηση ἔπεσαν ἴσα - ἴσα σ' αὐτή τήν κακή περίοδο. Ἐπειδή ἐδῶ ἦταν ζήτημα ζωῆς ἤ θανάτου γιά τή μορφή πού θά εἶχε τό κράτος, ἡ ἀστική τάξη αἰσθανόταν πώς ἦταν ἀκόμα πιό δικαιολογημένη νά ἀπαιτήσει ἀπό τούς ἀντιπροσώπους της νά μπεῖ τέλος σ' αὐτή τή βασανιστική προσωρινότητα καί συνάμα νά διατηρηθεῖ τό status quo. Αὐτό δέν ἦταν καθόλου ἀντίφαση. Σάν τέλος τῆς προσωρινότητας ἐννοοῦσε ἴσα - ἴσα τή συνέχισή της, τήν ἀναβολή σέ ἀπώτερο μέλλον τῆς στιγμῆς πού θά ἔπρεπε νά παρθεῖ μιά ἀπόφαση. Τό status quo μποροῦσε νά διατηρηθεῖ μονάχα μέ δυό τρόπους: παράταση τῆς ἐξουσίας τοῦ Βοναπάρτη ἤ συνταγματική ἀποχώρηση τοῦ ἴδιου καί ἐκλογή τοῦ Καβαινιάκ. Μιά μερίδα τῆς ἀστικῆς τάξης ἐπιθυμοῦσε τήν τελευταία λύση καί δέν ἤξερε νά δόσει στούς ἀντιπροσώπους της καμιά καλύτερη συμβουλή ἀπό τοῦ νά σωπαίνουν καί νά μή θίγουν τό φλέγον αὐτό ζήτημα. Νόμιζε πώς ἄν οἱ ἀντιπρόσωποί της δέν μιλοῦσαν, ὁ Βοναπάρτης δέν θά ἐνεργοῦσε. Ἤθελαν ἕνα κοινοβούλιο - στρουθοκάμηλο, πού νά κρύβει τό κεφάλι του γιά νά μή τό βλέπουν. Μιά ἄλλη μερίδα τῆς ἀστικῆς τάξης ἤθελε, μιά πού ὁ Βοναπάρτης καθόταν στήν προεδρική ἕδρα, νά τόν ἀφήσει νά κάθεται σ' αὐτή γιά νά μείνουν τά πράγματα στόν παλιό τους δρόμο. Ἀγαναχτοῦσε γιατί τό

κοινοβούλιό της δέν παραβίαζε ἀνοιχτά τό σύνταγμα καί δέν παραιτιόνταν χωρίς ἄλλη διαδικασία.

Τά γενικά συμβούλια τῶν νομῶν, αὐτά τά ἀντιπροσωπευτικά σώματα τῆς μεγάλης ἀστικῆς τάξης, πού συνεδρίασαν, στό διάστημα τῶν διακοπῶν τῆς Ἐθνοσυνέλευσης, ὕστερα ἀπό τίς 25 τοῦ Αὐγούστου, κηρύχτηκαν σχεδόν ὁμόφωνα γιά τήν ἀναθεώρηση, δηλαδή ἐνάντια στό κοινοβούλιο καί ὑπέρ τοῦ Βοναπάρτη.

Ἀκόμα πιό καθαρά ἀπό τή ρήξη μέ τούς κοινοβουλευτικούς της ἀντιπροσώπους, ἡ ἀστική τάξη φανέρωσε τή λύσσα της ἐνάντια στούς φιλολογικούς της ἐκπροσώπους, ἐνάντια στόν ἴδιο τόν τύπο της. Οἱ καταδίκες σέ ὑπερβολικά χρηματικά ποσά καί σέ ἐπαίσχυντες φυλακίσεις πού οἱ ἀστοί ἔνορκοι ἀπάγγελναν γιά κάθε ἐπίθεση τῶν ἀστῶν δημοσιογράφων ἐνάντια στίς σφετεριστικές ὀρέξεις τοῦ Βοναπάρτη, γιά κάθε ἀπόπειρα τοῦ τύπου νά ὑπερασπίσει τά πολιτικά δικαιώματα τῆς ἀστικῆς τάξης, ἐνάντια στήν ἐκτελεστική ἐξουσία, προκάλεσαν τήν ἔκπληξη ὄχι μόνο τῆς Γαλλίας, ἀλλά καί ὁλόκληρης τῆς Εὐρώπης.

Ἄν, ὅπως ἔχω δείξει, τό Κοινοβουλευτικό Κόμμα τῆς Τάξης μέ τίς φωνές του γιά ἡσυχία καταδίκασε σέ ἡσυχία τόν ἴδιο τόν ἑαυτό του, ἄν κήρυξε τήν πολιτική κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης ἀσυμβίβαστη μέ τήν ἀσφάλεια καί τήν ὑπόσταση τῆς ἀστικῆς τάξης, καταστρέφοντας στήν πάλη ἐνάντια στίς ἄλλες τάξεις μέ τά ἴδια του τά χέρια ὅλους τούς ὅρους τοῦ δικοῦ του καθεστῶτος, τοῦ κοινοβουλευτικοῦ καθεστῶτος, ἡ ἐξωκοινοβουλευτική μάζα τῆς ἀστικῆς τάξης, μέ τή δουλοπρέπειά της ἀπέναντι στόν πρόεδρο, μέ τίς βρισιές της ἐνάντια στό κοινοβούλιο, μέ τή βάναυση κακομεταχείριση τοῦ ἴδιου της τοῦ Τύπου, καλοῦσε τό Βοναπάρτη νά καταπιέσει, νά ἐκμηδενίσει τό τμῆμα της πού μιλοῦσε καί ἔγραφε, τούς

πολιτικούς της καί τούς συγγραφεῖς της, τό ρητορικό της 6ῆμα καί τόν τύπο της, ἔτσι πού νά μπορεῖ γεμάτη ἐμπιστοσύνη, κάτω ἀπό τήν προστασία μιᾶς ἰσχυρῆς καί ἀπολυταρχικῆς κυ6έρνησης, νά ἀσχολεῖται μέ τίς ἰδιωτικές της ὑποθέσεις. Δήλωσε ξεκάθαρα πώς λαχταράει νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό τήν ἴδια της τήν πολιτική κυριαρχία καί νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό τούς κόπους καί τούς κινδύνους τῆς ἐξουσίας.

Καί αὐτή ἡ μάζα, πού εἶχε κιόλας ξεσηκωθεῖ ἐνάντια στόν ἁπλό κοινο6ουλευτικό καί φιλολογικό ἀγώνα γιά τήν κυριαρχία αὐτῆς τῆς ἴδιας τῆς τάξης της καί εἶχε προδώσει τούς ἀρχηγούς τῆς πάλης αὐτῆς, τολμάει τώρα, ἀπό τά ὕστερα, νά κατηγορήσει τό προλεταριάτο πώς δέν ξεσηκώθηκε σέ αἱματηρό ἀγώνα, σέ ἀγώνα ζωῆς ἤ θανάτου γιά χάρη της! Αὐτή, πού κάθε στιγμή θυσίαζε τό γενικό ταξικό συμφέρον της, δηλαδή τό πολιτικό της συμφέρον, στά πιό περιορισμένα καί πιό 6ρώμικα ἰδιωτικά της συμφέροντα καί ἀπαιτοῦσε ἀπό τούς ἀντιπροσώπους της μιά παρόμοια θυσία, θρηνεῖ τώρα πώς τό προλεταριάτο θυσίασε τά ἰδανικά πολιτικά του συμφέροντα στά ὑλικά του συμφέροντα. Ποζάρει σάν μιά ὡραία ψυχή, πού τό παραπλανημένο ἀπό τούς σοσιαλιστές προλεταριάτο τήν παραγνώρισε καί τήν ἐγκατέλειψε τήν ἀποφασιστική στιγμή. Καί 6ρίσκει μιά γενική ἀπήχηση στόν ἀστικό κόσμο. Φυσικά, δέν μιλάω γιά τούς σκοτεινούς γερμανούς πολιτικάντηδες καί τά σκύ6αλα μέ τίς ἴδιες γνῶμες. Παραπέμπω λ.χ. τόν ἀναγνώστη στόν ἴδιο τόν «Economist» πού στίς 29 ἀκόμα τοῦ Νοέμ6ρη 1851, δηλαδή τέσσερις μέρες πρίν ἀπό τό πραξικόπημα, εἶχε κηρύξει τό Βοναπάρτη «φρουρό τῆς τάξης» καί τούς Θιέρσο καί Μπερρυέ «ἀναρχικούς» καί πού στίς 27 κιόλας τοῦ Δεκέμ6ρη 1851, ἀφοῦ πιά ὁ Βοναπάρτης ἔκανε αὐτούς τούς ἀναρχικούς νά ἡσυχάσουν, φώναζε γιά τήν προδοσία πού οἱ «ἀμαθεῖς, ἀνάγωγες καί ἠλίθιες μάζες τῶν προλετάριων» εἶχαν διαπράξει ἐνάντια «στή

δεξιοσύνη, τή γνώση, τήν πειθαρχία, τήν πνευματική ἐπιροή, τίς πνευματικές ἐπικουρικές πηγές καί τά ἠθικά προσόντα τῶν μεσαίων καί ἀνώτερων στρωμάτων» τῆς κοινωνίας. Καί ἡ ἠλίθια, ἀμαθής καί χυδαία αὐτή μάζα δέν ἦταν ἄλλη ἀπό τήν ἴδια τήν ἀστική μάζα.

Στά 1851, εἶναι ἀλήθεια πώς ἡ Γαλλία πέρασε ἕνα εἶδος μικρῆς ἐμπορικῆς κρίσης. Στά τέλη τοῦ Φλεβάρη παρουσίασε πτώση τῶν ἐξαγωγῶν σέ σύγκριση μέ τό 1850. Τό Μάρτη τό ἐμπόριο ὑπέφερε καί ἔκλειναν τά ἐργοστάσια. Τόν Ἀπρίλη ἡ κατάσταση στούς βιομηχανικούς νομούς φαινόταν τόσο ἀπελπιστική ὅσο καί ὕστερα ἀπό τίς μέρες τοῦ Φλεβάρη. Τό Μάη οἱ δουλειές δέν εἶχαν ἀκόμα ξαναζωηρέψει. Ἀκόμα καί στίς 28 τοῦ Ἰούνη ἡ κατάσταση τῆς Τράπεζας τῆς Γαλλίας ἔδειχνε, μέ μιά τεράστια αὔξηση στίς καταθέσεις καί μέ μιά ἄλλο τόσο μεγάλη ἐλάττωση τῶν προκαταβολῶν πάνω σέ γραμμάτια, τό σταμάτημα τῆς παραγωγῆς, καί μόνο στά μέσα τοῦ Ὀχτώβρη ἔγινε ξανά μιά προοδευτική βελτίωση στίς ἐργασίες. Ἡ γαλλική ἀστική τάξη ἐξηγοῦσε αὐτή τήν ἐμπορική στασιμότητα μέ καθαρά πολιτικούς λόγους, μέ τήν πάλη ἀνάμεσα στό κοινοβούλιο καί τήν ἐκτελεστική ἐξουσία, μέ τήν ἀβεβαιότητα μιᾶς προσωρινῆς μόνο κρατικῆς μορφῆς, μέ τή φριχτή προοπτική γιά τή δεύτερη [Κυριακή τοῦ μήνα] Μάη τοῦ 1852. Δέ θέλω νά ἀρνηθῶ πώς ὅλα αὐτά τά περιστατικά προκάλεσαν μιά ὑποχώρηση σέ μερικούς βιομηχανικούς κλάδους στό Παρίσι καί στούς νομούς. Πάντως ἡ ἐπίδραση αὐτή ἀπό τίς πολιτικές συνθῆκες ἦταν μονάχα τοπική καί ἀσήμαντη. Μήπως χρειάζεται καμιά ἄλλη ἀπόδειξη γι' αὐτό ἀπό τό ὅτι ἡ ἀναζωογόνηση τοῦ ἐμπορίου ἄρχισε ἴσα - ἴσα τή στιγμή πού ἡ πολιτική κατάσταση χειροτέρευε, ὁ πολιτικός ὁρίζοντας σκοτείνιαζε καί κάθε στιγμή περιμένονταν ἕνας κεραυνός ἀπό τά Ἠλύσια, γύρω στά μέσα τοῦ Ὀχτώβρη; Ὁ γάλλος ἀστός,

πού «ἡ δεξιοσύνη του, ἡ γνώση του, ἡ πνευματική διορατικότητά του καί οἱ πνευματικές ἐπικουρικές πηγές» δέν φτάναν πέρα ἀπό τή μύτη του, μπόρεσε σέ ὅλη τή διάρκεια τῆς βιομηχανικῆς ἔκθεσης τοῦ Λονδίνου [66] νά βρεῖ κάτω ἀπό τή μύτη του τήν αἰτία τῆς ἐμπορικῆς του ἀθλιότητας. Τόν καιρό πού στή Γαλλία ἔκλειναν τά ἐργοστάσια, στήν Ἀγγλία ξεσποῦσαν ἐμπορικές χρεοκοπίες. Τόν καιρό πού στή Γαλλία ὁ βιομηχανικός πανικός ἔφτασε στό ἀνώτατο σημεῖο τόν Ἀπρίλη καί τό Μάη, ἔφτανε ὁ ἐμπορικός πανικός τόν Ἀπρίλη καί τό Μάη καί στήν Ἀγγλία στό ἀνώτατο σημεῖο. Ὅπως ὑπόφερε ἡ γαλλική βιομηχανία μαλλιοῦ, τό ἴδιο καί ἡ ἀγγλική, ὅπως ὑπόφερε ἡ γαλλική βιομηχανία μεταξιοῦ, τό ἴδιο καί ἡ ἀγγλική. Ἄν τά ἀγγλικά ἐργοστάσια βαμβακερῶν εἰδῶν ἐξακολουθοῦσαν νά ἐργάζονται, αὐτό δέ γινόταν πιά μέ τά ἴδια κέρδη ὅπως στά 1849 καί 1850. Ἡ διαφορά ἦταν μόνο πώς ἡ κρίση στή Γαλλία ἦταν βιομηχανική, στήν Ἀγγλία ἐμπορική, πώς, ἐνῶ στή Γαλλία σταματοῦσαν τά ἐργοστάσια, στήν Ἀγγλία ἐπεχτείνονταν, ἄν καί κάτω ἀπό λιγότερο εὐνοϊκές συνθῆκες ἀπ' ὅ,τι γινόταν στά προηγούμενα χρόνια, πώς στή Γαλλία δέχτηκαν τά κύρια χτυπήματα οἱ ἐξαγωγές, ἐνῶ στήν Ἀγγλία οἱ εἰσαγωγές. Ἡ κοινή αἰτία, πού φυσικά δέν πρέπει νά τή ζητήσει κανείς μέσα στά ὅρια τοῦ γαλλο-πολιτικοῦ ὁρίζοντα, ἦταν ὁλοφάνερη. Τό 1849 καί τό 1850 ἦταν χρόνια τῆς μεγαλύτερης ὑλικῆς ἄνθισης καί μιᾶς ὑπερπαραγωγῆς, πού μόνο τό 1851 ἐκδηλώθηκε σάν τέτια. Στίς ἀρχές τοῦ χρόνου αὐτοῦ ἡ ὑπερπαραγωγή ἐντάθηκε ἀκόμα περισσότερο μέ τήν προοπτική τῆς βιομηχανικῆς ἔκθεσης. Στά εἰδικά περιστατικά πρέπει νά προστεθοῦν: πρῶτα ἡ κακή σοδειά τοῦ μπαμπακιοῦ στά 1850 καί 1851, ὕστερα ἡ βεβαιότητα γιά μεγαλύτερη σοδειά ἀπό αὐτή πού περίμεναν, πρῶτα ἡ ὕψωση, ὕστερα τό ἀπότομο πέσιμο, μέ λίγα λόγια οἱ διακυμάνσεις τῶν τιμῶν τοῦ μπα-

μπακιοῦ. Ἡ σοδειά τοῦ ἀκατέργαστου μεταξιοῦ, τουλάχιστο στή Γαλλία, ἔπεσε ἀκόμα κάτω ἀπό τό μέσο ὅρο. Τέλος, ἡ διομηχανία μαλλιοῦ εἶχε τόσο ἐπεχταθεῖ ἀπό τό 1848, πού δέ μποροῦσε νά τήν παρακολουθήσει ἡ παραγωγή μαλλιοῦ καί ἡ τιμή τοῦ ἀκατέργαστου μαλλιοῦ ὑψώθηκε δυσανάλογα σχετικά μέ τήν τιμή τῶν μάλλινων προϊόντων. Ἔχουμε λοιπόν ἐδῶ στίς πρῶτες ὕλες τριῶν διομηχανιῶν παγκόσμιας σημασίας ἕνα τριπλό ὑλικό γιά ἐμπορική στασιμότητα. Ἄν παραβλέψουμε αὐτά τά εἰδικά περιστατικά, ἡ φαινομενική κρίση τοῦ 1851 δέν ἦταν τίποτα ἄλλο ἀπό τό σταμάτημα πού κάθε φορά προκαλοῦν ἡ ὑπερπαραγωγή καί ἡ ὑπερκερδοσκοπία στήν πορεία τοῦ διομηχανικοῦ κύκλου, πρίν νά συγκεντρώσει ὅλες της τίς δυνάμεις γιά νά διατρέξει μέ πυρετώδικη ταχύτητα τό τελευταῖο τμῆμα τοῦ κύκλου αὐτοῦ καί νά φτάσει ξανά στήν ἀφετηρία της, στή γ ε ν ι κ ή ἐ μ π ο ρ ι κ ή κ ρ ί σ η. Σέ τέτια ἐνδιάμεσα τῆς ἐμπορικῆς ἱστορίας, ξεσποῦν στήν Ἀγγλία ἐμπορικές χρεοκοπίες, ἐνῶ στή Γαλλία σταματάει ἡ ἴδια ἡ διομηχανία, σέ ἕνα μέρος γιατί ἀναγκάζεται νά ὑποχωρήσει σ' ὅλες τίς ἀγορές ἀπό τόν ἀγγλικό συναγωνισμό, πού τότε ἴσα-ἴσα γίνεται ἀνυπόφορος, καί σέ ἄλλο μέρος γιατί σάν διομηχανία πολυτελείας χτυπιέται κατά προτίμηση ἀπό κάθε σταμάτημα τῶν ἐργασιῶν. Ἔτσι ἡ Γαλλία περνάει, ἐκτός ἀπό τίς γενικές κρίσεις, καί τίς δικές της ἐθνικές ἐμπορικές κρίσεις, πού ὡστόσο προκαλοῦνται καί καθορίζονται πιό πολύ ἀπό τή γενική κατάσταση τῆς παγκόσμιας ἀγορᾶς παρᾶ ἀπό γαλλικές τοπικές ἐπιδράσεις. Δέν θά ἦταν δίχως ἐνδιαφέρον ἄν ἀντιπαραθέταμε στήν προκατάληψη τοῦ γάλλου ἀστοῦ τήν κρίση τοῦ ἄγγλου ἀστοῦ. Ἕνας ἀπό τούς μεγαλύτερους οἴκους τοῦ Λίβερπουλ γράφει στό χρονιάτικο ἀπολογισμό του γιά τό 1851:

«Λίγες χρονιές διέψευσαν πιό ὁλοκληρωτικά τίς προ-

βλέψεις πού κάναμε στήν ἀρχή της καί ἔδειξαν πιό τέλεια τήν ἀπατηλότητα πού ἔχουν οἱ ἀνθρώπινοι ὑπολογισμοί, ὅσο αὐτή πού μόλις τελείωσε. Ἀντί γιά τή μεγάλη εὐημερία, πού σχεδόν ὅλοι περιμέναμε στήν ἀρχή της, ἀποδείχτηκε, μέ τή μοναδική ἐξαίρεση τοῦ 1847, σάν μιά ἀπό τίς πιό ἀπογοητευτικές ἀπό ὅσες προηγήθηκαν τό τελευταῖο τέταρτο τοῦ αἰώνα — αὐτό φυσικά ἀφορᾶ τίς ἐ μ π ο ρ ι κ έ ς καί ὄχι τίς β ι ο μ η χ α ν ι κ έ ς τάξεις, παρ' ὅλο πού βέβαια ὑπῆρχαν στήν ἀρχή τῆς χρονιᾶς λόγοι γιά νά προβλέψουμε τό ἀντίθετο: τά ἀποθέματα τῶν προϊόντων ἦταν μέτρια, τό χρῆμα ἄφθονο καί ἐξακολούθησε ἔτσι σ' ὅλη τή διάρκειά της, τά τρόφιμα ἦταν φτηνά καί δέν ὑπῆρχε καμιά ὑποψία γιά τό ἀντίθετο. Εἶχε ἐξασφαλιστεῖ πλούσια συγκομιδή, ἡ εἰρήνη στήν ἤπειρο ἦταν σταθερή καί καμιά πολιτική ἤ οἰκονομική ἀνωμαλία στή χώρα μας. Ποτέ στ' ἀλήθεια τά φτερά τοῦ ἐμπορίου δέν ἦταν πιό ἐλεύθερα... Σέ ποιά αἰτία τότε νά ἀποδόσουμε τό ὀλέθριο αὐτό ἀποτέλεσμα; Ἔχουμε τή γνώμη πώς π α ρ α ε μ π ο ρ ε υ τ ή κ α μ ε τόσο στίς εἰσαγωγές ὅσο καί στίς ἐξαγωγές... ἄν αὐτοί (οἱ ἔμποροί μας) δέν περιορίσουν μόνοι τους πιό αὐστηρά τήν ἐλευθερία τῆς δράσης τους, τίποτε δέν μπορεῖ νά μᾶς συγκρατήσει, ἐκτός ἀπό ἕνα πανικό κ ά θ ε τ ρ ί α χ ρ ό ν ι α («Economist» 10 τοῦ Γενάρη 1852, σελ. 29/30) , [σ.σ.].

Ἄς φανταστοῦμε τώρα τό γάλλο ἀστό μέσα στόν ἐμπορικό αὐτό πανικό, μέ τί τρόπο βασανιζόταν, ζαλιζόταν καί θόλωνε τό ἐμπορικά ἀρρωστημένο του μυαλό ἀπό τίς φῆμες γιά πραξικοπήματα καί γιά τήν ἐπαναφορά τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, ἀπό τήν πάλη ἀνάμεσα στό κοινοβού-

λιο καί τήν ἐκτελεστική ἐξουσία, ἀπό τή Fronde [37] ἀνάμεσα στούς ὀρλεανικούς καί τούς νομιμόφρονες, ἀπό τίς κομμουνιστικές συνωμοσίες στή νότια Γαλλία, ἀπό τίς δῆθεν Jacqueries στούς νομούς τοῦ Νιέβρ καί τοῦ Σέρ, ἀπό τίς διαφημίσεις τῶν διάφορων ὑποψηφίων γιά τήν προεδρία, ἀπό τά ἀγυρτικά συνθήματα τῶν ἐφημερίδων, ἀπό τίς ἀπειλές τῶν δημοκρατῶν πώς θά ὑπερασπίσουν τό σύνταγμα καί τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα μέ τό ὅπλο στό χέρι, ἀπό τά εὐαγγελικά κηρύγματα τῶν ἡρώων in partibus [11] πού ἀνάγγελναν τό τέλος τοῦ κόσμου γιά τή δεύτερη [Κυριακή τοῦ μήνα] Μάη 1852, καί θά καταλάβουμε γιατί, μέσα σ' αὐτή τήν ἀνείπωτη, θορυβώδικη σύγχιση γιά συγχώνευση, ἀναθεώρηση, παράταση, σύνταγμα, συνωμοσία, συνασπισμό, φυγή στό ἐξωτερικό, σφετερισμό καί ἐπανάσταση, ὁ ἀστός ξεφωνίζει σάν τρελλός στήν κοινοβουλευτική του δημοκρατία: «Καλύτερα ἕνα φριχτό τέλος, παρά μιά φρίκη δίχως τέλος!»

Ὁ Βοναπάρτης κατάλαβε τήν κραυγή αὐτή. Ἡ ἱκανότητά του ν' ἀντιλαμβάνεται εἶχε ὀξυνθεῖ ἀπό τήν αὐξανόμενη ἀπαιτητικότητα τῶν δανειστῶν του, πού μέ κάθε δύση τοῦ ἥλιου πού ἔφερνε κοντύτερα τή μέρα τῆς λήξης, τή δεύτερη [Κυριακή τοῦ μήνα] Μάη 1852, παρατηροῦσαν στήν κίνηση τῶν ἄστρων μιά διαμαρτύρηση γιά τά ἐπίγειά τους γραμμάτια. Εἶχαν γίνει ἀληθινοί ἀστρολόγοι. Ἡ Ἐθνοσυνέλευση εἶχε σβήσει τήν ἐλπίδα τοῦ Βοναπάρτη γιά συνταγματική παράταση τῆς ἐξουσίας του, ἡ ὑποψηφιότητα τοῦ πρίγκιπα ντέ Ζουανβίλ δέν ἐπέτρεπε ἀκόμα ἄλλες ταλαντεύσεις.

Ἄν κάποιο γεγονός ἔριξε τή σκιά του πολύ πρίν πραγματοποιηθεῖ, αὐτό ἦταν τό πραξικόπημα τοῦ Βοναπάρτη. Ἀπό τίς 29 κι ὅλας τοῦ Γενάρη 1849, ἕνα μόλις μήνα ὕστερα ἀπό τήν ἐκλογή του, εἶχε κάνει σχετική πρόταση στό Σανγκαρνιέ. Ὁ ἴδιος ὁ πρωθυπουργός του Ὀντιλόν Μπαρ-

ρό, σκεπασμένα τό καλοκαίρι τοῦ 1849 καί ὁ Θιέρσος ἀνοιχτά τό χειμώνα τοῦ 1850, εἶχαν καταγγείλει τήν πολιτική τῶν πραξικοπημάτων. Τό Μάη τοῦ 1851 ὁ Περσινύ προσπάθησε καί πάλι νά κερδίσει τόν Σαγκαρνιέ γιά τό coup. Ἡ «Messager de l'Assemblée» [67] δημοσίεψε τή συνομιλία αὐτή. Οἱ βοναπαρτικές ἐφημερίδες, σέ κάθε κοινοβουλευτική θύελλα ἀπειλοῦσαν μέ πραξικόπημα καί ὅσο πλησίαζε ἡ κρίση, τόσο δυνατότερος γινόταν ὁ τόνος τους. Στά ὄργια, πού ἔκανε κάθε νύχτα ὁ Βοναπάρτης μέ ἀρσενικούς καί θηλυκούς swell mob (καλοντυμένο ὄχλο), κάθε φορά πού ζύγωναν τά μεσάνυχτα καί οἱ ἄφθονες σπονδές ἔλυναν τίς γλῶσσες καί ἄναβαν τίς φαντασίες, ἀποφάσιζαν τό πραξικόπημα γιά τήν ἄλλη μέρα τό πρωί. Ἔσερναν τά σπαθιά, τσούγκριζαν τά ποτήρια, οἱ ἀντιπρόσωποι τόσκαζαν ἀπό τά παράθυρα, ἡ αὐτοκρατορική πορφύρα σκέπαζε τούς ὤμους τοῦ Βοναπάρτη, ὥσπου τό ἑπόμενο πρωί διωχνόταν ξανά τό φάντασμα καί τό κατάπληχτο Παρίσι μάθαινε ἀπό πολύ λίγο ἐπιφυλαχτικές ἑστιάδες καί ἀκριτόμυθους παλαδίνους [68] τόν κίνδυνο πού εἶχε ξεφύγει ἀκόμα μιά φορά. Στούς μῆνες Σεπτέμβρη καί Ὀχτώβρη οἱ φῆμες γιά ἕνα coup d'état ἀκολουθοῦσαν γρήγορα ἡ μιά τήν ἄλλη. Ταυτόχρονα ἡ σκιά ἀποχτοῦσε χρῶμα σάν πολύχρωμη δαγκεροτυπία. Ἄν κοιτάξουμε τά γεγονότα στίς εὐρωπαϊκές ἐφημερίδες τοῦ Σεπτέμβρη καί Ὀχτώβρη θά βροῦμε λέξη πρός λέξη πληροφορίες σάν καί τοῦτες: «Τό Παρίσι εἶναι γεμάτο ἀπό φῆμες γιά πραξικόπημα. Ἡ πρωτεύουσα λένε πώς θά γεμίσει τή νύχτα στρατό καί τήν ἄλλη αὐγή θά βγεῖ διάταγμα γιά διάλυση τῆς Ἐθνοσυνέλευσης, γιά κήρυξη τοῦ νομοῦ Σηκουάνα σέ κατάσταση πολιορκίας, γιά ἐπαναφορά τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος καί διάγγελμα πρός τό λαό. Ὁ Βοναπάρτης λένε πώς ψάχνει νά βρεῖ ὑπουργούς γιά τήν ἐκτέλεση τῶν παράνομων αὐτῶν διαταγμάτων». Οἱ ἀνταποκρίσεις πού ἔχουν τίς εἰδήσεις αὐτές τελειώνουν πάντοτε μέ

τό μοιραῖο «ἀ ν α β λ ή θ η κ ε». Τό πραξικόπημα ἦταν πάντοτε ἡ ἔμμονη ἰδέα τοῦ Βοναπάρτη. Μ' αὐτή τήν ἰδέα ξαναπάτησε τό γαλλικό ἔδαφος. Ἡ ἰδέα αὐτή τόν εἶχε κυριεύσει τόσο πολύ, πού τήν πρόδινε καί τή φλυαροῦσε ἀκατάπαυτα. Ἦταν τόσο ἀδύνατος, πού τό ἴδιο ἀκατάπαυτα τήν ἀπαρνιόταν. Ἡ σκιά τοῦ πραξικοπήματος εἶχε γίνει φάντασμα τόσο συνηθισμένο στούς παρισινούς, πού ὅταν στό τέλος φανερώθηκε μέ σάρκα καί ὀστά δέν ἤθελαν νά τό πιστέψουν. Δέν ἦταν λοιπόν οὔτε ἡ σιωπηρή ἐπιφυλαχτικότητα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη, οὔτε ὁ ἀπροσδόκητος αἰφνιδιασμός τῆς Ἐθνοσυνέλευσης πού ἐπέτρεψαν στό πραξικόπημα νά πετύχει. Ἄν πέτυχε, πέτυχε παρ' ὅλη τήν ἀθυροστομία τ ο υ καί σέ γνώση τ η ς σάν ἀναγκαῖο, ἀναπόφευχτο ἀποτέλεσμα τῆς προγενέστερης ἐξέλιξης.

Στίς 10 τοῦ Ὀχτώβρη ὁ Βοναπάρτης ἀνάγγειλε στούς ὑπουργούς του τήν ἀπόφασή του νά ἐπαναφέρει τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα. Στίς 16 οἱ ὑπουργοί ὑπόβαλαν τίς παραιτήσεις τους. Στίς 26 τό Παρίσι μάθαινε τό σχηματισμό τῆς κυβέρνησης Τορινύ. Ταυτόχρονα ἀντικαταστάθηκε ὁ διευθυντής τῆς ἀστυνομίας ἀπό τόν Μωπά. Ὁ διοικητής τῆς πρώτης μεραρχίας Μανιάν συγκέντρωσε στήν πρωτεύουσα τά πιό ἔμπιστα συντάγματα. Στίς 4 τοῦ Νοέμβρη ἡ Ἐθνοσυνέλευση ξανάρχισε τίς συνεδριάσεις της. Δέν εἶχε τίποτα ἄλλο νά κάνει παρά νά ἐπαναλάβει σέ σύντομη περιληπτική μορφή τήν πορεία πού εἶχε διανύσει καί νά ἀποδείξει πώς τήν ἔθαψαν ὅταν πιά εἶχε πεθάνει.

Ἡ πρώτη θέση πού εἶχε χάσει στήν πάλη της μέ τήν ἐκτελεστική ἐξουσία ἦταν ἡ κυβέρνηση. Ἀναγκάστηκε νά ἀναγνωρίσει πανηγυρικά τήν ἀπώλεια αὐτή παίρνοντας τήν κυβέρνηση Τορινύ, μιά σκιά κυβέρνησης, σάν πραγματική. Ἡ μόνιμη ἐπιτροπή εἶχε ὑποδεχθεῖ τόν κ. Ζιρώ μέ γέλια, ὅταν παρουσιάστηκε σ' αὐτή ἐξ ὀνόματος τῶν νέων ὑπουργῶν.

Μιά τόσο ἀνίσχυρη κυβέρνηση γιά τόσο ἰσχυρά μέτρα ὅπως ἡ ἐπαναφορά τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος! Μά τό ζήτημα ἦταν ἴσα - ἴσα νά μήν κάνουν τίποτα μ έ σ α στό κοινοβούλιο καί νά κάνουν ὅλα ἐ ν ά ν τ ι α στό κοινοβούλιο.

Ἀπό τήν πρώτη μέρα πού ξανάνοιξε ἡ Ἐθνοσυνέλευση δέχτηκε τό μήνυμα τοῦ Βοναπάρτη, πού ἀπαιτοῦσε τήν ἐπαναφορά τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος καί τήν κατάργηση τοῦ νόμου τῆς 31 τοῦ Μάη 1850. Τήν ἴδια μέρα οἱ ὑπουργοί του καταθέσανε ἕνα νομοσχέδιο μ' αὐτό τό πνεῦμα. Ἡ Ἐθνοσυνέλευση ἀπόριψε ἀμέσως τήν πρόταση τῆς κυβέρνησης νά θεωρηθεῖ τό νομοσχέδιο αὐτό κατεπεῖγον καί τό ἴδιο τό νομοσχέδιο στίς 13 τοῦ Νοέμβρη μέ 355 ψήφους ἐνάντια σέ 348. Ἔτσι παραβίαζε ἀκόμα μιά φορά τήν ἐντολή της. Ἐπιβεβαίωνε ἀκόμα μιά φορά πώς εἶχε μεταβληθεῖ ἀπό ἐλεύθερα ἐκλεγμένη ἀντιπροσωπεία τοῦ λαοῦ σέ κοινοβούλιο πού τό σφετερίστηκε μιά τάξη, ἀναγνώριζε ἀκόμα μιά φορά πώς εἶχε μονάχη της κόψει τούς μῦς πού συνδέανε τό κοινοβουλευτικό κεφάλι μέ τό σῶμα τοῦ ἔθνους.

Ἄν μέ τήν πρότασή της γιά ἐπαναφορά τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία ἀπευθυνόταν ἀπό τήν Ἐθνοσυνέλευση στό λαό, ἡ νομοθετική ἐξουσία μέ τό νομοσχέδιό της γιά τούς κοσμήτορες ἀπευθυνόταν ἀπό τό λαό στό στρατό. Τό νομοσχέδιό της γιά τούς κοσμήτορες εἶχε σκοπό νά ἀποκαταστήσει τό δικαίωμά της γιά τήν ἄμεση κινητοποίηση τοῦ στρατοῦ, γιά τό σχηματισμό ἑνός κοινοβουλευτικοῦ στρατοῦ. Ἄν ἔβαζε ἔτσι τό στρατό διαιτητή ἀνάμεσά της καί στό λαό, ἀνάμεσα σ' αὐτή καί τό Βοναπάρτη, ἄν διόριζε τό στρατό σάν ἀποφασιστική κρατική ἐξουσία, ἔπρεπε ἀπό τήν ἄλλη νά παραδεχτεῖ πώς ἀπό καιρό εἶχε παραιτηθεῖ ἀπό τήν ἀξίωσή της νά διαθέτει αὐτό τό στρατό. Ἄν, ἀντί νά κινητοποιήσει ἀμέσως στρατεύματα, συζητοῦσε γιά τό δικαίωμα τῆς κινητοποίησής τους, πρόδινε πώς ἀμφέ-

βαλλε γιά τήν ἴδια της τή δύναμη. Μέ τήν ἀπόριψη τοῦ νομοσχεδίου γιά τούς κοσμήτορες ὁμολόγησε δημόσια τήν ἀδυναμία της. Τό νομοσχέδιο αὐτό ἀπορίφτηκε μέ μειοψηφία 108 ψήφων, ἡ Montagne ἔδοσε ἔτσι τή λύση. Ἡ ἴδια βρισκόταν στή θέση τοῦ γαϊδάρου τοῦ Μπουριντάν, ὄχι βέβαια ἀνάμεσα σέ δυό δεμάτια σανό, γιά νά ἀποφασίσει ποιό ἀπό τά δυό εἶναι τό ὀρεκτικότερο, μά ἀνάμεσα σέ δυό φορτώματα ραβδιά γιά ξύλο, γιά νά ἀποφασίσει ποιό ἀπό τά δυό εἶναι τό πιό σκληρό. Ἀπό τή μιά μεριά ὁ φόβος ἀπό τόν Σανγκαρνιέ, ἀπό τήν ἄλλη ὁ φόβος ἀπό τό Βοναπάρτη. Πρέπει νά παραδεχτοῦμε πώς ἡ κατάσταση δέν ἦταν καθόλου ἡρωική.

Στίς 18 τοῦ Νοέμβρη ὑποβλήθηκε μιά τροπολογία στό νομοσχέδιο πού εἶχε καταθέσει τό Κόμμα τῆς Τάξης γιά τίς δημοτικές ἐκλογές, πώς ἀντί γιά τρία χρόνια ἦταν ἀρκετός ἕνας χρόνος παραμονῆς στόν ἴδιο τόπο γιά τίς δημοτικές ἐκλογές. Ἡ τροπολογία ἀπορίφτηκε μέ μιά μονάχα ψῆφο, φάνηκε ὅμως ἀμέσως πώς ἡ ψῆφος αὐτή ὀφειλόταν σέ κάποιο λάθος. Τό Κόμμα τῆς Τάξης μέ τό κομμάτιασμά του σέ ἐχθρικές ὁμάδες εἶχε χάσει ἀπό καιρό τήν αὐτοτελή κοινοβουλευτική του πλειοψηφία. Ἔδειχνε τώρα πώς γενικά δέν ὑπῆρχε πιά καμιά πλειοψηφία στό κοινοβούλιο. Ἡ Ἐθνοσυνέλευση εἶχε γίνει ἀ ν ί κ α ν η ν ά π ά ρ ε ι μ ι ά ἀ π ό φ α σ η. Τά ἀτομικά της στοιχεῖα δέν μποροῦσαν πιά νά κρατηθοῦν μαζί ἀπό καμιά συνεχτική δύναμη. Εἶχε δόσει καί τήν τελευταία της πνοή ζωῆς. Ἦταν νεκρή.

Τέλος, λίγες μέρες πρίν ἀπό τήν καταστροφή, ἡ ἐξωκοινοβουλευτική μάζα τῆς ἀστικῆς τάξης ἔμελλε νά ἐπιβεβαιώσει ἀκόμα μιά φορά πανηγυρικά τή ρήξη της μέ τήν ἀστική τάξη μέσα στό κοινοβούλιο. Ὁ Θιέρσος, σάν κοινοβουλευτικός ἥρωας πού εἶχε ἰδιαίτερα προσβληθεῖ ἀπό τήν ἀγιάτρευτη ἀρρώστια τοῦ κοινοβουλευτικοῦ κρετινισμοῦ, σοφίστηκε ὕστερα ἀπό τό θάνατο τοῦ κοινοβουλίου μιά καινούρια κοι-

νοβουλευτική μηχανοραφία μέ τό Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας, ἕνα νόμο περί εὐθύνης πού θά περιόριζε τόν πρόεδρο στά ὅρια τοῦ συντάγματος. Ὅπως ὁ Βοναπάρτης στίς 15 τοῦ Σεπτέμβρη, στή θεμελίωση τῆς καινούριας ἀγορᾶς τοῦ Παρισιοῦ, εἶχε, σάν δεύτερος Μασανιέλο [69], καταγοητεύσει τίς γυναῖκες τῆς ἀγορᾶς, τίς πωλήτριες ψαριῶν — πού βέβαια κάθε μιά ἀπό αὐτές τίς πωλήτριες ψαριῶν ζύγιζε ὥς 17 **Burggaves** σέ πραγματική δύναμη —, ὅπως ὕστερα ἀπό τήν κατάθεση τοῦ νομοσχεδίου γιά τούς κοσμήτορες ἐνθουσίασε τούς ὑπολοχαγούς πού φίλεβε στά Ἠλύσια, ἔτσι καί τώρα στίς 25 τοῦ Νοέμβρη παράσυρε μαζί του τή βιομηχανική ἀστική τάξη πού ἦταν συγκεντρωμένη στό ἱπποδρόμιο γιά νά πάρει ἀπό τό χέρι του τά μετάλλια τῶν βραβείων ἀπό τή βιομηχανική ἔκθεση τοῦ Λονδίνου. Παραθέτω τό πιό χαρακτηριστικό μέρος τοῦ λόγου του, ὅπως τόν δημοσίεψε ἡ **«Journal des Débats»**:

«Ὕστερα ἀπό τόσες ἀνέλπιστες ἐπιτυχίες, ἔχω τό δικαίωμα νά ἐπαναλάβω πόσο μεγάλη θά ἦταν ἡ γαλλική δημοκρατία, ἄν τῆς ἐπιτρεπόταν νά ἀκολουθήσει τά πραγματικά της συμφέροντα καί νά μεταρυθμίσει τούς θεσμούς της, ἀντί νά ἀναταράσσεται ὁλοένα ἀπό τή μιά ἀπό τούς δημαγωγούς καί ἀπό τήν ἄλλη ἀπό μοναρχικές παραισθήσεις (θυελλώδη καί ἐπανειλημμένα χειροκροτήματα ἀπό παντοῦ). Οἱ μοναρχικές παραισθήσεις ἐμποδίζουν κάθε πρόοδο καί κάθε σπουδαῖο βιομηχανικό κλάδο. Ἀντί γιά πρόοδο ἔχουμε ἀγώνα. Βλέπουμε ἄνδρες, πού πρῶτα ἦταν οἱ πιό θερμοί ὑποστηριχτές τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας καί τῶν βασιλικῶν προνομίων, νά γίνονται ὀπαδοί μιᾶς Συμβατικῆς [70], μόνο καί μόνο γιά νά ἀδυνατίσουν τήν ἐξουσία πού εἶχε βγεῖ ἀπό τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα. (Δυνατά καί

ἐπανειλημένα χειροκροτήματα). Βλέπουμε ἄνδρες πού ὑπόφεραν περισσότερο ἀπό ὅλους ἀπό τήν ἐπανάσταση, καί θρήνησαν περισσότερο ἀπό ὅλους, νά προκαλοῦν μιά νέα ἐπανάσταση, μόνο καί μόνο γιά νά ἀλυσοδέσουν τή θέληση τοῦ Ἔθνους... Σᾶς ὑπόσχομαι ἡσυχία γιά τό μέλλον» κ.τ.λ. κ.τ.λ. (Μπράβο, μπράβο, θυελλώδη μπράβο).

Ἔτσι ἡ βιομηχανική ἀστική τάξη χειροκροτεῖ μέ δουλόπρεπα μπράβο τό πραξικόπημα στίς 2 τοῦ Δεκέμβρη, τήν κατάργηση τοῦ κοινοβουλίου, τόν ἀφανισμό τῆς δικῆς τής κυριαρχίας, τή διχτατορία τοῦ Βοναπάρτη. Στή βροντή τῶν χειροκροτημάτων στίς 25 τοῦ Νοέμβρη ἀπάντησε ἡ βροντή τῶν κανονιῶν στίς 4 τοῦ Δεκέμβρη καί τό σπίτι τοῦ κ. Σαλαντρούζ, πού εἶχε χειροκροτήσει καί φωνάξει τά περισσότερα μπράβο, χτυπήθηκε ἀπό τίς περισσότερες κανονιές.

Ὁ Κρόμβελ, ὅταν διάλυσε τό Μικρό Κοινοβούλιο, πῆγε μονάχος του μέσα σ' αὐτό, ἔβγαλε ἀπό τήν τσέπη τό ρολόι του γιά νά μή ζήσει οὔτε λεπτό περισσότερο ἀπό τήν προθεσμία πού τοῦ εἶχε καθορίσει καί ἔδιωξε κάθε μέλος τοῦ κοινοβουλίου μέ εὔθυμες καί χιουμοριστικές βρισιές. Ὁ Ναπολέων, κατώτερος ἀπό τό πρωτότυπό του, πῆγε τουλάχιστο στίς 18 Μπρυμαίρ στό νομοθετικό σῶμα καί τοῦ διάβασε, ἄν καί μέ πνιγμένη φωνή, τή θανατική του καταδίκη. Ὁ δεύτερος Βοναπάρτης, πού ἐξάλλου βρέθηκε νά κατέχει μιά ὁλότελα διαφορετική ἐκτελεστική ἐξουσία ἀπό τήν ἐξουσία τοῦ Κρόμβελ καί τοῦ Ναπολέοντα, δέν ἀναζήτησε τό πρωτότυπό του στά χρονικά τῆς παγκόσμιας ἱστορίας, μά στά χρονικά τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη, στά χρονικά τῆς ἐγκληματικῆς δικαιοσύνης. Κλέβει ἀπό τήν Τράπεζα τῆς Γαλλίας 25 ἑκατομμύρια φράγκα, ἐξαγοράζει τό στρατηγό Μανιάν μέ ἕνα ἑκατομμύριο, τούς στρατιῶτες μέ δεκαπέντε φράγκα τόν

καθένα καί μέ ρακί, συναντιέται σάν κλέφτης στά κρυφά μέ τούς συνενόχους του τή νύχτα, διατάζει νά διαρήξουν τά σπίτια τῶν πιό ἐπικίνδυνων κοινοβουλευτικῶν ἀρχηγῶν καί ν' ἁρπάξουν ἀπό τά κρεβάτια τους τόν Καβαινιάκ, τόν Λαμορισιέρ, τόν Λεφλώ, τόν Σανγκαρνιέ, τόν Σαρρά, τόν Θιέρσο, τόν Μπάζ κ.τ.λ., διατάζει νά καταλάβουν στρατιωτικά τίς κυριότερες πλατεῖες τοῦ Παρισιοῦ καί τό χτίριο τοῦ κοινοβουλίου καί νά τοιχοκολλήσουν νωρίς τό πρωί σ' ὅλους τούς τοίχους τσαρλατάνικες ἀγγελίες, πού γνωστοποιοῦσαν τή διάλυση τῆς Ἐθνοσυνέλευσης καί τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, τήν ἐπαναφορά τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος καί τήν κήρυξη τοῦ νομοῦ Σηκουάνα σέ κατάσταση πολιορκίας. Μέ τόν ἴδιο τρόπο καταχωρίστηκε ἀργότερα λιγάκι στή «Moniteur» ἕνα πλαστό ἔγγραφο, πώς τάχα συγκεντρώθηκαν γύρω του σημαίνοντες κοινοβουλευτικοί σέ ἕνα κρατικό συμβουλευτικό σῶμα.

Τό κολοβωμένο κοινοβούλιο πού συγκεντρώθηκε στό δημαρχεῖο τοῦ δεκάτου διαμερίσματος τοῦ Παρισιοῦ καί πού τό ἀποτελοῦσαν πρίν ἀπ' ὅλα νομιμόφρονες καί ὀρλεανιστές, ἀποφασίζει τήν καθαίρεση τοῦ Βοναπάρτη φωνάζοντας ἐπανειλημμένα: «Ζήτω ἡ δημοκρατία!», προσφωνεῖ μάταια τό πλῆθος πού ἔχασκε μπροστά στό χτίριο τῆς δημαρχίας καί σέρνεται στό τέλος, μέ συνοδεία ἀπό Ἀφρικανούς ἀκροβολιστές, πρῶτα στίς στρατῶνες τοῦ ντ' Ὀρσαί καί ἔπειτα στοιβάζεται σέ κλοῦβες καί μεταφέρεται στίς φυλακές τοῦ Μαζά, τοῦ Ἅμ καί τῆς Βενσάν. Αὐτό τό τέλος εἶχαν τό Κόμμα τῆς Τάξης, ἡ Νομοθετική Συνέλευση καί ἡ Ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη. Πρίν ὅμως βιαστοῦμε νά φτάσουμε στό τέλος ἄς κάνουμε μιά σύντομη περίληψη τῆς ἱστορίας τους.

I. Πρώτη περίοδος. Ἀπό τίς 24 τοῦ Φλε-

6άρη ὥς τίς 4 τοῦ Μάη 1848. Περίοδος τοῦ Φλεβάρη. Πρόλογος. Γενική ἀπάτη τῆς συναδέλφωσης.

II. Δεύτερη περίοδος. Περίοδος διαμόρφωσης τῆς δημοκρατίας καί τῆς συνταγματικῆς συνέλευσης.

1. Ἀπό τίς 4 τοῦ Μάη ὥς τίς 25 τοῦ Ἰούνη 1848. Πάλη ὅλων τῶν τάξεων ἐνάντια στό προλεταριάτο. Ἥττα τοῦ προλεταριάτου στίς μέρες τοῦ Ἰούνη.

2. Ἀπό τίς 25 τοῦ Ἰούνη ὥς τίς 10 τοῦ Δεκέμβρη 1848. Δικτατορία τῶν καθαρῶν δημοκρατικῶν ἀστῶν. Ἐπεξεργασία τοῦ συντάγματος. Κήρυξη τοῦ Παρισιοῦ σέ κατάσταση πολιορκίας. Ἡ ἀστική διχτατορία παραμερίζεται στίς 10 τοῦ Δεκέμβρη μέ τήν ἐκλογή τοῦ Βοναπάρτη στήν προεδρία.

3. Ἀπό τίς 20 τοῦ Δεκέμβρη 1848 ὥς τίς 28 τοῦ Μάη 1949. Ἀγώνας τῆς Συνταχτικῆς Συνέλευσης μέ τό Βοναπάρτη καί τό Κόμμα τῆς Τάξης, πού συμμαχοῦσε μαζί του. Διάλυση τῆς Συνταχτικῆς. Πτώση τῆς δημοκρατικῆς ἀστικῆς τάξης.

III. Τρίτη περίοδος. Περίοδος τῆς συνταγματικῆς δημοκρατίας καί τῆς Νομοθετικῆς Ἐθνοσυνέλευσης.

1. Ἀπό τίς 28 τοῦ Μάη 1849 ὥς τίς 13 τοῦ Ἰούνη 1849. Πάλη τῶν μικροαστῶν μέ τήν ἀστική τάξη καί τό Βοναπάρτη. Ἥττα τῆς μικροαστικῆς δημοκρατίας.

2. Ἀπό τίς 13 τοῦ Ἰούνη 1849 ὥς τίς 30 τοῦ Μάη 1850. Κοινοβουλευτική διχτατορία τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης. Ὁλοκλήρωση τῆς κυριαρχίας του μέ τήν κατάργηση τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, χάνει ὡστόσο τήν κοινοβουλευτική κυβέρνηση.

3. Ἀπό τίς 31 τοῦ Μάη 1850 ὥς τίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851. Πάλη ἀνάμεσα στήν κοινοβουλευτική ἀστική τάξη καί τό Βοναπάρτη.

α) Ἀπό τίς 31 τοῦ Μάη 1850 ὥς τίς 12 τοῦ Γε-

νάρη 1851. Τό κοινοβούλιο χάνει τήν ἀνώτατη διοίκηση τοῦ στρατοῦ.

β) Ἀπό τίς 12 τοῦ Γενάρη ὥς τίς 11 τοῦ Ἀπρίλη 1851. Τό κοινοβούλιο ἀποτυχαίνει στίς προσπάθειές του νά ἀποκτήσει ξανά τή διοικητική ἐξουσία. Τό Κόμμα τῆς Τάξης χάνει τήν ἀνεξάρτητη κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Συνασπίζεται μέ τούς δημοκρατικούς καί τήν Montagne.

γ) Ἀπό τίς 11 τοῦ Ἀπρίλη 1851 ὥς τίς 9 τοῦ Ὀχτώβρη 1851. Προσπάθειες γιά ἀναθεώρηση, συγχώνευση, παράταση. Τό Κόμμα τῆς Τάξης διαλύεται στά ἰδιαίτερα συστατικά του στοιχεῖα. Σταθεροποιεῖται ἡ ρήξη ἀνάμεσα στήν ἀστική μάζα ἀπό τή μιά καί τό ἀστικό κοινοβούλιο ἀπό τήν ἄλλη.

δ) Ἀπό τίς 9 τοῦ Ὀχτώβρη ὥς τίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851. Ἀνοιχτή ρήξη ἀνάμεσα στό κοινοβούλιο καί τήν ἐκτελεστική ἐξουσία. Τό κοινοβούλιο ἐκτελεῖ τήν πράξη τοῦ θανάτου του καί ὑποκύπτει, ἐγκαταλειμένο ἀπό τήν ἴδια του τήν τάξη, ἀπό τό στρατό καί ἀπό ὅλες τίς ἄλλες τάξεις. Πτώση τοῦ κοινοβουλευτικοῦ καθεστῶτος καί τῆς ἀστικῆς κυριαρχίας. Νίκη τοῦ Βοναπάρτη, παρωδία αὐτοκρατορικῆς παλινόρθωσης.

VII

Ἡ κοινωνική δημοκρατία ἐμφανίστηκε σάν φράση, σάν προφητεία στό κατώφλι τῆς ἐπανάστασης τοῦ Φλεβάρη. Στίς μέρες τοῦ Ἰούνη 1848 πνίγηκε στό αἷμα τοῦ παρισινοῦ προλεταριάτου, πλανιέται ὅμως σάν φάντασμα στίς ἀκόλουθες πράξεις τοῦ δράματος. Ἡ λαοκρατική δημοκρατία (**Demokratische Republik**) κάνει τήν ἐμφάνισή της. Στίς 13 τοῦ Ἰούνη 1849 ἐξαφανίστηκε μαζί μέ τούς μικροαστούς πού τό εἶχαν σκάσει, μά φεύγοντας ἄφησε πίσω της διπλά καυχησάρικες ρεκλάμες. Ἡ κοινοβουλευτική δημοκρατία, μαζί μέ τήν ἀστική τάξη, πιάνει ὁλόκληρη τή σκηνή, ζεῖ μ᾽ ὅλο τό πλάτος τῆς ὕπαρξής της, μά ἡ 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851 τή θάβει κάτω ἀπό τήν κραυγή ἀγωνίας τῶν συνασπισμένων βασιλικῶν: «Ζήτω ἡ δημοκρατία!»

Ἡ γαλλική ἀστική τάξη ὀρθώθηκε ἐνάντια στήν κυριαρχία τοῦ ἐργαζόμενου προλεταριάτου. Ἔφερε στήν ἐξουσία τό κουρελοπρολεταριάτο μέ ἐπικεφαλῆς τόν ἀρχηγό τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη. Ἡ ἀστική τάξη κρατοῦσε τή

Γαλλία σέ φριχτό φόβο μπροστά στίς μελλοντικές φρικαλεότητες τῆς κόκκινης ἀναρχίας. Ὁ Βοναπάρτης τῆς προεξοφλοῦσε τό μέλλον αὐτό, ὅταν στίς 4 τοῦ Δεκέμβρη ὁ ἐνθουσιασμένος ἀπό τό ρακί στρατός τῆς τάξης τουφέκιζε στά παράθυρά τους τούς ἔγκριτους ἀστούς στή λεωφόρο Μονμάρτρ καί στή λεωφόρο τῶν Ἰταλῶν. Αὐτή εἶχε ἀποθεώσει τό σπαθί, τώρα τό σπαθί τήν ἐξουσιάζει. Αὐτή εἶχε ἐκμηδενίσει τόν ἐπαναστατικό τύπο, τώρα ἐκμηδενίστηκε καί ὁ δικός της τύπος. Αὐτή ἔβαλε τίς λαϊκές συγκεντρώσεις κάτω ἀπό ἀστυνομική ἐπιτήρηση. Τώρα βρίσκεται στά σαλόνια της κάτω ἀπό ἀστυνομική ἐπιτήρηση. Αὐτή διάλυσε τή δημοκρατική ἐθνοφυλακή, τώρα διαλύθηκε καί ἡ δική της ἐθνοφυλακή. Αὐτή κήρυξε τήν κατάσταση πολιορκίας, τώρα ἡ κατάσταση πολιορκίας κηρύχτηκε ἐνάντιά της. Αὐτή εἶχε ἀντικαταστήσει τούς ἐνόρκους μέ στρατιωτικές ἐπιτροπές, τώρα καί τούς δικούς της ἐνόρκους τούς ἀντικατάστησαν στρατιωτικές ἐπιτροπές. Αὐτή εἶχε ὑποτάξει τή δημόσια ἐκπαίδευση στούς παπάδες, τώρα οἱ παπάδες τήν ὑπόταξαν στή δική τους ἐκπαίδευση. Αὐτή εἶχε ἐξορίσει πολίτες χωρίς δικαστική ἀπόφαση, τώρα ἐξορίζεται ἡ ἴδια χωρίς δικαστική ἀπόφαση. Αὐτή εἶχε καταπνίξει μέ τήν κρατική δύναμη κάθε κίνηση τῆς κοινωνίας, τώρα κάθε κίνηση τῆς δικῆς της κοινωνίας καταπνίγεται ἀπό τήν κρατική δύναμη. Εἶχε ξεσηκωθεῖ, ἀπό ἐνθουσιασμό γιά τό πουγγί της, ἐνάντια στούς πολιτικούς της καί τούς γραφιάδες της, τώρα παραμερίστηκαν οἱ πολιτικοί της καί οἱ γραφιάδες της, ὅμως καταληστεύεται καί τό πουγγί της, ἀφοῦ τό στόμα της εἶναι φιμωμένο καί ἡ πένα της σπασμένη. Ἡ ἀστική τάξη φώναζε ἀκούραστα στήν ἐπανάσταση ὅπως ὁ ἅγιος Ἀρσένιος στούς χριστιανούς: «Fuge, tace, quiesce!» (Φύγε, σώπα, ἡσύχασε!). Ὁ Βοναπάρτης φωνάζει στήν ἀστική τάξη: «Fuge, tace, quiesce!»

Ἡ γαλλική ἀστική τάξη εἶχε λύσει ἀπό καιρό τό δί-

λημμα τοῦ Ναπολέοντα: «Dans cinquante ans l' Europe sera républicaine ou cosaque» (σέ πενήντα χρόνια ἡ Εὐρώπη θά εἶναι δημοκρατική ἤ κοζάκικη). Καί εἶχε δόσει τή λύση «république cosaque» (δημοκρατία κοζάκικη) Καμιά Κίρκη δέν μεταμόρφωσε μέ κακά μάγια τό καλλιτέχνημα τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας σέ τέρας. Ἡ δημοκρατία αὐτή δέν ἔχασε τίποτα ἄλλο παρά τήν ὄψη τῆς ἀξιοπρέπειας. Ἡ σημερινή Γαλλία βρισκόταν κι ὅλας ἕτοιμη μέσα στήν κοινοβουλευτική δημοκρατία. Ἔφτανε μόνο ἕνα χτύπημα μέ τή λόγχη γιά νά σκάσει ἡ φούσκα καί νά φανεῖ τό τέρας.

[Ὁ ἄμεσος σκοπός τῆς Φεβρουαριανῆς Ἐπανάστασης ἦταν νά ἀνατρέψει τή δυναστεία τῆς Ὀρλεάνης καί τό τμῆμα τῆς ἀστικῆς τάξης πού κυβερνοῦσε στή διάρκεια τῆς βασιλείας της. Ὁ σκοπός αὐτός ἐκπληρώθηκε μόνο στίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851. Ἡ τεράστια ἰδιοχτησία τοῦ οἴκου τῆς Ὀρλεάνης, ἡ πραγματική βάση τῆς ἐπιροῆς της, δημεύτηκε τώρα καί ὅ,τι περίμεναν νά γίνει ὕστερα ἀπό τή Φεβρουαριανή Ἐπανάσταση ἔγινε ὕστερα ἀπό τό coup τοῦ Δεκέμβρη — φυλάκιση, φυγή, παύση, ἐξορία, ἀφοπλισμός, χλευασμός στούς ἀνθρώπους πού εἶχαν ἀπό τό 1830 κουράσει τή Γαλλία μέ τή φήμη τους. Κάτω ὅμως ἀπό τό Λουδοβίκο Φίλιππο κυβερνοῦσε ἕνα μόνο μέρος ἀπό τήν ἐμπορική ἀστική τάξη. Τά ἄλλα τμήματά της ἀποτελοῦσαν δυναστική ἤ δημοκρατική ἀντιπολίτευση ἤ ἦταν ὁλότελα χωρίς πολιτικά δικαιώματα. Μόνο ἡ κοινοβουλευτική δημοκρατία δέχτηκε ὅλα τά τμήματα τῆς ἐμπορικῆς ἀστικῆς τάξης μέσα στήν περιοχή τοῦ κράτους της. Κάτω ἀπό τό Λουδοβίκο Φίλιππο ἡ ἐμπορική ἀστική τάξη εἶχε ἀκόμα ἀποκλείσει καί τούς γαιοχτήμονες ἀστούς. Μόνο ἡ κοινοβουλευτική δημοκρατία τούς ἔβαλε πλάι - πλάι μέ ἴσα δικαιώματα, πάντρεψε τήν ἰουλιανή μοναρχία μέ τή νόμιμη καί συγχώνευσε δυό ἐποχές περιουσιακῆς ἐξουσίας σέ μιά. Κάτω ἀπό τό Λουδοβίκο Φίλιππο,

τό εὐνοούμενο τμῆμα τῆς ἀστικῆς τάξης σκέπαζε τήν ἐξουσία του κάτω ἀπό τό στέμμα. Στήν κοινοβουλευτική δημοκρατία ἡ ἐξουσία τῆς ἀστικῆς τάξης, τή στιγμή πού συνένωσε ὅλα της τά στοιχεῖα καί πλάτυνε τό βασίλειό της ὥστε νά γίνει τό βασίλειο μιᾶς τάξης, παρουσίασε ξεσκέπαστο τό πρόσωπό της. Ἔτσι ἔπρεπε ἡ ἴδια ἡ ἐπανάσταση νά δημιουργήσει: πρῶτα τή μορφή πού μ' αὐτή ἡ ἐξουσία τῆς ἀστικῆς τάξης θά ἔπαιρνε τήν πιό πλατιά της, τήν πιό γενική της καί πιό τελειωτική της μορφή γιά νά ἀνατραπεῖ, κατά συνέπεια, χωρίς νά μπορεῖ νά ξανασηκωθεῖ.

Μόνο τώρα ἡ ἀπόφαση, πού πάρθηκε τό Φλεβάρη, ἐκτελέστηκε γιά τήν ὀρλεανιστική ἀστική τάξη, δηλαδή ἐνάντια στό πιό ζωτικό μέρος τῆς γαλλικῆς ἀστικῆς τάξης. Τώρα μόνο νικήθηκε στό κοινοβούλιό της, στό βῆμα της, στά ἐμποροδικεῖα της, στά νομαρχιακά της συμβούλια, στούς συμβολαιογραφικούς της συλλόγους, στά πανεπιστήμιά της, στά δικαστήριά της καί τούς δικαστές, στόν τύπο της καί τή λογοτεχνία της, στά διοικητικά της εἰσοδήματα καί τούς μισθούς της, στίς στρατιωτικές πληρωμές καί τά κρατικά της ἔσοδα, στό πνεῦμα καί τό σῶμα της. Ὁ Μπλανκί, πού ἔθεσε σάν πρῶτο αἴτημα τῆς ἐπανάστασης τή διάλυση τῆς ἀστικῆς φρουρᾶς, πού σήκωσε στήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη τό χέρι της μόνο γιά νά ἐμποδίσει τήν πρόοδό της, ἐξαφανίστηκε ἀπό τή σκηνή τό Δεκέμβρη. Αὐτό τό ἴδιο τό Πάνθεο μεταμορφώθηκε σέ μιά κοινή ἐκκλησία. Μαζί μέ τήν τελειωτική μορφή τοῦ ἀστικοῦ καθεστῶτος ἐξαφανίστηκαν καί τά μάγια πού, ἀπό τό δέκατο ὄγδοο αἰώνα, μεταμόρφωναν τούς μύστες του σέ ἅγιους]*.

Γιατί τό παρισινό προλεταριάτο δέν ξεσηκώθηκε ὕστερα ἀπό τίς 2 τοῦ Δεκέμβρη;

---

* Ἡ περικοπή αὐτή δέν ὑπάρχει στήν τρίτη γερμανική ἔκδοση (σημ. μετ.).

Ἡ ἀνατροπή τῆς ἀστικῆς τάξης μόλις εἶχε διαταχθεῖ, μά τό διάταγμα δέν εἶχε ἐκτελεστεῖ. Κάθε σοβαρή ἐξέγερση τοῦ προλεταριάτου θά τήν ξαναζωντάνευε ἀμέσως, θά τήν συμφιλίωνε μέ τό στρατό καί θά ἐξασφάλιζε μιά δεύτερη ἧττα τοῦ Ἰούνη στούς ἐργάτες.

Στίς 4 τοῦ Δεκέμβρη τό προλεταριάτο ὑποδαυλιζόταν γιά ἀγώνα ἀπό τούς bourgeois καί épicier (τούς ἀστούς καί τούς μαγαζάτορες). Τό βράδυ τῆς ἴδιας μέρας πολλές λεγεῶνες τῆς ἐθνοφυλακῆς ὑποσχέθηκαν νά παρουσιαστοῦν στό πεδίο τῆς μάχης ὁπλισμένες καί μέ τίς στολές τους. Οἱ bourgeois καί οἱ épiciers (οἱ ἀστοί καί οἱ μαγαζάτορες) εἶχαν πληροφορηθεῖ πώς ὁ Βοναπάρτης, σέ κάποιο διάταγμα τῆς 2 τοῦ Δεκέμβρη, καταργοῦσε τή μυστική ψηφοφορία καί ὑποχρέωνε τούς ἐκλογεῖς νά γράφουν στούς ἐπίσημους ἐκλογικούς καταλόγους ἕνα «ναί» ἤ ἕνα «ὄχι» πλάι στό ὄνομά τους. Ἡ ἀντίσταση στίς 4 τοῦ Δεκέμβρη φόβισε τό Βοναπάρτη καί ἔβαλε τή νύχτα νά τοιχοκολλήσουν σέ ὅλες τίς γωνίες τῶν παρισινῶν δρόμων ἀγγελίες πού γνωστοποιοῦσαν τήν ἐπαναφορά τῆς μυστικῆς ψηφοφορίας. Οἱ bourgeois καί οἱ épiciers πίστεψαν πώς πέτυχαν τό σκοπό τους. Καί ἐκεῖνοι πού δέν παρουσιάστηκαν τό ἄλλο πρωί ἦταν οἱ bourgeois καί οἱ épiciers.

Τό παρισινό προλεταριάτο στερήθηκε μέ τό πραξικόπημα τοῦ Βοναπάρτη τή νύχτα τῆς 1 πρός τή 2 τοῦ Δεκέμβρη ἀπό τούς ἡγέτες του, τούς ἀρχηγούς τῶν ὁδοφραγμάτων. Ἕνας στρατός δίχως ἀρχηγούς, ὕστερα ἀπό τίς ἀναμνήσεις τοῦ Ἰούνη 1848 καί 1849 καί τοῦ Μάη 1850, χωρίς καμιά διάθεση νά πολεμήσει κάτω ἀπό τή σημαία τῶν Montagnards, ἀνέθεσε στήν πρωτοπορία του, στίς μυστικές ἑταιρίες, νά σώσει τήν ἐπαναστατική τιμή τοῦ Παρισιοῦ, πού ἡ ἀστική τάξη παράδοσε χωρίς ἀντίσταση στούς στρατιῶτες ἔτσι, πού ἀργότερα ὁ Βοναπάρτης μπόρεσε νά ἀφοπλίσει τήν

ἐθνοφυλακή μέ τό χλευαστικό ἐπιχείρημα: φοβόταν μήπως οἱ ἀναρχικοί θά ἔστρεφαν τά ὅπλα της ἐνάντια σ' αὐτή τήν ἴδια!

«C'est le triomphe complet et définitif du socialisme!» (εἶναι ὁ ὁλοκληρωτικός καί ὁριστικός θρίαμβος τοῦ σοσιαλισμοῦ!). Ἔτσι χαρακτήρισε ὁ Γκιζό τίς 2 τοῦ Δεκέμβρη. Ἄν ὅμως ἡ ἀνατροπή τῆς κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας περιέχει μέσα της σάν σπέρμα τό θρίαμβο τῆς προλεταριακῆς ἐπανάστασης, ὡστόσο τό ἄμεσο, τό χειροπιαστό της ἀποτέλεσμα ἦταν ἡ νίκη τοῦ Βοναπάρτη πάνω στό κοινοβούλιο, τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας πάνω στή νομοθετική ἐξουσία, τῆς δίχως λόγια βίας πάνω στή βία τῶν λόγων. Στό κοινοβούλιο τό ἔθνος ἀνύψωνε τή γενική του θέληση σέ νόμο, δηλαδή, τό νόμο τῆς κυρίαρχης τάξης σέ γενική του θέληση. Μπροστά στήν ἐκτελεστική ἐξουσία παραιτεῖται ἀπό κάθε δική του θέληση καί ὑποτάσσεται στίς διαταγές κάποιου ξένου πράγματος, τῆς ἐξουσίας. Ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία, ἀντίθετα ἀπό τή νομοθετική ἐξουσία, ἐκφράζει τήν ἑτερονομία (hétéronomie), σέ ἀντίθεση μέ τήν αὐτονομία του. Ἡ Γαλλία φαίνεται λοιπόν πώς ξέφυγε μόνο ἀπό τό δεσποτισμό μιᾶς τάξης, γιά νά ξαναπέσει κάτω ἀπό τό δεσποτισμό ἑνός ἀτόμου καί μάλιστα κάτω ἀπό τήν ἐξουσία ἑνός ἀτόμου δίχως ἐξουσία. Ὁ ἀγώνας φαίνεται πώς τακτοποιήθηκε μέ τό νά γονατίσουν, μπροστά στόν ὑποκόπανο, ὅλες οἱ τάξεις τό ἴδιο ἀνίσχυρες καί βουβές.

Ἡ ἐπανάσταση ὅμως εἶναι ριζική. Βρίσκεται ἀκόμα στό πέρασμά της ἀπό τήν καθαρτήρια φωτιά. Ἐκτελεῖ μεθοδικά τό ἔργο της. Ὥς τίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851 εἶχε ἀποτελειώσει τό μισό ἀπό τό προπαρασκευαστικό της ἔργο, τώρα ἀποτελειώνει καί τό ἄλλο μισό. Ὁλοκληρώνει πρῶτα τήν κοινοβουλευτική ἐξουσία γιά νά μπορεῖ νά τήν ἀνατρέψει. Τώρα,

πού τό κατόρθωσε, ὁλοκληρώνει τήν ἐ κ τ ε λ ε σ τ ι κ ή ἐ-ξ ο υ σ ί α, τήν περιορίζει στήν πιό καθαρή της ἔκφραση, τήν ἀπομονώνει, τήν τοποθετεῖ ἀπέναντί της σάν μοναδικό στόχο γιά νά συγκεντρώσει ἐπάνω της ὅλες της τίς δυνάμεις καταστροφῆς. Καί ὅταν θά ἔχει ἐκτελέσει καί τό δεύτερο αὐτό μισό ἀπό τό προπαρασκευαστικό της ἔργο, ἡ Εὐρώπη θά ἀναπηδήσει ἀπό τή θέση της καί θά φωνάξει χαρούμενα: καλά ἔσκαψες γεροτυφλοπόντικα [71].

Ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία, μέ τήν τεράστια γραφειοκρατική καί στρατιωτική ὀργάνωσή της, μέ τόν πλατύ τεχνητό κρατικό της μηχανισμό, μέ μιά στρατιά ἀπό μισό ἑκατομμύριο ὑπαλλήλους, πλάι σέ ἕνα στρατό ἀπό ἄλλο μισό ἑκατομμύριο, αὐτό τό φοβερό παρασιτικό σῶμα, πού τυλίγεται σά δίχτυ γύρω στό σῶμα τῆς γαλλικῆς κοινωνίας καί φράζει ὅλους της τούς πόρους, γεννήθηκε στίς μέρες τῆς ἀπόλυτης μοναρχίας, τόν καιρό τῆς παρακμῆς τοῦ φεουδαρχικοῦ καθεστῶτος καί βοήθησε νά ἐπιταχυνθεῖ ἡ παρακμή του. Τά κυριαρχικά προνόμια πού εἶχαν οἱ γαιοχτήμονες καί οἱ πόλεις μετατράπηκαν σέ ἄλλες τόσες ἁρμοδιότητες τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, οἱ φεουδάρχες τιτλοῦχοι σέ μισθωτούς ὑπαλλήλους καί τό πολύχρωμο δειγματολόγιο πού παρουσίαζαν τά ἀντιμαχόμενα μεσαιωνικά κυριαρχικά δικαιώματα στό ρυθμισμένο σχέδιο μιᾶς κρατικῆς ἐξουσίας, πού ἡ ἐργασία της εἶναι καταμερισμένη καί συγκεντρωμένη σάν σέ ἐργοστάσιο. Ἡ πρώτη γαλλική ἐπανάσταση μέ τό καθῆκον νά συντρίψει ὅλες τίς τοπικές, ἐδαφικές, δημοτικές καί ἐπαρχιακές ἀνεξάρτητες ἐξουσίες γιά νά δημιουργήσει τήν ἀστική ἑνότητα τοῦ ἔθνους, ἔπρεπε νά ἀναπτύξει ἐκεῖνο πού εἶχε ἀρχίσει ἡ ἀπόλυτη μοναρχία: τό συγκεντρωτισμό, ταυτόχρονα ὅμως καί τήν ἔκταση, τίς ἁρμοδιότητες καί τούς βοηθούς τῆς κυβερνητικῆς ἐξουσίας. Ὁ Ναπολέων τελειοποίησε τόν κρατικό αὐτό μηχανισμό. Ἡ νομιμόφρονη μοναρχία καί ἡ ἰουλιανή μοναρ-

χία δέν πρόσθεσαν σ' αὐτόν τίποτα ἐκτός ἀπό ἕνα μεγαλύτερο καταμερισμό τῆς ἐργασίας πού ἀναπτύσσονταν στόν ἴδιο βαθμό πού ὁ καταμερισμός τῆς ἐργασίας, μέσα στήν ἀστική κοινωνία, δημιουργοῦσε καινούριες ὁμάδες συμφερόντων καί, κατά συνέπεια, καινούριο ὑλικό γιά τήν κρατική διοίκηση. Κάθε κοινό συμφέρο χωρίστηκε ἀμέσως ἀπό τήν κοινωνία καί στάθηκε ἀπέναντι σ' αὐτή σάν ἀνώτερο, σάν γενικό συμφέρο, ἀποσπάστηκε ἀπό τήν αὐτενέργεια τῶν κοινωνικῶν μελῶν καί ἔγινε ἀντικείμενο τῆς κυβερνητικῆς δραστηριότητας ἀπό τό γεφύρι, τό σχολικό χτίριο καί τήν κοινόχρηστη ἰδιοχτησία μιᾶς ἀγροτικῆς κοινότητας ὥς τούς σιδηροδρόμους, τόν ἐθνικό πλοῦτο καί τό ἐθνικό πανεπιστήμιο τῆς Γαλλίας. Τέλος, ἡ κοινοβουλευτική δημοκρατία, στήν πάλη της ἐνάντια στήν ἐπανάσταση, βρέθηκε ἀναγκασμένη, μαζί μέ τά καταπιεστικά μέτρα, νά ἐνισχύσει τούς πόρους καί τό συγκεντρωτισμό τῆς κυβερνητικῆς ἐξουσίας. Ὅλες οἱ ἀνατροπές τελειοποιοῦσαν τή μηχανή αὐτή ἀντί νά τήν τσακίσουν. Τά κόμματα πού ἀγωνίζονταν διαδοχικά γιά τήν ἐξουσία θεωροῦσαν τήν κατάχτηση τοῦ ἀπέραντου αὐτοῦ κρατικοῦ οἰκοδομήματος σάν τήν κυριότερη λεία τοῦ νικητῆ.

Μά, κάτω ἀπό τό καθεστώς τῆς ἀπόλυτης μοναρχίας, στήν πρώτη ἐπανάσταση, κάτω ἀπό τό Ναπολέοντα, ἡ γραφειοκρατία ἦταν μόνο τό μέσο γιά νά προετοιμάσει τήν ταξική κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης. Κάτω ἀπό τήν παλινόρθωση, κάτω ἀπό τό Λουδοβίκο Φίλιππο, κάτω ἀπό τήν κοινοβουλευτική δημοκρατία ἦταν τό ὄργανο τῆς κυρίαρχης τάξης, ὅσο καί ἄν ζητοῦσε νά γίνει ἀνεξάρτητη δύναμη.

Μόνο στό καθεστώς τοῦ δεύτερου Βοναπάρτη φαίνεται τό κράτος πώς ἔχει γίνει ὁλότελα ἀνεξάρτητο. Ἡ κρατική μηχανή ἔχει τόσο σταθεροποιηθεῖ μπροστά στήν ἀστική κοινωνία, πού τῆς εἶναι ἀρκετό νά ἔχει ἐπικεφαλῆς της τόν ἀρχηγό τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη, ἕνα τυχοδιώχτη

πού ἦλθε ἀπό τό ἐξωτερικό καί τόν σήκωσαν στήν ἀσπίδα οἱ μεθυσμένοι στρατιῶτες πού εἶχε ἐξαγοράσει μέ ρακί καί λουκάνικα καί πού πρέπει ὁλοένα νά τούς ρίχνει ἀπό ἕνα λουκάνικο. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ μικρόψυχη ἀπελπισία, τό συναίσθημα τῆς πιό τρομερῆς ταπείνωσης καί ἐξευτελισμοῦ, πού πιέζει τό στῆθος τῆς Γαλλίας καί τῆς κόβει τήν ἀναπνοή. Αἰσθάνεται τόν ἑαυτό της ἀτιμασμένο.

Καί παρ' ὅλ' αὐτά ἡ κρατική ἐξουσία δέν κρέμεται στόν ἀέρα. Ὁ Βοναπάρτης ἀντιπροσωπεύει μιά τάξη, καί μάλιστα τήν πολυαριθμότερη τάξη τῆς γαλλικῆς κοινωνίας, τούς μ ι κ ρ ο χ ω ρ ι κ ο ύ ς.

Ὅπως οἱ Βουρβῶνοι ἦταν ἡ δυναστεία τῆς μεγάλης γαιοχτησίας, ὅπως ὁ οἶκος τῆς Ὀρλεάνης ἦταν ἡ δυναστεία τοῦ χρήματος, ἔτσι καί οἱ Βοναπάρτες εἶναι ἡ δυναστεία τῶν ἀγροτῶν, δηλαδή τῆς μάζας τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ. Ὁ ἐκλεχτός τῶν ἀγροτῶν δέν εἶναι ὁ Βοναπάρτης πού ὑποτασσόταν στό ἀστικό κοινοβούλιο, μά ὁ Βοναπάρτης πού διάλυσε τό ἀστικό κοινοβούλιο. Τρία χρόνια οἱ πόλεις κατόρθωναν νά πλαστογραφοῦν τήν ἔννοια τῶν ἐκλογῶν τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη καί νά ἐξαπατοῦν τούς ἀγρότες γιά τήν παλινόρθωση τῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ ἐκλογές τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη 1848 ὁλοκληρώθηκαν μονάχα μέ τό coup d'état τῆς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851.

Οἱ μικροί χωρικοί ἀποτελοῦν μιά τεράστια μάζα, πού τά μέλη της ζοῦν κάτω ἀπό τίς ἴδιες συνθῆκες, δίχως ὅμως νά ἔρχονται μεταξύ τους σέ πολλῶν εἰδῶν σχέσεις. Ὁ τρόπος τῆς παραγωγῆς τους τούς ἀπομονώνει τόν ἕνα ἀπό τόν ἄλλο, ἀντί νά τούς φέρνει σέ ἀμοιβαία ἐπικοινωνία. Ἡ ἀπομόνωση μεγαλώνει χάρη στά ἄσχημα συγκοινωνιακά μέσα τῆς Γαλλίας καί στή φτώχεια τῶν ἀγροτῶν. Τό παραγωγικό τους πεδίο, ὁ μικρός κλῆρος, δέν ἐπιτρέπει στήν καλλιέργειά τους κανέναν καταμερισμό τῆς ἐργασίας, καμιά ἐφαρμογή τῆς ἐπι-

στήμης καί καμιά, κατά συνέπεια, ποικιλία στήν ἀνάπτυξη, καμιά διαφορά στά ταλέντα, κανένα πλοῦτο στίς κοινωνικές σχέσεις. Κάθε ξεχωριστή ἀγροτική οἰκογένεια εἶναι σχεδόν αὐτάρκης, παράγει ἄμεσα ἡ ἴδια τό μεγαλύτερο μέρος τῆς κατανάλωσής της καί ἀποχτάει ἔτσι τά μέσα συντήρησής της πιό πολύ μέ τήν ἀνταλλαγή μέ τή φύση, παρά ἀπό τίς σχέσεις μέ τήν κοινωνία. Ὁ μικρός κλῆρος, ὁ ἀγρότης καί ἡ οἰκογένειά του, ἐκεῖ κοντά ἕνας ἄλλος μικρός κλῆρος, ἕνας ἄλλος ἀγρότης καί μιά ἄλλη οἰκογένεια. Κάμποσες τέτιες μονάδες κάνουν ἕνα χωριό, κάνουν ἕνα νομό. Ἔτσι σχηματίζεται ἡ μεγάλη μάζα τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους μέ τήν ἁπλή ἄθροιση ἀπό ὁμώνυμα ποσά, τό ἴδιο πάνω - κάτω ὅπως ἕνα σακί μέ πατάτες κάνει ἕνα σακί πατάτες. Ἐφόσον ἑκατομμύρια οἰκογένειες ζοῦν κάτω ἀπό οἰκονομικές συνθῆκες πού ξεχωρίζουν τόν τρόπο τῆς ζωῆς τους, τά συμφέροντά τους καί τή μόρφωσή τους ἀπό τόν τρόπο τῆς ζωῆς, τά συμφέροντα καί τή μόρφωση τῶν ἄλλων τάξεων καί τίς ἀντιπαραθέτουν ἐχθρικά σ' αὐτές, ἀποτελοῦν μιά τάξη. Ἐφόσον στούς μικρούς ἀγρότες ὑπάρχει μόνο τυπική συνάφεια καί ἡ ταυτότητα τῶν συμφερόντων τους δέ δημιουργεῖ ἀνάμεσά τους καμιά ἑνότητα, κανένα ἐθνικό δεσμό καί καμιά πολιτική ὀργάνωση, δέν ἀποτελοῦν τάξη. Κατά συνέπεια, εἶναι ἀνίκανοι νά ἐπιβάλουν μέ τό ὄνομά τους τά ταξικά τους συμφέροντα, εἴτε μέ ἕνα κοινοβούλιο, εἴτε μέ μιά συμβατική συνέλευση. Δέν μποροῦν νά ἀντιπροσωπεύουν τόν ἑαυτό τους, πρέπει νά τούς ἀντιπροσωπεύουν. Ὁ ἀντιπρόσωπός τους πρέπει ταυτόχρονα νά παρουσιάζεται καί σάν κύριός τους, σάν ἐξουσία πάνω σ' αὐτούς, σάν ἀπεριόριστη κυβερνητική δύναμη, πού τούς προστατεύει ἀπό τίς ἄλλες τάξεις καί τούς στέλνει ἀπ' τά πάνω τή βροχή καί τόν ἥλιο. Ἡ πολιτική ἐπιροή τῶν μικροαγροτῶν βρίσκει, λοιπόν, τήν τελευταία της ἔκφραση στήν ἐκτελεστική ἐξουσία πού ὑποτάσσει τήν κοινωνία.

Μέ τήν ἱστορική παράδοση γεννήθηκε στούς γάλλους ἀγρότες ἡ πίστη στό θαῦμα, πώς ἕνας ἄνθρωπος μέ τό ὄνομα Ναπολέων θά ἔφερνε πίσω σ' αὐτούς ὅλο τό μεγαλεῖο. Καί νά πού βρέθηκε κάποιο ἄτομο, πού λέει πώς εἶναι αὐτός ὁ ἄνθρωπος, ἐπειδή ἔχει τό ὄνομα Ναπολέων καί σύμφωνα μέ τό Ναπολεόντειο Κώδικα «La recherche de la paternité est interdite» (ἀπαγορεύεται ἡ ἀναζήτηση τῆς πατρότητας). Ὕστερα ἀπό εἴκοσι χρόνια ἀλητεία καί ὕστερα ἀπό μιά σειρά γελοῖες περιπέτειες, πραγματοποιεῖται ὁ μύθος καί ὁ ἄνθρωπος γίνεται αὐτοκράτορας τῶν γάλλων. Ἡ ἔμμονη ἰδέα τοῦ ἀνεψιοῦ πραγματοποιήθηκε, γιατί συμφωνοῦσε μέ τήν ἔμμονη ἰδέα τῆς πιό πολυάριθμης τάξης τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ.

Μά, θά μοῦ φέρει κανείς τήν ἀντίρηση, καί οἱ ἐξεγέρσεις τῶν ἀγροτῶν στή μισή Γαλλία, τό ἀνθρωποκυνηγητό τοῦ στρατοῦ ἐνάντια στούς ἀγρότες, οἱ μαζικές φυλακίσεις καί οἱ ἐξορίες τῶν ἀγροτῶν;

Ἀπό τόν καιρό τοῦ Λουδοβίκου 14ου ἡ Γαλλία δέ γνώρισε παρόμοιο διωγμό τῶν ἀγροτῶν «γιά δημαγωγικές μηχανοραφίες».

Μά ἄς μή γίνεται καμιά παρεξήγηση. Ἡ δυναστεία τοῦ Βοναπάρτη δέν ἀντιπροσωπεύει τόν ἐπαναστάτη, μά τό συντηρητικό ἀγρότη, ὄχι τόν ἀγρότη πού θέλει νά βγεῖ ἔξω ἀπό τίς κοινωνικές του συνθῆκες, ἀπό τό μικρό κλῆρο, μά ἀντίθετα αὐτόν πού θέλει νά τόν σταθεροποιήσει. Ὄχι τό λαό τῆς ὑπαίθρου πού μαζί μέ τίς πόλεις θέλει νά ἀνατρέψει μέ τή δράση του τό παλιό καθεστώς, μά, ἀντίθετα, τό λαό τῆς ὑπαίθρου πού γερά δεμένος στό παλιό καθεστώς θέλει νά δεῖ τόν ἑαυτό του μαζί μέ τό μικρό του κλῆρο νά σώζεται καί νά εὐνοεῖται ἀπό τό φάντασμα τῆς αὐτοκρατορίας. Δέν ἀντιπροσωπεύει τή διαφώτιση, μά τή δεισιδαιμονία τοῦ ἀγρότη, ὄχι τήν κρίση του, μά τήν πρόληψή του, ὄχι τό μέλλον του,

μά τό παρελθόν του, ὄχι τή σύγχρονη Σεβέν [72] του, μά τή σύγχρονη Βανδέα του [73].

Ἡ τρίχρονη σκληρή κυριαρχία τῆς κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας εἶχε ἀπελευθερώσει μιά μερίδα γάλλους ἀγρότες ἀπό τή ναπολεόντεια αὐταπάτη καί τούς εἶχε, ἄν καί μονάχα ἐπιφανειακά, ἐπαναστατικοποιήσει. Ἡ ἀστική τάξη ὅμως τούς ἀπωθοῦσε μέ τή βία κάθε φορά πού ἔμπαιναν σέ κίνηση. Κάτω ἀπό τήν κοινοβουλευτική δημοκρατία πάλευε ἡ σύγχρονη συνείδηση μέ τήν πατροπαράδοτη συνείδηση τοῦ γάλλου ἀγρότη. Ἡ πορεία αὐτή συνεχίστηκε μέ τή μορφή ἀδιάκοπης πάλης ἀνάμεσα στούς δασκάλους καί τούς παπάδες. Ἡ ἀστική τάξη νίκησε τούς δασκάλους. Γιά πρώτη φορά οἱ ἀγρότες ἔκαναν προσπάθειες νά κρατήσουν ἀνεξάρτητη στάση ἀπέναντι στήν κυβερνητική δράση. Αὐτό ἐκδηλώθηκε μέ τίς ἀδιάκοπες συγκρούσεις ἀνάμεσα στούς δημάρχους καί τούς νομάρχες. Ἡ ἀστική τάξη ἔπαυσε τούς δημάρχους. Τέλος, στήν περίοδο τῆς κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας ξεσηκώθηκαν οἱ ἀγρότες σέ διάφορα μέρη, ἐνάντια στό ἴδιο τους τό γέννημα, τό στρατό. Ἡ ἀστική τάξη τούς τιμώρησε μέ τήν κατάσταση πολιορκίας καί μέ δημεύσεις. Καί αὐτή ἡ ἴδια ἡ ἀστική τάξη φωνάζει τώρα γιά τήν ἠλιθιότητα τῶν μαζῶν, τοῦ vile multitude (χυδαίου ὄχλου) πού τήν παράδοσε στό Βοναπάρτη. Αὐτή ἡ ἴδια στερέωσε μέ τή βία τόν αὐτοκρατορισμό τῆς ἀγροτικῆς τάξης, αὐτή ἡ ἴδια διατήρησε τίς συνθῆκες πού ἀποτελοῦν τήν κοιτίδα τῆς ἀγροτικῆς αὐτῆς θρησκείας. Ὁπωσδήποτε, ἡ ἀστική τάξη εἶναι ἀναγκασμένη νά φοβᾶται τήν ἠλιθιότητα τῶν μαζῶν, ὅσο καιρό μένουν συντηρητικές, καί τή νοημοσύνη τῶν μαζῶν, μόλις γίνουν ἐπαναστατικές.

Στίς ἐξεγέρσεις, ὕστερα ἀπό τό coup d' état, ἕνα μέρος ἀπό τούς γάλλους ἀγρότες διαμαρτυρήθηκε μέ τά ὅπλα στό χέρι ἐνάντια στήν ἴδια της τήν ψῆφο τῆς 10 τοῦ Δεκέμ-

6ρη 1848. Τό σχολεῖο πού πέρασαν ἀπό τό 1848 καί δῶθε τούς εἶχε φρονηματίσει. Μόνο πού ἔταξαν τόν ἑαυτό τους στόν κάτω κόσμο τῆς ἱστορίας. Ἡ ἱστορία τούς κρατοῦσε ἀπό τό λόγο τους καί ἡ πλειοψηφία ἦταν σέ τέτιο 6αθμό δεσμευμένη ἀπό τίς αὐταπάτες της πού ἴσα - ἴσα στούς πιό κόκκινους νομούς ὁ ἀγροτικός κόσμος ψήφισε ἀνοιχτά τό Βοναπάρτη [74]. Σύμφωνα μέ τήν ἰδέα τους ἡ Ἐθνοσυνέλευση ἐμπόδιζε τό Βοναπάρτη νά τραδήξει μπροστά. Τώρα αὐτός ἔσπασε τά δεσμά πού μ' αὐτά οἱ πόλεις εἶχαν δέσει τή θέληση τῆς ὑπαίθρου. Σέ μερικά μέρη οἱ ἀγρότες ἔκαναν ἀκόμα τή σκέψη: Πλάι σέ ἕνα Ναπολέοντα μιά Συμβατική Συνέλευση.

Ἀφοῦ ἡ πρώτη ἐπανάσταση ἔκανε τούς ἀγρότες ἀπό μισοδουλοπάροικους ἐλεύθερους ἰδιοχτῆτες τῆς γῆς, ὁ Ναπολέων στερέωσε καί ρύθμισε τίς συνθῆκες πού θά τούς ἐπέτρεπαν νά ἐκμεταλλεύονται ἀνενόχλητα τή γῆ τῆς Γαλλίας, πού τότε μόλις εἶχε περάσει στά χέρια τους, καί νά ἱκανοποιοῦν τό νεανικό πάθος τῆς ἰδιοχτησίας. Αὐτό, ὅμως, πού προκαλεῖ τώρα τήν καταστροφή τοῦ γάλλου ἀγρότη εἶναι αὐτός ὁ ἴδιος ὁ μικρός του κλῆρος, ὁ τεμαχισμός τῆς γῆς καί τοῦ ἐδάφους, ἡ μορφή τῆς ἰδιοχτησίας πού σταθεροποίησε ὁ Ναπολέων στή Γαλλία. Ἐκεῖνες πού μετάτρεψαν τό γάλλο φεουδαρχικό ἀγρότη σέ μικρό ἀγρότη καί τό Ναπολέοντα σέ αὐτοκράτορα ἦταν ἴσα - ἴσα οἱ ὑλικές συνθῆκες. Δυό γενεές ἦταν ἀρκετές γιά νά δημιουργήσουν τό ἀναπόφευχτο ἀποτέλεσμα: τήν προοδευτική χειροτέρεψη τῆς γεωργίας καί τήν προοδευτική καταχρέωση τοῦ γεωργοῦ. Ἡ «ναπολεόντεια» μορφή ἰδιοχτησίας, πού στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα ἦταν ἡ προϋπόθεση γιά τήν ἀπελευθέρωση καί τόν πλουτισμό τοῦ γαλλικοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ, ἐξελίχτηκε στή διάρκεια τοῦ αἰώνα αὐτοῦ σέ νόμο γιά τήν ὑποδούλωση καί τήν ἐξαθλίωσή του. Καί ἴσα - ἴσα αὐτός ὁ νόμος εἶναι ἡ πρώτη ἀπό τίς «idées napoléoniennes» πού ὁ δεύτερος Βοναπάρτης πρέπει νά στη-

ρίξει. Καί ἄν ἀκόμα συμμερίζεται μαζί μέ τούς ἀγρότες τήν αὐταπάτη πώς ἡ αἰτία τῆς καταστροφῆς τους δέν βρίσκεται στήν ἴδια τήν τεμαχισμένη ἰδιοχτησία μά πρέπει νά ἀναζητηθεῖ στήν ἐπίδραση περιστατικῶν μέ δεύτερη σημασία, οἱ πειραματισμοί του θά σκάσουν σάν σαπουνόφουσκες ὅταν ἔρθουν σέ ἐπαφή μέ τίς παραγωγικές σχέσεις.

Ἡ οἰκονομική ἐξέλιξη τῆς τεμαχισμένης μικροϊδιοχτησίας ἀνάτρεψε ἀπό τή βάση τους τίς σχέσεις τῶν ἀγροτῶν μέ τίς ἄλλες τάξεις τῆς κοινωνίας. Τόν καιρό τοῦ Ναπολέοντα, ὁ τεμαχισμός τῆς γῆς καί τοῦ ἐδάφους συμπλήρωνε τόν ἐλεύθερο συναγωνισμό καί τή μεγάλη βιομηχανία πού τότε ἄρχιζε στίς πόλεις. [Καί ἡ εὐνοϊκή ἀκόμα στάση ἀπέναντι στήν ἀγροτική τάξη ἦταν συμφέρον γιά τό καινούριο ἀστικό καθεστώς. Ἡ νεοδημιουργημένη αὐτή τάξη ἦταν ἡ πολύπλευρη ἐπέχταση τοῦ ἀστικοῦ καθεστῶτος ἔξω ἀπό τίς πόρτες τῶν πόλεων, ἡ πραγματοποίησή του σέ ἐθνική κλίμακα]*. Ἡ ἀγροτική τάξη ἦταν ἡ πανταχοῦ παροῦσα διαμαρτυρία ἐνάντια στήν ἀριστοκρατία τῶν γαιοχτημόνων πού τότε μόλις εἶχε ἀνατραπεῖ. [Αὐτήν εὐνόησαν περισσότερο ἀπ' ὅλες, καί αὐτή περισσότερο ἀπ' ὅλες ἀποτέλεσε τήν αἰχμή τῆς ἐπίθεσης γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς φεουδαρχικῆς γῆς]*.

Οἱ ρίζες πού ἄπλωσε στό γαλλικό ἔδαφος ἡ τεμαχισμένη μικροϊδιοχτησία στέρησαν τό φεουδαλισμό ἀπό κάθε τροφή. Τά ορόσημά της ἀποτέλεσαν τά φυσικά ὀχυρά τῆς ἀστικῆς τάξης ἐνάντια σέ κάθε coup de main (ἐγχείρημα) τῶν παλιῶν της ἀφεντικῶν. Στήν πορεία ὅμως τοῦ δέκατου ἔνατου αἰώνα τή θέση τοῦ φεουδάρχη τήν πῆρε ὁ τοκογλύφος στίς πόλεις, τή θέση τῶν φεουδαρχικῶν ὑποχρεώσεων τῆς γῆς ἡ ὑποθήκη, τή θέση τῆς ἀριστοκρατικῆς γαιοχτησίας τό

* Οἱ περικοπές μέσα στίς [ ] λείπουν ἀπό τήν τρίτη γερμανική ἔκδοση (σημ. μετ.).

ἀστικό κεφάλαιο. Ὁ μικρός κλῆρος τοῦ ἀγρότη εἶναι ἀκόμα μόνο τό πρόσχημα πού ἐπιτρέπει στόν καπιταλιστή νά βγάζει κέρδος, τόκο καί πρόσοδο ἀπό τό χωράφι καί νά ἀφήνει τόν ἴδιο τόν ἀγρότη νά κοιτάζει μέ τί τρόπο θά βγάλει τό μεροκάματό του. Τό χρέος μέ ὑποθῆκες, πού βαραίνει τή γαλλική γῆ, φορτώνει τήν ἀγροτιά τῆς Γαλλίας μέ ἕνα τόκο τόσο μεγάλο, ὅσο εἶναι ὁ χρονιάτικος τόκος ὁλόκληρου τοῦ ἀγγλικοῦ δημόσιου χρέους. Ἡ τεμαχισμένη μικροϊδιοχτησία, μέ τήν ὑποδούλωσή της αὐτή ἀπό τό κεφάλαιο, ὅπου τήν ὁδηγεῖ ἀναπόφευχτα ἡ ἐξέλιξή της, μετάτρεψε τή μάζα τοῦ γαλλικοῦ Ἔθνους σέ τρωγλοδύτες. Δεκάξη ἑκατομμύρια ἀγρότες (ὑπολογίζω μαζί τίς γυναῖκες καί τά παιδιά) ζοῦν σέ καλύβες πού ἕνας μεγάλος ἀριθμός ἀπό αὐτές ἔχει μόνο ἕνα ἄνοιγμα, ἕνα ἄλλο μέρος ἔχει δύο καί οἱ πιό προνομιοῦχες τρία ἀνοίγματα. Τά παράθυρα γιά ἕνα σπίτι εἶναι ὅ,τι οἱ πέντε αἰσθήσεις γιά τό κεφάλι. Τό ἀστικό καθεστώς, πού στήν ἀρχή τοῦ αἰώνα ἔβαλε τό κράτος φρουρό στό νεοδημιουργημένο μικρό κλῆρο καί πού τό λίπανε μέ δάφνες, μεταβλήθηκε σέ βρυκόλακα πού ρουφάει τό αἷμα του καί τό μεδούλι του καί τά πετάει στήν ἀλχημιστική χύτρα τοῦ κεφαλαίου. Ὁ Code Napoléon (κώδικας τοῦ Ναπολέοντα) εἶναι τώρα μόνο ὁ κώδικας γιά τίς δικαστικές ἐκτελέσεις, τίς ἐκποιήσεις καί τούς ἀναγκαστικούς πλειστηριασμούς. Στά τέσσερα ἑκατομμύρια (μαζί μέ τά παιδιά τους) τούς ἐπίσημα ἀπόρους, ἀλῆτες, ἐγκληματίες καί πόρνες πού ἀριθμεῖ ἡ Γαλλία πρέπει νά προστεθοῦν πέντε ἑκατομμύρια πού κρέμονται στό χεῖλος τοῦ γκρεμνοῦ καί εἴτε ζοῦν στήν ὕπαιθρο εἴτε μαζί μέ τά κουρέλια τους καί μέ τά παιδιά τους φεύγουν ἀδιάκοπα ἀπό τήν ὕπαιθρο στίς πόλεις καί ἀπό τίς πόλεις στήν ὕπαιθρο. Ἔτσι, τά συμφέροντα τῶν ἀγροτῶν δέν βρίσκονται πιά, ὅπως τόν καιρό τοῦ Ναπολέοντα, σέ συμφωνία ἀλλά σέ ἀντίθεση μέ τά συμφέροντα τῆς ἀστικῆς τάξης, μέ τό κεφάλαιο. Βρίσκουν,

λοιπόν, τό φυσικό τους σύμμαχο καί καθοδηγητή στό *προλεταριάτο τῶν πόλεων* πού καθῆκον του εἶναι ἡ ἀνατροπή τοῦ ἀστικοῦ καθεστῶτος. Ἡ *ἰσχυρή, ὅμως, καί μέ ἀπεριόριστα δικαιώματα κυβέρνηση* — καί αὐτή εἶναι ἡ δεύτερη «idée Napoléonienne» (ναπολεόντεια ἰδέα) πού ὁ δεύτερος Ναπολέων πρέπει νά ἐφαρμόσει — καλεῖται νά ὑπερασπίσει μέ τή βία αὐτή τήν «ὑλική» τάξη. Καί αὐτή ἡ «ordre matériel» (ὑλική τάξη) εἶναι τό σύνθημα σέ ὅλες τίς διακηρύξεις τοῦ Βοναπάρτη ἐνάντια στούς ἐξεγερμένους ἀγρότες.

Πλάι στήν ὑποθήκη πού ἔχει βάλει τό κεφάλαιο, τό μικρό κλῆρο τόν βαραίνουν ἀκόμα καί οἱ *φόροι*. Οἱ φόροι εἶναι ἡ πηγή τῆς ζωῆς γιά τή γραφειοκρατία, τό στρατό, τούς παπάδες καί τήν αὐλή, μέ μιά λέξη γιά ὁλόκληρο τό μηχανισμό τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ἰσχυρή κυβέρνηση καί βαριοί φόροι εἶναι ταυτόσημα. Ἡ τεμαχισμένη ἰδιοχτησία, ἀπό τήν ἴδια τή φύση της, εἶναι κατάλληλη γιά βάση μιᾶς παντοδύναμης καί ἀναρίθμητης γραφειοκρατίας. Δημιουργεῖ σέ ὁλόκληρη τή χώρα ἕνα ὁμοιόμορφο ἐπίπεδο ἀπό σχέσεις καί πρόσωπα. Ἐπιτρέπει λοιπόν καί τήν ὁμοιόμορφη δράση πρός ὅλα τά σημεῖα τῆς ὁμοιόμορφης αὐτῆς μάζας ἀπό ἕνα ἀνώτατο κέντρο. Ἐκμηδενίζει τίς ἐνδιάμεσες ἀριστοκρατικές βαθμίδες ἀνάμεσα στή μάζα τοῦ λαοῦ καί τήν κρατική ἐξουσία. Ἀπό ὅλα τά μέρη, λοιπόν, προκαλεῖ τήν ἄμεση ἐπέμβαση τῆς κρατικῆς αὐτῆς ἐξουσίας καθώς καί τήν παρέμβαση τῶν ἄμεσων ὀργάνων της. Τέλος, δημιουργεῖ ἕνα ἄνεργο ὑπερπληθυσμό, πού δέν βρίσκει θέση οὔτε στήν ὕπαιθρο οὔτε στίς πόλεις καί κατά συνέπεια ζητάει τίς δημοσιοϋπαλληλικές θέσεις σάν ἕνα εἶδος ἀξιόπρεπης ἐλεημοσύνης καί προκαλεῖ τή δημιουργία δημόσιων θέσεων. [Κάτω ἀπό τό Ναπολέοντα τό πολυάριθμο αὐτό κυβερνητικό προσωπικό δέν ἦταν ἁπλά ἄμεσα παραγωγικό, τή στιγμή πού μέ τά μέσα καταναγκασμοῦ

ἐκτελοῦσε γιά λογαριασμό τῆς νεοεμφανισμένης ἀγροτιᾶς, μέ τή μορφή δημόσιων ἔργων κτλ., ὅ,τι δέν μποροῦσε ἀκόμα νά κάνει ἡ ἀστική τάξη μέ τήν ἰδιωτική διομηχανία. Οἱ κρατικοί φόροι ἦταν καί ἕνα ἀναγκαῖο μέσο ἐξαναγκασμοῦ γιά τή διατήρηση τῆς ἀνταλλαγῆς ἀνάμεσα στίς πόλεις καί τήν ὕπαιθρο. Διαφορετικά οἱ ἰδιοχτῆτες ἑνός μικροαστικοῦ κτήματος μέ τή χωριάτικη αὐτάρκειά τους θά ἔκοβαν κάθε σχέση μέ τούς κατοίκους τῶν πόλεων, ὅπως στή Νορδηγία καί σέ ὁρισμένα μέρη τῆς Ἑλδετίας]*. Ὁ Ναπολέων μέ τίς καινούριες ἀγορές πού τούς ἄνοιξε μέ τίς λόγχες καί τή λεηλασία τῆς ἠπείρου, γύρισε πίσω μέ τόκους τούς ἀναγκαστικούς φόρους. Ἦταν (οἱ φόροι αὐτοί) ἕνα κεντρί γιά τή διοτεχνία τοῦ ἀγρότη, ἐνῶ τώρα ἁρπάζουν ἀπό τή διοτεχνία αὐτή καί τίς τελευταῖες πηγές δοήθειας καί ὁλοκληρώνουν τήν ἀδυναμία της νά ἀντισταθεῖ στήν ἐξαθλίωση. Καί μιά τεράστια γραφειοκρατία, καλοντυμένη καί καλοθρεμένη, εἶναι ἡ «idée Napoléonienne» (ναπολεόντεια ἰδέα) πού συμφωνεῖ περισσότερο ἀπ᾽ ὅλες μέ τό δεύτερο Βοναπάρτη. Καί πῶς θά μποροῦσε νά εἶναι διαφορετικά, ἀφοῦ εἶναι ὑποχρεωμένος πλάι στίς πραγματικές τάξεις τῆς κοινωνίας νά δημιουργήσει μιά τεχνητή κάστα, πού ἡ διατήρηση τοῦ καθεστῶτος του νά εἶναι γι᾽ αὐτήν ζήτημα καθημερινοῦ ψωμιοῦ; Κατά συνέπεια, μιά ἀπό τίς πρῶτες οἰκονομικές πράξεις του ἦταν νά ἀνεβάσει πάλι τίς ἀποδοχές τῶν ὑπαλλήλων στό παλιό τους ἐπίπεδο καί νά δημιουργήσει καινούριες ἀργομισθίες.

Μιά ἄλλη «idée Napoléonienne» εἶναι ἡ κυριαρχία τῶν π α π ά δ ω ν σάν μέσο διακυβέρνησης. Ἄν ὅμως ὁ νεοδημιουργημένος μικρός κλῆρος, στή συμφωνία του μέ τήν κοινωνία, στήν ἐξάρτησή του ἀπό τίς φυσικές δυνάμεις καί τήν ὑποταγή του στήν ἐξουσία πού τόν προστατεύει ἀπό τά πάνω, ἦταν φυσικά θρῆσκος, ὁ τσακισμένος ἀπό τά χρέη μικρός

* Ἡ φράση αὐτή λείπει ἀπό τήν τρίτη γερμανική ἔκδοση (σημ. μετ.).

κλῆρος, πού βρίσκεται σέ διάσταση μέ τήν κοινωνία καί τήν ἐξουσία, πού σπρώχτηκε ἔξω ἀπό τά δριά του, γίνεται φυσικά ἄθρησκος. Ὁ οὐρανός ἦταν πολύ ὄμορφο συμπλήρωμα γιά τή μόλις κερδισμένη λουριδίτσα γῆς, καί ἀκόμα περισσότερο τή στιγμή πού ἐξαρτιέται ἀπ᾽ αὐτόν καί ὁ καιρός. Γίνεται ὅμως προσβολή μόλις ἐπιβάλλεται σάν ὑποκατάστατο τοῦ μικροῦ κλήρου. Ὁ παπάς παρουσιάζεται τότε σάν τό χρισμένο λαγωνικό τῆς ἀστυνομίας — μιά ἄλλη «idée Napoléonienne» [πού ἡ ἀποστολή του κάτω ἀπό τό δεύτερο Ναπολέοντα εἶναι νά φρουρεῖ, ὄχι τούς ἐχθρούς τῶν χωρικῶν στίς πόλεις, ὅπως μέ τόν Ναπολέοντα, μά τούς ἐχθρούς τοῦ Βοναπάρτη στήν ὕπαιθρο]*. Ἡ ἐκστρατεία ἐνάντια στή Ρώμη θά γίνει, τήν ἑπόμενη φορά, στήν ἴδια τή Γαλλία μέ ἀντίθετη ὅμως ἔννοια ἀπό τοῦ κ. Ντέ Μονταλαμπέρ [75].

Τό ἀποκορύφωμα τέλος τῶν «idées Napoléoniennes» εἶναι ἡ ἀνωτερότητα τοῦ σ τ ρ α τ ο ῦ. Ὁ στρατός ἦταν τό point d'honneur (τό σημεῖο τῆς τιμῆς) γιά τούς μικροαγρότες, ἦταν οἱ ἴδιοι μεταμορφωμένοι σέ ἥρωες, πού ὑπεράσπιζαν τήν καινούρια τους ἰδιοχτησία ἀπό τούς ἐξωτερικούς ἐχθρούς, πού δόξασαν τήν τότε μόλις ἀποκτημένη ἐθνικότητά τους, λεηλατώντας καί ἐπαναστατικοποιώντας τόν κόσμο. Ἡ στολή ἦταν ἡ κρατική τους φορεσιά, ὁ πόλεμος ἦταν ἡ ποίησή τους, ὁ μικρός κλῆρος, μεγαλωμένος καί στρογγυλεμένος ἀπό τή φαντασία, ἦταν ἡ πατρίδα τους καί ὁ πατριωτισμός τους ἡ ἐξιδανικευμένη μορφή τοῦ αἰσθήματος τῆς ἰδιοχτησίας. Οἱ ἐχθροί ὅμως πού πρέπει τώρα νά ὑπερασπίσει ἐνάντιά τους τήν ἰδιοχτησία του ὁ γάλλος ἀγρότης, δέν εἶναι οἱ κοζάκοι, εἶναι οἱ huissiers (δικαστικοί κλητῆρες) καί οἱ φοροεισπράχτορες. Ὁ μικρός κλῆρος δέν βρίσκεται πιά στή λεγόμενη πατρίδα μά στό βιβλίο τῶν ὑποθηκῶν. Ὁ ἴδιος ὁ

* Λείπει ἀπό τήν τρίτη γερμανική ἔκδοση (σημ. μετ.).

στρατός δέν εἶναι πιά τό ἄνθος τῆς ἀγροτικῆς νεολαίας, εἶναι τό βαλτολούλουδο τοῦ ἀγροτικοῦ προλεταριάτου. Σέ ἕνα μεγάλο μέρος ἀποτελεῖται ἀπό remplaçants (ἀντικαταστάτες), ἀπό ἀνθρώπους ὑποκατάστατα, ὅπως καί ὁ ἴδιος ὁ δεύτερος Βοναπάρτης εἶναι μόνο ἕνας remplaçant, τό ὑποκατάστατο τοῦ Ναπολέοντα. Τά ἡρωικά του κατορθώματα τά ἐκτελεῖ τώρα κυνηγώντας τούς ἀγρότες σάν ἄγρια κατσίκια, κάνοντας τήν ὑπηρεσία τοῦ χωροφύλακα καί ὅταν οἱ ἐσωτερικές ἀντιφάσεις τοῦ συστήματός του κυνηγήσουν τόν ἀρχηγό τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη ἔξω ἀπό τά γαλλικά σύνορα, ὁ στρατός του ὕστερα ἀπό μερικές ληστρικές πράξεις δέν θά βρέφει δάφνες μά ξυλιές.

Βλέπουμε πώς ὅλες οἱ «idées Napoléoniennes» *εἶναι ἰδέες τοῦ μικροῦ κλήρου πού δέν ἔχει ἀκόμα ἀναπτυχθεῖ καί βρίσκεται στή φρεσκάδα τῆς νεότητάς του.* Γιά τό μικρό κλῆρο πού ἔζησε τίς ἡμέρες του εἶναι παραλογισμός. Εἶναι οἱ παραισθήσεις μέσα στήν ἀγωνία τοῦ θανάτου του, λέξεις πού μεταβάλλονται σέ φράσεις, πνεύματα πού γίνονται φαντάσματα. Ἡ παρωδία ὅμως τῆς αὐτοκρατορίας ἦταν ἀναγκαία γιά νά ἀπαλλάξει τή μάζα τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους ἀπό τό βάρος τῆς παράδοσης καί γιά νά προβάλει καθαρά ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στήν κρατική δύναμη καί τήν κοινωνία. Μέ τήν προοδευτική καταστροφή τῆς τεμαχισμένης μικροϊδιοχτησίας καταρέει καί τό θεμελιωμένο πάνω της κρατικό οἰκοδόμημα. Ὁ κρατικός συγκεντρωτισμός πού χρειάζεται ἡ σύγχρονη κοινωνία ὑψώνεται μόνο πάνω στά ἐρείπια τοῦ στρατιωτικο-γραφειοκρατικοῦ κυβερνητικοῦ μηχανισμοῦ, πού ἔχει σφυρηλατηθεῖ σέ ἀντίθεση μέ τή φεουδαρχία.

[Ἡ συντριβή τῆς κρατικῆς μηχανῆς δέν θά βάλει σέ κίνδυνο τό συγκεντρωτισμό. Ἡ γραφειοκρατία εἶναι μόνο ἡ κατώτερη καί βάναυση μορφή ἑνός συγκεντρωτισμοῦ πού τήν

βαρύνει ἀκόμα ἡ ἀντίθεσή της, ὁ φεουδαλισμός. Μαζί μέ τήν ἀπογοήτευση ἀπό τή ναπολεόντεια παλινόρθωση, ὁ γάλλος χωρικός χάνει τήν πίστη του στό μικρό του κλῆρο, καταρέει ὁλόκληρο τό κρατικό οἰκοδόμημα πού εἶναι χτισμένο πάνω στό μικρό αὐτό κλῆρο καί ἡ προλεταριακή ἐπανάσταση ἀποχτάει τή χορωδία πού δίχως αὐτή, ἡ μονωδία της μετατρέπεται σέ ὅλα τά ἀγροτικά ἔθνη σέ κύκνειο ἆσμα]*.

Οἱ συνθῆκες τοῦ γάλλου ἀγρότη μᾶς δίνουν τήν ἀπάντηση στό αἴνιγμα τῶν γενικῶν ἐκλογῶν στίς 20 καί 21 τοῦ Δεκέμβρη, πού ἔφεραν τό δεύτερο Βοναπάρτη στό ὄρος Σινᾶ ὄχι γιά νά πάρει μά γιά νά δόσει νόμους.

[Χωρίς ἀμφιβολία, τίς μοιραῖες αὐτές ἡμέρες τό γαλλικό Ἔθνος ἔκανε μιά θανάσιμη ἁμαρτία ἐνάντια στή δημοκρατία πού γονατιστή παρακαλεῖ καθημερινά: Ἅγιο γενικό ἐκλογικό δικαίωμα παρακάλεσε γιά μᾶς! Φυσικά, οἱ πιστοί τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος δέν θέλουν ν' ἀπαρνηθοῦν μιά θαυματουργή δύναμη πού κατόρθωσε τόσο μεγάλα πράγματα σχετικά μ' αὐτούς, πού μεταμόρφωσε τό Βοναπάρτη II σέ Ναπολέοντα, ἕνα Σαούλ σέ Παῦλο καί ἕνα Σίμωνα σέ Πέτρο. Τό πνεῦμα τοῦ λαοῦ μιλάει σ' αὐτούς μέσα ἀπό τήν κάλπη, ὅπως ὁ Θεός τοῦ προφήτη Ἐζεκιήλ μιλοῦσε στά ἀποξηραμένα κόκκαλα καί ἔλεγε: «Haec dicit dominus deus ossibus suis : Ecce, ego intromittam in vos spiritum et vivetis». «Ἔτσι μίλησε κύριος ὁ Θεός στά κόκκαλα αὐτά: Ἰδού, θά φυσήσω μέσα σας πνοή καί θά ζήσετε»]*.

Εἶναι φανερό πώς ἡ ἀστική τάξη δέν ἔχει τώρα ἄλλη

* Λείπει ἡ παράγραφος αὐτή ἀπό τήν τρίτη γερμανική ἔκδοση (σημ. μετ.).

ἐκλογή νά κάνει ἐκτός ἀπό τό Βοναπάρτη. [Δεσποτισμό ἤ ἀναρχία. Φυσικά, ψήφισε δεσποτισμό]*. Ὅταν οἱ πουριτανοί παραπονέθηκαν στή σύνοδο τῆς Κωνσταντίας[76] γιά τήν ἀκόλαστη ζωή πού ἔκαναν οἱ πάπες καί θρηνολογοῦσαν γιά τήν ἀνάγκη μιᾶς ἀναμόρφωσης τῶν ἠθῶν, ὁ καρδινάλιος Πιέρ ντ' Ἀϊγύ τούς βροντοφώναξε: «Μονάχα ὁ ἴδιος ὁ διάβολος μπορεῖ ἀκόμα νά σώσει τήν καθολική ἐκκλησία καί σεῖς ζητᾶτε ἀγγέλους!». Τό ἴδιο καί ἡ γαλλική ἀστική τάξη φώναξε ὕστερα ἀπό τό coup d'état: «Μονάχα ὁ ἀρχηγός τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη μπορεῖ ἀκόμα νά σώσει τήν ἀστική κοινωνία! Μονάχα ἡ κλεψιά μπορεῖ ἀκόμα νά σώσει τήν ἰδιοχτησία, ἡ ἐπιορκία τή θρησκεία, τά νόθα τήν οἰκογένεια, ἡ ἀταξία τήν τάξη!»

Ὁ Βοναπάρτης, σάν ἀνεξαρτητοποιημένη δύναμη τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, νιώθει σάν ἀποστολή του νά ἐξασφαλίσει τό «ἀστικό καθεστώς». Ἡ δύναμη ὅμως στό ἀστικό καθεστώς εἶναι ἡ μεσαία τάξη. Παρουσιάζεται, κατά συνέπεια, σάν ἐκπρόσωπος τῆς μεσαίας αὐτῆς τάξης καί βγάζει διατάγματα μέ τό πνεῦμα αὐτό. Ὡστόσο, ὁ ἴδιος εἶναι κάτι, μόνο γιατί συνέτριψε καί συντρίβει καθημερινά τήν πολιτική δύναμη τῆς μεσαίας αὐτῆς τάξης. Παρουσιάζεται λοιπόν σάν ἀντίπαλος τῆς πολιτικῆς καί φιλολογικῆς δύναμης τῆς μεσαίας τάξης. Προστατεύοντας ὅμως τήν ὑλική της δύναμη, φτιάνει ξανά τήν πολιτική της δύναμη. Πρέπει νά διατηρεῖ στή ζωή τήν αἰτία μά νά ἐξαφανίζει τό ἀποτέλεσμα ὅπου παρουσιάζεται. Αὐτό ὅμως δέν μπορεῖ νά γίνει δίχως μικρές συγχύσεις ἀνάμεσα στά αἴτια καί τά ἀποτελέσματα, ἀφοῦ στήν ἀλληλεπίδρασή τους χάνουν καί τά δυό τά διακριτικά τους γνωρίσματα. Καινούρια λοιπόν διατάγματα πού σβήνουν τήν ὁροθετική γραμμή. Ταυτόχρονα ὁ Βοναπάρτης θεωρεῖ τόν ἑαυτό του

* Παραλείπεται στήν τρίτη γερμανική ἔκδοση (σημ. μετ.).

ἐκπρόσωπο τῶν ἀγροτῶν καί τοῦ λαοῦ γενικά ἐνάντια στήν ἀστική τάξη καί θέλει νά κάνει εὐτυχισμένες τίς κατώτερες λαϊκές τάξεις μέσα στά πλαίσια τῆς ἀστικῆς κοινωνίας. Καινούρια λοιπόν διατάγματα πού ὑπεξαιροῦν ἀπό τά πρίν ἀπό τούς «ἀληθινούς σοσιαλιστές» [77] τήν κυβερνητική τους σοφία. Ὁ Βοναπάρτης ὅμως θεωρεῖ τόν ἑαυτό του, πρίν ἀπ' ὅλα, ἀρχηγό τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη, ἐκπρόσωπο τοῦ κουρελοπρολεταριάτου ὅπου ἀνήκει καί ὁ ἴδιος, τό entourage (περιβάλλον) του, ἡ κυβέρνησή του καί ὁ στρατός του καί ἐνδιαφέρεται πρίν ἀπ' ὅλα νά εὐεργετήσει τόν ἑαυτό του καί νά τραβήξει ἀπό τό δημόσιο ταμεῖο τούς λαχνούς τοῦ λαχείου τῆς Καλιφόρνιας. Καί ἐπικυρώνει τή θέση του σάν ἀρχηγός τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη μέ διατάγματα, δίχως διατάγματα καί παρά τά διατάγματα.

Αὐτό τό γεμάτο ἀντιφάσεις καθῆκον τοῦ ἀνθρώπου ἐξηγεῖ τίς ἀντιφάσεις τῆς κυβέρνησής του, τά μπερδεμένα ψαχουλέματα, πού μ' αὐτά ζητάει πότε νά κερδίσει, πότε νά ταπεινώσει, πότε τούτη, πότε ἐκείνη τήν τάξη καί τίς ξεσηκώνει ὅλες παρόμοια ἐνάντιά του, καί ἡ πραχτική του ἀβεβαιότητα ἀποτελεῖ μιά ἐξαιρετικά κωμική ἀντίθεση μέ τό ἐπιταχτικό, κατηγορηματικό ὕφος τῶν κυβερνητικῶν πράξεων, ἕνα ὕφος πού τό ἀντιγράφει πιστά ἀπό τό θεῖο του.

Βιομηχανία καί ἐμπόριο, οἱ ὑποθέσεις δηλαδή πού ἀπασχολοῦν τή μεσαία τάξη, πρέπει νά ἀνθίσουν σάν σέ θερμοκήπιο κάτω ἀπό τήν ἰσχυρή κυβέρνηση. Ἐκδίδονται ἕνα πλῆθος ἀπό ἐκχωρήσεις γιά σιδηροδρομικές γραμμές. Πρέπει ὅμως νά πλουτίσει καί τό βοναπαρτικό κουρελοπρολεταριάτο. Κερδοσκοπικό παιχνίδι λοιπόν στό χρηματιστήριο μέ τίς σιδηροδρομικές ἐκχωρήσεις ἀπό τούς μυημένους ἀπό τά πρίν σ' αὐτές. Κεφάλαια ὅμως δέν παρουσιάζονται πουθενά γιά τήν κατασκευή τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Ὑποχρεώνεται τότε ἡ Τράπεζα νά προκαταβάλει ἔναντι σιδηροδρομικῶν με-

τοχῶν. Μά ταυτόχρονα πρέπει νά ἐκμεταλλευθοῦν τήν Τράπεζα γιά προσωπικούς σκοπούς καί γι᾽ αὐτό τήν καλοπιάνουν. Ἀπαλλάσσουν λοιπόν τήν Τράπεζα ἀπό τήν ὑποχρέωση νά δημοσιεύει τήν βδομαδιάτικη κατάσταση. Πρέπει νά ἀπασχοληθεῖ ὁ λαός. Διατάζονται λοιπόν δημόσια ἔργα. Τά δημόσια ἔργα ὅμως αὐξάνουν τίς φορολογικές ὑποχρεώσεις τοῦ λαοῦ. Ἐλάττωση λοιπόν τῶν φόρων σέ βάρος τῶν ραντιέρηδων μέ τή μετατροπή τῶν ὁμολογιῶν τῶν 5% σέ ὁμολογίες τῶν 4½%. Πρέπει ὅμως ξανά νά δοθεῖ καί στίς μεσαῖες τάξεις κάποιο douceur (γλύκισμα). Διπλασιασμός λοιπόν στό φόρο τοῦ κρασιοῦ γιά τόν κοσμάκη πού τό ἀγοράζει en détail (λιανικά) καί ἐλάττωση στό μισό γιά τή μεσαία τάξη πού τό πίνει en gros (χονδρικά). Διάλυση τῶν πραγματικῶν ἐργατικῶν ὀργανώσεων, ὑποσχέσεις ὅμως γιά μελλοντικά θαύματα ὀργάνωσης. Πρέπει νά βοηθηθοῦν οἱ ἀγρότες. Κτηματικές Τράπεζες, πού ἐπιταχύνουν τήν καταχρέωσή τους καί τή συγκέντρωση τῆς ἰδιοχτησίας. Οἱ Τράπεζες αὐτές ὅμως πρέπει νά χρησιμοποιηθοῦν γιά νά ἀποσπάσουν χρήματα ἀπό τά δημευμένα χτήματα τοῦ οἴκου τῆς Ὀρλεάνης. Ἀλλά, ἐπειδή κανένας κεφαλαιοῦχος δέν θέλει νά δεχθεῖ τόν ὅρο αὐτό, πού δέν περιλαβαίνεταί στά διατάγματα, ἡ Κτηματική Τράπεζα μένει ἕνα ἁπλό διάταγμα κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Ὁ Βοναπάρτης θά ἤθελε νά φαίνεται ὁ πατριαρχικός εὐεργέτης ὅλων τῶν τάξεων. Δέν μπορεῖ ὅμως νά δόσει τίποτα στή μιά χωρίς νά τό πάρει ἀπό τήν ἄλλη. Ὅπως στήν ἐποχή τῆς Fronde λέγανε γιά τό δούκα Ντέ Γκίζ πώς ἦταν ὁ πιό ὑποχρεωτικός ἄνθρωπος τῆς Γαλλίας, γιατί εἶχε μετατρέψει ὅλα τά ἀγαθά του σέ ὑποχρεώσεις τῶν ὀπαδῶν του ἀπέναντί του, ἔτσι ἤθελε καί ὁ Βοναπάρτης νά εἶναι ὁ πιό ὑποχρεωτικός ἄνθρωπος τῆς Γαλλίας καί νά μετατρέψει ὅλη τήν ἰδιοχτησία, ὅλη τήν ἐργασία τῆς Γαλλίας σέ μιά προσωπική ὑποχρέωση ἀπέναντί του. Θά ἤθελε νά κλέψει ὁλόκληρη

τή Γαλλία γιά νά τήν κάνει δῶρο στή Γαλλία, ἤ, καλύτερα, γιά νά μπορέσει νά ἀγοράσει ξανά τή Γαλλία μέ γαλλικό χρῆμα, γιατί σάν ἀρχηγός τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη πού εἶναι πρέπει νά ἀγοράζει ἐκεῖνο πού πρόκειται νά τοῦ ἀνήκει. Καί ὅλοι οἱ κρατικοί θεσμοί, ἡ Γερουσία,τό Συμβούλιο Ἐπικρατείας, τό Νομοθετικό Σῶμα, ἡ Λεγεώνα τῆς Τιμῆς, τό στρατιωτικό μετάλλιο, τά πλυντήρια, τά δημόσια ἔργα, οἱ σιδηρόδρομοι, τό état major (ἐπιτελεῖο) τῆς ἐθνοφυλακῆς πού εἶχε μείνει χωρίς στρατιῶτες καί τά δημευμένα χτήματα τοῦ οἴκου τῆς Ὀρλεάνης — ὅλα γίνονται τμήματα τοῦ ὀργανισμοῦ γιά ἀγορές. Κάθε θέση στό στρατό καί στήν κυβερνητική μηχανή γίνεται μέσο ἀγορᾶς. Τό σπουδαιότερο ὅμως σ' αὐτή τήν διαδικασία, ὅπου παίρνουν τή Γαλλία γιά νά τήν ξαναδόσουν, εἶναι τά ποσοστά πού, μέσα στό πάρε - δόσε, πέφτουν στόν ἀρχηγό καί τά μέλη τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη. Ἡ εὐφυολογία, πού μ' αὐτήν ἡ κόμισσα Λ., ἡ ἐρωμένη τοῦ κ. Ντέ Μορνύ, χαρακτήρισε τή δήμευση τῶν χτημάτων τοῦ οἴκου τῆς Ὀρλεάνης: «c'est le premier vol de l'aigle» («εἶναι τό πρῶτο πέταγμα τοῦ ἀετοῦ», μά καί «εἶναι ἡ πρώτη κλοπή τοῦ ἀετοῦ», γιατί vol = πέταγμα καί vol = κλοπή), ἐφαρμόζεται σέ ὅλες τίς πτήσεις αὐτοῦ τοῦ ἀ ε τ ο ῦ πού εἶναι πιό πολύ κ ο ρ ά κ ι. Ὁ ἴδιος καί οἱ ὀπαδοί του ἐπαναλαβαίνουν κάθε μέρα ἐκεῖνο πού ὁ ἰταλός καρθουσιανός καλόγερος ἔλεγε στό φιλάργυρο, πού ἀριθμοῦσε καυχησάρικα τό βιός του, πού θά τοῦ ἔφτανε γιά χρόνια νά ξεκοκκαλίζει: «tu fai il contò sopra i beni, besogna prima far il conto sopra gli anni» («λογαριάζεις τά ἀγαθά σου, θά ἔπρεπε πιό μπροστά νά λογάριαζες τά χρόνια σου»). Γιά νά μή χάσουν τό λογαριασμό μέ τά χρόνια μετροῦν μέ τά λεπτά τῆς ὥρας. Στήν αὐλή, στά ὑπουργεῖα, στήν κορυφή τῆς διοίκησης καί τοῦ στρατοῦ στριμώχνεται ἕνας ἑσμός ἀπό ὑποκείμενα, πού γιά τόν καλύτε-

ρο ἀπ' αὐτούς μπορεῖ κανείς νά πεῖ πώς δέν ξέρει ἀπό ποῦ κρατάει ἡ σκούφια του, ἕνας θορυβώδικος, κακοφημισμένος, ἁρπαχτικός μποέμ, πού χώνεται στίς στολές μέ τά γαλόνια μέ τήν ἴδια χονδροειδή μεγαλοπρέπεια ὅπως καί οἱ μεγάλοι ἀξιωματοῦχοι τοῦ Σουλούκ. Μπορεῖ νά ἀποχτήσει κανείς μιά παραστατική εἰκόνα γι' αὐτό τό ἀνώτερο στρῶμα τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη, ἄν ἀναλογισθεῖ πώς ἠθικολόγος της εἶναι ὁ Βερόν - Κρεβέλ* καί διανοούμενός της ὁ Γκρανιέ Ντέ Κασανιάκ. Ὅταν ὁ Γκιζό, τόν καιρό τῆς πρωθυπουργίας του, χρησιμοποιοῦσε αὐτόν τόν Γκρανιέ σέ μιά σκοτεινή ἐφημερίδα ἐνάντια στή δυναστική ἀντιπολίτευση, συνήθιζε νά τόν ἐπαινεῖ μέ τήν παρακάτω ἀποστροφή: «c' est le roi des drôles» («εἶναι ὁ βασιλιάς τῶν γελοίων»). Θά εἴχαμε ἄδικο ἄν θυμούμαστε τήν ἀντιβασιλεία τοῦ Λουδοβίκου XV, ὅταν βλέπουμε τήν αὐλή καί τήν κλίκα τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη. Γιατί «ἡ Γαλλία γνώρισε ὥς τώρα ἀρκετές κυβερνήσεις ἀπό μαιτρέσσες, μά ποτέ ἀκόμα μιά κυβέρνηση ἀπό hommes entretenus» ** (ἀγαπητικούς)

Κυνηγημένος ἀπό τίς γεμάτες ἀντιφάσεις ἀπαιτήσεις τῆς κατάστασής του καί, ταυτόχρονα, ἀναγκασμένος σάν ταχυδακτυλουργός νά κρατάει τά μάτια τοῦ κοινοῦ καρφωμένα ἐπάνω του, σάν ἀντικατάστατο τοῦ Ναπολέοντα, μέ ἀδιάκοπες ἐκπλήξεις, κάνοντας δηλαδή κάθε μέρα καί ἕνα coup d'état en miniature (πραξικόπημα σέ μικρογραφία), ὁ Βοναπάρτης ἀναστατώνει ὁλόκληρη τήν ἀστική οἰκονομία, βάζει χέρι σέ ὅλα ὅσα στήν ἐπανάσταση τοῦ 1848 φαίνονταν

* Ὁ Μπαλζάκ στό ἔργο του «Cousine Bette» ζωγραφίζει στό πρόσωπο τοῦ Κρεβέλ, πού τόν περιέγραφε ἔχοντας γιά πρότυπο τόν ἰδιοχτήτη τῆς ἐφημερίδας «Constitutionnel» δόκτορα Βερόν, τόν πέρα - πέρα ἔκλυτο παρισινό φιλισταῖο. (Σημείωση τοῦ Μάρξ).

** Λόγια τῆς κυρίας Ζιραρντέν. (Σημείωση τοῦ Μάρξ).

ἀπαραβίαστα, κάνει ἄλλους νά ὑπομένουν τήν ἐπανάσταση καί ἄλλους νά ἐπιθυμοῦν τήν ἐπανάσταση καί δημιουργεῖ τήν ἴδια τήν ἀναρχία στό ὄνομα τῆς τάξης, ἐνῶ ταυτόχρονα ἀφαιρεῖ ἀπό ὅλη τήν κυβερνητική μηχανή τό φωτοστέφανο, τή βεβηλώνει καί τήν κάνει ἀπαίσια καί γελοία μαζί. Ἡ λατρεία τοῦ ἁγίου χιτώνα τοῦ Τρέβ ἐπαναλαβαίνεται στό Παρίσι μέ τή μορφή τῆς λατρείας τοῦ ναπολεόντειου αὐτοκρατορικοῦ μανδύα: Ὅταν, ὅμως, ὁ αὐτοκρατορικός μανδύας καλύψει στό τέλος τούς ὤμους τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη, θά γκρεμιστεῖ ἀπό τό ὕψος τῆς στήλης τῆς Βαντόμ ὁ ὀρειχάλκινος ἀνδριάντας τοῦ Ναπολέοντα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

[μέ βάση τίς σημειώσεις τῆς γερμανικῆς ἔκδοσης τῶν Ἀπάντων τῶν Μάρξ — Ἔνγκελς]

1. «Ἡ Δεκάτη Ὀγδόη Μπρυμαίρ τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη» εἶναι ἕνα ἀπό τά πιό σπουδαῖα ἔργα στή μαρξιστική φιλολογία. Στό ἔργο αὐτό ἀναπτύσσονται πιό πέρα οἱ βασικές θέσεις τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ, ἡ θεωρία τῶν ταξικῶν ἀγώνων καί τῶν προλεταριακῶν ἐπαναστάσεων καθώς καί ἡ θεωρία γιά τή διχτατορία τοῦ προλεταριάτου. Ἐδῶ γιά πρώτη φορά παρουσιάζει ὁ Μάρξ τή θέση πώς τό νικηφόρο προλεταριάτο εἶναι ἀναγκασμένο νά τσακίσει τήν ἀστική κρατική μηχανή καί νά τήν ἀντικαταστήσει μέ τό δικό του κρατικό μηχανισμό.

Ὁ Μάρξ ἔγραψε τό ἔργο του αὐτό ἀπό τό Δεκέμβρη τοῦ 1851 ὥς τό Μάρτη τοῦ 1852. Σ' ὅλο αὐτό τό διάστημα βρισκόταν σέ ἀδιάκοπη ἐπαφή μέ τόν Ἔνγκελς καί ἀνταλλαγή σκέψεων σχετικά μέ τά γεγονότα τῆς Γαλλίας. Πηγές γιά τήν ἐργασία του εἶχε ὁ Μάρξ τόν εὐρωπαϊκό τύπο καί κάθε τι ἄλλο ἐπίσημο ὑλικό πού μποροῦσε νά συμβουλευτεῖ στό Λονδίνο καθώς καί ταχτικές ἀνταποκρίσεις ἀπό τό Παρίσι.

«Ἡ Δεκάτη Ὀγδόη Μπρυμαίρ τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη» προορίζονταν στήν ἀρχή νά δημοσιευτεῖ στό βδομαδιάτικο περιοδικό «Ἡ ἐπανάσταση» πού ἑτοίμαζε νά βγάλει ὁ Ἰωσήφ Βεϋντερμάγιερ, στενός φίλος τοῦ Μάρξ καί τοῦ Ἔνγκελς, στή Νέα Ὑόρκη. Ὡστόσο ὁ Βεϋντερμάγιερ δέν μπόρεσε, ἀπό οἰκονομικούς λόγους, νά βγάλει ἀπό τό περιοδικό παρά δύο μόνο φύλλα τό Γενάρη τοῦ 1852. Τά ἄρθρα τοῦ Μάρξ ἔφτασαν πολύ ἀργά καί δέν δημοσιεύτηκαν στά φύλλα αὐτά. Μέ ὑπόδειξη τοῦ Μάρξ, ὁ Βεϋντερμάγιερ δημοσίεψε τό ἔργο τό Μάη τοῦ 1852 στό πρῶτο φύλλο ἑνός δεύτερου περιοδικοῦ μέ τόν τίτλο «Ἡ ἐπανάσταση. Περιοδικό σέ ἐλεύθερα τεύχη», ἀλλάζοντας τόν τίτλο ἀπό «Ἡ Δεκάτη Ὀγδόη τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη» σέ: «Ἡ 18η Μπρυμαίρ τοῦ Λουδοβίκου Ναπολέοντα».

'Εξ αἰτίας τῆς μεγάλης οἰκονομικῆς στενοχώριας δέν μπόρεσε νά παραλάβει ὁ Βεϋντερμάγιερ ἀπό τό τυπογραφεῖο τά περισσότερα ἀπό τά τυπωμένα φύλλα καί ἔτσι ἔφτασαν στήν Εὐρώπη μερικές μόνο ἑκατοντάδες ἀντίτυπα, πού διατέθηκαν ἀπό φίλους τοῦ κόμματος χωρίς νά φτάσουν στό ἐμπόριο, στήν 'Αγγλία καί στή Ρηνανία. Κανένα βιβλιοπωλεῖο δέν δέχτηκε νά κυκλοφορήσει τό βιβλίο ἀκόμα καί τά λεγόμενα «προοδευτικά» βιβλιοπωλεῖα.

'Η δεύτερη ἔκδοση τοῦ ἔργου ἔγινε τό 1869 στό 'Αμβοῦργο. Γιά τήν ἔκδοση αὐτή ἐπεξεργάστηκε τό κείμενο ξανά ὁ Μάρξ καί τό προλόγισε.

'Η τρίτη ἔκδοση ἔγινε ἀπό τόν Ἔνγκελς τό 1885 σύμφωνα μέ τό κείμενο τῆς δεύτερης ἔκδοσης καί μέ ἐλάχιστες μόνο ἀλλαγές στό στύλ καί ὄχι στήν οὐσία.

«'Η 18η Μπρυμαίρ τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη» μεταφράστηκε στά γαλλικά καί δημοσιεύτηκε στό ἑβδομαδιάτικο ὄργανο τοῦ 'Εργατικοῦ Κόμματος τῆς Γαλλίας: «Le Sosialiste» ἀπό τό Γενάρη ὥς τό Νοέμβρη τοῦ 1891 σέ συνέχειες. Τόν ἴδιο χρόνο κυκλοφόρησε καί σέ βιβλίο στή Λίλλη.

Μιά ἀγγλική μετάφραση, πού τήν εἶχε ἀναθέσει ὁ Μάρξ στόν Pieper καί θά τήν θεωροῦσε ὁ Ἔνγκελς, δέν κατόρθωσε νά γίνει, ὅπως φαίνεται ἀπό τίς ἐπιστολές τοῦ Μάρξ στόν Ἔνγκελς ἀπό τίς 2 καί 7 τοῦ Σεπτέμβρη 1852, ὅπου ἀνάμεσα σέ ἄλλα ὁ Μάρξ λέει πώς: «ἡ ἀρχή τοῦ ἔργου εἶναι πολύ δύσκολο νά μεταφραστεῖ σ ἄλλη γλώσσα».

'Η μετάφραση τούτη ἔγινε ἀπό τή γερμανική ἔκδοση τῶν «'Απάντων» τῶν Μάρξ - Ἔνγκελς [τόμος 8ος, σελ. 111 - 207] πού συνεχίζει νά ἐκδίδει τό 'Ινστιτοῦτο Μαρξισμοῦ - Λενινισμοῦ τῆς 'Ανατολικῆς Γερμανίας καί μέ τή βοήθεια τῆς ἀγγλικῆς μετάφρασης πού ἔγινε στή Μόσχα μέ τήν ἐπίβλεψη τοῦ 'Αντοράτσκι καθώς καί τῆς γαλλικῆς μετάφρασης στά «'Εκλεκτά Ἔργα» ἔκδοση Μόσχας.

2. 'Η στήλη Βαντόμ (colonne Vendôme) : 'Αναμνηστική στήλη στό Παρίσι. Κατασκευάστηκε τό 1806 γιά τίς νίκες τοῦ Ναπολέοντα στά 1805. Γιά τήν κατασκευή της χρησιμοποίησαν τό μέταλλο ἀπό 1200 κανόνια, λάφυρα τοῦ Ναπολέοντα στίς μάχες του μέ τούς αὐστριακούς καί τούς ρώσους. Στήν κορυφή τῆς στήλης τοποθετήθηκε ἕνας ἀνδριάντας τοῦ Ναπολέοντα. Λέγοντας στόν πρόλογό του, πού γράφτηκε τό 1869, πώς ἡ πρόβλεψή του γιά τό γκρέμισμα τῆς στήλης ἐπαληθεύτηκε, ἐννοεῖ πώς ἡ ἄνοδος τοῦ Λουδοβίκου Ναπολέοντα στήν ἐξουσία θά ἔδινε ἕνα τέλος στή λατρεία τοῦ Ναπολέοντα καί ὄχι τό πραγματικό γκρέμισμα τῆς στήλης πού ἔγινε στίς 16 τοῦ Μάη 1871 μέ δια-

ταγή τῆς «Κομμούνας» τοῦ Παρισιοῦ. Ὕστερα ἀπό τήν ἧττα τῆς «Κομμούνας» ξανάστησαν τή στήλη στήν ἴδια θέση.

3. Χέγκελ: «Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte». Μέρος τρίτο. Ὁ Ἔνγκελς ἀναφέρει τή θέση αὐτή σέ ἕνα του γράμμα ἀπό τίς 3 τοῦ Δεκέμβρη 1851.

4. Montagne (ὄρος), Montagnards (ὀρεινοί): Ἔτσι ἔλεγαν τή ριζοσπαστική πτέρυγα τῶν Γιακωμπίνων στήν ἐθνική Συνέλευση τῆς Μεγάλης Γαλλικῆς Ἐπανάστασης, γιατί κάθονταν στά πιό ψηλά καθίσματα στό ἀμφιθέατρο πού συνεδρίαζε ἡ Ἐθνοσυνέλευση. Στό 1848 ὥς τό 1851 πῆραν τό ὄνομα αὐτό οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ μικροαστικοῦ ριζοσπαστικοῦ - δημοκρατικοῦ κόμματος πού εἶχε ἀρχηγό τό Λεντρύ - Ρολλέν.

5. Brumaire (Μπρυμαίρ): Ὁ δεύτερος μήνας τοῦ γαλλικοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου. Ἡ 18 Μπρυμαίρ τοῦ VIII ἔτους ἀντιστοιχοῦσε μέ τήν 9 τοῦ Νοέμβρη 1799 τοῦ ἡμερολογίου μας. Τή μέρα αὐτή ὁ Ναπολέων ἀνέτρεψε τό Διευθυντήριο καί ἔγινε δικτάτωρ παίρνοντας τόν τίτλο: «πρῶτος ὕπατος». Λέγοντας ἐδῶ ὁ Μάρξ δεύτερη ἔκδοση τῆς 18 Μπρυμαίρ ἐννοεῖ τό πραξικόπημα τῆς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851 πού ὁ Βοναπάρτης διέλυσε τή Νομοθετική Συνέλευση.

6. Bedlam (πιό σωστά Bethlem Hospital): Τρελλοκομεῖο στό Λονδίνο. Ἱδρύθηκε τό 1247. Τό 1931 μεταφέρθηκε ἔξω ἀπό τό Λονδίνο, στήν ὕπαιθρο καί στή θέση του σήμερα εἶναι ἕνας παιδικός κῆπος.

7. 10 τοῦ Δεκέμβρη 1848: Τή μέρα αὐτή ἐκλέχτηκε ὁ Βοναπάρτης, μέ καθολική ψηφοφορία, πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας.

8. Κρεατοκάζανα τῆς Αἰγύπτου: Σύμφωνα μέ τό βιβλικό μύθο γιά τή φυγή τῶν Ἰουδαίων ἀπό τήν αἰγυπτιακή αἰχμαλωσία, ὅσοι ἔχασαν τό θάρρος τους ἐξ αἰτίας τῶν κινδύνων, τῆς κοπιαστικῆς πορείας καί τῆς πείνας «νοσταλγοῦσαν τά κρεατοκάζανα τῶν αἰγυπτίων», δηλαδή προτιμοῦσαν τή σκλαβιά πού τήν ἔβλεπαν λιγότερο ἐπικίνδυνη.

9. Hic Rhodus, hic salta! (Ἰδού ἡ Ρόδος, ἰδού καί τό πήδημα): Ἀπό ἕνα μύθο τοῦ Αἰσώπου.

Hier ist die Rose, hier tanze! (Ἐδῶ εἶναι τό τριαντάφυλλο, ἐδῶ χόρεψε). Γερμανική παραλλαγή τοῦ παραπάνω, ὅπου ἡ Ρόδος γίνεται Rose, δηλ. τριαντάφυλλο. Τήν ανα-

φέρει ὁ Χέγκελ στό βιβλίο του: «Grundlinien der Philosophie des Rechts». (Βασικές γραμμές στή φιλοσοφία τοῦ δικαίου).

10. Τή δεύτερη Κυριακή τοῦ Μάη 1852 (9 τοῦ μηνός) σύμφωνα μέ τό σύνταγμα τοῦ 1848 ἔπρεπε νά γίνει καινούρια ἐκλογή προέδρου τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας. Στούς κύκλους τῶν μικροαστῶν δημοκρατῶν καί ἰδιαίτερα τῶν φυγάδων στό ἐξωτερικό ἐπικρατοῦσε ἡ ἐλπίδα πώς τή μέρα αὐτή θά ἔπαιρνε τήν ἐξουσία τό δημοκρατικό κόμμα.

11. «In partibus infidelium» (στά μέρη τῶν μή πιστῶν): Τίτλος καθολικῶν ἐπισκόπων πού οἱ ἐπισκοπές τους, ὀνομαστικές μόνο, βρίσκονταν στίς χῶρες πού δέν ἦταν ἀκόμα χριστιανικές καί θά γίνονταν πραγματικές ὅταν θά γίνονταν κι αὐτές χριστιανικές. Γι' αὐτό ἡ φράση αὐτή σημαίνει κάτι πού δέν εἶναι πραγματικό, πού εἶναι μόνο στά χαρτιά, τίτλος χωρίς περιεχόμενο.

12. Στά 390 π.Χ. οἱ γαλάτες κυρίεψαν τή Ρώμη ἐκτός ἀπό τό Καπιτώλιο. Σύμφωνα μέ τήν παράδοση, οἱ ὑπερασπιστές του μπόρεσαν νά ἀποκρούσουν ἔγκαιρα μιά αἰφνιδιαστική νυχτερινή ἐπίθεση τῶν γαλατῶν γιατί ξύπνησαν ἀπό τά κακαρίσματα πού ἔκαναν οἱ χῆνες στό ναό τῆς Juno, πού ἄκουσαν τά βήματα τῶν γαλατῶν καί τρόμαξαν.

13. Δυναστικά κόμματα: Οἱ νομιμόφρονες, δηλ. οἱ ὀπαδοί τοῦ παλαιότερου, τοῦ «νόμιμου» κλάδου τῆς δυναστείας τῶν Βουρβώνων πού εἶχε τό στέμμα στή Γαλλία ἀπό τό 1589 ὥς τό 1793 καί ἀπό τό 1814 ὥς τό 1830. Οἱ νομιμόφρονες ἐκπροσωποῦσαν τά συμφέροντα τῶν μεγαλοτσιφλικάδων. Οἱ ὀρλεανιστές, δηλ. οἱ ὀπαδοί τοῦ κλάδου τῆς 'Ορλεάνης πού εἶχε τό στέμμα στή Γαλλία ἀπό τό 1830 ὥς τό 1848 ('Ιουλιανή μοναρχία). Οἱ ὀρλεανιστές ἐκπροσωποῦσαν τά συμφέροντα τῆς χρηματιστικῆς ἀριστοκρατίας καθώς καί τῶν μεγαλοβιομηχάνων.

Γαλάζιοι καί κόκκινοι δημοκράτες: οἱ ἀστοί δημοκράτες (τό κόμμα τῆς «National») καί οἱ σοσιαλιστές δημοκράτες.

Οἱ ἥρωες τῆς 'Αφρικῆς: οἱ στρατηγοί Καβαινιάκ, Λαμορισιέρ καί Μπεντώ πού πῆραν μέρος στόν ἀποικιακό πόλεμο τοῦ 'Αλγερίου.

14. Φράση τοῦ Μεφιστοφελῆ ἀπό τό «Φάουστ» τοῦ Γκαῖτε. Μέρος πρῶτο: Σπουδαστήριο.

15. Δυναστική ἀντιπολίτευση: Μιά κοινοβουλευτική ὁμάδα μέ ἀρχηγό τόν 'Οντιλόν Μπαρρό στή γαλλική Βουλή τόν και-

ρό τῆς 'Ιουλιανῆς μοναρχίας. Τά μέλη της ἐκφράζαν τίς ἀντιλήψεις τῶν φιλελεύθερων κύκλων τῆς βιομηχανικῆς καί ἐμπορικῆς ἀστικῆς τάξης. Ζητοῦσαν μιά περιορισμένη ἐκλογική μεταρύθμιση, γιατί νόμιζαν πώς μ' αὐτή θά μπορέσουν νά παρακάμψουν τήν ἐπανάσταση πού ἔβλεπαν νά ἔρχεται.

16. Στίς 16 τοῦ 'Απρίλη 1848 ἔγινε στό Παρίσι μιά εἰρηνική διαδήλωση τῶν ἐργατῶν. 'Η διαδήλωση διαλύθηκε βίαια ἀπό τήν ἐθνοφρουρά.

Στίς 15 τοῦ Μάη 1848 πῆγαν στήν αἴθουσα πού συνεδρίαζε ἡ Συνταχτική Συνέλευση ἐργάτες καί χειροτέχνες, τήν κήρυξαν διαλυμένη καί ζήτησαν νά σχηματίσουν μιά ἐπαναστατική κυβέρνηση. Οἱ διαδηλωτές διαλύθηκαν σέ λίγο ἀπό τήν ἐθνοφρουρά καί τό στρατό.

17. **Κινητή φρουρά:** Στρατιωτικός σχηματισμός πού σχηματίστηκε μέ ἀπόφαση τῆς προσωρινῆς κυβέρνησης τό Φλεβάρη τοῦ 1848 γιά νά κτυπήσει τήν ἐπανάσταση. Τά στρατεύματα αὐτά τά ἀποτελοῦσαν κατά κύριο λόγο τά πιό διεφθαρμένα στοιχεῖα τῶν κατώτερων στρωμάτων τοῦ Παρισιοῦ. Χρησιμοποιήθηκαν γιά νά καταπνίξουν τήν ἐξέγερση τοῦ 'Ιούνη.

18. **'Εν τούτῳ νίκα:** Σύμφωνα μέ τήν παράδοση ὁ ρωμαῖος αὐτοκράτορας Κωνσταντῖνος (274 - 337) πρίν ἀπό τή μάχη ἐνάντια στό Μαξέντιο τό 312 μ.Χ. εἶδε στόν οὐρανό ἕνα φωτεινό σταυρό μέ τήν ἐπιγραφή «'Εν τούτῳ νίκα».

19. **Κραπουλίνσκι:** Πολωνός, ἥρωας στό ποίημα τοῦ Χάινε «Δυό ἱππότες» πού περιέχεται στή συλλογή του R o m a n z e r o. Στό πρόσωπο τοῦ Κραπουλίνσκι ὁ Χάινε γελοιοποιεῖ τούς πολωνούς εὐγενεῖς πού φτώχυναν ἐξ αἰτίας τῆς ἄσωτης ζωῆς τους (Crapulinski ἀπό τή γαλλική λέξη crapule=κραιπάλη). 'Εδῶ ὁ Μάρξ ὀνομάζει Κραπουλίνσκι τό Λουδοβίκο Βοναπάρτη.

20. **«Le National»:** Καθημερινή γαλλική πολιτική ἐφημερίδα πού ἔβγαινε στό Παρίσι ἀπό τό 1830 - 1851. Τήν τέταρτη δεκαετία τοῦ αἰώνα ἦταν ὄργανο τῶν μετριοπαθῶν ἀστῶν δημοκρατῶν. 'Αρχισυντάκτης τῆς ἐφημερίδας ἦταν ὁ ἀρχηγός τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ὁμάδας 'Αρμάνδος Μαρρά. 'Η ὁμάδα αὐτή ἐκπροσωποῦσε ἕνα μέρος ἀπό τή βιομηχανική ἀστική τάξη καί τούς φιλελεύθερους διανοούμενους.

21. **«Journal des Débats»:** Συντομευμένος τίτλος τῆς ἐφημερίδας «Journal des Débats politiques et littéraires». 'Ιδρύ-

θηκε τό 1789 στό Παρίσι. Τόν καιρό τῆς 'Ιουλιανῆς μοναρχίας ἦταν ὄργανο τῆς ὀρλεανιστικῆς ἀστικῆς τάξης. Στήν ἐπανάσταση τοῦ 1848 παρουσίαζε τίς γνῶμες τῆς ἀντεπαναστατικῆς μπουρζουαζίας, δηλαδή τοῦ Κόμματος τῆς Τάξης.

22. Ὅταν ὁ Λουδοβίκος Φίλιππος παραιτήθηκε ἀπό τό θρόνο ὑπέρ τοῦ ἐγγονοῦ του, κόμιτος τοῦ Παρισιοῦ καί γιοῦ τῆς δούκισσας τῆς 'Ορλεάνης καί τοῦ πεθαμένου γιοῦ του δούκα τῆς 'Ορλεάνης, θά ἀσκοῦσε τήν ἀντιβασιλεία, ὥσπου νά ἐνηλικιωθεῖ ὁ ἀνήλικος γιός της, ἡ δούκισσα τῆς 'Ορλεάνης. 'Η δούκισσα παρουσιάστηκε μέ τά δυό παιδιά της στή Βουλή. Ὅταν ἀνακηρύχτηκε ἡ δημοκρατία ἔφυγε μαζί μέ τά παιδιά της ἀπό τή Γαλλία.

23. Συνταγματικός χάρτης τοῦ 1830: Ἦταν ὁ βασικός νόμος στήν 'Ιουλιανή μοναρχία. 'Ο χάρτης δέχονταν τά κυριαρχικά δικαιώματα τοῦ ἔθνους καί περιόριζε κάπως τά δικαιώματα τοῦ βασιλιᾶ. 'Η ἰδιότητα τοῦ ἐκλογέως περιορίστηκε σέ ὅσους πλήρωναν ἀπό 200 φράγκα καί πάνω φόρο τό χρόνο. Σύμφωνα μέ τό συνταγματικό αὐτό χάρτη μόνο 250 χιλιάδες ἀπό τά 34 ἑκατομμύρια τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γαλλίας εἶχαν δικαίωμα ψήφου.

24. Clichy (Κλισύ): Φυλακές γιά χρέη στό προάστιο τοῦ Παρισιοῦ Κλισύ. 'Η φυλακή λειτούργησε ἀπό τό 1826 ὥς τό 1867.

25. Πραιτωριανοί: Στήν ἀρχαία Ρώμη ἡ αὐτοκρατορική φρουρά ἀπό ειδικούς προνομιούχους καί πιστούς στόν αὐτοκράτορα στρατιῶτες. Οἱ πραιτωριανοί ἔπαιξαν συχνά σημαντικό ρόλο στήν ἐκλογή καινούριου αὐτοκράτορα ἤ στίς μηχανορραφίες καί τίς ἐπαναστάσεις τῶν ἀνακτόρων. 'Εδῶ πραιτωριανούς ἐννοεῖ ὁ Μάρξ τά μέλη τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη, μιά ὀργάνωση πού ἔφτιασε ὁ Βοναπάρτης ἀπό τά κατακάθια τῆς κοινωνίας καί πού μέ τή βοήθειά της ἔκανε τό πραξικόπημά του.

26. 'Η Αὐστρία καί τό βασίλειο τῆς Νεάπολης πῆραν μέρος μαζί μέ τή Γαλλία στήν ἐπέμβαση ἐνάντια στή δημοκρατία τῆς Ρώμης.

27. Τό 1832 ὁ Λουδοβίκος Βοναπάρτης πολιτογραφήθηκε στό ἑλβετικό καντόνι τοῦ Θουργκάου ἑλβετός πολίτης. Τό 1848, ὅταν ἔμενε στήν 'Αγγλία, ὁ Λουδοβίκος Βοναπάρτης προσελήφθηκε ἀπό τήν ἀγγλική ἀστυνομία ἐθελοντής ειδικός χωροφύλακας (ἕνα εἶδος ἀστυνομικῆς ἐφεδρείας ἀπό πο-

λίτες) καί κτύπησε μαζί μέ τήν άστυνομία τή χαρτιστική έργατική διαδήλωση στίς 10 τοῦ 'Απρίλη 1848 στό Λονδίνο.

28. Δές «Ταξικοί ἀγῶνες στή Γαλλία ἀπό τό 1848 ὥς τό 1850». «Ἅπαντα», γερμανική ἔκδοση, τόμος 7ος, σελ. 44)45.

29. Στίς 20 τοῦ Δεκέμβρη 1848 ὁ Καβαινιάκ κατάθεσε τήν ἐντολή καί τήν ἴδια μέρα ἀνακηρύχτηκε, ἀπό τήν ἐθνοσυνέλευση, πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας ὁ Λουδοβίκος Βοναπάρτης. Ὁ Βοναπάρτης διόρισε ἀμέσως τό πρῶτο του Ὑπουργεῖο μέ πρόεδρο τόν 'Οντιλόν Μπαρρό.

30. Νομιμόφρονες (légitimistes): 'Οπαδοί τῆς νόμιμης δυναστείας τῶν Βουρβώνων. Ἡ δυναστεία τῶν Βουρβώνων ἄρχισε στή Γαλλία μέ τόν Ἐρρῖκο τόν 4ο τό 1589. Στή δυναστεία αὐτή ἀνῆκαν ὁ Λουδοβίκος 16ος πού καρατομήθηκε ἀπό τή γαλλική ἐπανάσταση τό 1793, ὁ Λουδοβίκος 18ος, ἀδελφός τοῦ Λουδοβίκου 16ου, πού ξανάφεραν στό θρόνο οἱ νικητές σύμμαχοι, ὕστερα ἀπό τήν πτώση τοῦ Ναπολέοντα τό 1814, καί ὁ Κάρολος ὁ 10ος. Ὁ Λουδοβίκος 18ος βασίλεψε ὥς τό 1824. Τόν διαδέχτηκε ὁ Κάρολος 10ος (κόμης ντ' 'Αρτουά) πού διώχτηκε τό 1830 ἀπό τή Γαλλία καί ἀντικαταστάθηκε ἀπό τό Λουδοβίκο Φίλιππο τοῦ πλάγιου κλάδου τῆς 'Ορλεάνης.

31. 'Ορλεανιστές: ὀπαδοί τοῦ οἴκου τῆς 'Ορλεάνης. Ὁ οἶκος τῆς 'Ορλεάνης εἶναι κλάδος τῆς γαλλικῆς δυναστείας τῶν Βουρβώνων. Πρῶτος ἐκπρόσωπος τοῦ κλάδου αὐτοῦ ἦταν ὁ δούκας Φίλιππος, ἀδελφός τοῦ Λουδοβίκου 14ου. Στόν κλάδο αὐτό ἀνῆκε ὁ Λουδοβίκος Φίλιππος πού ἀντικατάστησε στό θρόνο τό διωγμένο Κάρολο 10ο τῶν Βουρβώνων τό 1830 καί πού βασίλεψε ὥς τό 1848. 'Εκθρονίστηκε ἀπό τή Φεβρουαριανή 'Επανάσταση καί καταργήθηκε ὁριστικά στή Γαλλία ὁ βασιλικός θεσμός.

32. Καλιγούλας: Ρωμαῖος αὐτοκράτορας (37-41). Μεγάλωσε στή Γερμανία σέ ρωμαϊκό στρατόπεδο ἀνάμεσα στούς στρατιῶτες. 'Ανέβηκε στό θρόνο καί ἔγινε διάσημος γιά τή σκληρότητά του, τά ὄργιά του καί τίς ἀλόγιστες σπατάλες του, ὅπως μᾶς τόν παριστάνουν οἱ ἱστορικοί τῆς Ρώμης, πού ὅλοι τους προέρχονται ἀπό τούς ἀντίπαλους πρός τήν αὐτοκρατορία συγκλητικούς.

33. Civita Vecchia: 'Ιταλικό λιμάνι καί φρούριο κοντά στή Ρώμη. Μέ τήν πρόφαση πώς θά ὑποστήριζε τό Πιεμόντιο στόν πόλεμό του ἐνάντια στήν Αὐστρία καί θά ὑπερασπίζονταν τή δημοκρατία τῆς Ρώμης, ἔστειλε ἡ γαλλική κυ-

βέρνηση τόν 'Απρίλη τοῦ 1849 ἕνα ἐκστρατευτικό σῶμα στήν 'Ιταλία. 'Ο πραγματικός ὅμως σκοπός τῆς ἐκστρατείας αὐτῆς ἦταν ἡ ἐπέμβαση ἐνάντια στή δημοκρατία τῆς Ρώμης καί ἡ ἀποκατάσταση τῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα σ' αὐτή.

34. «Le Moniteur Universel»: Γαλλική ἐφημερίδα ἀπό τό 1789-1901 στό Παρίσι. 'Από τό 1789 ὥς τό 1814 ἦταν ἐπίσημη ἐφημερίδα τῆς κυβέρνησης καθώς καί ἀπό τό 1816 ὥς τό 1868. Στίς στῆλες της δημοσιεύονταν διατάγματα τῆς κυβέρνησης, πληροφορίες σχετικές μέ τή Βουλή καί ἄλλο ἐπίσημο ὑλικό.

35. Κοσμήτορες (Quaestor): 'Η κατώτατη βαθμίδα τῶν ὑπαλλήλων τῆς Συγκλήτου στήν ἀρχαία Ρώμη. 'Εδῶ ἡ ἐπιτροπή τῆς γαλλικῆς 'Εθνοσυνέλευσης πού ἦταν ὑπεύθυνη γιά τά οἰκονομικά καθώς καί γιά τήν προστασία τῆς συνέλευσης. Οἱ βασιλικοί Le Flô, Baze καί Panat εἶχαν ὑποβάλει πρόταση νόμου, πού χορηγοῦσε στόν πρόεδρο τῆς 'Εθνοσυνέλευσης τό δικαίωμα νά κινητοποιεῖ ἄμεσα στρατιωτικές δυνάμεις γιά τήν ἀσφάλεια τῆς 'Εθνοσυνέλευσης. 'Η πρόταση ἀπορίφτηκε στίς 17 τοῦ Νοέμβρη 1851 ὕστερα ἀπό ζωηρή συζήτηση μέ 408 ψήφους ἔναντι 300. Στήν ψηφοφορία οἱ ὀρεινοί ψήφισαν μαζί μέ τούς βοναπαρτικούς ἐνάντια στήν πρόταση, γιατί τόν κυριότερο κίνδυνο τόν ἔβλεπαν στούς βασιλικούς καί ὄχι στό Βοναπάρτη.

36. Patres conscripti: Στήν ἀρχαία Ρώμη κάθε συγκλητικός ὅταν μιλοῦσε στή Σύγκλητο ἄρχιζε τό λόγο του μέ τή φράση αὐτή.

37. Φρόντ (Fronde=σφενδόνα): Ἕνα ἀδύνατο καί σκόρπιο ἀντιπολιτευτικό κίνημα ἐνάντια στήν ἀπολυταρχία στή Γαλλία τήν ἐποχή πού ὁ Λουδοβίκος 14ος δέν εἶχε ἀκόμα ἐνηλικιωθεῖ. Στρέφονταν ἐνάντια στήν ἀντιβασιλεία τῆς βασίλισσας μητέρας τοῦ Λουδοβίκου 14ου, Ἄννας (1648-1653) καί τοῦ εὐνοουμένου της Μαζαρίνου. Τό κίνημα τῆς Φρόντ ἄρχισε μέ τήν ἀντίθεση τοῦ Κοινοβουλίου στά δημοσιονομικά σχέδια τῆς βασίλισσας Ἄννας τῆς Αὐστριακῆς καί τοῦ Μαζαρίνου. Στήν κοινοβουλευτική αὐτή Φρόντ προστέθηκε ἀργότερα καί μιά Φρόντ τῶν πριγκίπων, πού ἦταν ἕνα κίνημα τῆς φεουδαρχικῆς ἀριστοκρατίας ἐνάντια στή μοναρχική ἀπολυταρχία. Οἱ ἀνταγωνισμοί τῶν συμφερόντων μέσα στή Φρόντ ἐπέτρεψαν πολύ γρήγορα στή βασιλική ἐξουσία νά τό καταπνίξει. 'Η Φρόντ πῆρε τό ὄνομα αὐτό ἀπό τήν παρομοίωσή της μέ τούς πετροπόλεμους πού ἔκαναν τά χαμίνια τοῦ Παρισιοῦ.

38. Peter Schlemihl: Ἥρωας στό διήγημα «Die seltsame geschichete Peter Schlemihl» τοῦ ποιητῆ Chamisso (1781 — 1838). Ὁ Schlemihl ἀντάλλαξε τή σκιά του μέ ἕνα μαγικό πουγγί. Ὕστερα δέν μποροῦσε νά βρεῖ τήν ἡσυχία του καί γύριζε στόν κόσμο ψάχνοντας νά ξαναβρεῖ τή σκιά του.

39. Κόκκινο παντελόνι: Τό κόκκινο παντελόνι τοῦ γάλλου φαντάρου τότε.

40. Κρίνος: Ἄνθος στό οἰκόσημο τῶν Βουρβώνων.

41. Ems: Λουτρόπολη στή Γερμανία, ὅπου ἔμενε ὁ κόμης ντέ Σαμπόρ,, μνηστήρας τοῦ γαλλικοῦ θρόνου ἀπό τή δυναστεία τῶν Βουρβώνων (ἀργότερα Ἐρρῖκος Ε').

Claremont: Πύργος κοντά στό Λονδίνο, ὅπου ἔμενε ὁ Λουδοβίκος Φίλιππος ὅταν ἔφυγε στήν Ἀγγλία ὕστερα ἀπό τή Φεβρουαριανή Ἐπανάσταση.

42. Τριμποῦνος (ἀπό τό Λατ. Tribunus): Ἀξίωμα στήν ἀρχαία Ρώμη. Ἀπό τά ἀξιώματα τῶν τριμπούνων τό σπουδαιότερο ἦταν τό ἀξίωμα τοῦ Tribunus plebis. Στήν ἀρχή ἦταν δύο καί ἡ δύναμή τους μικρή. Ἀργότερα ἡ δύναμή τους ἔγινε πολύ μεγάλη.

43. Ὕστερα ἀπό τά γεγονότα τῆς 13 τοῦ Ἰούνη 1849 κατηγορήθηκαν 40 βουλευτές καί παραπέμφτηκαν σέ δίκη. Μερικοί ἀπό τούς ἀρχηγούς τῶν ὀρεινῶν φυλακίστηκαν, ἄλλοι ἔφυγαν (ὅπως ὁ Λεντρύ - Ρολλέν). Ἡ πλειοψηφία τῆς Ἐθνοσυνέλευσης δέχτηκε ἕνα κανονισμό πού περιόριζε τήν ἐλευθερία τοῦ λόγου τῶν ὑποψηφίων καί ἔδινε στόν πρόεδρο τό δικαίωμα νά ἀποκλείει ἀπό τή συνεδρίαση τό βουλευτή πού παραστράτησε καί νά κρατάει τή βουλευτική του ἐπιχορήγηση.

44. Ὑπαινιγμός γιά τά σχέδια τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη πού λογάριαζε νά πάρει τό γαλλικό στέμμα ἀπό τά χέρια τοῦ Πάπα. Σύμφωνα μέ τή βιβλική παράδοση ὁ βασιλιάς Δαβίδ χρίστηκε βασιλιάς ἀπό τόν προφήτη Σαμουήλ.

45. Στό Ἀούστερλιτς νικήθηκαν τό 1805 οἱ συμμαχικοί στρατοί τῶν ρώσων καί αὐστριακῶν ἀπό τό Ναπολέοντα Ι.

46. Ὁ νόμος γιά τόν τύπο πού ψηφίστηκε στίς 27 τοῦ Ἰούλη 1849. Σύμφωνα μέ τό νόμο αὐτό ἀπαγορευόταν κάθε πώληση ἐφημερίδας χωρίς προηγούμενη ἄδεια τῆς διοίκησης. Ἡ διοίκηση μποροῦσε, κατά τήν κρίση της, νά ἐπιτρέψει ἤ νά ἀπαγορέψει τήν πώληση χωρίς νά δόσει λόγο

σέ κανένα. Κάθε προσβολή τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας διώκονταν. Κάθε κριτική ἤ σχόλιο γιά ἕνα νόμο τιμωρούνταν μέ πρόστιμο ἤ φυλακή.

Τό δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι — μιά ἀπό τίς πιό οὐσιαστικές κατακτήσεις τῆς Φεβρουαριανῆς 'Επανάστασης — καταργήθηκε. Οἱ λέσχες καί οἱ διάφορες ἑνώσεις καί σύνδεσμοι τέθηκαν κάτω ἀπό τόν ἔλεγχο τοῦ κράτους πού εἶχε τό δικαίωμα νά κλείνει τίς λέσχες· καί νά διαλύει τίς ἑνώσεις ὅταν γίνονταν «ἐπικίνδυνες γιά τή δημόσια ἀσφάλεια».

47. 'Υπαινιγμός γιά τό βιβλίο τοῦ Βοναπάρτη «Des idées napoléoniennes» πού ἐκδόθηκε στό Παρίσι τό 1839.

48. Οἱ φόροι στήν κατανάλωση τοῦ κρασιοῦ, πού βάραιναν τά φτωχά λαϊκά στρώματα τοῦ Παρισιοῦ, ἔπρεπε, σύμφωνα μέ ἀπόφαση τῆς Συνταχτικῆς 'Εθνοσυνέλευσης, νά καταργηθοῦν ἀπό τήν 1 τοῦ Γενάρη 1850 καί νά ἀντικατασταθοῦν ἀπό ἕνα φόρο στό εἰσόδημα. Δέκα μέρες πρίν τήν προθεσμία αὐτή, στίς 20 τοῦ Δεκέμβρη 1849, τό καινούριο 'Υπουργεῖο πού σχηματίστηκε τήν 1 τοῦ Νοέμβρη 1849, ξανάφερε τό φόρο στό κρασί καί δέν ἔβαλε κανένα φόρο στό εἰσόδημα.

Στίς 13 τοῦ Δεκέμβρη 1849 ψηφίστηκε ἀπό τή Νομοθετική συνέλευση ἕνας νόμος πού ἔδινε τό δικαίωμα στούς νομάρχες νά παύουν κάθε δάσκαλο πού «μέ τό φρόνημά του καί τή διδασκαλία του» παρουσιαζόταν ἀνάξιος γιά τό ἐπάγγελμα αὐτό.

49. Burggraves: Κοροϊδευτική ὀνομασία (παρμένη ἀπό τό ὁμώνυμο δράμα τοῦ Οὐγκώ), πού δόθηκε στούς ἀρχηγούς τῶν μοναρχικῶν, ἐξ αἰτίας τῆς ἀχαλίνωτης φιλοδοξίας τους. Οἱ 17 Burggraves ἀποτέλεσαν μιά ἐπιτροπή γιά νά ἐπεξεργαστοῦν ἕνα καινούριο ἀντιδραστικό ἐκλογικό νόμο, ὕστερα ἀπό πρόταση τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐσωτερικῶν. Τό νομοσχέδιο πού ἑτοίμασε ἡ ἐπιτροπή αὐτή ἔγινε νόμος στίς 31 τοῦ Μάη 1850.

50. Στίς 16 τοῦ 'Απρίλη 1848 ἔγινε μιά εἰρηνική διαδήλωση ἀπό τούς ἐργάτες καί τούς μικροβιοτέχνες τοῦ Παρισιοῦ στό Πεδίο τοῦ Ἄρεως. Τή διαδήλωση τήν κτύπησαν καί τήν διάλυσαν οἱ ἐθνοφύλακες. 'Η ἀστική τάξη νίκησε καί ὁ Λεντρύ - Ρολλέν κηρύχτηκε «σωτήρας τοῦ κράτους».

Στίς 15 τοῦ Μάη 1848 ἔγινε διαδήλωση στό Παρίσι γιά τήν ἐθνική ἀποκατάσταση τῆς Πολωνίας. Μιά ἐργατική ἀντιπροσωπεία μπῆκε βίαια στήν 'Εθνοσυνέλευση καί κήρυξε τή διάλυσή της. Μιά προσπάθεια γιά νά σχηματι-

στεῖ μιά ἐπαναστατική κυβέρνηση ἀπότυχε γιατί ἡ διαδήλωση κτυπήθηκε πάλι ἀπό τούς ἐθνοφύλακες καί τό στρατό. Ὁ Μπαρές καί ὁ Μπλανκί συνελήφτηκαν.

51. «La Presse»: Ἀστική καθημερινή ἐφημερίδα πού ἐκδίδονταν στό Παρίσι ἀπό τό 1836. Τό 1848—49 ἦταν τό ὄργανο τῶν ἀστῶν δημοκρατῶν καί ἀργότερα τῶν βοναπαρτιστῶν.

52. Lazzaroni: Ἔτσι ὀνόμαζαν στή Νεάπολη τῆς Ἰταλίας τούς τεμπέληδες ζητιάνους τῆς πόλης αὐτῆς.

53. Πρόκειται γιά τίς ἀπόπειρες τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη νά καταλάβει τήν ἐξουσία μέ στρατιωτικά κινήματα τόν καιρό τῆς Ἰουλιανῆς μοναρχίας.

Στίς 30 τοῦ Ὀχτώβρη 1836 κατάφερε μέ τή βοήθεια βοναπαρτικῶν ἀξιωματικῶν νά ξεσηκώσει δυό συντάγματα πυροβολικοῦ στό Στρασβοῦργο. Ὡστόσο, ὕστερα ἀπό λίγες ὧρες οἱ στασιαστές ἀφοπλίστηκαν καί ὁ Λουδοβίκος Βοναπάρτης ἐξορίστηκε στήν Ἀμερική.

Στίς 6 τοῦ Αὐγούστου 1840 ἀποβιβάστηκε στή Βουλώνη μέ μιά ὁμάδα συνωμοτῶν καί προσπάθησε, μέ τή βοήθεια πάλι βοναπαρτικῶν, νά ξεσηκώσει σέ στάση τή φρουρά. Ἡ ἀπόπειρα κατάληξε σέ φιάσκο καί ὁ Λουδοβίκος Βοναπάρτης καταδικάστηκε τούτη τή φορά σέ ἰσόβια φυλάκιση. Τό 1846 δραπέτευσε στήν Ἀγγλία.

54. Klaus Zettel: Ἀπό τήν κωμωδία τοῦ Σαίξπηρ «Ὄνειρο καλοκαιριάτικης νύχτας».

55. Στό κλασσικό γαλλικό δράμα ὅλη ἡ δράση τοῦ ἔργου ἔπρεπε νά γίνεται — ὅπως καί στό πραξικόπημα τῆς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851 — τήν ἴδια μέρα καί στόν ἴδιο τόπο.

56. Ateliers Nationaux (ἐθνικά ἐργαστήρια): Κρατικά ἐργαστήρια πού ἱδρύθηκαν μέ ἀπόφαση τῆς προσωρινῆς κυβέρνησης ὕστερη ἀπό τή Φεβρουαριανή Ἐπανάσταση. Τά ἐργαστήρια αὐτά εἶχαν προορισμό ἀπό τό ἕνα μέρος νά δυσφημίσουν στούς ἐργάτες τίς ἰδέες τοῦ Λουΐ Μπλάν γιά τήν ὀργάνωση τῆς ἐργασίας ἀπό τούς ἴδιους τούς ἐργάτες καί ἀπό τό ἄλλο μέρος νά ὀργανώσουν στρατιωτικά μιά μερίδα τοῦ προλεταριάτου καί νά τήν στρέψουν ἐνάντια στό ἐπαναστατικό προλεταριάτο. Ἡ ἀπόπειρα ἀπότυχε. Οἱ ἐργάτες στά ἐργαστήρια γίνονταν μέρα μέ τή μέρα καί πιό ἐπαναστατικοί. Γι' αὐτό ἡ ἀστική κυβέρνηση ζήτησε μέ μιά σειρά μέτρων νά τά καταργήσει σιγά - σιγά. Τά μέτρα αὐτά στάθηκαν μιά ἀπό τίς ἀφορμές γιά τήν ἐξέγερση τοῦ Ἰούνη. Ὕστερα ἀπό τήν κατάπνιξη τῆς ἐξέγερσης

τα ἐθνικά ἐργαστήρια καταργηθηκαν ἀπό τήν κυβέρνηση Καβαινιάκ.

57. Schufterle καί Spiegelberg: Πρόσωπα ἀπό τό δράμα τοῦ Σίλλερ, «Οἱ ληστές». Κλέφτες καί δολοφόνοι χωρίς κανένα ἠθικό φραγμό.

58. George Monk (1608 - 1670): Ἄγγλος στρατηγός καί πολιτικός. Ὑπηρέτησε στό στρατό τοῦ Κρόμβελ. Ὕστερα ἀπό τό θάνατο τοῦ Κρόμβελ ἔγινε ἐχθρός τῆς δημοκρατίας, νίκησε τούς δημοκρατικούς καί βοήθησε τήν παλινόρθωση τῶν Στούαρτ (Κάρολος 2ος).

59. «Κόρη τῶν Ἠλυσίων»: Φράση ἀπό τήν ᾠδή τοῦ Σίλλερ «An die Freude». Ὑπαινιγμός γιά τά Ἠλύσια, ὅπου ἔμενε ὁ Λουδοβίκος Βοναπάρτης.

60. Κοινοβούλιο τῆς παλιᾶς Γαλλίας: Τό κοινοβούλιο τῆς προεπαναστατικῆς Γαλλίας, πού ἦταν μαζί καί ἀνώτατο δικαστήριο. Κατάγραφε στά βιβλία του τά βασιλικά διατάγματα καί ἄν εἶχε γιά κανένα ἀπό αὐτά ἀντίρρηση ἔκανε ἀναφορά στό βασιλιά καί ζητοῦσε τή ἀνάκλησή του. Ὁ βασιλιάς δέν εἶχε καμιά ὑποχρέωση νά δεχθεῖ τήν ἀναφορά.

61. Belle - île - en - Mer: Γαλλικό νησί μπροστά ἀπό τά νότια παράλια τῆς Βρετάνης ὅπου κρατοῦσαν τούς πολιτικούς καταδίκους.

62. Ἀπό τούς «Δειπνοσοφιστές» τοῦ Ἀθήναιου (γύρω στά 200 μ.Χ.). Ὁ Τάχος, ὁ βασιλιάς τῶν Αἰγυπτίων, ἐξηγεῖ στό σύμμαχό του Ἀγησίλαο, πώς τό μικρό ἀνάστημα καί οἱ ἀξιοπρόσεχτες πράξεις δέν εἶναι καθόλου ἀσυμβίβαστα μεταξύ τους.

63. «L' Assemblée Nationale»: Γαλλική καθημερινή ἐφημερίδα τῶν νομιμοφρόνων πού ἔβγαινε στό Παρίσι ἀπό τό 1848 ὥς τό 1857.

64. Περίπτερο Μαρσάν: Περίπτερο τῶν ἀνακτόρων τοῦ Κεραμεικοῦ. Τόν καιρό τῆς παλινόρθωσης ἦταν κατοικία τοῦ κόμιτα ντ' Ἀρτουά (ὕστερα Καρόλου 10ου) ἡγέτη τῆς πιό μαύρης ἀντίδρασης. Ζητοῦσε νά ξαναφέρει στή Γαλλία τήν «Ἐλέῳ Θεοῦ» βασιλεία.

65. «The Economist»: Ἀγγλικό οἰκονομικό περιοδικό πού βγαίνει στό Λονδίνο ἀπό τό 1843. Ὄργανο τῆς βιομηχανικῆς μεγαλοαστικῆς τάξης.

66. Βιομηχανική ἔκθεση τοῦ Λονδίνου: Πρώτη διεθνής ἐμπορική καί βιομηχανική ἔκθεση στό Λονδίνο ἀπό τό Μάη ὥς τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1851.

67. «Le Messager de l' Assemblée»: Γαλλική καθημερινή ἐφημερίδα, πού ἔβγαινε στό Παρίσι ἀπό τίς 16 τοῦ Φλεβάρη ὥς τίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851.

68. Εἰρωνική ἔκφραση τοῦ Μάρξ γιά τίς διεφθαρμένες γυναῖκες καί ἄνδρες τῆς αὐλῆς. Ἑστιάδες ὀνόμαζαν στήν ἀρχαιότητα τίς παρθένες ἱέριες τῆς ἑστίας. Οἱ παλαδίνοι ἦταν ἱππότες τοῦ Μεσαίωνα ὀνομαστοί γιά τήν ἀνδρεία τους.

69. Masaniello (1623 - 47): Ψαράς, ἀρχηγός μιᾶς στάσης ἐνάντια στήν ἱσπανική κυριαρχία στή Νεάπολη τῆς Ἰταλίας.

70. Συμβατική συνέλευση (Convention): Ἐπαναστατική ἐθνοσυνέλευση τόν καιρό τῆς μεγάλης γαλλικῆς ἐπανάστασης. Συγκροτήθηκε τό Σεπτέμβρη τοῦ 1792, ὕστερα ἀπό τήν ἀνατροπή τῆς μοναρχίας καί τήν ἐγκαθίδρυση τῆς δημοκρατίας. Ἡ πλειοψηφία της ἦταν γιακομπίνοι, πού ἐκπροσωποῦσαν τή μικροαστική ἐπαναστατική τάξη.

71. Φράση ἀπό τόν «Ἄμλετ» τοῦ Σαίξπηρ. Πράξη Ι. Σκηνή 5η.

72. Cévennes: Ὀροσειρά στή Νότιο Γαλλία. Τό 1702 - 1705 ἡ κατάργηση τοῦ διατάγματος τῆς Νάντης καί τά καταπιεστικά μέτρα τῆς κυβέρνησης ἐνάντια στούς προτεστάντες ἔγιναν ἀφορμή γιά μιά ἐξέγερση τῶν χωρικῶν πού ἦταν προτεστάντες. Γρήγορα ὅμως ἡ ἐξέγερση πῆρε ἀντιφεουδαρχικό χαραχτήρα. Τά συνθήματα τῶν χωρικῶν ἦταν «κάτω οἱ φόροι καί τά δοσίματα». Ἕνας ἀπό τούς ἀρχηγούς τῶν ἐπαναστατῶν ἦταν ὁ φούρναρης Καβαλιέ. Ἡ κυβέρνηση μέ μεγάλη δυσκολία κατάπνιξε τό κίνημα αὐτό.

73. Vendée: Περιοχή τῆς Γαλλίας. Στή γαλλική ἐπανάσταση ἡ περιοχή αὐτή ἦταν κέντρο μιᾶς βασιλικῆς ἐξέγερσης, πού τήν ὑποστήριξαν μαζικά οἱ ἀγρότες τῆς περιοχῆς. Οἱ ἀγρότες τῆς Βανδέας ἦταν τά πιό καθυστερημένα ἀγροτικά στοιχεῖα τῆς Γαλλίας.

74. Στό δημοψήφισμα πού ἔκανε μέ καθολική ψηφοφορία ὁ Βοναπάρτης στίς 20 τοῦ Δεκέμβρη 1852, γιά νά νομιμοποιήσει τό πραξικόπημά του, βγῆκε ξανά πρόεδρος τῆς γαλλικῆς Δημοκρατίας μέ τεράστια πλειοψηφία. Πῆρε 7.439.216 ψή-

φους ὑπέρ καί μόνο 640.737 κατά. Τά ἀγροτικά στρώματα τόν ψήφισαν μαζικά.

75. Charles Forbes, κόμης τοῦ Montalembert (1810 - 1870). Συγγραφέας καί πολιτικός. Ἀρχηγός τοῦ καθολικοῦ κόμματος.

76. Σύνοδος τῆς Κωνσταντίας (1414 - 1418): Οἰκουμενική σύνοδος τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, πού τακτοποίησε τό μεγάλο σχίσμα πού δημιουργήθηκε ἀπό τήν ταυτόχρονη ὕπαρξη τριῶν παπῶν καί πού ὁ ἕνας ἀναθεμάτιζε τούς ἄλλους καί θεωροῦσε μόνο τόν ἑαυτό του νόμιμο ἀντιπρόσωπο τοῦ Θεοῦ στή γῆ. Ἡ σύνοδος αὐτή καταδίκασε τόν ἄγγλο Οὐίκλιφ καί τόν τσέχο Χούς σάν αἱρετικούς. Τόν Χούς τόν ἔκαψε καί σκόρπισε τή σκόνη του στό Ρῆνο.

77. Ἀληθινός ἤ γερμανικός σοσιαλισμός: Μιά ἀντιδραστική σοσιαλιστική θεωρία πού πρωτοεμφανίστηκε τήν τέταρτη δεκαετία τοῦ 19ου αἰώνα στή Γερμανία καί διαδόθηκε στούς μικροαστούς διανοούμενους. Οἱ κυριότεροι ἐκπρόσωποι τοῦ ἀληθινοῦ σοσιαλισμοῦ εἶναι ὁ Κάρολος Γκρίν, ὁ Μωυσής Χές καί ὁ Ἕρμαν Κρίγκε. Ὁ ἀληθινός σοσιαλισμός μετατρέπει τό σοσιαλισμό σέ ἕνα κήρυγμα ἀγάπης καί ἀδελφοσύνης καί δέν παραδέχεται καμιά ἐπαναστατική δράση. Ὁ Μάρξ καί ὁ Ἔνγκελς ἔκαναν ὀξύτατη κριτική στό σοσιαλισμό αὐτό στά ἔργα τους: «Ἡ Γερμανική Ἰδεολογία» καί τό «Κομμουνιστικό Μανιφέστο» καθώς καί στά ἄρθρα τους: «Zirkular gegen Kriege», «Deutscher Sozialismus in Versen und Prosa», «Die Wahren Sozialisten» [Δές: «Ἅπαντα», γερμανική ἔκδοση, τόμος 3ος, σελίς 439 - 530 καί τόμος 4ος, σελίς 3 - 17, 207 - 290 καί 485 - 488].

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΚΑΡΛ ΜΑΡΞ
«Η 18η ΜΠΡΥΜΑΙΡ ΤΟΥ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΒΟΝΑΠΑΡΤΗ»
ΞΑΝΑΤΥΠΩΘΗΚΕ ΤΟΝ ΙΟΥΛΙΟ ΤΟΥ 1986
ΣΤΟ ΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟ Αφοι ΧΡΥΣΟΧΟΥ,
ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΣ 8 ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ
ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ Ε.Π.Ε.
ΣΟΛΩΝΟΣ 84, ΤΗΛ. 3608180

Α΄ ΣΕΙΡΑ ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

1. *Κ. ΜΑΡΞ-Φ. ΕΝΓΚΕΛΣ, Τὸ μανιφέστο τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος.*
2. *Κ. ΜΑΡΞ, Μισθωτὴ ἐργασία καὶ κεφάλαιο.*
3. *Κ. ΜΑΡΞ, Μισθός, τιμή, κέρδος.*
4. *Κ. ΜΑΡΞ, Ἡ 18η Μπρυμαίρ, τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη.*
5. *Φ. ΕΝΓΚΕΛΣ, Οὐτοπιστικὸς σοσιαλισμὸς καὶ ἐπιστημονικὸς σοσιαλισμός.*
6. *Φ. ΕΝΓΚΕΛΣ, Λουδοβίκος Φόυερμπαχ καὶ τὸ τέλος τῆς κλασικῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας.*
7. *Φ. ΕΝΓΚΕΛΣ, Ἡ καταγωγὴ τῆς οἰκογένειας, τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας καὶ τοῦ Κράτους.*
8. *Β. Ι. ΛΕΝΙΝ, Ὁ Ἀριστερισμός, παιδικὴ ἀρρώστια τοῦ κομμουνισμοῦ.*
9. *Β. Ι. ΛΕΝΙΝ, Ὁ Ἰμπεριαλισμός, ἀνώτατο στάδιο τοῦ καπιταλισμοῦ.*
10. *Β. Ι. ΛΕΝΙΝ, Τί νὰ κάνουμε;*
11. *Β. Ι. ΛΕΝΙΝ, Τί εἶναι «οἱ φίλοι τοῦ λαοῦ» καὶ πῶς πολεμοῦν τοὺς σοσιαλδημοκράτες;*
12. *Β. Ι. ΛΕΝΙΝ, Κράτος καὶ ἐπανάσταση.*
13. *Β. Ι. ΛΕΝΙΝ, Γιὰ τὴν εἰρηνικὴ συνύπαρξη.*
14. *Β. Ι. ΛΕΝΙΝ, Ἕνα βῆμα μπρός, δυὸ βήματα πίσω.*

Ἐξώφυλλο : Γ. ΒΑΚΙΡΤΖΗ